

I. C. PARTICIPIO CONIUNCTO

z tzw. *participium coniunctum*: wskazuje na kategorię gramatyczną osoby, czasu, trybu i liczby; c. *participio dicto coniuncto sensum nonnisi grammaticalem, id est personam, tempus, modum numerumque indicantem habet*.

II. DE IDENTITATE RERUM PERSONARUMVE

wskazuje na tożsamość rzeczy lub osób: być kimś lub czymś, być jak ktoś lub coś, także: stawać się kimś lub czymś; *indicat identitatem: aliquem aliquidve esse, esse tamquam aliquis aliquidve, inde etiam: aliquem aliquidve fieri*.

III. DE PROPRIETATIBUS RERUM HOMINUMVE

(ogólnie) wskazuje na właściwości osób lub rzeczy: mieć jakąś cechę, odznaczać się, być obdarzonym czymś, być jakimś; (*generaliter*) *personae aut rei proprietatem indicat: aliquam proprietatem habere, aliqua proprietate excellere*.

IV. DE ANIMO ET INTENTIONE

1. *animi sim.* (o ludziach) mieć jakieś nastawienie, mieć jakiś stosunek do kogoś lub czegoś; (*de hominibus*) *affectionem quandam erga aliquem aliquidve experiri*. 2. *opinionis sim.* (o ludziach) mieć jakieś zdanie, sądzić coś; (*de hominibus*) *aliquid arbitrari, opinari*. 3. *voluntatis sim.* a. *chcieć* czegoś, życzyć sobie; *aliquid velle, optare*. b. *być* czyjś wolą, czyimś życzeniem; *ab aliquo expeti, optari*. 4. *propositi sim.* a. (o ludziach) mieć jakiś zamiar, zamierzać coś; (*de hominibus*) *aliquid animo intendere, proponere*. b. (o rzeczach) być czyimś zamiarem; (*de rebus*) *ab aliquo intendi*. 5. *spei sim.* mieć nadzieję; *aliquid sperare*. 6. *praesumptioni* być przyjmowanym jako założenie; *ab aliquo praesumi*. 7. *abs.* (o ludziach) zachowywać się, postępować w jakiś sposób; (*de hominibus*) *aliquo modo se gerere, se praeberere*.

V. DE MAGNITUDE, AETATE ET VALORE

1. *mieć* jakiś rozmiar, być jakiejś wielkości; *magnitudinem quandam sibi propriam habere*. 2. (z liczebnikiem) *mieć* jakąś ilość lub liczbę; (*cum numerali*) *numerus quandam habere*. 3. *mieć* ileś lat, być w jakimś wieku; *annum quandam agere*. 4. a. *valoris sim.* *mieć* jakąś wartość; *aliquid valere*. b. *mieć* (jakąś) cenę, wynosić (ileś); *pretium (quoddam) habere*. c. *momenti sim.* *mieć* znaczenie, wagę, być dla kogoś istotnym; *alicui interesse, magnum valere*.

VI. DE POSSESSIONE

1. *alicui, alicuius należeć* (do kogoś), *stanowić* (czyjś) własność, także: *stawać się* (czyjś) własnością, *przypadać* (komuś); (*ab aliquo*) *haberi, possideri, etiam: (alicui) in possessionem*

dari, (alicui) incidere. 2. *alicuius* (o słowach, pismach, opiniach itp.) *być* (czyjegoś) autorstwa, *pochodzić* (od kogoś); (*de verbis, scriptis, opinionibus sim.*) (*ab aliquo*) *proferri*. 3. *in* *malam partem alicuius, alicui* (o karze) *spadać* (na kogoś), (o długu itp.) *obciążać* (kogoś); (*de poena*) (*aliquem*) *afficere, (de debito sim.) (ab aliquo) deberi*.

VII. DE PARTE ET PROPRIETATE

1. *alicui rei, alicuius rei stanowić część* (czegoś), *wchodzić w skład* (czegoś); i. *inesse, (in aliqua re) contineri*. 2. *alicui (rei), alicuius (rei) cechować, charakteryzować* (kogoś lub coś); *tamquam insignem vel proprium se proferre*. 3. *alicui, alicuius stanowić* (czyjś) *zwyczaj, należeć do* (czyjejś) *natury*; i. *naturae inesse*. 4. (o abstraktach) *stanowić właściwość* (czegoś lub kogoś), *należeć do istoty, stanowić podstawę, przynależeć* (czemuś); (*de abstr.*) *fundamentum (alicuius rei) praeberere, (alicui, alicui rei) inhaerere*. 5. *alicuius być* *przejawem* (czegoś), *być wcieleniem* (jakiejś cechy); (*aliquid, aliquam proprietatem*) *exhibere*. 6. *scientiae sim.* *należeć do, wchodzić w zakres* (jakiejś domeny); i. *ad scientiam sim. pertinere*. 7. *generis sim.* (o ludziach i rzeczach) *należeć, zaliczać się* (do jakiegoś rodzaju, typu, grupy); (*de hominibus et rebus*) *haberi in numero*. 8. *pro parte alicuius* (o ludziach) *stawać po czyjejś stronie*; (*de hominibus*) *alicui favere*. 9. *curae sim.* (*alicuius, alicui et abs.*) *stanowić przedmiot* (czyjejś) *troski lub starań, należeć do* (czyichś) *obowiązków, być* (czyjś) *sprawą*; (*ab aliquo*) *curari, (alicui) spectare*. 10. *iudicii sim.* *pozostawać w czyjejś gestii, w zasięgu czyjejś jurysdykcji; iurisdictionis alicuius subici*. 11. *virium alicuius być w zasięgu czyichś możliwości; efficere posse* (*saec. XVI*). *Eodem sensu in potestate alicuius esse*.

VIII. DE PERTINENTIA

1. *dotyczyć* (kogoś lub czegoś), *odnosić się* (do kogoś lub czegoś), także: *mieć* (z czymś) *związek, mieć się* *jakoś* (do czegoś); (*ad aliquem vel aliquid*) *spectare, pertinere, contingere, etiam: affinitate vel ratione quadam (cum aliqua re) coniungi*.

2. *phil.* *quantum est de (ex) se pojęty w sobie samym, wzięty sam w sobie; in se ipso comprehensus*.

3. *de aliqua re* (o piśmie, księgach itp.) *być* (o czymś), *traktować* (o czymś); (*de scripto, libris sim.*) (*aliquam rem*) *tractare*.

4. *mieć* *coś za przedmiot, (o nauce) badać* *coś, być* *czemuś poświęconym; aliquid ut propositum habere, (de scientia) aliquid scrutari*.

IX. DE COMPOSITIONE

ex aliqua re składać się (z czegoś), *być* *zbudowanym* (z czegoś); *constare, componi*.

X. DE ORIGINE

1. de aliquo (o osobie) pochodzić (od kogoś), także: wywodzić się (skądś); (de homine) ab aliquo originem ducere, etiam: (loco ex aliquo) provenire.

2. (o rzeczach) powstawać, brać początek skądś, także: mieć coś za przyczynę, być skutkiem czegoś; (de rebus) ab aliqua re oriri, nasci, provenire, etiam: evenire, produci.

3. (o rezultacie itp.) wynikać (także w sensie logicznym); (de effectu sim.) sequi, consequi (etiam sensu log.).

XI. DE FINE ET EVENTU

1. alicui rei (o rzeczach) służyć do (czegoś), mieć (jakiś) przeznaczenie; (de rebus) adhiberi, servire.

2. locut. solvendo esse być wypłacalnym; debitum solvere posse.

3. ab (ex) aliqua re esse (o ludziach) zajmować się (czymś), być odpowiedzialnym (za coś); (in aliqua re) versari, (alicui rei) operam dare.

4. (o abstraktach, działaniach itp.) powodować, przynosić coś, obracać się na coś; (de abstr., actionibus sim.) exitum aliquem reddere, in aliquid se vertere.

5. alicui rei, alicuis rei, ad aliquam rem być powodem (uczuć, emocji, trudności itp.), wywoływać, wzbudzać (coś); i. causam (affectuum, molestiarum sim.) praeberere.

6. memoriae, in memoria pozostawać w pamięci; memoria teneri.

XII. DE STATU

1. (o rzeczach) znajdować się w jakimś stanie; (de rebus) statu quodam remanere.

2. (o ludziach) znajdować się w jakimś stanie, jakiejś sytuacji, jakichś okolicznościach, doświadczać, zaznawać (czegoś); (de hominibus) condicione aliqua uti, sortem aliquam experiri.

3. iur. znajdować się w jakiejś sytuacji prawnej, korzystać z jakiegoś prawa, mieć prawo do czegoś, być w prawie; respectu iuris loco aliquo stare, iure aliquo uti.

REFERT AD EXISTENTIAM

I. być, istnieć, także: zaistnieć; exsistere, etiam: exstare.

II. (o abstraktach) istnieć, także: powstawać, rodzić się, pojawiać się; (de abstr.) exsistere, etiam: oriri, nasci, apparere.

III. (o stosunkach między ludźmi, powiązaniach między rzeczami, abstraktami) panować, zachodzić; (de rationibus inter homines, res, abstr.) intercedere, interesse.

IV. (o ludziach) żyć, być przy życiu; (de hominibus) vivere, vitam agere.

V. 1. (o rzeczach) zostawać, zbywać; (de rebus) superesse.

2. być dostępnym, istnieć, być do dyspozycji; praestari, existere.

3. (o możliwości) nadarzać się; (de facultate) occurrere.

4. (o odległości) wynosić ileś; (de distantia) iter quoddam definire.

REFERT AD LOCUM

I. (o rzeczach, miejscach itp.) znajdować się gdzieś, leżeć, być gdzieś położonym; (de rebus, locis sim.); locari, situm aliquo habere.

II. (o ludziach) znajdować się gdzieś, być obecnym, zjawiać się gdzieś; aliquo versari, adesse, comparere.

III. (o ludziach) przebywać gdzieś w jakiejś sprawie, brać w czymś udział, zajmować się czymś; (de hominibus) alicubi adesse, circum aliquid versari, negotium quoddam agere.

IV. iur. (przed sądem itp.) stawiać się, zjawiać się, być przy czymś obecnym, uczestniczyć w czymś; (in iudicio sim.) adesse, consistere in aliqua re prosequenda interesse.

V. 1. cum aliquo (o ludziach) być (z kimś), przebywać (w czymś towarzystwie, w bliskości z kimś); (de hominibus) versari, consuetudine uti.

2. cum aliqua re (o abstraktach) współwystępować (z czymś), istnieć jednocześnie (z czymś); (de abstr.) simul existere, concurrere.

VI. phil. 1. in subiecto sim. (o abstraktach) istnieć (w czymś), występować, zawierać się, tkwić, znajdować się (w czymś) jako w podstawie, przynależeć (czemuś); (de abstr.) (in aliqua re) exsistere, occurrere, contineri, (alicui rei) inhaerere, inveniri (in aliqua re) tamquam in fundamento.

2. in intellectu, sensu sim. (o obiektach poznania i postrzegania) znajdować się (gdzieś), być (gdzieś) umiejscowionym, także: podpadać (pod zmysły, intelekt itp.); (de iis quae percipiuntur ac intelleguntur) i. aliquo situm habere, inveniri, etiam: (sensibus, intellectu sim.) percipi, intelligi.

3. in aliqua re polegać (na czymś), zasadzać się (na czymś); consistere, contineri, niti.

4. sub aliqua re być podrzędnym (wobec czegoś); (alicui rei) subiacere, subesse.

5. sub termino sim. podpadać pod (pojęcie itp.); subesse, succidere.

VII. 1. (w księgach sądowych itp.) być odnotowanym, widnieć; (in libris iuris sim.) exstare, notari, inveniri.

2. (w tekście) stać, być zawartym, określonym; (in textu) contineri, comprehendi.

VIII. DE TEMPORE

1. upływać, mijać; praeterire, procedere.

2. (o porze dnia): nastawać, być; (de diei tempore) fieri, inchoari.

3. (o *datach*) przypadać, wypadać; (de *diebus definitis*) aliquo tempore venire, incidere.

IX. DE ACTIONE ET EVENTU

1. (o wydarzeniach, czynnościach itp.) *dziać się*, *wydarzać się*, *mieć miejsce*, *zachodzić*, *odbywać się*, *dokonywać się*; (de *eventibus, actionibus sim.*) *evenire, occurrere, accidere, geri*.

2. (o krzywdzie itp.) *dotykać*, *spotykać kogoś*; (de *iniuria sim.*) *alicui fieri, aliquem affligere*.

3. *phil.* (o procesach itp.) *zaistnieć*, *zachodzić*, *przebiegać*, *występować*, *mieć miejsce*; (de *processibus sim.*) *apparere, evenire, intervenire, procedere*.

4. (o rzeczach, stanach itp.) *mieć się jakoś*, *przebiegać w jakiś sposób*; (de *rebus, statibus sim.*) *aliquo modo se habere, procedere*.

X. LOCUTIONES SELECTAE

1. in *textibus phil. math., theol. sim.*: *wprowadza założenie; introducit suppositionem* **a.** *abs. esto, sit* *niech będzie tak, że, załóżmy, że; praesumatur*. **b.** *sit, sint* *niech będzie taki, że, niech będą takie, że; praesuma(n)tur aliquid (aliqua) taliter stare*.

2. *esto* (wyraża zgodę) *niech tak będzie; (consensus exprimitur) sine, fiat*.

3. *esto, esto quod* (w funkcji spójnika przyzwalającego) *chociaż, chyba że, nawet jeśli; (vice concessiva) etiamsi, licet*.

4. *eccl.* *Esto mihi* (*dies, dominica et abs.*) *tzw. Niedziela pięćdziesiątnicy, wypadająca pięćdziesiąt dni przed Wielkanocą; dominica, quae quinquaginta dies ante Pascham celebrabatur*.

5. *sunt ... sunt, sunt ... sive (vel) czy to ... czy to; iam ... iam*.

6. *quantum est in aliquo na ile zależy od kogoś, jest w czyjejś mocy; quantum ab aliquo pendet*.

7. *quaestio et abs. phil.* *nazwy rodzajów dowodu; nomina generibus demonstrationis attributa quid est sim.*

8. *phil.* *quod quid est* (τὸ τί ἐστι), *quod quid erat esse* (τὸ τί ἦν εἶναι) *to, czym coś jest; rei alicuius essentia*.

9. *variae*.

a. *iuris* (*ius sim.*) *est* *pozostaje w zgodzie z prawem, jest sprawiedliwym; i. iuri convenit*.

b. *moris* (*mos*) *est* *jest w zwyczaju, przyjęło się; fieri solet*.

c. *necesse* (*necessitatis, necessario*) *est* *jest konieczne; omitti non potest*.

d. *opus est* *trzeba, należy; oportet*.

e. (*non*) *est* **a.** *alicui et abs. (nie) należy, (nie) trzeba, (nie) wolno (komuś); (non) oportet, (non) convenit, (non) licet*. **β.** (*nie*) *można, (nie) da się, (nie) jest możliwym; (non) potest*.

f. *rationis est* *jest rozsądne, właściwe; i. a ratione non abhorret*.

g. *temporis alicuius est* *jest właściwy, stosowny czas na coś; tempus opportunum se praebet*.

h. *id (hoc) est* *to jest, to znaczy; videlicet, scilicet, exempli gratia*.

i. *haec* (*quae sim.*) *sunt* (w wyliczeniach) *są takie, tego rodzaju, takie oto; (in enumeratione) quae sequuntur, videlicet*.

FUTURUS

I. 1. futurus, -a, -um adi. **a.** *taki, który będzie, który będzie istniał, przyszedł; qui tempore quod venerit, existet*.

b. (o zdarzeniach itp.) *taki, który się wydarzy, nastąpi, powstanie; (de eventibus sim.) qui tempore quod venerit, occurret, eveniet, fiet*.

c. (o pamięci) *taki, który będzie trwał; (de memoria) qui tempore procedente durabit*.

d. (o ludziach) *taki, który zostanie kimś, będzie sprawował jakiś urząd, przyszedł; (de hominibus) qui tempore quod venerit aliquem fiet, officio aliquo fungetur*.

e. *tempus et abs. gram.* (o formie czasownika) *czas przyszedł; (de forma verbi) qua ea quae venient significantur*.

II. subst. 1. futurum, -i n. *przyszły czas, przyszłość; tempus quod veniet*.

2. futura, -orum n. pl. *to, co się wydarzy, nastąpi w przyszłości, rzeczy przyszłe, przyszłość; res quae aliquando occurrent*.

3. futuri, -orum m. pl. *ludzie, którzy będą żyli w przyszłości, przyszłe pokolenia, potomkowie; homines qui aliquando vivent, poster, posteritas*.

VERBUM AUXILIARE

jako czasownik posiłkowy; tamquam verbum auxiliare:

I. *współtworzy analityczne formy czasownika; verborum formas componit*: **1.** *strony biernej czasów przeszłych; vocis passivae praeteriti*. **2.** *strony czynnej; vocis activae* **a.** *tzw. deponentiów; verborum, quae deponentia appellantur*. **b.** *bezokolicznika czasu przyszłego str. czynnej; inf. fut. act.*

II. *współtworzy konstrukcje peryfrastyczne; formas periphrasticas componit*: **1.** *c. part. fut. pass.* **2.** *c. inf. praes. act. sensu ind. fut. act.* Ksg-Maz II p. 97 (a. 1425): *postquam ... alii fratres ... venient de servicio, si erunt velle possidere partem illius hereditatis ... debent eos solvere*. AGZ XII p. 76 (a. 1440): *si erunt velle transire tunc debet idem procurator ipsos mittere requirendo ius reclinationis. Ita saepe. Glossa Pol. AGZ XII p. 160 (a. 1447): erit emittere, alias „spuscy”. N. sensu prohibitivo AKapSąd II p. 610 (a. 1472): non eritis hic ludere tasseret*.

COPULA

jako tzw. łącznik: łączy podmiot z orzecznikiem, wskazując na kategorię gramatyczną osoby,

czasu, trybu i liczby, niemal pozbawiony własnego znaczenia, czerpie je z orzecznika; *tamquam copula: subiectum praedicato adiungens personam, tempus, modum numerumque indicat, suo proprio sensu fere omnino vacante sensum a praedicato haurit.*

I. C. PARTICIPIO CONIUNCTO

z tzw. participium coniunctum: wskazuje na kategorię gramatyczną osoby, czasu, trybu i liczby; c. participio dicto coniuncto: sensum nonnisi grammaticalem, i. personam, tempus, modum numerumque indicantem, habet.

II. DE IDENTITATE RERUM PERSONARUMVE

wskazuje na tożsamość rzeczy lub osób: być kimś lub czymś, być jak ktoś lub coś, także: stawać się kimś lub czymś; indicat identitatem: aliquem aliquidve esse, esse tamquam aliquis aliquidve, inde etiam: aliquem aliquidve fieri.

Praec.

1. **a.** uprawiać jakiś zawód; *alicui professioni opera dare.* **b.** pełnić jakąś funkcję, sprawować urząd (*np. biskupa*); *aliquo officio fungi* (*v.gr. episcopi*).

2. *soror sim. pozostawać z kimś w jakimś stosunku, zwł. rodzinnym, prawnym itd., pełnić jakąś rolę wobec kogoś; cum aliquo familiari, legali sim. nodo necti, munere quodam erga aliquem fungi.* *N. in imagine* **a.** *de hominibus* CantMAe I nr. 3, v. 5b (saec. XIII ex.); *advocatus indefessus sis, ut nobis es concessus a celesti curia.* *Ib.* nr. 18, v. 9a (saec. XIV in.); *delicata virgo, Deo grata, sis nobis lux previa ad gaudia.* *Ita saepe.* **β.** *de rebus* IANIC. p. 4, v. 3: *liber ... servus eris vulgi.*

3. (*w definicjach itp.*) *oznaczają, być równoznacznym z czymś; (in definitionibus sim.) aliquid significare, i. idem esse.*

Iuncturae potiores ad II in textibus phil. usurpatae **a.** *adverbialiter esse:* **a.** *accidentaliter* (BYSTRZ. Top. fol. o VII^a), *essentialiter* (ExPhys fol. p VII^b; WROCL. Dial. fol. O III^a *et saepe*), *per essentiam* (GROTK. in MatFil IV p. 15), *formaliter* (BYSTRZ. AnalPr fol. i II^b; *opp.* *virtualiter:* *ib.* fol. p III^a *et saepius*), *per formam* (ExPhys fol. e III^b), *mentaliter* (BYSTRZ. AnalPr fol. c IV^a), *naturaliter* (KomPolit p. 187, a. 1433; BYSTRZ. AnalPost fol. a VIII^a), *substantialiter* (ExPhys fol. e VI^b; *ib.* fol. g I^a). **β.** *actu* (KomPolit p. 194, a. 1433), *causaliter* (WROCL. EpitConcl fol. d IV^b), *subiective* (STOB. Aret. fol. g VI^b). **γ.** *ex aliqua parte* (AMedi III p. 102, saec. XV in.), *integraliter* (BYSTRZ. AnalPost fol. c III^b), *magis* (SŁUP. MixEl p. 156; *opp.* *minus:* BYSTRZ. AnalPost fol. g VIII^b *et saepius*), *maxime* (*id.* Log. fol. d VIII^b; WROCL. Epit. fol. b II^a), *perfecte* (BYSTRZ. Top. fol. t I^b),

totaliter (MatFil IV p. 54, saec. XIV). **δ.** *praecise* (BYSTRZ. AnalPr fol. c III^b), *proprie* (*ib.* fol. m IV^a *et saepius*), *similiter* (*id.* Top. fol. t I^b), *simpliciter* (WROCL. Epit. fol. a IV^a), *vere* (KOK. in MatFil II p. 32). **ε.** *philosophice, politice, theologice* (KomPolit p. 193-4, a. 1433). **ζ.** *successive* (BYSTRZ. AnalPost fol. a VI^a). **η.** *forte* (BYSTRZ. Top. fol. y VII^a), *de necessitate* (*id.* AnalPr fol. e IV^a; *ib.* fol. e VI^a *et saepius*), *ex se ipso* (GOST. Th. fol. a VI^b), *per se* (BYSTRZ. AnalPost fol. m II^a), *voluntate* (WROCL. EpitConcl fol. b I^a).

b. *nominalis actus essendi aliquem* (BYSTRZ. ParvLog fol. Q I^b).

Constr. ad II: **a.** *sq. dat.* *Tom. III p. 205 (a. 1514): *satis mihi est confessori (nisi leg. confessor) esse, superbam martyri palmam non ambio.* **b.** *sq. dat.* StPPP VIII 1, p. 255 (a. 1388): *Stephanus ... Albertus ... sunt fideiussores sibi in XV marcis.* *Ib.* p. 304 (a. 1389): *Raphael ... Dzersko ... sunt sibi fideiussores ... in XI marcis.* *Ita saepe.* **c.** *sq. acc. temporis* PrzywPozn p. 66 (a. 1456): *ut quilibet ... consulum suam sit proconsul septimanam alternatim.* **d.** *sq. abl. respectu* AKapSąd III p. 127 (a. 1508): *cum est actu presbiter.* **e.** *sq. ad:* KomPolit p. 207 (a. 1501): *narrat de Alexandro ... ad quem fuit cancellarius.* **f.** *sq. apud:* DokArchWęg III p. 123 (a. 1488): *vos ... statutores theolonei apud nostrum serenissimum principem non estote.* **g.** *sq. de:* CantMAe I nr. 19, v. 4a (saec. XIV): *numen es de numine, lumen es de lumine, flumen es de flumine rigans arva mencium.* **h.** *sq. ex:* AMedi III p. 102 (saec. XV med.): *quaeritur ... de ambulatione Domini super mare, ex qua parte fuit miraculum.* ExPhys fol. o III^b: *subiectum temporis est motus, ex quo tempus est passio motus.* **i.** *sq. in c. acc.* SCARB. in PETR. WYSZ Spec. p. 279 (a. 1392-3): *Domine esto eidem in protectorem et in locum refugii.* KodUJ III p. 181 (a. 1491): *cuius ... bursae ... non debebit fore ... privata persona in provisorem.* **k.** *sq. in c. abl.* BYSTRZ. AnalPr fol. a III^a: *utrum in hac scientia syllogismus ... sit subiectum attributionis.* **l.** *sq. inter:* AKapSąd III p. 125 (a. 1508): *interrogatus ... quis fuit inter Andream et Dorotheam.* **m.** *sq. per:* SŁUP. MixEl p. 158: *elementa per suas formas perfectas sunt plura encia in actu.* ExPhys fol. e III^b: *materia non est ens positivum nisi per formam.* *Ita saepius.* **n.** *sq. pro:* AAlex p. 185 (a. 1502): *Poloni me opinantur pro puero esse.* **o.** *sq. secundum:* KomPolit p. 187 (a. 1433): *communicacio secundum quam homo est ... animal civile.* ExPhys fol. i VIII^b: *locus est mensura mobilis secundum veritatem.* *Ita saepius.* **p.** *sq. inf.* **q.** *sq. enunt. obi. c. quod:* WROCL. Epit. fol. a IV^b: *principium essendi est quod constituit rem naturalem.*

III. DE PROPRIETATIBUS RERUM HOMINUMVE

(ogólnie) wskazuje na właściwości osób lub rzeczy: mieć jakąś cechę, odznaczać się, być obdarzonym czymś, być jakimś; (generaliter) personae aut rei proprietatem indicat: aliquam proprietatem habere, aliqua proprietate excellere.

Iuncturae potiores adverbiales et praepositionales praec. in textibus phil. usurpatae esse **a.** de facto (BYSTRZ. Elench. fol. p IV^b; *id.* Top. fol. y VI^b), in se (GOST. Th. fol. a III^b), per se (KomPolit p. 193, a. 1410). **b.** in natura (KOK. in MatFil II p. 21), secundum naturam (KomPolit p. 204, a. 1501). **c.** perpetue (SŁUP. MixEl p. 164), in principio (suo: GOST. Th. fol. a III^b), universaliter (WROCL. EpitConcl fol. d V^b). **d.** completive (*opp.* dispositive: GROTK. in MatFil IV p. 29), indifferenter (BYSTRZ. AnalPost fol. d II^b), necessario (*id.* Log. fol. b V^a), de necessitate (*id.* Elench. fol. s IV^b). **e.** minime (AKapSąd III p. 162, a. 1512).

Iuncturae potiores nominales variae esse **a.** cervicis (rectae: KomPolit p. 206, a. 1501), luminis (nullius: NIC. BL. Sermon. I p. 25), roboris (KADŁUB. (Pl) p. 103; CorpJP III p. 21, a. 1507). **b.** condicionis (honestae: AKapSąd III p. 114, a. 1507), conscientiae (bonae: *ib.* p. 215, a. 1530), consuetudinis (CorpJP III p. 443, a. 1519), excellentiae (KomPolit p. 203, a. 1501), experientiae (parvae: JAC. PAR. Tract. fol. E I^b), libertatis (KodMaz(K) p. 302, a. 1230), nominis et famae (bonorum: AKapSąd III p. 284, a. 1503; *ib.* p. 114, a. 1507), potestatis (tantae: DokArchWęg II p. 23, a. 1454), vitae (malae, scandalosae: AKapSąd III p. 101, a. 1504). **c.** tenoris (CorpJP III p. 20, a. 1507). **d.** lectionis (*et* scriptionis multae: HumRef p. 153, a. 1523).

Iuncturae potiores nominales in textibus phil. usurpatae esse activitatis (ullius: WROCL. Epit. fol. b I^a), bonitatis (notabilis, *opp.* malitiae: *ib.* fol. b IV^a), difficultatis (maioris: *id.* EpitConcl fol. s II^b), entitatis (minimae: GŁOG. Porph. fol. p II^a; BYSTRZ. Log. fol. p VII^a), essentiae (eiusdem: ExPhys fol. k I^b), imperfectionis (WROCL. EpitConcl fol. b II^b), influxionis (maioris, vehementioris: GOST. Th. fol. e IV^b), perfectionis (infinatae: KOK. in MatFil II p. 29 *et* *ib.* saepius), naturae (eiusdem: KomPolit p. 203, a. 1501; malignantis: WROCL. Dial. fol. A IV^b *et* saepius), numeri (eiusdem: BYSTRZ. AnalPr fol. b II^a), qualitatis (eiusdem: *ib.* fol. b II^b), quantitatis (eiusdem: *ib.*; similis, dissimilis: *ib.* fol. l IV^b *et* saepius), scientiae (maioris: WROCL. EpitConcl fol. l III^b), simplicitatis (maioris: GOST. Th. fol. d IV^a), unitatis (vehementioris: GOST. Th. fol. d IV^b), utilitatis (tantae: KomPolit p. 185, a. 1410; alicuius: BYSTRZ. AnalPr fol. l VI^b), veritatis (similis: *id.* AnalPost fol. h IV^a;

etiam similis qualitatis veritatis: *ib.* fol. h III^b), virtutis (maioris: GOST. Th. fol. d IV^a; minoris: *ib.* fol. e IV^b *et* saepius).

Constr. ad III: a. sq. gen. qualitatis. b. dat. personae. c. sq. ab: MatFil IV p. 56 (saec. XIV): omne tale per participationem est tale ab illo, quod per se est tale. d. sq. cum: THOM. Med. p. 188: pulsus erit cum maiori velocitate. ExPhys fol. k I^b: motus est eiusdem essentie cum dispositione. e. sq. de: CodEp III p. 96 (a. 1457): in quantum ... resignatio est de iure vel de more. f. sq. ex: FELSZT. ModAcc fol. A IV^a: si ... pollisyllaba praecedens trissyllabam fuerit ex penultima longa eqs. g. sq. per, cf. supra 6. h. sq. secundum: WROCL. Dial. fol. A VIII^a: secundum suum rectum est subiectum. BYSTRZ. Elench. fol. s IV^b: ducendus est ad contrarietatem, que est secundum legem, vt iusticia est bona secundum legem. i. sq. enunt. comp. c. sicut: VITELO Opt. p. 64: proportio uirtutis totius corporis ... est sicut determinatae partis uirtutis eqs.

IV. DE ANIMO ET INTENTIONE

1. animi *sim.* (*o ludziach*) mieć jakieś nastawienie, mieć jakiś stosunek do kogoś lub czegoś; (*de hominibus*) affectionem quandam erga aliquem aliquidve experiri. *Iuncturae* esse animi (Tom. IV p. 383, a. 1518; AAlex p. 103, a. 1502), fervoris (DŁUG. Hist. V p. 538 = XI p. 252 ed. nov.).

2. opinionis *sim.* (*o ludziach*) mieć jakieś zdanie, sądzić coś; (*de hominibus*) aliquid arbitrari, opinari. *Praec. a.* eiusdem animi *sim.* (*o ludziach*) zgadzać się, być tego samego zdania, (*o sądach itp.*) zgadzać się z czymś, przemawiać za czymś; (*de hominibus*) assentiri, idem opinari, (*de propositionibus sim.*) cum alio congruere, concordare. **b.** contra *sim.* (*o ludziach*) sprzeciwiać się, być wbrew czemuś, (*o sądach itp.*) przeczyć, przemawiać przeciwko czemuś; (*de hominibus*) contradicere, infitiri, (*de propositionibus sim.*) aliquid negare.

Constr. a. sq. ad: ExPhys fol. c III^a: ad idem est Parmenides. Ib. fol. g VIII^a: etiam ad hoc est fides catholica dicens eqs. b. sq. contra: KodPol IV p. 20 (a. 1401): non ero nec esse volo per me vel per meos ... contra ... principem ... regem. KOK. in MatFil II p. 37: hoc corollarium est contra primum 'Principium' magistri mei. Ita saepius. c. sq. in c. acc. NIC. BL. Sermon. I p. 32: in contrarium videtur esse beatus Gregorius. ExPhys fol. c III^a: in oppositum est Aristoteles. Ita saepius. d. sq. pro: MatFil IV p. 61 (saec. XIV): hoc est pro veritate primae conclusionis. Ita saepius. e. sq. inf. f. sq. enunt. obi. c. quod.

3. voluntatis *sim.* **a.** chcieć czegoś, życzyć sobie; aliquid velle, optare. **b.** być czyjś wolą, czyimś życzeniem; ab aliquo expeti, optari. *Iuxta positum desiderare* (*KodMp IV p. 466, a. 1447). *Iuncturae potiores nominales* esse alicuius: arbitrii (Tom. VI

p. 168, a. 1522; *ib.* VII p. 44, a. 1524 *et saepius*), desiderii (CodVit p. 606, a. 1423; CodEp III p. 100, a. 1458 *et saepius*), voluntatis (KsgŁawKr p. 254, a. 1394; CodEp III p. 100, a. 1458 *et saepius*), voti (CorpJP III p. 337, a. 1516); *item* alicui menti (CodVit p. 1019, a. 1416), in desiderio alicuius (Theiner II p. 120, a. 1459).

4. *propositi sim.* **a.** (*o ludziach*) *mieć jakiś zamiar, zamierzać coś; (de hominibus) aliquid animo intendere, proponere.* *N. eodem sensu locut.* in eo (hoc) esse (ut): IurMas III p. 14 (a. 1527): sua maiestas regia in hoc est, ut universum ducatum Masovie ... obtineat. Tom. X p. 61 (a. 1528): sciat illustritas vestra nos in hoc esse idque praecipue curare quo *eqs.* *Ita saepius.* **b.** (*o rzeczach*) *być czymś zamiarem; (de rebus) ab aliquo intendi. Iuncturae potiores esse:* **a.** instituti (*Dogiel I p. 171, a. 1515), *propositi (ib. p. 10, a. 1438).* **β.** de intentione (MatFil IV p. 65, saec. XIV; ExPhys fol. f IV^b), ex intentione (STOB. Praed. fol. 4^b), intentione (ArPrawn X p. 414, a. 1414), intentioni (*Dogiel I p. 545, a. 1462), intentionis (CodEp III p. 505, a. 1431; MATTH. Dial. fol. XCIX^b *et saepius*), mentis (CorpJP III p. 222, a. 1512).

Constr. **a.** *sq. gen.* **b.** *sq. dat.* **c.** *sq. ad:* CodEp III p. 34 (a. 1448): ad compositionem ... intendemus, quanto ad id sumus, ut *eqs.* **d.** *sq. de:* MatFil IV p. 65 (saec. XIV): hoc est de intentione Thomae in secunda parte Summae contra gentiles. **e.** *sq. ex:* STOB. Praed. fol. 4^b: videtur esse ex intentione *eqs.* **f.** *sq. inf.* **g.** *sq. enunt. obi. c.* **a.** *quo, cf. supra 15.* **β.** *ne:* Tom. XIII p. 210 (a. 1531): omnis in hoc sum, ne in ingratum ... beneficia ... se contulisse sentiat *maiestas.* **γ.** *quod:* *KodMp IV p. 466 (a. 1447): cum ... *reginae* continuo intencionis fuerit ... quod ... capellani ... bene ... dirigi debeant. **δ.** *ut:* *Dogiel I p. 545 (a. 1462): nec intentioni nostrae est, ut quisque ... ius sibi ... dicat. DŁUG. Hist. V p. 396 (= XI p. 90 ed.nov.): voluntatis ipsius est ... ut nullus ... successorum ... donacionem ... infringere audeat. *Ita saepius.*

5. *spei sim.* *mieć nadzieję; aliquid sperare* Tom. V p. 311 (a. 1520): fuimus semper ejus spei, quod nobis ab illa pari modo gratia referri debuit. **Ib.* VII p. 305 (a. 1525): cesar ... est meliori spe pacis.

6. *praesumptioni być przyjmowanym jako założenie; ab aliquo praesumi* DŁUG. Op. p. 606: futuro ... viaggio, quod ... durius reperimus, quam fuit vestrae paternitatis et aliorum praesumptioni.

7. *abs. (o ludziach) zachowywać się, postępować w jakiś sposób; (de hominibus) aliquo modo se gerere, se praeberere* AKapSąd III p. 243 (a. 1480): si tu velles esse pro libito nostro, tu haberes etiam parochiam.

V. DE MAGNITUDE, AETATE ET VALORE

1. *mieć jakiś rozmiar, być jakiejś wielkości; magnitudinem quandam sibi propriam habere.* *Constr.* **a.** *sq. acc.* VITelo Persp. p. 395: linea fe ... est partes 60. **b.** *sq. in c. abl.* BIEM p. 45: excessu anni solaris supra lunarem, quae est in undecim diebus.

2. (*z liczebnikiem*) *mieć jakąś ilość lub liczbę; (cum numerali) numerum quandam habere.*

3. *mieć ileś lat, być w jakimś wieku; annum quandam agere.* *Constr.* **a.** *sq. gen.* **b.** *sq. in c. abl.* HESSE Matth. II p. 94,11: quando fuit reportatus de Aegypto, tunc ... erat *Christus* in septimo anno a sua nativitate.

4. **a.** *valoris sim.* *mieć jakąś wartość; aliquid valere.* **b.** *mieć (jakąś) cenę, wynosić (ileś); pretium (quoddam) habere.* **c.** *momenti sim.* *mieć znaczenie, wagę, być dla kogoś istotnym; alicui interesse, magnum valere.* Glossa Pol. AGZ XIII p. 250 (a. 1447): nullius esses valoris, alias „nyszcz nyebilio”. *N. locut.* **a.** *iur.* nullius roboris esse *nie mieć mocy prawnej; nullam legalem vim habere* AKapSąd III p. 369 (a. 1476): sponsalia cassamus, annullamus, nulliusque roboris esse decernimus. CorpJP III p. 21 (a. 1507): sint nullius roboris et momenti. **β.** *phil.* in plus esse (*o znaczeniu*) *mieć szerszy zakres; (de significatione) sensum largiorem habere, pluribus rebus applicari* BYSTRZ. AnalPost fol. I II^b: quilibet pars diffinitionis seorsum in plus est quam diffinitum. *Ib.* fol. m I^a: quilibet pars huius diffinitionis est in plus, id est excedens in communitate totum diffinitum. *Ita ib. saepius.*

Iuncturae potiores nominales esse momenti (abs., nullius, maioris: Tom. VI p. 236, a. 1523), ponderis (*et secreti:* SSrSil VIII p. 117, a. 1462), valoris (KsgGrWp I p. 241, a. 1396; nullius: KodKKr I p. 153, a. 1318 *et saepius*); *item* in quo (APozn II p. 227, a. 1491), quanti, tanti (DŁUG. Hist. V p. 279 = X p. 314 ed.nov.; Tom. III p. 144, a. 1514 *et saepius*); *item* plus (MATTH. Dial. fol. CIX^b), pro minimo (PreussUB I 2, p. 372, a. 1292); *item* in numero (BYSTRZ. Top. fol. o VI^a).

Constr. **a.** *sq. gen. pretii.* **b.** *sq. dat.* **c.** *sq. ab:* AKapSąd III p. 144 (a. 1510): ad locum Polthowsk sunt XX miliaria et diocesis Plocensis ab oppido Thykoczyn in tribus miliaribus distat. **d.** *sq. ad, cf. supra 44.* **e.** *sq. in c. acc.:* BYSTRZ. AnalPost fol. I VIII^b: utrum quilibet pars diffinitionis sit in plus quam diffinitum. *Ib.* fol. m I^a: quilibet pars diffinitionis est in plus. *Ita ib. saepius.* **f.** *sq. in c. abl.:* APozn II p. 227 (a. 1491): Petrus medietatem ... bonorum omnium, sint in quo sint, recipere debet. **g.** *sq. pro:* PreussUB I 2, p. 372 (a. 1292): pro minimo ... nobis esset, cuicumque domui ... *Elisabet praeparamenta conferret.* **h.** *sq. enunt. obi. c. ut:*

Tom. V p. 311 (a. 1520): dominus magister tanti non sit, ut nobis bellum inferre deberet. **i. sq. enunt. relativo, cf. supra 1772, 54.**

VI. DE POSSESSIONE

1. alicui, alicuius *należć (do kogoś), stanowić (czyjś) własność, także: stawać się (czyjś) własnością, przypadać (komuś); (ab aliquo) haberi, possideri, etiam: (alicui) in possessionem dari, (alicui) incidere. Occ. (o ludziach) należeć do czyjegoś gospodarstwa, być czymś sługą; (de hominibus) domui alicuius tamquam servus pertinere* StPPP VIII p. 113 (a. 1384): dominus ... interrogavit ... cuius es tu; nuncius respondit: sum Dziuisy seruus. *Eodem sensu* ab aliquo esse: StPPP VIII p. 200 (a. 1386): Benco ... et Borzisius ... contra Potrasium ... Benco quia fuit ab ipso eqs. *Ita saepius. N. α. eodem sensu locut.* de possessione alicuius esse: KodMaz(K) p. 46 (a. 1136): hee omnes villae ... de possessione archiepiscopi sunt. **β.** in medium esse *przynależć po połowie, być podzielonym na pół; in aequalibus partibus possideri, in duas partes dividi* AGZ XIII p. 132 (a. 1442): molendinum et ortulani ... erunt in medium. *Iuxta positum succumbere* (ZabDziej III p. 122, a. 1491).

Dicitur v.gr. bona (AKapSąd III p. 99, a. 1503), haereditas (StPPP VIII p. 324, a. 1389), partes (KsgŁawKr p. 1, a. 1365), quartale (CracArt I p. 5, a. 1339), solutio (AGZ XII p. 230, a. 1453), vadium (ZabDziej III p. 122, a. 1491), villa (AKapSąd III p. 99, a. 1503), vita (perennis: CantMAe I nr. 8, v. 9b, saec. XIV med.).

2. alicuius (o słowach, pismach, opiniach itp.) *być (czyjegoś) autorstwa, pochodzić (od kogoś); (de verbis, scriptis, opinionibus sim.) (ab aliquo) proferri.*

3. in malam partem alicuius, alicui (o karze) *spadać (na kogoś), (o długu itp.) obciążać (kogoś); (de poena) (aliquem) afficere, (de debito sim.) (ab aliquo) deberi. Dicitur v.gr. damnum* (StPPP VIII p. 161, a. 1385; *ib.* VIII p. 691, a. 1399 *et saepius*), debitum (AKapSąd III p. 281, a. 1502), poena (TPaw IV p. 376, a. 1418; StPPP II p. 495, a. 1441).

Constr. ad VI: a. sq. gen. possessoris. b. sq. dat. possessoris. c. sq. circa: AKapSąd III p. 281 (a. 1502): debitum quod est circa ... dominum Felicem. **d. sq. de, cf. supra 18 et AGZ XII p. 230** (a. 1453): de ista solutione nichil erit Paulo. **e. sq. per:** KsgŁawKr p. 180 (a. 1392): dampna debent fore per utramque parciū.

VII. DE PARTE ET PROPRIETATE

1. alicui rei, alicuius rei *stanowić część (czegoś), wchodzić w skład (czegoś); i. inesse, (in aliqua re) contineri.*

2. alicui (rei), alicuius (rei) *cechować, charakteryzować (kogoś lub coś); tamquam insignem vel*

*proprium se proferre. Glossa Pol. *Rfil XXII p. 16* (a. 1466): exulis est, „na wygnanego zależy”.

3. alicui, alicuius *stanowić (czyjś) zwyczaj, należeć do (czyjejs) natury; i. naturae inesse.*

4. (o abstraktach) *stanowić właściwość (czegoś lub kogoś), należeć do istoty, stanowić podstawę, przynależć (czemuś); (de abstr.) fundamentum (alicuius rei) praebere, (alicui, alicui rei) inhaerere.*

*N. eodem sensu iuncturas in textibus philosophicis usurpatis esse α. de essentia (accidentis: GROTK. in MatFil IV p. 38; KOK. in MatFil II p. 44 et saepius), de substantia (NIC. BŁ. Tract. fol. a III^b; WROCL. Epit. fol. e IV^b et saepius). β. naturae (ExPhys fol. g II^a), de natura (BYSTRZ. ParvLog fol. C II^a; WROCL. Dial. fol. B V^a), de necessitate (salutis: id. EpitConcl fol. c IV^b). γ. de constitutione (veri: WROCL. Dial. fol. L III^b), de definitione (BYSTRZ. AnalPost fol. c VIII^b; *ib.* fol. e II^b), de quidditate (WROCL. Epit. fol. e II^b), de ratione esse (BYSTRZ. AnalPr fol. n V^b; *id.* Top. fol. o II^a et saepe). δ. de integritate (baptismi: WROCL. EpitConcl fol. A VI^b), de perfectione (syllogismi: *id.* Dial. fol. E VIII^a).*

Dicitur praec. in textibus phil. accidens (GROTK. in MatFil IV p. 11), causa (corruptionis: WROCL. Epit. fol. e V^b), conclusio (BYSTRZ. AnalPr fol. a VII^b), effectus (*ib.* fol. l I^b), expressio (verborum: WROCL. EpitConcl fol. A VI^b), generatio (BYSTRZ. AnalPr fol. i IV^b), humanitas (WROCL. EpitConcl fol. e III^a), integritas (baptismi: *ib.* fol. A VI^b), motus (ExPhys fol. k II^b; WROCL. Epit. fol. c II^a et saepius), nunc (*ib.* fol. e II^b), operatio (STOB. Aret. fol. c VII^a), ordo (ExPhys fol. t VIII^b), punctus (WROCL. Epit. fol. e IV^b), sapientia (*id.* EpitConcl fol. z III^a).

Dicitur praec. in textibus phil. de natura aut fundamento agentium (ExPhys fol. t VIII^b), causae (BYSTRZ. AnalPr fol. l I^b), dignitatis (WROCL. EpitConcl fol. t V^b), divinitatis (DokMp V p. 59, a. 1406), entis (GROTK. in MatFil IV p. 11; WROCL. Epit. fol. c II^a et saepius), hominis (*id.* Dial. fol. E VIII^a), humanitatis (DokMp V p. 59, a. 1406), lineae (WROCL. Epit. fol. e IV^b), loci (ExPhys fol. m III^b), perfectionis (KOK. in MatFil II p. 21), potentiae (WROCL. EpitConcl fol. e I^b), potestatis (*ib.* fol. p IV^a), praecepti (evangelici: KodMp II p. 57, a. 1235), syllogismi (BYSTRZ. AnalPr fol. a VII^b), temporis (WROCL. Epit. fol. e II^b; *ib.* fol. e V^b), voluptatis (BYSTRZ. AnalPr fol. i IV^b).

*Constr. a. sq. gen. b. sq. dat. c. sq. erga: *Tom. V p. 171* (a. 1520): ignominiam inferre ... nec filii est erga patrem ... nec christiani regis erga Romanum pontificem. **d. sq. de:** BYSTRZ. AnalPr fol. a VII^b: conclusio sit de essentia syllogismi. *Id.*

ParvLog fol. F IV^a: predicatum sit de essentia subiecti. *Ita saepius. e. sq. in c. abl. f. sq. inf.*

5 **5.** alicuius być przejawem (czegoś), być wcieleniem (jakieś cechy); (aliquid, aliquam proprietatem) exhibere.

Iuncturae potiores esse dementiae (Tom. III p. 305, a. 1514), felicitatis (postremae: *ib.* XVII p. 689, a. 1535), generationis (perversae: MATTH. Dial. fol. C I^b), magnitudinis (DŁUG. Op. p. 30), naturae (ExPhys fol. g II^a), rationis (aliquid: KomPolit p. 200, a. 1433), sapientiae (CRIC. in Tom. V p. 355, a. 1521), virtutis (*opp.* necessitatis: KA-DŁUB.(PI) p. 45).

6. scientiae *sim.* należeć do, wchodzić w zakres (jakieś domeny); *i. ad scientiam sim. pertinere* ExPhys fol. i V^a: mouentia non mota amplius non sunt phisice considerationis. *Ib.* fol. I II^a: eiusdem scientie est considerare subiectum. *Ita saepe.*

7. generis *sim.* (o ludziach i rzeczach) należeć, zaliczać się (do jakiegoś rodzaju, typu, grupy); (*de hominibus et rebus*) haberi in numero. *N. praec. de abstr. in textibus phil.* esse: **a.** ex coniugatione (diversa: BYSTRZ. AnalPr fol. n IV^a). **β.** in genere (praedicamentali: KOK. in MatFil II p. 29), sub genere (WROCL. EpitConcl fol. d VI^b; eodem: BYSTRZ. Top. fol. q IV^b). **γ.** de modo (enuntian-di: WROCL. Dial. fol. B III^b), in modo (dicendi: BYSTRZ. AnalPost fol. e I^a). **δ.** in materia (naturali, contingenti, remota: WROCL. Dial. fol. B V^a et *ib.* saepius). **ε.** de numero (virtutum: GROTK. in MatFil IV p. 17; BYSTRZ. Log. fol. r II^b). **ζ.** ad praedicamentum (WROCL. Epit. fol. f IV^a), de praedicamento (KOK. in MatFil II p. 32), in praedicamento (GROTK. in MatFil IV p. 14; *ib.* p. 15 et saepe). **η.** speciei (eiusdem: KomPolit p. 195, a. 1433; BYSTRZ. in MatFil IV p. 83, a. 1490), de specie (affirmatarum propositionum: BYSTRZ. AnalPr fol. c V^b).

Constr. a. sq. gen. b. sq. ad: WROCL. Epit. fol. f IV^a: ad tria predicamenta est motus. **c. sq.** de. **d. sq.** ex: BYSTRZ. AnalPr fol. n IV^a: in his que sunt ex diuersa coniugatione. *Cf. infra 46.* **e. sq.** in. *c. abl.* GROTK. in MatFil IV p. 14: utrum unaquaeque res per suam essentiam sit in praedicamento. *Ib.* p. 15: una res non potest esse primo, nisi in uno praedicamento, sed ex consequenti et per accidens potest esse in aliis. *Ita saepe. f. sq.* per, *cf. supra 44.*

8. pro parte alicuius (o ludziach) stawać po czyjejs stronie; (*de hominibus*) alicui favere. *Constr. a. sq. gen. b. sq.* de: AKapSąd III p. 211 (a. 1525): quando ... Iacobus non rogabat eosdem patronos ad collacionem, tunc contra eum querulabantur, quando autem rogabat, pro parte sua erant. **c. sq.** pro, ut *supra.*

9. curae *sim.* (alicuius, alicui et abs.) stano-wić przedmiot (czyjejs) troski lub starań, należeć do (czyichs) obowiązków, być (czyjqs sprawą); (*ab aliquo*) curari, (alicui) spectare. *Iuncturae selectae* esse muneris (CorpJP III p. 650, a. 1522), negotii (Tom. VI p. 204, a. 1523), officii (regiae sublimitatis: Dogiel IV p. 161, a. 1457; AGZ IX p. 120, a. 1479 et saepe), sollicitudinis (*ib.*), sudoris (KA-DŁUB.(PI) p. 130).

Constr. a. sq. gen. b. sq. dat. personae. c. sq. ad: ZabDziej III p. 530 (a. 1498): Mylochna ... residet in dotalicio suo et non est sibi ad interesse et ad respindendum. **d. sq.** ex: Dogiel I p. 168 (a. 1515): non censet rex id esse e re sua. *Ib.* IV p. 295 (a. 1534): erit id cum ... e re utriusque nostrum subditorum, tum nobis multo gratissimum. **e. sq. inf. f. sq. enunt. obi. c.** ut: AGZ IX p. 120 (a. 1479): id curae nobis erat et sollicitudinis, ut id ... ad statum ... debitum reduceretur. CorpJP III p. 205 (a. 1512): non postremae curae nobis debet esse, ut ... qui eliguntur ... non divagentur ab ... officiis.

10. iudicii *sim.* pozostawać w czyjejs gestii, w zasięgu czyjejs jurysdykcji; *iurisdictioni alicuius subici.* *Iuncturae* esse iudicii (alicuius: StPPP II p. 819, a. 1477; AGZ XVIII p. 408, a. 1498), iuris (saecularis: AKapSąd III p. 176, a. 1513), iurisdictionis (scholaris: *ib.* p. 63, a. 1494).

11. virium alicuius być w zasięgu czyichs możliwości; *efficere posse* (saec. XVI). *Eodem sensu* in potestate alicuius esse: BYSTRZ. ParvLog fol. X III^a: nec videtur esse in potestate mea ... impo-nere nomina, sed in potestate primi instituentis. STOB. Aret. fol. f IV^b: est in potestate hominum nummum mutare et invtilem facere.

VIII. DE PERTINENTIA

1. dotyczyć (kogoś lub czegoś), odnosić się (do kogoś lub czegoś), także: mieć (z czymś) związek, mieć się jakoś (do czegoś); (*ad aliquem vel aliquid*) spectare, pertinere, contingere, etiam: *affinitate vel ratione quadam (cum aliqua re) coniungi.*

N. locut. a. in textibus phil. esse ad aliquid po-zostawać z czymś w relacji; *ratione cum aliqua re coniungi* KOK. in MatFil II p. 32: aliqua praedica-bilia sint per se ad aliquid. GŁOG. Porph. fol. g I^a: omnis ... res mundi est ad aliquid, quia omnis res mundi est eadem sibi ipsi et diuersa ab alia. *Ita saepe.* **β.** quantum (quod) est de aliquo (aliqua re), ad aliquem (aliquam rem) co się tyczy kogoś (czegoś); *quod ad aliquem (aliquid) pertinet* Lites III p. 119 (a. 1413): quantum est de occupatione ... viarum ... *testis* nihil sciret. AKapSąd III p. 352 (a. 1531): quantum ad officium est ... quantum est ad verba iocalia ... quantum est ad personam religiosi Stani-słai eqs. *Ita saepius. Eodem sensu* quantum est ex

(pro): MATTH. Dial. fol. CXIV^a: quantum est ex me, non sum dignus quia peccator magnus. ARect I p. 548 (a. 1514): quantum est pro persona mea ... solus venissem, sed febricito. *Iuncturae adv. praec. in textibus phil. usurpatae* esse immediate (opp. mediate: KOK. in MatFil II p. 25; KomPolit p. 135, a. 1433), maxime (BYSTRZ. AnalPr fol. g VIII^a), per se (KOK. in MatFil II p. 32).

Constr. a. sq. ad: KOK. in MatFil II p. 29: quomodo hoc sit ad propositum. KomPolit p. 135 (a. 1433): operationes ... artificis ... non sunt immediate ad vitam. *Ita saepe. b. sq. circa:* STOB. Aret. fol. c VIII^a: omnis virtus moralis est circa voluptates et dolores. *c. sq. de, cf. supra 1776,51 et KOK. in MatFil II p. 43:* praedicatum est de essentia subiecti secundum rei veritatem. *Ita vulgo. d. sq. ex, cf. supra 1. e. sq. per:* KOK. in MatFil II p. 32: aliqua predicabilia sint per se ad aliquid. ExPhys fol. q IV^a: ad vbi est per se motus. *f. sq. pro, cf. supra 3. g. sq. secundum, cf. supra 16.*

2. phil. quantum est de (ex) se pojęty w sobie samym, wzięty sam w sobie; in se ipso comprehensus BYSTRZ. AnalPost fol. k IV^a: esse rei quantum est de se est ignotum. *Id.* Log. fol. t II^a: prius est de eo quantum est ex se. *Ita saepius.*

3. de aliqua re (o piśmie, księgach itp.) być (o czymś), traktować (o czymś); (de scripto, libris sim.) (aliquam rem) tractare. *Constr. a. sq. circa:* BYSTRZ. AnalPr fol. a II^a: oportet ... dicere circa quid et de quo est intentio huius libri, quoniam est circa demonstrationem et de disciplina demonstrationis. *b. sq. de.*

4. mieć coś za przedmiot, (o nauce) badać coś, być czemuś poświęconym; aliquid ut propositum habere, (de scientia) aliquid scrutari. *Constr. a. sq. gen.* ExPhys fol. g VI^b: diffinitio est incorruptibile. *Ib.* fol. n V^a: scientia est verorum. *Ita saepe. b. sq. de:* GŁOG. Porph. fol. a III^a: logica est de his falsis propositionibus. ExPhys fol. a V^a: scientia naturalis est de corpore mobili. *Ita saepe.*

IX. DE COMPOSITIONE

ex aliqua re *składać się* (z czegoś), *być zbudowanym* (z czegoś); *constare, commponi.* *Iuncturae potiores adv. esse philosophice* (KomPolit p. 194, a. 1410), simpliciter (BYSTRZ. AnalPr fol. a III^a). *Constr. a. sq. ex:* KomPolit p. 194 (a. 1410): quilibet homo ... est ex anima et corpore. GŁOG. Porph. fol. b III^b: constat ... quod diffinitio est ex genere et differentia. BYSTRZ. AnalPost fol. a III^a: omnis syllogismus simpliciter est ex necessarijs. *Ita saepe. b. sq. in c. abl.* GŁOG. ExLog fol. E I^a: syllogismus est in tribus terminis.

X. DE ORIGINE

1. de aliquo (o osobie) pochodzić (od kogoś), także: wywodzić się (skądś); (de homine) ab aliquo

originem ducere, etiam: (loco ex aliquo) provenire. *Iuncturae selectae* esse de: clenodio (StPPP VIII p. 71, a. 1382; *ib.* p. 130, a. 1385 *et saepius*), decanatu (AKapSąd III p. 159, a. 1512), domo (mea: StPPP VIII p. 275, a. 1388; AKapSąd III p. 142, a. 1510), proclamacione (StPPP VIII p. 130, a. 1385), signo (*ib.* p. 225, a. 1387), thoro (legitimo: *ib.* p. 208, a. 1387). *Constr. a. sq. gen.* StPPP VIII p. 979 (a. 1400): si bone matris es, venias ad forum. *b. sq. de. c. sq. ex:* KOK. in MatFil II p. 32: sicut ... genitus non ad se ipsum dicitur, sed quod ex genitore sit.

2. (o rzeczach) powstawać, brać początek skądś, także: mieć coś za przyczynę, być skutkiem czegoś; (de rebus) ab aliqua re oriri, nasci, provenire, etiam: evenire, produci. N. in litteris publicis locut. hinc est quod, igitur (inde) est quod dlatego też, stąd, przeto; itaque, ideo, quare NIC. POL. p. 48, v. 49: hinc est, quod ... pelli cedique solent ut aselli medici. KodMp IV p. 320 (a. 1437): cuncta ... simul cum fluxu temporis transeunt ... hinc est, quod nos ... significamus eqs. *Ita saepius.* PommUrk IV p. 77 (a. 1303): igitur est quod presentibus et futuris hominibus scribimus eqs. KodMp IV p. 304 (a. 1435): inde est, quod nos ... sollicita ... consideratione attendentes eqs. *Ita saepius.* *Constr. a. sq. ab. b. sq. de. c. sq. ex:* *CodEp III p. 9 (a. 1447): manifestum ... cunctis esse arbitramur ... non ex hominibus, sed ex Deo esse hanc sanctam sinodum. *d. sq. per:* KOK. in MatFil II p. 22: infinitas ... est per recessum ab unitate sine origine sua.

3. (o rezultacie itp.) wynikać (także w sensie logicznym); (de effectu sim.) sequi, consequi (etiam sensu log.). Iuxta posita emanare (WROCL. EpitConcl fol. c IV^a), *procedere* (*ib.* fol. d II^b). *Iuncturae potiores selectae a. adv. esse mediate (opp. immediate: GŁOG. Hisp. fol. LVII^a), causaliter (et effective: BYSTRZ. AnalPost fol. d IV^b), originaliter* (WROCL. EpitConcl fol. c I^a). *b. prp. esse: a. de nihilo (opp. de aliquo: WROCL. EpitConcl fol. a VI^b; GOST. Th. fol. a VI^b). b. ab alio* (WROCL. EpitConcl fol. c IV^a), *a. de se* (*ib.* fol. d II^b; ipso: GOST. Th. fol. a VI^b). g. a Deo (KodMp IV p. 475, a. 1447; *CodEp III p. 9, a. 1447), *a filio* (Dei: WROCL. EpitConcl fol. f IV^b), *a patre* (*sc. Deo: ib.* fol. c I^a; *ib.* fol. f IV^b). d. ex fine (WROCL. EpitConcl fol. r I^b), *a fortuna* (BYSTRZ. AnalPost fol. h II^a), *ex processione* (intelligentiae: GOST. Th. fol. c IV^b). *Constr. a. sq. ab. b. sq. de. c. sq. ex.*

XI. DE FINE ET EVENTU

1. alicui rei (o rzeczach) służyć do (czegoś), mieć (jakieś) przeznaczenie; (de rebus) adhiberi, servire. Iuxta positum valere (THOM. Med. p. 342). *N. locut. a. non ab re esse nie być od rzeczy,*

być zasadnym, mieć cel; *non procul abesse* AAlex p. 345 (a. 1503): existimavimus non ab re esse, ut eqs. **β.** *de hominibus*: być zdolnym do czegoś, potrafić coś zrobić; *i. aliquid efficere posse* *Tom. X p. 209 (a. 1528): non cessabo ... precari Deum, ut ipse referat, cum ego non sim referendo. *Iuncturae potiores selectae* esse auxilio (CALLIM. in KIQ u p. 66, a. 1487; ArPrawn I p. 413, a. 1547), comodo (KodUJ IV p. 97, a. 1524), consilio (CALLIM. in KIQ u p. 66, a. 1487), ornamento (KodUJ IV p. 97, a. 1524); *item* in: adiutorium (AGZ XII p. 357, a. 1474; AKapSąd I p. 659, a. 1527), auxilium (ArHist VIII p. 322, a. 1499 *et ib. saepius*), nocumentum (AGZ XIV p. 439, a. 1455), protectionem (AKapSąd I p. 659, a. 1527), subsidium (AGZ XIV p. 216, a. 1446; *ib.* p. 439, a. 1455 *et saepius*).

Constr. a. sq. gen. Tom. III p. 127 (a. 1514): in castro ... habeantur ea, que defensionis sunt, parata. CRIC. in Tom. V p. 159 (a. 1520): tales legationes faciunt, que nullius unquam usus fuerunt. **b. sq. dat. c. sq.** ad: KomPolit p. 193 (a. 1410): in civitate sunt omnia ad delectacionem, utilitatem et honestatem. **d. sq.** in *c. acc.*

2. solvendo esse być wyplacalnym; *debitum solvere posse*. *Eodem sensu* in solvendo esse: KodWp II p. 396 (a. 1326): qui si non fuerint in solvendo eqs. VL p. 25 (a. 1347): qui si non fuerit in solvendo eqs. *Ita saepius*.

3. ab (ex) aliqua re esse (*o ludziach*) zajmować się (czymś), być odpowiedzialnym (za coś); (*in aliqua re*) *versari*, (*alicui rei*) *operam dare* Tom. IV p. 321 (a. 1518): rex ... vocatis his, qui e secretioribus sunt eqs. *Dogiel IV p. 272 (a. 1530): ii, qui viventis monarchae cingunt latus ... sunt ei in rerum summa a consiliis.

4. (*o abstraktach, działaniach itp.*) powodować, przynosić coś, obracać się na coś; (*de abstr. actionibus sim.*) *exitum aliquem reddere*, *in aliquid se vertere*. *Iuncturae potiores selectae* esse perniciiei (Tom. VI p. 236, a. 1523); *item* in: corruptionem (populi: *ib.* XIV p. 229, a. 1532), destructionem (religionis: *ib.*), detrimentum et iacturam (*KodWp II p. 273, a. 1309), rapinam (StPPP V p. 24, saec. XV), ruinam (*ib.* p. 26, saec. XV). *Constr. a. sq. gen.* DŁUG. Hist. IV p. 451 (= IX p. 32 ed.nov.): barbari ... neque reputabant tanta mala alicuius fore sceleris vel delicti. Tom. VI p. 236 (a. 1523): quia multo majoris momenti, majorisque perniciiei sit ... hoc bellum. *Ita saepius. b. sq. dat. c. sq.* in *c. acc. d. sq. enunt. obi. c. ut*: HUSSOW. p. 88, v. 586: hoc erat, ut terras sermo divinus obiret.

5. alicui rei, alicuius rei, ad aliquam rem być powodem (*uczuc, emocji, trudności itp.*), wywoływać, wzbudzać (coś); *i. causam* (*affectuum, molestiarum sim.*) *praeberere*. *Locut.* cordi alicui esse *sprawi*

komuś przyjemność, być dla kogoś ważnym; alicui placere, interesse. Iuncturae potiores selectae esse (alicui) admirationi (CRIC. in Tom. V p. 367, a. 1521), deliciae (MATTH. Dial. fol. XCV^a), dolori (CodEp III p. 121, a. 1464), fastidio (DŁUG. Op. p. 6; Tom. VI p. 215, a. 1523), risui (*et fabulae*: DŁUG. Hist. IV p. 643 = IX p. 240 ed.nov.), voluptati (*et esui*: NIC. BŁ. Serm. I p. 260). *Constr. a. sq. gen.* NIC. BŁ. Serm. I p. 110: vita praesens non est solatij nec iucunditatis. SSrSil VII p. 104 (a. 1465): excreverat discordia inter ... partes, que impedimenti erit, ut ... promissioni regi date effectum prestare non valebunt. *Ita saepius. b. sq. dat. c. sq.* ad: APozn II p. 175 (a. 1486): si ... reverendissime paternitati ad placirum fuerit. AKapSąd III p. 337 (a. 1519): prout ... toti conventui fuerit ad placitum. **d. sq.** in *c. abl.* CodEp III p. 122, a. 1464: est michi hic eciam in deliciis partim rus et partim civitas. **e. sq.** pro: CRIC. in Tom. V p. 367 (a. 1521): est omnibus admirationi et pro risu, quod tot medici ... tam aperte hallucinantur. **f. sq. enunt. obi. c. a.** quod, *cf. supra* 20. **β.** ut, *cf. supra* 12.

6. memoriae, in memoria pozostawać w pamięci; *memoria teneri*. *Constr. a. sq. gen. b. sq. dat. c. sq.* in *c. abl. d. sq. enunt. obi. c.* quod: DecrICC II p. 68 (a. 1487): vobis non est in memoria, quod eqs. AKapSąd III p. 374 (a. 1490): an in ipsorum esset memoria, quod eqs.

XII. DE STATU

1. (*o rzeczach*) znajdować się w jakimś stanie; (*de rebus*) *statu quodam remanere*. *N. locut in textibus phil.* in differentia esse być różnicowanym, mieć jakieś rodzaje; *i. diversum esse, varia genera habere* MatFil IV p. 43 (saec. XV): quaedam substantiae sunt in multiplici differentia. ExPhys fol. p VI^b: denominationes conuenientes parti sunt in multiplici differentia. *Ita saepius. Iuncturae potiores selectae* esse in: actu (*opp.* in potentia: SŁUP. MixEl p. 161; ExPhys fol. b II^b *et vulgo*), optimo (KodWp VIII p. 126, a. 1419), ordine (CodEp III p. 2, a. 1446), parato (Tom. V p. 322, a. 1520), seminatione (StPPP VIII p. 727, a. 1399), transitu (Lites III p. 119, a. 1414), veniendo (*KodLit p. 142, a. 1411). *Constr. a. sq.* ad: MatFil IV p. 67 (saec. XIV): res ... est in potentia ad essendum in effectu. GOST. Th. fol. c V^b: quod autem in potentia est ad causam aliquam non est ens necesse. *Ita saepe. b. sq.* in *c. abl. c. sq.* ultra: AKapSąd III p. 105 (a. 1506): Blasius ... dum fuerit ultra medium laborem stallorum septem ... dabuntur eidem due sexagene.

2. (*o ludziach*) znajdować się w jakimś stanie, jakiejs sytuacji, jakichs okolicznościach, doświadczając, zaznawać (czegoś); (*de hominibus*) *condicio* ne aliqua uti, sortem aliquam experiri. *Iuncturae*

selectae esse condicionis (melioris: AConst p. 177, a. 1285; NIC. BŁ. Tract. fol. k II^a); *item* esse in: favore (regio, *opp.* sub indignatione: CodEp III p. 49, a. 1450), honore (bono et laudabili: AKapSąd III p. 115, a. 1507), statu (gratiae: MATTH. Dial. fol. CII^a); *item respectu auctoritatis* esse sub dictione (AKapSąd III p. 215, a. 1530), in voluntate (*et* in ordinatione: DŁUG. Hist. IV p. 322 = VIII p. 198 ed.nov.); *item respectu consiliorum* esse in: cogitatione (magna: Tom. III p. 253, a. 1514), expectatione (DokArchWęg IV p. 37, a. 1504), voluntate (peccandi: MATTH. Dial. fol. CXIII^a); *item respectu status hominum sive rerum* esse in: absentia (KsgMaz III p. 155, a. 1435), laetitia (*et* in quiete: THOM. Med. p. 312), mora (Tom. V p. 395, a. 1521), periculo (*et* in dubio: MATTH. Dial. fol. CXV^b).

Constr. **a.** *sq.* *gen.* **b.** *sq.* in *c. abl.* **c.** *sq.* sine: NIC. POL. p. 44,21: qui homines a medico tractati ... sine profectu sunt *eqs.* **d.** *sq.* sub *c. abl.* CodEp III p. 49 (a. 1450): ipse ... nunquam fuerit in favore regio, imo sub gravi indignatione ... regis. AKapSąd III p. 215 (a. 1530): Dorothea ... vaccam ... nobili ... sub cuius dictione est dare coacta extitit.

3. *iur. znajdować się w jakiejś sytuacji prawnej, korzystać z jakiegoś prawa, mieć prawo do czegoś, być w prawie; aliqua legali condicione uti, ius alicuius rei faciendae aut possidendae habere. Iuxta posita* exsistere (DŁUG. Reg. II p. 307, a. 1479), persistere (IurMas II p. 124, a. 1507). *Iuncturae selectae spectantes* **a.** *ad possessionem bonorum* esse super bonis (ArPrawn X p. 97, a. 1401), in habendo (*abs.* ZabDziej III p. 504, a. 1498; ARect I p. 816, a. 1535), in perceptione (decimarum: DokKKr I p. 138, a. 1384; portionis: AKapSąd III p. 279, a. 1501 *et saepius*), in percipienda decima (*ib.* p. 350, a. 1531), in possessione (Lites I p. 26, a. 1320; DokKKr I p. 138, a. 1384 *et saepius*). **β.** *ad statum iudiciale* esse in: concordia (patris: AKapSąd III p. 110, a. 1506), culpa (destructionis: ZabDziej II p. 284, a. 1486), debitis (*de* pecunia: AKapSąd III p. 353, a. 1531), pace (AGZ XVII p. 426, a. 1506; *et* tranquillitate: StPPP VII p. 18, a. 1497), taciturnitate (perpetua: AGZ XVI p. 9, a. 1463). **γ.** *ad valetudinem personarum iudicio non parentium* esse infirmitate (StPPP VIII p. 147, a. 1385; *vera: ib.* p. 277, a. 1388 *et saepius*), puerperio (*ib.* p. 208, a. 1387).

Constr. **a.** *sq.* *abl.* ArPrawn X p. 97 (a. 1401): Smerl super bonis Jasconis ... debet esse racione huiusmodi debiti. AGZ VII p. 163 (a. 1488): consules ... ostenderent, quod ipsi debent esse et frui eodem iure, quo sunt et fruuntur alie civitates. *Ita saepius.* **b.** *sq.* ante: StPPP VIII p. 153 (a. 1385): Florianus ante XV annos non fuit in possessione. **c.** *sq.* sine: StPPP VIII p. 215 (a. 1387): Jacussius

... penam XV, quia sine tempore recessit et fuit sine tempore. **d.** *sq.* super *c. abl.*, *cf. supra* 1781,49. **e.** *sq.* *inf.* StPPP VIII p. 404 (a. 1397): Mathias ... penam ... pro uituperio, quia dixit ipsum non esse habere ius milicie. *Ib.* p. 406 (a. 1397): Miroslaus ... confessus est, quod vituperasset Vitum dicendo ipsum non esse habere ius milicie.

REFERT AD EXISTENTIAM

I. *być, istnieć, także: zaistnieć; exsistere, etiam: exstare. Iuxta ponitur* exsistere (MatFil IV p. 63, saec. XIV; *ib.* p. 69, saec. XIV *et saepius*). *Locutiones selectae* **a.** *phil.* actus essendi *akt istnienia; i. exsistendi* MatFil IV p. 63 (saec. XIV): esse capitur pro actu essendi, seu existendi. GOST. Th. fol. b IV^b: prima *creatio* esteductio rei de nihilo in actum essendi. *Ita saepius.* *Cf.* ACTUS. **b.** *phil.* modus essendi *sposób istnienia, bycia; i. exsistendi* GROTK. in MatFil IV p. 23: unitas rationis surgit ab unitate modi essendi. *Ib.* p. 24: ratio intelligendi ... non accipitur a re, sed ab uno modo essendi. *Ita saepissime.* *Definitur* STOB. Sign. in Gramm. p. 150: modus essendi non est aliud quam proprietates rei ad extra, sub qua scilicet res est. *Cf.* MODUS. **c.** *phil.* in essendo *w porządku istnienia, gdy rozpatrywać istnienie; respectu exsistentiae rei* MATTH. Prax. p. 145: quanto res ... in essendo nobilior, tanto vilior est corrupta. BYSTRZ. in MatFil IV p. 80 (a. 1490): universale esse prius singularibus potest intelligi dupliciter, uno modo in essendo, alio modo in cognoscendo. *Ita saepe.*

Iuncturae potiores adv. et prp. in textibus phil. usurpatae, quibus natura vel modus quo aliquis aut aliquid exsistit definitur esse: **a.** *active* (BYSTRZ. in MatFil IV p. 88, a. 1490), actu (MatFil IV p. 58, saec. XIV; WROCL. Dial. fol. B I^a), actualiter (BYSTRZ. ParvLog fol. T III^a). **β.** *essentialiter* (KOK. in MatFil II p. 40); extra essentiam, naturam, intellectum (WROCL. Dial. fol. K II^b), per essentiam (MatFil IV p. 60, saec. XIV). **γ.** *formaliter* (BYSTRZ. AnalPr fol. i II^b; *ib.* fol. p III^a *et saepius*), propter formam (ExPhys fol. k IV^b), sub forma (corporali: MatFil IV p. 48, saec. XV; veri: BYSTRZ. ParvLog fol. J IV^b; termini: *ib.* fol. K I^a). **δ.** *necessario* (MatFil IV p. 57, saec. XIV), ex necessitate (BYSTRZ. Top. fol. s I^a); opinione (in pluribus: WROCL. Dial. fol. B I^a). **ε.** *potentia* (WROCL. Dial. fol. B I^a), secundum potentiam (*id.* Epit. fol. d VI^a). **ζ.** *proprie* (MatFil IV p. 51, saec. XV; BYSTRZ. Log. fol. n IV^b), propriissime (KOK. in MatFil II p. 43). **η.** *de, ex se* (MatFil IV p. 58, saec. XIV), per se (KomPolit p. 193, a. 1410; STOB. Praed. fol. 1^b *et saepe*). **θ.** *esse absolute* (GŁOG. Porph. fol. a VI^a), secundum accidens (WROCL. Epit. fol. d V^a; BYSTRZ. Top. fol. r IV^a), aliter (*opp.* eo modo: STOB. Aret. fol. g VIII^b);

per analogiam (ExPhys fol. e III^b), sine anima (WROCL. Epit. fol. f I^a), propter apprehensionem (intellectus: BYSTRZ. ParvLog fol. A V^a), bene (*ib.* fol. A III^b), per causam (*id.* AnalPost fol. g IV^a; *ib.* fol. I IV^b), coexistenter (WROCL. Epit. fol. e VI^b), commensurative (*ib.* fol. e II^b; *ib.* fol. e VI^b), contentive (*ib.* fol. e II^b), efficienter (GOST. Th. fol. f III^b), frustra (KomPolit p. 184, a. 1410; SŁUP. MixEl p. 164), secundum imaginationem (ExPhys fol. t VI^a), indubitanter (MATTH. Dial fol. XCVI^a), magis (BYSTRZ. AnalPost fol. c VII^a), sine motu (ExPhys fol. o III^b), modo (perseitatis: STOB. Praed. fol. 1^b; primo, secundo: *ib.*), per naturam (*opp.* per artificium: ExPhys fol. n VI^a; WROCL. EpitConcl fol. b I^b), primo (*et* secundo: ExPhys fol. p IV^b), principaliter (MatFil VII p. 74, saec. XV ex.), prius (SŁUP. MixEl p. 163), quo (WROCL. EpitConcl fol. a VI^b), reductive (MatFil IV p. 51, saec. XV), simpliciter (*ib.*; BYSTRZ. in MatFil IV p. 99, a. 1490 *et saepe*), simul (WROCL. Epit. fol. d VII^b; *id.* EpitConcl fol. r IV^a), (in) tempore (*id.* Epit. fol. e II^b; *ib.* fol. e VI^a *et saepius*), universaliter (BYSTRZ. Elench. fol. s I^b), vero (KOK. in MatFil II p. 39).

Iuncturae potiores nominales essendi consequentia (BYSTRZ. Log. fol. s II^a), credulitas (WROCL. Epit. fol. d VII^a), inceptio (ExPhys fol. t III^a), perfectio (MatFil IV p. 72, saec. XIV), principium (WROCL. Epit. fol. a IV^b; *id.* EpitConcl fol. g II^a), ratio (*id.* Epit. fol. a III^a; STOB. Aret. fol. h IV^a).

Cf. ENS, ESSE, ESSENTIA, EXSISTERE, EXSISTENTIA.

II. (*o abstraktach*) *istnieć, także: powstawać, rodzić się, pojawiać się; (de abstr.) exsistere, etiam: oriri, nasci, apparere.*

Dicitur v.gr. allocutio (KsgŁawKr p. 135, a. 1375), Deus (GOST. Th. fol. i III^a), difficultas (GROTK. in MatFil IV p. 25), distantia (a principiis: MatFil IV p. 40, saec. XV), firmitas (DokMp IV p. 80, a. 1344), infinitum (ExPhys fol. c VI^b), materia (*ib.* fol. g IV^b; *ib.* fol. k IV^b), principium (WROCL. Epit. fol. a IV^a), ratio (AKapSąd III p. 204, a. 1520), resistentia (ExPhys fol. o I^a), scientia (*ib.* fol. i III^a; GŁOG. Porph. fol. a VI^a *et saepe*), tempus (WROCL. Epit. fol. f I^a), vacuum (ExPhys fol. n VI^a).

Constr. ad I-II: **a.** *sq. abl.* WROCL. Epit. fol. d V^a: aliquid est in aliquo duobus modis. **b.** *sq.* cum: ExPhys fol. s IV^b: omne moueri est cum motu. **c.** *sq.* de: GŁOG. Porph. fol. a VI^a: de intentionibus secundis non est scientia. BYSTRZ. AnalPost fol. e II^b: non est *probatio* de omni posterioristico. *Ita saepe.* **d.** *sq.* per: BYSTRZ. AnalPost fol. g IV^a: vnus rei est vna causa ... per quam res est. ExPhys

fol. o I^a: nec est resistentia per aliquod extra mobile. *Ita saepius.* **e.** *sq.* praeter: BYSTRZ. AnalPost fol. g VIII^a: vniversale quidem non est preter singularia. **f.** *sq.* propter: SŁUP. MixEl p. 162: unumquodque est propter suam operationem. BYSTRZ. ParvLog fol. A V^a: dicitur res quod potest esse propter apprehensionem intellectus. *Ita saepius.* **g.** *sq.* sine: ExPhys fol. o III^b: tempus non est sine motu. WROCL. EpitConcl fol. D I^a: accidens potest esse sine subiecto per potenciam diuinam. **h.** *sq. enunt. obi. c.* cum: GROTK. in MatFil IV p. 25: difficultas est, cum materia sit una.

III. (*o stosunkach między ludźmi, powiązaniach między rzeczami, abstraktami*) *panować, zachodzić; (de rationibus inter homines, res, abstr.) intercedere, interesse.*

Dicitur praec. **a.** consensus (*et* bona voluntas: KodWp V p. 315, a. 1421), error (AKapSąd III p. 120, a. 1508). **β.** principatus (KomPolit p. 190, saec. XV in.). **γ.** convenientia (grammaticalis: WROCL. Dial. fol. A V^b).

Constr. a. *sq.* ad: KodWp V p. 315 (a. 1421): omnes ... dicebant ... quod consensus ... ad omnia esset. **b.** *sq.* inter: StPPP VIII p. 186 (a. 1386): Nicolaus ... cum Stascone ... terminum ... donec Staszica recordabit, qualiter est inter ipsos. KomPolit p. 190 (saec. XV in.): de principatu despotico qui est inter dominum et servum. AKapSąd III p. 120 (a. 1508): semper erat inter eos *maritos* error. *Ita saepius.*

IV. (*o ludziach*) *żyć, być przy życiu; (de hominibus) vivere, vitam agere. N. locut.* in sum alicuius *za czyjegoś życia; aliquo vivente* ArPrawn X p. 28 (a. 1394): Margarethe ... porcionem totalem, que concerneret filias tres eiusdem domine cum primo marito habitas in sum eius mortuas. *Ib. infra* Passzco persolverit ... 220 marcas dotalicii ... Margarethe ... et porcionem earundem filiarum iam in sum eiusdem domine defunctarum ... dederit. *Per abundantiam* esse et vivere (DŁUG. Band. p. 227). *Constr. a.* *sq. abl. temporis.* **b.** *sq.* ante: NIC. POL. p. 136, v. 4: ante ipsum non creditur similis ei fuisse, nec speratur de futuro. **c.** *sq.* in *c. abl.* **d.** *sq.* sub *c. abl.* PEREGR. Serm. p. 188: qui erant sub ipso rege. DokPaul II p. 228 (a. 1485): actus hominum qui sub tempore fuerint.

V. 1. (*o rzeczach*) *zostawać, zbywać; (de rebus) superesse* KsgŁawKaz p. 235 (a. 1418): quidquid ei fuerit, si domus melius valuerit ... addet residuum. CracArt suppl. II p. 96 (a. 1438): Mathias ... sibi *Nicolao* significavit, quia vinum pro missis celebrandis non esset.

2. *być dostępnym, istnieć, być do dyspozycji; praestari, exsistere* StPPP VIII p. 274 (a. 1388): Nicolaus ... cum Spitkone ... terminum ad collo-

quium, si fuerit, si non, tunc ad terminos primos post. AKapSąd III p. 153 (a. 1511): dominus ... statuit, ne essent scabella diversa seu singularia nobilium parochianorum preter patronorum ... propter occupationem ecclesie. *Ib.* p. 193 (a. 1518): licet testamenta et ultime voluntates mortuorum sint et debeant ... ab executoribus ... exequi.

3. (o możliwości nadarzać się; (de facultate) *occurrere* *KodMp IV p. 474 (a. 1447): a nobis condigna, prout facultas erit, premia tribuentur.

N. locut. locus aliquid faciendi est *jest miejsce, właściwy moment na coś; admittitur* (saec. XVI).

4. (o odległości) *wynosić ileś; (de distantia) iter quoddam definire* AKapSąd III p. 144 (a. 1510): a civitate Thykoczyn ... ad locum Polthowsk sunt XX miliaria.

Cf. ENS, ESSE, EXSISTENTIA.

REFERT AD LOCUM

I. (o rzeczach, miejscach itp.) *znajdować się gdzieś, leżeć, być położonym; (de rebus, locis sim.) locari, situm aliquo habere. N. locut. in imagine* **a.** res nondum est in portu est *rzecz nie jest jeszcze skończona; i. adhuc agitur* DANT. in Tom. VII p. 214 (a. 1525): hoc matrimonium cum ... inficiet non parum, res nondum est in portu. **β.** ubi lux est sempiterna *gdzie panuje wieczysta światłość; i. omnia implet* CantMAe I nr. 8, v. 9a (ante a. 1346): zelum habens ad superna, ubi lux est sempiterna.

Constr. **a.** *sq.* ab: *KodKKr I p. 30 (a. 1229): est *molendinum* ab altera parte fluij. VITELO Persp. p. 443: si concauitas corporis ... fuerit a parte uisus et conuexitas ex parte rei uisae. **b.** *sq.* ex, *ut supra.* **c.** *sq.* in *c. abl.* **d.** *sq.* inter: KodMp IV p. 135 (a. 1412): signa antiqua, vbi erant prius facta, ibidem inter Czazow et Wlochy debent esse pro veris limitibus. DokMp I p. 385 (a. 1414): qui fluvius debet esse per medium inter ipsos et inter hereditates ipsorum. **e.** *sq.* per, *ut supra.* **f.** *sq.* pro, *cf. supra* 37.

II. (o ludziach) *znajdować się gdzieś, być obecnym, zjawiać się gdzieś; aliquo versari, adesse, comparere. N. locut.* praesto esse *być do dyspozycji, być w pogotowiu; se promptum offerre. Eodem sensu* in parato esse (Tom. V p. 322, a. 1520), ad manum esse (DECIUS in Tom. VI p. 105, a. 1522).

Constr. **a.** *sq.* ad: HESSE Matth. II p. 206,44: semper ad ministerium eius *sc. Christi* angeli erant in terris. **b.** *sq.* ante: RotKal p. 353 (a. 1420): primus *testis* Stanislaus de Przedzyno, quem ductor dixit fore ante flumen. **c.** *sq.* apud: RotGniezn p. 240 (a. 1429): fuit apud eum cum pecuniis. **d.** *sq.* circa: PEREGR. Serm. p. 389: licet me non videas, tamen semper sum circa te. StPPP VIII p. 17 (a. 1376): Florianus ducit testes ... Stasco ... circa fuit istud,

Bargel ... circa hoc fuit. **e.** *sq.* extra: AKapSąd III p. 135 (a. 1509): dum fuerat ipse ... extra domum. **f.** *sq.* in *c. abl.* **g.** *sq.* per: Lites III p. 119 (a. 1414): dixit *testis* quod fuisset per dictam viam. **h.** *sq.* sub *c. abl.* KOK. in MatFil II p. 44: non ... potest ... cognosci corpus Christi non esse sub sacramento.

III. (o ludziach) *przebywać gdzieś w jakiejś sprawie, brać w czymś udział, zajmować się czymś; (de hominibus) alicubi adesse, circum aliquid versari, negotium quoddam agere. N. a. locut.* ab armis esse *stronić od walki; pugnam renuntiare, evitare* Tom. III p. 52 (a. 1514): ut nunquam esset rex ab armis contra scismaticos. **β.** *singulare: abs.* AKapSąd III p. 122 (a. 1508): testes ... nec domum meam sciunt nec aliquando fuerunt. *Iuxta positum* servire (RHist XVII p. 188, a. 1436).

luncturae potiores esse: a. c. prp. ad negotia spectantes in: bello (AKapSąd III p. 139, a. 1509), causa (StPPP VIII p. 242, a. 1388), cerevisia (PEREGR. Serm. p. 294), expeditione (StPPP VIII p. 92, a. 1383; bellica: AKapSąd III p. 136, a. 1509 et *saepius*), legatione (regis: StPPP VIII p. 60, a. 1382), necessariis (regis: *ib.* p. 374, a. 1394), negotio (-iis) (domini: *ib.* p. 32, a. 1381; regis: *ib.* p. 374, a. 1394 et *saepius*), servitiis (continuis: AKapSąd II p. 727, a. 1507). **β. c. prp. ad locum spectantes in schola (AKapSąd III p. 152, a. 1511), in transitu (Lites III p. 119, a. 1414). **γ. c. adv.** amplius (AKapSąd III p. 271, a. 1499), successive (BYSTRZ. ParvLog fol. M III^a).**

Constr. **a.** *sq.* ab, *cf. supra* 13. **b.** *sq.* apud: SEVER. p. 44: senatus ... cum duce erat apud cezarem in adiutorium contra Vandalos. **c.** *sq.* de: Tom. IV p. 265 (a. 1518): nihil ambigimus vestram illustratam ... de ipso itinere fuisse. **d.** *sq.* extra: AKapSąd III p. 160 (a. 1512): cum sit dominus episcopus extra diocesim propriam. **e.** *sq.* in *c. abl.* **f.** *sq.* pro: StPPP VIII p. 219 (a. 1387): Wirzchoslaus ... Sandomirie pro causis maioribus fuit.

IV. *iur. (przed sądem itp.) stawiać się, zjawiać się, być przy czymś obecnym, uczestniczyć w czymś; (in iudicio sim.) adesse, consistere, in aliqua re prosequenda interesse* StPPP VIII p. 84 (a. 1382): ad concordandum quis non esset, marcam pro expensis interposuerunt. *Ib.* p. 142 (a. 1385): si non essent sabbato ... coram domino iudice, tunc *eqs. Ita vulgo. Iuxta ponitur* comparere (TPaw IV p. 43, a. 1397 et *saepius*).

luncturae selectae nominales praesens (StPPP VIII p. 887, a. 1400 et *saepe*), praesentialiter (ARect II p. 21, a. 1537); *item* esse circa: causam (*cf. infra* 1787,18), divisionem (DecrICC II p. 149, a. 1494), formam et emptionem (*cf. infra* 1787,17), ius (bannitum: ZabDziej I p. 298, a. 1552), resignationem (KsgŁawKaz p. 387, a. 1425); *item* esse in:

divisione (StPPP VIII p. 76, a. 1382), nomine alicuius (KsgŁawKaz p. 118, a. 1411), praesentia (TPaw IV p. 650, a. 1397; PP III p. 96, a. 1442), termino (StPPP VIII p. 238, a. 1388; *ib.* p. 338, a. 1389 *et saepe*), visione (mediae partis: *ib.* p. 69, a. 1382; *ib.* p. 119, a. 1384 *et saepius*).

Constr. a. sq. dat. RotKon p. 408 (a. 1411): quartus Przethpelko, quintus Petrus Kuba, isti fuerunt cause. KsgMaz II p. 88 (a. 1425): incola de Skassewo ... termino non fuerit. *b. sq. acc.* TPaw IV p. 650 (a. 1397): terminum ipsi ... Albertus et Dobeslaus in presenciam non fuerunt. *c. sq. ad:* TPaw III p. 415 (a. 1398): dum fuit Wislaus ad iuramentum. *Cf. supra 1786,44 et StPPP VIII p. 238 (a. 1388):* idem Janco ad testes non fuit. *Ita saepius.* *c. sq. circa:* KsgŁawKaz p. 118 (a. 1411): in ipsius Czepser nomine circa formam et empcionem fuit Johannes. RotKal p. 245 (a. 1416): isti duo fuerunt circa causam. *Ita saepius.* *d. sq. coram, cf. supra 1786,46 et AKapSąd III p. 106 (a. 1506):* fuit testis in castro coram capitaneo et consilio eiusdem. *Ita saepius.* *e. sq. in c. acc.* StPPP VIII p. 335 (a. 1389): Marco de Woynanowicz, Potrasius in testimonium fuit. *f. sq. in c. abl.* StPPP VIII p. 69 (a. 1382): fassus est, quod fuit in uisione medie partis. *Ib.* p. 76 (a. 1382): qui nunquam in diuisione fuit Michael. *Ita saepe.*

VI. 1. cum aliquo (*o ludziach*) być (*z kimś*), przebywać (*w czymś towarzystwie, w bliskości z kimś*); (*de hominibus*) versari, consuetudine uti.

2. cum aliqua re (*o abstraktach*) współwystępować (*z czymś*), istnieć jednocześnie (*z czymś*); (*de abstr.*) simul exsistere, concurrere GOST. Th. fol. i VI^b: omnis corruptio est cum materia et motu. BYSTRZ. in MatFil IV p. 98 (a. 1490): universale est simul cum universali quantum ad esse subiectum. *Ita saepius.* *N. de utilitatibus sim.* KodWp VI p. 34 (a. 1280): cum ... utilitatibus, que in eis hereditatibus sunt et post future esse poterunt. *Ib.* II p. 8 (a. 1288): capellanus Gregorius ... dedit ... Boguslao ... quinque mansos ... cum omnibus utilitatibus, qui nunc ibi sunt et in posterum fieri possunt. *Ita saepius.*

VI. phil. 1. in subiecto *sim.* (*o abstraktach*) istnieć (*w czymś*), występować, zawierać się, tkwić, znajdować się (*w czymś*) jako w podstawie, przynależeć (*czemuś*); (*de abstr.*) (*in aliqua re*) exsistere, occurrere, contineri, (*alicui rei*) inhaerere, inueniri (*in aliqua re*) tamquam in fundamento. *N. a. definitionem m. ae.* ExPhys fol. m III^b: octo sunt modi essendi in. *Ib.* fol. n IV^a: tripliciter aliquid est in loco: per se, secundum partes et per accidens. BYSTRZ. Log. fol. v II^b: aliquod potest esse in alio tripliciter ... tanquam in subiecto ... in signo ... in causa. *Ita saepe.* **β. abs.** esse in: GŁOG. Porph. fol. b I^a: dici de presupponit esse in. *Ib.* fol. n V^a: partes

... integrales sunt in toto primo modo essendi in. *Ita saepe.*

2. in intellectu, sensu *sim.* (*o obiektach poznania i postrzegania*) znajdować się (*gdzieś*), być (*gdzieś*) umiejscowionym, także: podpadać (*pod zmysły, intelekt itp.*); (*de iis quae percipiuntur ac intelleguntur*) i. aliquo situm habere, inueniri, etiam: (*sensibus, intellectu sim.*) percipi, intelligi.

3. in aliqua re *polegać* (*na czymś*), *zasadzać się* (*na czymś*); *consistere, contineri, niti* MatFil IV p. 50 (saec. XV): primus modus significandi est in illo, in quo est penitus idem a parte rei, habens et quod habetur. NIC. BŁ. Serm. II p. 137: *iustitia deficiens* ... fuit ... Pharisaeorum, quia fuit in ostentatione operis sine rectitudine intentionis. *Ita saepissime.*

Constr. ad 1-3: a. sq. abl. GOST. Th. fol. c III^a: potentia ... secundum se totam est in qualibet quiditate actione et virtute. WROCL. Dial. fol. B I^a: quando res significata ... est duntaxat opinione impositorum. *Ita saepius.* *b. sq. cum:* BYSTRZ. Top. fol. x I^b: difficilior est summam albedinem simul esse cum summa nigredine quam albedinem equaliter esse cum nigredine. *c. sq. ex:* WROCL. EpitConcl fol. C III^b: in sacramento eucharistie est aliquid dupliciter ... ex vi sacramenti ... ex naturali concomitantia. *d. sq. extra:* KOK. in MatFil II p. 40: illud a quo dependet ... universitas ... est extra ipsam. WROCL. Dial. fol. K II^b: accidens capitur ... pro ... illo, quod est extra essentiam et naturam vel intellectum alicuius. *Ita saepe.* *e. sq. in c. abl. f. sq. intra:* WROCL. Epit. fol. b II^a: causa ... intrinseca, que est intra rem. *g. sq. per:* GROTK. in MatFil IV p. 35: principia non sunt in genere nisi per reductionem. GOST. Th. fol. f II^b: intelligibilia ... in anima nobili sunt per modum acquisitum. *Ita saepissime.* *h. sq. secundum, cf. supra 18 et GOST.* Th. fol. c IV^a: anima ... secundum rationem anime est ex impressione ... intelligentie. *Ita saepissime.*

4. sub aliqua re *być podrzędnym* (*wobec czegoś*); i. (*alicui rei*) *subiacere, subesse* GOST. Th. fol. d IV^b: intelligentia est princeps rerum, que sunt sub ea. *Ib. infra* natura regit res que sunt sub ea per virtutem intelligentie. *Ita ib. saepius.*

5. sub termino *sim.* *podpadać* (*pod pojęcie itp.*); *subesse, succidere* KOK. in MatFil II p. 28: praesuppositum sit Deum esse sub proprietatibus et conditionibus, quas non solum catholici ... attribunt. WROCL. Epit. fol. e I^a: semper est materia sub vno contrariorum. *Ita saepe.*

Dicitur ad 1-5 a. respectu abstractorum esse: abstractio (STOB. Praed. fol. 2^a), accidens (GŁOG. Porph. fol. b V^b; *ib.* fol. b VI^a), albedo (*opp.* nigredo: BYSTRZ. Top. fol. x I^b), causa (WROCL. Epit. fol. b II^a), color (medius: BYSTRZ. Log. fol. f I^b),

contrarium (GROTK. *in* MatFil IV p. 30; SŁUP. MixEl p. 158 *et saepius*), dependentia (essentialis: BYSTRZ. AnalPost fol. e I^b), distinctio (GOST. Th. fol. d III^b), forma (-ae) (*ib.* fol. d II^a; *ib.* fol. f II^a; contraria: BYSTRZ. Top. fol. x I^a), fortuna (WROCL. Epit. fol. b V^b), genus (BYSTRZ. Log. fol. e I^a), habitus (intellectualis: *ib.* fol. a IV^a), identitas (STOB. Intr. fol. a IV^b), incorruptibile (KOK. *in* MatFil II p. 42), medium (BYSTRZ. Log. fol. f I^b), motus (WROCL. EpitConcl fol. c IV^a), natura (*ib.* fol. q IV^b), pars (*id.* Epit. fol. d IV^b), peccatum (*id.* EpitConcl fol. r II^b; *ib.* fol. r IV^b), petitio (principii: BYSTRZ. AnalPr fol. l VII^a; *ib.* fol. m III^b), potentia (vegetativa: STOB. Aret. fol. g V^b), praedicatum (BYSTRZ. AnalPost fol. g II^a), principium (GROTK. *in* MatFil IV p. 35), punctus (BYSTRZ. Log. fol. o II^b), res (significata: WROCL. Dial. fol. B I^a), subiectum (BYSTRZ. AnalPost fol. m II^b), substantia (*id.* Log. fol. l I^a), superiora (*opp.* inferiora: GOST. Th. fol. b III^a), tempus (ExPhys fol. p II^b; WROCL. Epit. fol. f I^a), totum (ExPhys fol. m IV^b), unitas (simplex: KOK. *in* MatFil II p. 16), vacuum (ExPhys fol. n V^a), veritas (formalis: BYSTRZ. Log. fol. v II^b).

β. *respectu sensuum affectuumque* esse: amicitia (naturalis: ExPhys fol. n VI^a), cognitum (BYSTRZ. Log. fol. c V^b), deceptio (*id.* Elench. fol. q II^b; *ib.* fol. r I^b), intellectio (*id.* Log. fol. c IV^b), intelligere (GOST. Th. fol. e V^b), intelligentia (*ib.* fol. e VI^b), intelligibile (*ib.* fol. f II^b), intentio (GŁOG. Porph. fol. b I^a; BYSTRZ. Log. fol. c V^a), mens (*id.* Top. fol. q V^a), passio (ExPhys fol. p II^b; WROCL. Epit. fol. f I^a), sapientia (BYSTRZ. Log. fol. a VI^a), scientia (WROCL. Epit. fol. d IV^b), sensualitas (*id.* EpitConcl fol. p II^b), virtus (moralis: STOB. Aret. fol. g VI^b), visio (BYSTRZ. Log. fol. c V^b), visus (*id.* Top. fol. q V^a).

Iuncturae potiores ad 1-5: **α.** *quibus modus existendi definitur aut intellegitur* esse: **α.** per accidens (ExPhys fol. n V^a), secundum accidens (WROCL. Epit. fol. d V^a). **β.** in actione (GOST. Th. fol. c III^a), (in) actu (*opp.* (in) potentia: ExPhys fol. n IV^a; *ib.* fol. r VI^b *et saepe*), secundum actum (ExPhys fol. f IV^a; WROCL. Epit. fol. d VI^a). **γ.** essentialiter (BYSTRZ. Log. fol. f I^b; GOST. Th. fol. e VI^b *et saepe*), per essentiam (*ib.* fol. i III^a; WROCL. Epit. fol. d VI^b). **δ.** formaliter (GOST. Th. fol. d III^b; BYSTRZ. Log. fol. c V^b *et saepius*). **ε.** naturaliter (*opp.* supernaturaliter: BYSTRZ. Top. fol. x I^b), per naturam (WROCL. EpitConcl fol. p IV^a). **ζ.** potentialiter (WROCL. EpitConcl fol. h II^b), per potentiam (GOST. Th. fol. i III^a; WROCL. Epit. fol. d VI^b), secundum potentiam (*ib.* fol. d VI^a). **η.** praesentialiter (WROCL. EpitConcl fol. h II^b; GOST. Th. fol. i III^a), per praesentiam (*ib.*; WROCL. Epit. fol.

d VI^b). **θ.** reductive (MatFil IV p. 51, saec. XV), per reductionem (GROTK. *in* MatFil IV p. 35). **ι.** per se (ExPhys fol. n V^a; WROCL. Epit. fol. d V^a *et saepius*), secundum se (GOST. Th. fol. c III^a). **κ.** bene (ExPhys fol. l I^a), causaliter (BYSTRZ. Log. fol. f I^b), circumscriptive (ExPhys fol. m II^a; GOST. Th. fol. i III^a *et saepe*), per contactum (quantitatis: WROCL. Epit. fol. i I^a), definitive (GOST. Th. fol. i III^a *et saepius*), denominative (*ib.* fol. d III^b; BYSTRZ. *in* MatFil IV p. 83, a. 1490), dimensionaliter (GOST. Th. fol. i III^a), aequaliter (WROCL. EpitConcl fol. q IV^b; BYSTRZ. Top. fol. x I^b), per excellentiam (GOST. Th. fol. h IV^a), aequivoce (*ib.* fol. e V^b), secundum habitudinem (*ib.* fol. i III^a), immensive (WROCL. Epit. fol. d VI^b), intellectualiter (GOST. Th. fol. f II^a), secundum metaphoram (WROCL. EpitConcl fol. c IV^a), per modum (essentialem, animalem *sim.* GOST. Th. fol. e VI^b; acquisitum: *ib.* fol. f II^b *et ib.* *saepius*), obiective (BYSTRZ. Log. fol. c V^a), participative (GOST. Th. fol. e VI^b), per plenum (ExPhys fol. n V^a), proprie (GŁOG. Porph. fol. b I^a), quidditative (BYSTRZ. AnalPost fol. m II^b), realiter (GOST. Th. fol. i III^a), repletive (WROCL. Epit. fol. d VI^b), sacramentaliter (*ib.*), simpliciter (MatFil IV p. 51, saec. XV), simul (GROTK. *in* MatFil IV p. 30; WROCL. EpitConcl fol. p IV^a *et saepius*), spiritualiter (*ib.* fol. p II^b), subiective (STOB. Intr. fol. a IV^b; *id.* Aret. fol. g VI^b *et saepe*), terminative (*id.* Intr. fol. a IV^b), totaliter (*id.* Aret. fol. g V^b).

λ. *quibus locus existendi definitur* esse: **α.** in essentia (Dei: WROCL. EpitConcl fol. h II^a), extra essentiam (*id.* Dial. fol. K II^b). **β.** in re (ExPhys fol. n VI^a; artificiali: WROCL. Epit. fol. b II^a *et ib.* *saepius*), extra rem (*ib.*), intra rem (*ib.*). **γ.** in aeternitate (WROCL. Epit. fol. f I^b), in agentibus (*ib.* fol. b V^b), in appetitu (sensitivo: STOB. Aret. fol. g VI^b), in beatis (WROCL. EpitConcl fol. p IV^a), in coloribus (extremis: BYSTRZ. Log. fol. f I^b), in denominato (*ib.* fol. c IV^b), in dictione (*id.* Elench. fol. q II^b; *ib.* fol. r I^b), in divinis (KOK. *in* MatFil II p. 16; *ib.* p. 19), in extremis (BYSTRZ. Log. fol. f I^b), in genere (GROTK. *in* MatFil IV p. 35; MatFil IV p. 51, saec. XV), in inferiori (*opp.* superiori: STOB. Intr. fol. a IV^b), in intelligentia (GOST. Th. fol. f II^a), in loco (WROCL. Epit. fol. d VI^a), in movente (ExPhys fol. l I^a), extra naturam (WROCL. Dial. fol. K II^b), in nobis (*id.* EpitConcl fol. p II^b), in pisce (NIC. POL. p. 46, v. 32), in propositione (BYSTRZ. AnalPost fol. e I^b), in quidditate (GOST. Th. fol. c III^a), extra rationem (differentiae: GROTK. *in* MatFil IV p. 20; quidditatis: STOB. Praed. fol. 2^b), in sacramento (eucharistiae: WROCL. EpitConcl fol. C III^b), in situ (determinato: BYSTRZ. AnalPr fol. b I^a), in specie (*id.* Log.

fol. e I^a), in subiecto (GROTK. *in* MatFil IV p. 30; BYSTRZ. Log. fol. k II^a *et saepe*), in substantia (*ib.* fol. o II^b; STOB. Praed. fol. 2^a), in tempore (KodWp I p. 407, a. 1277; ExPhys fol. o III^a *et saepe*), in toto (suo: WROCL. Epit. fol. d IV^b; aliquo: BYSTRZ. AnalPost fol. g II^a), ubique (*ib.* fol. h II^b), extra universitatem (KOK. *in* MatFil II p. 40), in voluntate (WROCL. EpitConcl fol. r II^b, *ib.* fol. r IV^b).

c. *quibus sensus sim. indicantur esse extra animam* (BYSTRZ. Log. fol. c V^a), in anima (*ib.*; nobili: GOST. Th. fol. f II^b *et saepe*); *item* in cognitione (divina: WROCL. EpitConcl fol. h II^a), in cognoscente (BYSTRZ. Log. fol. c V^b), in prospectu (cognoscentis: WROCL. Epit. fol. a II^a); *item* in homine (toto: WROCL. Epit. fol. d IV^b); *item* in intellectu (GROTK. *in* MatFil IV p. 26; BYSTRZ. Log. fol. a IV^a *et saepius*), extra intellectum (WROCL. Dial. fol. K II^b; BYSTRZ. *in* MatFil IV p. 80, a. 1490), in mente (WROCL. Epit. fol. b II^a); *item* in oculo (BYSTRZ. Log. fol. c V^b; *id.* Top. fol. q V^a); *item* in scientia (Dei: WROCL. EpitConcl fol. h II^a), in sensu (ExPhys fol. n V^a *et ib. saepius*); *item* extra imperium (voluntatis: STOB. Aret. fol. g V^b).

VII. 1. (*w księgach sądowych itp.*) *być odnotowanym, widnieć; (in libris iuris sim.) exstare, notari, inveniri* StPPP VIII p. 127 (a. 1384): *tracserunt se ad librum, quod Adam ... non esset in libro, et est inventus. Ib.* p. 168 (a. 1385): *duos capellanos qui sunt in libro, habuit eos ponere contra patrem. Ita saepius.*

2. (*w tekście*) *stać, być zawartym, określonym; (in textu) contineri, comprehendi* StPPP VIII p. 423 (a. 1397): *debet ... fideiussores ponere, prout fuit de mandato iudicii. Tom. VII p. 137 (a. 1524): est in adagio 'mitte sapientem et nihil dic'.*

VIII. DE TEMPORE

1. *upływać, mijać; praeterire, procedere* StPPP VIII p. 1 (a. 1374): *adhuc annus non est, sicut ... Stanislaus fideiussit sibi XX marcas. Ib.* p. 350 (a. 1389): *annus non est sicut ... suscepit Cirszo cletam. Ita saepius. Constr. sq. enunt. temporali c: α. sicut, cf. supra 39 et 41. β. quando: AKapSąd III p. 78 (a. 1501): duo anni sunt, quando quendam ... laicum ... in ecclesia percussit.*

2. (*o porze dnia*) *nastawać, być; (de diei tempore) fieri, inchoari* SPPP VIII p. 117 (a. 1384): *est iam meridies? ... iam post meridiem est.*

3. (*o datach*) *przypadać, wypadać; (de diebus definitis) aliquo tempore venire, incidere* StPPP IX p. 135 (a. 1488): *feria secunda proxima ente Zophie. BIEM p. 9, v. 13: Pascha ... est 15 luna primi mensis. Ita saepius. Constr. a. sq. abl. temporis, cf. supra 52. b. sq. in c. abl. BIEM p. 79, v. 20: in quacumque ... die congressus luminarium ... oc-*

curret, in eadem die naeomenia seu prima dies mensis est.

IX. DE ACTIONE ET EVENTU

1. (*o wydarzeniach, czynnościach itp.*) *dziać się, wydarzać się, mieć miejsce, zachodzić, odbywać się, dokonywać się; (de eventibus, actionibus sim.) evenire, occurrere, accidere, geri. Locut. α. est quod zdarza się, że; evenit ut. β. bene esse indecl. właściwe, poprawne przeprowadzenie, spełnienie; actus proprie aliquid perficiendi NIC. BŁ. Tract. fol. f II^b: illa ... verba ... non sunt de substantia sacramenti, sed de bene esse secundum Petrum de Tharantasia. γ. sit quid sit cokolwiek się zdarzy, jakkolwiek by było; quidquid eveniat CodVit p. 946 (a. 1430): sit tamen quid sit, non obtulimus nos nec offerimus ad non recipiendum huiusmodi coronas.*

Dicitur praec. est contumacia (StPPP VIII p. 931, a. 1400), *convencio* (generalis: KodPol III p. 338, a. 1386), *forum* (*ib.* I p. 2, a. 1145), *iudicium* (KsgŁawKr p. 129, a. 1375; StPPP VIII p. 578, a. 1398), *repositio* (AGZ XVIII p. 441, a. 1502), *satisfactio* (ArPrawn X p. 350, a. 1412), *victoria* (KodWp I p. 14, a. 1142), *visio* (StPPP VIII p. 832, a. 1400; DokMp I p. 435, a. 1420), *vita* (BYSTRZ. Top. fol. o V^a). *N. generaliter* StPPP VIII p. 477 (a. 1398): *penam ... contra ... notarium ... quia dixit sibi: quod scripsisti, quod non est et fuit. Ib. mandasti scribere id quod non est.*

Constr. a. sq. dat. MARTIN. OP. Serm. p. 463 nlb.: reuersus ad vires retulit, qualiter sibi fuerat. b. sq. ab: DokArchWęg I p. 114 (a. 1446): si ... non erit posse a festo ... sancti Michaelis, sit autem a festo Pasce. c. sq. ex: MATTH. Dial. fol. CXVII^a: ut ... doleas de quanto hoc est ex culpa tua. AKap-Sąd III p. 119 (a. 1508): fuit ex eo, quod presbiterum ... invenire ... non potuit. Ita saepius. d. sq. in c. abl. e. sq. per: StPPP VIII p. 832 (a. 1400): visio fuit per ... officialem. Ita saepius. f. sq. pro: DokMp I p. 435 (a. 1420): pro quocquidem arwo fuerit visio.

2. (*o krzywdzie itp.*) *dotykać, spotykać kogoś; (de iniuria sim.) fieri, aliquem affligere. Constr. sq. cum: CorpJP III p. 276 (a. 1513): quod esset cum angaria, praeiudicio et derogatione ... privilegiorum.*

3. *phil. (o procesach itp.) zaistnieć, zachodzić, przebiegać, występować, mieć miejsce; (de processibus sim.) apparere, evenire, intervenire, procedere. luxta ponitur fieri* (BYSTRZ. AnalPost fol. k I^b).

Dicitur praec. est alteratio (ExPhys fol. v II^a; WROCL. Epit. fol. i IV^a), *consideratio* (BYSTRZ. Top. fol. s VI^b), *conversio* (simplex: WROCL. Dial. fol. B VI^b), *creatio* (BYSTRZ. *in* MatFil IV

p. 84, a. 1490), diffusio (GOST. Th. fol. h II^a), divisio (BYSTRZ. Top. fol. r I^a), experientia (SŁUP. MixEl p. 157), generatio (ExPhys fol. p VII^b), inductio (formae: *ib.* fol. q I^a), inordinatio (KOK. *in* MatFil II p. 47), mendacium (iocosum: WROCL. EpitConcl fol. A I^b), mixtio (SŁUP. MixEl p. 157), necessitas (WROCL. Dial. fol. E VIII^a), plurificatio (GROTK. *in* MatFil IV p. 29), praedicatio (vera: STOB. Praed. fol. 1^a), praedicatum (per se: *ib.* fol. 2^b), productio (lucis: WROCL. EpitConcl fol. b I^b), propositio (*et* problema: BYSTRZ. Top. fol. o VI^a), reductio (fallaciarum: WROCL. Dial. fol. L III^b), restrictio (impropria: BYSTRZ. ParvLog fol. M I^a), separatio (SŁUP. MixEl p. 160), suppositio (personalis: WROCL. CongLog fol. a IV^a; materialis: *id.* Dial. fol. L V^b), syllogismus (BYSTRZ. AnalPr fol. g VIII^b).

Constr. **a.** *sq. abl.* BYSTRZ. Top. fol. s VI^b: tertia consideratio, que est comparando duo predicata ad vnum subiectum. **b.** *sq. ad:* ExPhys fol. r II^b: motus ... sunt de terminis contrarijs ad terminos contrarios. **c.** *sq. de:* BYSTRZ. *in* MatFil IV p. 84 (a. 1490): creatio secundum Augustinum sit totaliter de nichilo. ExPhys fol. p VII^b: generatio est de subiecto in subiectum. *Ita saepe.* **d.** *sq. in c. acc., cf. supra 25 et* WROCL. Epit. fol. f IV^a: mutatio que est de subiecto in subiectum est motus. **e.** *sq. in c. abl.* **f.** *sq. inter:* ExPhys fol. q I^a: ista *inductio* est instantanea, quia est inter contradictoria. *Ita saepius.* **g.** *sq. intra:* STOB. Praed. fol. 2^b: predicatum per se primo modo est intra quiditatem subiecti. **h.** *sq. per:* GROTK. *in* MatFil IV p. 29: plurificatio individuorum est per materiam. SŁUP. MixEl p. 160: talis separatio sit per mortem. *Ita saepe.* **i.** *sq. propter:* BYSTRZ. AnalPost fol. h IV^a: hoc esset maxime propter istam contradictionem. **k.** *sq. secundum:* KOK. *in* MatFil II p. 21: hoc non potest esse secundum essentiam, ergo oportet quod sit secundum aliam personam. *Ib.* p. 37: circumlocutio non est secundum conceptum simplicem. *Ita saepissime.* **l.** *sq. enunt. temporali c. quando:* SŁUP. MixEl p. 157: alia experientia est, quando lapis confricatur cum ferro. WROCL. Dial. fol. L V^b: suppositio materialis est, quando terminus stat pro materia sua. *Ita saepissime.* **m.** *sq. enunt. condicionali c. nisi:* BYSTRZ. Top. fol. o VI^a: non est aliqua propositio vel problema, nisi in ea ponantur termini alicuius predicamenti.

4. (*o rzeczach, stanach itp.*) *mieć się jakoś, przebiegać w jakiś sposób; (de rebus, statibus sim.) aliquo modo se habere, procedere.*

Praec. in locut. **a.** *wskazuje na faktyczny stan rzeczy: tak jest, tak się rzeczy mają; rerum statum indicat: ita, eo modo res se habent* **a.** (hoc) ita est: MatFil IV p. 55 (saec. XIV): ita est de esse et es-

sentia. StPPP VIII p. 828 (a. 1400): hoc ipsum ... officilis ... iudicii ita fore verum recognovit. *Ita saepius.* **β.** sic est (quod, quia) *wprowadza orzeczenie sądu, przysięgę świadka, rotę itp.; sententiam iudicii, testimonium sim. introducit* StPPP VIII p. 107 (a. 1384): rota: sic est, quod arbitrarii habuerunt *eqs.* *Ib.* p. 176 (a. 1386): rota: sic est, quia *eqs.* **γ.** in re esse: Visit. p. 72 (a. 1511): etiam si hoc fuisset in re, domini discernant, si propter eandem poenam campus domino debet esse insolubilis. ŁASKI *in* Tom. VI p. 68 (a. 1522): nunquam in re fuisse, compertum est, quod Rambiewski ... se cum Rudniczki ... incarcerationem.

b. res eo est, ut *wskazuje na wynik: do tego doszło; eventum indicat: evenit, ut* CodEp III p. 113 (a. 1461): res nunc eo sunt, ut de totali ecclesie salute et patrie quiete agatur.

c. *wskazuje na podobieństwo stanów i rzeczy: podobnie rzecz się ma, tak samo jest z; indicat similitudinem: eodem, simili modo res se habet* **a.** similiter (simile) est de: MatFil IV p. 49 (saec. XV): non est simile de substantiis compositis et simplicibus. ExPhys fol. g III^b: similiter est de frigiditate. *Ita saepius.* **β.** ut sic est de: KOK. *in* MatFil II p. 19: ut sic est de genere causae materialis.

d. sint que sint *było nie było, w takim stanie rzeczy; rebus sic stantibus* DecrICC I p. 267 (a. 1467): extunc medius frater propior est obtinere bona defuncta, sint que sint, quam patruus suus.

Constr. **a.** *sq. de:* MatFil IV p. 55 (saec. XIV): ita est de esse et essentia. KomPolit p. 195 (a. 1433): substantie eorum sunt equales, sed sic non est de hominibus. *Ita saepius.* **b.** *sq. in c. abl.* GROTK. *in* MatFil IV p. 13: sicut est in generatione rerum, sic est de intellectu intelligibilium. KomPolit p. 195 (a. 1433): sicut est in specie bestiarum, sic et in natura humana. *Ita saepius.* **c.** *sq. iuxta:* WROCL. Dial. fol. A VI^b: propositio ... vera ... significat non ita esse, sicut non est in re iuxta eius significationem. **d.** *sq. enunt. obi. c. a.* quod, *cf. supra 6. β.* quia, *cf. supra 7.*

X. LOCUTIONES SELECTAE

1. *in textibus phil. math., theol. sim.: wprowadza założenie; introducit suppositionem* **a.** *abs.* esto, sit *niech będzie tak, że, założmy, że; praesumatur.* **b.** sit, sint *niech będzie taki, że, niech będą takie, że; praesuma(n)tur aliquid (aliqua) taliter stare.*

2. esto (wyraża zgodę) *niech tak będzie; (consensus exprimitur) sine, fiat.*

3. esto, esto quod (w funkcji spójnika przyzwalającego) *chociaż, chyba że, nawet jeśli; (vice con. concessiva) etiamsi, licet* HESSE Matth. IIIA p. 115,7: esto, quod diabolus esset annihilatus, adhuc mundus et caro temptarent nos. DŁUG. Hist. I p. 8 (= I p. 72 ed.nov.): regio Polonica *est* fecunda

... esto in plerisque locis abscisa magis quam separata. *Ita saepe. Constr. sq. enunt. obi. c. quod, cf. supra 1794,53 et* DŁUG. Hist. I p. 31 (= I p. 92 ed.nov.): lacus ... fontes ... habet, lacui perhennitatem conferentes: esto quod ... nonnunquam a Visla ... irrigacionem accipiat. *Ita saepius.*

4. *eccl.* Esto mihi (dies, dominica et abs.) tzw. *Niedziela pięćdziesiątnicy, wypadająca pięćdziesiąt dni przed Wielkanocą; dominica, quae quinquaginta dies ante Pascham celebrabatur* (cf. *Vlg. Ps. 30,3*) DokMp I p. 162 (a. 1369): actum ... Mechouie, sabbato proximo ante Esto michi in die beate Scolastice virginis gloriose. RachJag p. 11 (a. 1389): dominica Esto michi in Deum. *Ita saepe. N. iuncturam* post Esto mihi: ArPrawn VIII p. 176 (a. 1396): feria sexta post Esto mihi. Cf. QUINQUAGESIMUS II 1.

5. sunt ... sunt, sunt ... sive (vel) czy to ... czy to; iam ... iam KsgŁawKr p. 5 (a. 1366): Nicolaus dimisit Johannem ... sunt magna sunt parva debita, perpetuis temporibus liberum et solutum. KsgŁaw-Kaz p. 113 (a. 1411): resignavit ... omnia bona sua, sint parva vel magna, mobilia seu immobilia. APozn II p. 156 (a. 1488): nullus ex civibus, sit ex dominis sive communitate.

6. quantum est in aliquo na ile zależy od kogoś, jest w czyjejś mocy; quantum ab aliquo pendet *Kod-Wp I p. 372 (a. 1267): audivimus quosdam ... sic ... deceptos, quod ... sacramentum matrimonii, quantum in ipsis est, polluere non verentur. *Ib.* II p. 68 (a. 1293): nos ... ecclesiae trecentas marcas argenti ... promittimus et exnunc, quantum in nobis est ... conferrimus. *Ita saepe. N. eodem sensu locut. a.* quantum est ex aliquo: ArHist VIII p. 320 (a. 1499): quantum esset ex me, facerem omnia. *β.* cum (quod) est in aliquo: CodSil V p. 92 (a. 1340): cum non sit in homine, quod semen serenti respondeat eqs. Tom. VI p. 346 (a. 1523): quod in me erit, nihil pretermittam. *γ.* alicui in manu est: CorpJP IV p. 108 (a. 1524): licet ... nequeunt cum consiliariis nostris statuere modum ... ad defensionem regni ... coacti fuimus id, quod in manu nobis fuit, bellicam motionem decernere.

7. quaestio et abs. *phil. nazwy rodzajów do-wodu; nomina generibus demonstrationis attributa a.* quid est (MatFil IV p. 53, saec. XIV; BYSTRZ. AnalPost fol. i VI^b et saepius). *b.* ex quo est (GROTK. in MatFil IV p. 33). *c.* quia est (KOK. in MatFil II p. 27; *ib.* p. 34 et saepe). *d.* si est (BYSTRZ. AnalPost fol. i VI^a et saepius).

8. *phil.* quod quid est (τὸ τί ἐστι), quod quid erat esse (τὸ τί ἦν εἶναι) to, czym coś jest; rei alicuius essentia. Cf. QUIS, QUID V B 1 b, QUIDDITAS I.

9. *variae a.* iuris (ius sim.) est pozostaje w zgodzie z prawem, jest sprawiedliwym; i. iuri conve-

nit. Eodem sensu iustitiae est: AKapSąd III p. 363 (a. 1497): dominus habita informacione ... faciet, quod erit iusticie. AGZ XVI p. 307 (a. 1500): post decursum unius anni faciet capitaneus id quod iuris et iusticie fuerit. *Ita saepius.*

b. moris (mos) est jest w zwyczaju, przyjęło się; fieri solet.

c. necesse (necessitatis, necessario) est jest konieczne; omitti non potest. *Eodem sensu de necessitate est:* AGZ XIX p. 72 (a. 1488): non est de necessitate describere eqs.

d. opus est trzeba, należy; oportet.

e. (non) est *a.* alicui et abs. (nie) należy, (nie) trzeba, (nie) wolno (komuś); (non) oportet, (non) convenit, (non) licet. *β.* (nie) można, (nie) da się, (nie) jest możliwym; (non) potest. *Constr. a. sq. dat. b. sq. inf. c. sq. in c. abl.* GŁOG. Porph. fol. f IV^a: in quolibet predicamento est dare ... vnum genus. *d. sq. enunt. obi. c. quod:* Tom. V p. 348 (a. 1521): non est quod verearis. *Ib.* X p. 421 (a. 1528): paucitatem novae monetae non est quod accusetis.

f. rationis est jest rozsądne, właściwe; i. a ratione non abhorret.

g. temporis alicuius est jest właściwy, stosowny czas na coś; tempus opportunum se praebeet Tom. VIII p. 139 (a. 1526): quas rationes describere non est hujus temporis. *Ib.* XIII p. 194 (a. 1531): declaravit iniurias commemorare non esse praesentis temporis.

h. id (hoc) est to jest, to znaczy; videlicet, scilicet, exempli gratia.

i. haec (quae sim.) sunt (w wyliczeniach) są takie, tego rodzaju, takie oto; (in enumeratione) quae sequuntur, videlicet.

FUTURUS I. adi. futurus, -a, -um a. taki, który będzie, który będzie istniał, przyszły; qui tempore quod venerit existet.

b. (o zdarzeniach itp.) taki, który się wydarzy, nastąpi, powstanie; (de eventibus sim.) qui tempore quod venerit occurret, eveniet, fiet, v.gr. annus (StPPP VIII p. 803, a. 1400; *ib.* IX p. 3, a. 1407), dies (CantMAe I nr. 27, v. 6a, saec. XIV), festum (AKapSąd III p. 181, a. 1514), hiems (CracArt I p. 97, a. 1436), septimana (RachJag p. 141, a. 1390), tempora (StSyn III p. 24, a. 1320); item colloquium (StPPP VIII p. 518, a. 1398), conventus (IurMas III p. 64, a. 1531), incursus (infortuniorum: KodMp I p. 9, a. 1206), labor (APozn I p. 349, a. 1462), malum (ExPhys fol. f III^a), merces (VAdAnt p. 3). *Iuxta ponitur perpetuus* (StSyn III p. 24, a. 1320), proximus (AKapSąd III p. 181, a. 1514). *Opp.* praesens (CantMAe I nr. 27, v. 6a, 2, saec. XIV et saepius), praeteritus (APozn I p. 349, a. 1462).

N. a. theol. vita futura życie po śmierci; quae mortem sequitur DokMp VII p. 50 (a. 1420): dum

nos ad futuram vitam divina vocaverit potencia. LI-BAN Acc. fol. F II^b: pudeat ... christianos ... qui, si de futura vita ... fidem ... haberent eqs. *Ita saepius. β. phil.* futurum contingens *to, co nie jest konieczne w przyszłości; quod non est necessarium ut eveniet* BYSTRZ. Log. fol. b VII^b: de futuris contingentibus Deus habet notitiam speculatiuam. *Ib.* fol. A I^b: in propositionibus ... de futuro contingenti non est necesse eqs. *Ita ib. saepius. Opp.* necessarium (BYSTRZ. Log. fol. A IV^a). *γ. constr. sq. ex:* Tom. VII p. 158 (a. 1525): ut ... cum ... consiliariis nostris ... que e republica sunt futura, agat et consulat.

c. (o pamięci) taki, który będzie trwał; (de memoria) qui tempore procedente durabit, v.gr. memoria rei (AKapSąd III p. 273, a. 1500).

d. (o ludziach) taki, który zostanie kimś, będzie sprawował jakiś urząd, przyszły; (de hominibus) qui tempore quod venerit aliquem fiet, officio aliquo fungetur, v.gr. episcopus (AKapSąd I p. 127, a. 1479), regina (KOMOR. p. 171, a. 1535). *N. α. per abundantiam* VadAnt p. 37: uide ... quia Christo Domino secundante martyr eris futurus. *β. constr. sq. in c. acc.* JAC. PAR. RefEccl p. 29: continuabitur enim iniquitas hominum vitiosorum ... ideo in profundum ... tunc homines sunt futuri.

e. tempus et abs. gram. (o formie czasownika) czas przyszły; (de forma verbi) qua ea, quae venient, significantur.

II. subst. 1. futurum, -i *n. przyszły czas, przyszłość; tempus quod veniet. N. α. definitionem m.ae.* WROCL. Epit. fol. e II^a: *partes temporis* sunt presens, preteritum et futurum. BYSTRZ. Log. fol. n IV^b: tempus sit quantitas continua, quia partes eius, que sunt preteritum et futurum, copulantur ad presens. *β. locut.* sponsalia de futuro tzw. *zaręczyny „na przyszłość”*, zawierane zwł. przez niepełnoletnich członków rodów panujących; *i. quae praec. a regnantibus nondum adulta aetate de matrimonio postea contrahendo faciebantur* Tom. VI p. 211 (a. 1523): fient ... sponsalia per verba de futuro, cum ... junior septimum annum attigerit; matrimonium autem in facie ecclesie et per verba de presenti, cum ... attigerit duodecimum annum. *Ib.* XII p. 305 (a. 1530): et quod non obstante consanguinitate sponsalia ipsa de futuro deberent habere effectum. *Ita saepius.*

Praec. in iuncturis prp. α. in futuro w przyszłości, na przyszłość; tempore quod venit. Eodem sensu ad futura (Tom. IV p. 115, a. 1517; RHist IV p. 271, a. 1530), ad futurum (CodEp III p. 23, a. 1447), in futurum, infuturum (KodMp I p. 207, a. 1327; KodKra p. 20, a. 1335 *et saepissime*), de futuro, defuturo (NIC. POL. p. 136, v. 4; AGZ IV p. 12, a. 1403), per futurum (*ib.* p. 25, a. 1406), pro futuris, pro futuro. *b. in futurum et in perpetuum na*

zawsze; in aeternum (StPPP VIII p. 508, a. 1398). *c. exnunc et in futurum od teraz na zawsze; toto abhinc tempore* (AKapSąd III p. 375, a. 1490).

2. futura, -orum *n. pl. to, co się wydarzy, nastąpi w przyszłości, rzeczy przyszłe, przyszłość; res quae aliquando occurrent. Glossa Pol.* RFil XXIII p. 301 (saec. XV med.): futura, „przislje”. *Praec. przyszłe wydatki; expensa quae faciuntur* RachJag p. 229 (a. 1393): eodem die ... pro XXVI mensuris auene I marcam XV scoti pro futuris. *Ib.* p. 235 (a. 1394): equis domini ... pro I cumulo feni et pro futuris reseruando. *Ita ib. saepius. Iuncturae selectae* futura praedicere (VITELO Epist. p. 5); *item* futurorum concupiscentia (GOST. Th. fol. e III^b), principium (BYSTRZ. AnalPost fol. i VI^b).

3. futuri, -orum *m. pl. ludzie, którzy będą żyli w przyszłości, przyszłe pokolenia, potomkowie; homines qui aliquando vivent, poster, posteritas. N. iuncturas α. in chartis vulgo usurpatas* (notificare *sim.*) tam praesentibus quam futuris: KodWp I p. 14 (saec. XII-XIII): notum sit ... tam presentibus quam futuris, quod eqs. *Ib.* II p. 1 (a. 1288): notum esse volumus tam presentibus quam futuris, quod eqs. *Ita vulgo. Eodem sensu* modernis et futuris (DokMp VIII p. 343, a. 1291). *β. ad futurorum memoriam* (DŁUG. LibBen I p. 93). *KN*

SUMA cf. SUMMA

SUMAC *scr.* sumach, sumak, sumag *subst. (decl. et orig. inc.)* Dc. L. **1. nat. krzew śródziemnomorski, sumak; Rhus coriaria Linn. GLr p. 156. *Ib.* p. 229.**

2. med. przyprawa z owocu sumaka; condimentum ex fructu Rhus coriariae acquisitum THOM. Med. p. 72: competit ... abstinencia et usus ciborum stipticorum, ut sunt lentes et fabae cum s-k. *Ib.* p. 172: sumat siropum ... de mirto vel agresta vel s-k. *IK*

SUMAR... cf. SUMMAR...

SUMATIM cf. SUMMATIM

SUMCIO cf. SUMPTIO

SUMEN, -inis *n. F. Th. W. I. tłuszcz pokrywający wnętrze świn, sadło wieprzowe; pinguitudo extas porci obducens, adeps suis. Glossae Pol.* RFil XXIII p. 269 (saec. XV): s-n venit a sus, «yatrznycza». GLb p. 101: s-n, «sadło, tłustosc».

II. śmietana; pingue lactis RFil XXIII p. 269 (saec. XV): s-n ... venit a sumo, «smyotana». *Ib.* p. 314 (saec. XV): «smiotana», s-n. *IK*

SUMILA cf. SIMILA

SUMINA, -ae *f. (sumen) tantummodo in iunctura* sumina salsucia *poleć słoniny; succidia* Rach-PodKr p. 27 (a. 1393): sartori ... I perna carniū ... cum s-a salsucia fuerunt data. *Ib.* p. 28 (a. 1393): I perna carniū porcinarum, s-a salsucia, panis, cervisia. *Ita ib. saepius. IK*

SUMIT... cf. SUMMIT...

SUMMA s. **SUMA** s. **SUMPMA**, -ae f. F. Th. Bl. S. Dc. B. L. A. Ha. H. N. K. O. W. **I. 1.** *suma* (jako wynik dodawania), *ogólna ilość*; *consummatio* (in addendo), *numerus*, *quantitas*. N. in iuncturis *summa summarum item summa summaria* s. *generalis suma łączna, ogólna*; *numerus totus* Lites II p. 284 (a. 1413): s-a *summarum decimarum et censuum*: ducenti quadraginta cum media marce. CodVit p. 275 (a. 1413): s-a *summarum quattuor milia ... marcarum*. *Ita saepius*. *Simili sensu* *generalis* RachJag p. 63 (a. 1394): s-a *generalis laborum ... a principio usque huc facit XX marcarum*. *Ib.* p. 485 (a. 1415): s-a *generalis ... stationis CCC-CXXXII marcarum*. RachBon II p. 19 (a. 1545): s-a *summarum generalis omnium perceptorum ... facit ... florenorum 12614*. *Ita saepissime*.

2. *suma pieniędzy, kwota; pecunia pretii cuiusdam definiti*. *Additur pecuniae, pecuniarum; item pecuniaria*: AGZ IV p. 215 (a. 1496): si absque prole decesserit ... bona ... regalia aut s-e pecuniarie in eisdem bonis contente ... devolventur. AKapSąd III p. 117 (a. 1507): occasione s-e pecuniarie super hereditate. *Ita saepissime*. *Locut. a.* in *summa* s. ad *summam na (jakąś) kwotę; pretio quodam definito* Lites I p. 165 (a. 1339): nescit in quanta s-a fuit ... dampnificatus. StPPP VIII p. 245 (a. 1388): dampnum fecit ... ad s-am viginti marcarum. *Ita saepius*. **β.** per *summam i.q. w sumie, łącznie; omnino, in toto* MPH III p. 217 (saec. XV ex.): anni ab inicio mundi usque ad Noe sunt isti 2242 ... ab Abraham (ed. Habraam) usque ad Moysen ... 450; a Moyse usque ad Cristum ... 1630; quisquis vult per s-am habere, queret sibi per additionem. **γ.** *summa (totalis) facit łączna kwota wynosi; pretium totum est* PomnLw I p. 59 (a. 1386): sic s-a totalis facit XXXV marcas. AKapSąd I p. 344 (a. 1432): s-a facit V marcas cum I fertone. *Ita saepius*.

3. *capitalis s. principalis kapitał (w odróżnieniu od odsetek), kwota główna, nominalna; debita pecuniae caput, sors* ArPrawn X p. 373 (a. 1413): Mathias melioraciones ... et super ipsis impensas ... Petro exsolvere tenebitur cum principali s-a pecunie. APozn I p. 141 (a. 1448): XIX marcarum census pro tanta s-a capitali, prout littera canit. *Ita saepius*. *Simili sensu* *essentialis*: StPPP VI p. 204 (a. 1523): quod vadium debebit converti in s-am essentialem, pro quo vadio et s-a essentiali sibi pars, quae se citare permiserit ... respondere et pro vadio ac s-a principali simul satisfacere debebit (cf. *etiam ib. infra*). Cf. **ESSENTIALIS III 2.**

II. *(cała) sprawa, kwestia, (cały) problem; (tota) res, (totum) negotium, opus*. N. **a.** in *summa* w *całości, ogólnie rzecz biorąc; omnino, universe, generaliter*. **β.** *rerum s. rei całość, ogół (spraw), całość kształtu, także los, wynik; totum, universitas, etiam casus, eventus*.

III. *to, co najwyższe, najwyższy punkt, szczyt, wyżyna, także doskonałość; summum, locus summus, culmen, vertex, etiam praestantia*.

IV. 1. *to, co najważniejsze, istota, zasadnicza treść, sedno, także podsumowanie; res maximi momenti, caput, propositum, argumentum, etiam brevis complexio*. *Praec. spectat ad litteras* KodWp III p. 343 (a. 1370): privilegium ac ... singula contenta in ipso in omnibus suis punctis, clausulis, s-is et articulis ... approbamus. *Ib.* p. 404 (a. 1373): papa ... clero ... mandat, ut contra omnes ... patratores iuxta s-as praedictae bullae procedant. *Ita saepius*. *Glossa Pol.* RFil XXIV p. 63 (saec. XV): tota s-a, «slossene», istius evangelii. N. *locut. loco adv.* in *summa* w *końcu, krótko mówiąc; denique, summam*. *Eodem sensu* ad (in) *summam, item* in *summa summarum*: DŁUG. Op. p. 291: id praecipue in s-a *summarum* observate, ut dilectionem habeatis adinvicem.

2. *traktat opisujący całość zagadnienia, compendium, także jako tytuł dzieła; tractatus totum disciplinae continens, compendium, etiam ut operum inscriptio* CodSil IX p. 247 (a. 1360): de libris sic disponimus ... passionale parvum et s-am viciorum et virtutum ... dabuntur filie nostre. THOM. Med. p. 363: secundum s-am Rolandi de cyrurgia. *Ita saepius*. *Constr. a. sq. gen., ut supra*. *Ita saepius*. **b.** *sq. de, cf. supra 26*. **c.** *sq. super c. acc.* ArHist V p. 428 (saec. XV): s-a super decretales. GŁOG. Anim. fol. LV1^b: in s-a ... super libros Aristotelis de anima. Cf. **SUMMULA II**.

V. *postanowienie, także decyzja nakładająca karę; consultum, etiam decretum poenam imponens* KodWp I p. 214 (a. 1246): milites fuerunt prohibiti per s-am ab ... contradiccione et ... possessores hereditatis vendendi licenciam per eandem s-am obtinuerunt. *Ib.* p. 215 (a. 1426): volentes ... ut hec s-a nostra robur obtineat firmitatis in posterum et ab omnibus inviolabiter observetur. *Ita saepius*. *Additur* anathematis (VSt p. 352, saec. XIV), excommunicationis (KodWp II p. 226, a. 1303 et *saepius*), suspensionis (*ib.* I p. 380, a. 1267).

VI. *eccl. t.t. msza celebrowana uroczystie w niedzielę i ważniejsze święta, suma; missa die Dominica nec non festis notabilioribus sollempniter celebrata* StVic p. 404 (a. 1481): epistolarius in matura et ewangelista in s-a per totum officium ministrare debent. KodPol II p. 572 (a. 1488): unus ... maturam de Beata Virgine et alius s-am ... decantare tenebuntur. *Ita saepius*. MW

SUMMALIS, -e *ostateczny, całkowity; postremus, plenus*. IK

SUMMALITER *adv.* F. Th. Bl. L. **I.** w *sumie, w całości; omnino, in toto*. **II.** *ostatecznie, nieodwołalnie; postremo, modo preemptorio* KodWp I p. 215

(a. 1246): dominum ... ab impetitione predictorum militum ... s-r duximus absolvendum. KodPol II p. 973 (a. 1504): nos ... obscuritatem privilegij eorundem kmethonum ... in sensum intelligibiliorum ... declarantes ... s-r et diffinitive dicimus. *IK*

SUMMARIE s. **SUMARIE** adv. (summarium) S. Dc. B. L. Ha. H. K. O. W. **I. 1.** *krótko, zwięźle, w skrócie; breviter, strictim, summatim* VI-TELO Persp.(U) II p. 290: de hac autem materia hic s-e loquimur, quoniam ipsam in decimo libro ... perfectius prosequemur. JAC. PAR. Serm. fol. 14^b: in quo euangelio s-e breuiter quatuor intendo perstringere. *Ita saepius.*

2. *biorąc pod uwagę istotę rzeczy, zasadniczo; quo ad rem, summam rei perpendendo* *CodSil I p. 84 (a. 1401): ut vocatis dicto Mathia ... et aliis qui forent evocandi super premissis s-e se informaret et si premissa reperiret vera esse ... eundem Matthiam prepositatu ... auctoritate nostra sententialiter privaret. KodWp IX p. 384 (a. 1434): nos ... diligenter inspectis omnibus actis necnon depositionibus testium s-e masticatis ... ad ... sententiam definitivam processissimus. *Ita saepius.* Glossa Pol. RachWaw p. 178 (a. 1531): mensator ... non laboravit ... pro salario septimanali, sed feci secum pactum s-e, alias «ogulem», pro exstruendo et fabricando laqueario ad cameram. *N. locut. iur. summarie*, de plano, sine strepitu et figura iudicii *poprzez wydanie rozstrzygnięcia z pominięciem drogi sądowej; modo disceptationis, quae iudicio non intercedente fit* Lites(Ch) I p. 15 (a. 1320): causa vobis commissa est, ut procederetis in ipsa s-e, de plano, sine strepitu et figura iudicii. *Ib.* p. 18 (a. 1320): in causa ipsa iuxta tenorem predictarum vestre sanctitatis litterarum s-e, de plano, sine strepitu et figura iudicii procedentes. *Ita saepissime.*

II. *(w odniesieniu do kwoty pieniędzy) w sumie, łącznie; (quod ad summam pecuniae pertinet) omnino, in toto* DŁUG. LibBen I p. 509: theloneum ... praefatum s-e conventum pro duodecim marcis, aliquando pro quindecim arendatur. StPPP IX p. 166 (a. 1496): dominus ... posuit pecuniam s-e, quam dominus minor perlucratu est super eo. *Ita saepius.* *IK*

SUMMARIO adv. (1. summarius) *ogólnie, w sumie; in toto* KsgKaz p. 263 (a. 1391): famulo transeundo cum curru ad colloquium dedimus 1/2 marcae et I fertonem pro expensis s-o dederunt et alio famulo secum equitanti dedimus II grossos (nisi leg. summarie). *IK*

SUMMARIOLUM, -i n. (summarium) *krótkie streszczenie, skrót; breviarium, epitome*. CRIC. in. Tom. X p. 243 (a. 1528): ejus dispositionis mitto vestrae ... dominationi s-um, ut ... habeat, unde exemplum sumere posset. *IK*

SUMMARIUM s. **SUMARIUM**, -i n. F. S. Dc. B. W. *streszczenie, wyciąg, skrót; breviarium, compendium, epitome* KrMU p. 114,43 (saec. XV in.): primo ponam intellectum s-um capituli, dividam ipsum ... et legam textum. KodUJ IV p. 3 (a. 1507): est item secunda pars secundae ... item s-um cum conclusionibus ... item quaestiones super s-um Cameracensis. *Ita saepius.* *IK*

1. SUMMARIUS s. **SUMARIUS**, -a, -um F. Th. S. B. L. H. N. K. O. W. **I. 1.** *stanowiący wyciąg lub streszczenie; breviarium vel argumentum praebens. Praec. in locut. casus summarius podsumowanie dotyczące omawianego zagadnienia (zwl. prawnego); breviarium ad quaestionem disputatam vel disputandam (praec. iuridicam) pertinens* Ar-Prawn IV p. 12 (a. 1347): de limitibus et graniciebus tam fluviorum quam hereditatum ... casus s-us: hereditates ... aliquo fluvio mediante concurrentes, si idem fluvius obmisso primevo cursu ... se divertit, primus meatus pro limitibus est habendus. KrMU p. 115, 47 (saec. XV med.): descendendo ... ad materiam eiusdem capituli imitatus morem scolasticum ponam casum s-um, dividam textum. *Ita saepius.*

2. *najistotniejszy, zasadniczy; qui maximi est momenti, ad summam rei pertinens. Praec. iur. in iunctura libellus seu petitio summaria: Lites* I p. 93 (a. 1339): procurator ... litem contestando super libello suo seu s-ia petitione sua et in tota causa iuravit ... de veritate dicenda. KodWp II p. 519 (a. 1339): qui procuratorio nomine eorundem libellum seu suam petitionem s-am in iudicio obtulit. *Ita saepissime.* Cf. PETITIO I B 2. *Iuncturae nominales actio et propositio* (PETR. WYSZ Spec. p. 181, a. 1405), complementum iustitiae (AKapSąd II p. 856, a. 1529), depositio (*Ib.* III p. 10, a. 1457), informatio (KodWp V p. 18, a. 1401 *et saepius*), libellus (DokKKr II p. 50, a. 1421 *et saepius*).

II. 1. *sumaryczny, stanowiący sumę poszczególnych części; totus, plenus, integer* RachWaw p. 9 (a. 1461): summa s-ia omnium aedificiorum ... quae continentur in hoc sexterno facit centum sexaginta marcas. *Ita saepius.* SZYDL. p. 18: voces que et syllabe musicales ... appellantur ... his vocabulis ... nominantur, scilicet: ut, re, mi, fa, sol, la; que ... voces ... opinantur fuisse recepte ... ex imno sancti Joannis Baptistae secundum s-am particulacionem primi versus, scilicet illius: ut queant laxis, resonare fibris, mira gestorum, famuli tuorum etc. *Ita saepius.*

2. *pełny, całkowity; plenus, integer* MATTH. Lect. I p. 18,22: tertio ostendit psalmus integritatem affectuum consummantem et s-am, ibi 'in toto corde'. *IK*

2. SUMMARIUS, -i m. (1. summarius) **I.** *skrót, wyciąg; breviarium, epitome* AKapSąd I p. 301

(a. 1517): capitulum ... attendens statuta capitularia antiqua et nova ... decrevit ea in s-os compendiosos non discrepantes a iure communi redigi debere (cf. AKap p. 269, a. 1530). ŻrWaw VIII p. 123 (a. 1540): ad conscribendos s-os privilegiorum capituli.

II. zestawienie sumaryczne, wykaz; libellus totum numerum rerum aliquarum exhibens, album RachBon II p. 115 (a. 1545): s-us perceptorum ... summa perceptorum ex utrisque zuppis, Veliciensibus ac Bochnensibus. *Ib. infra* s-us distributorum ... summa omnium distributorum in necessitatem ... serenissime maiestatis regiae. RachDw I p. 24 (a. 1552): s-us huius rationis: Valentino Zoldack dati floreni 58 ... peditibus, carpentariis ... 100. *IK*

3. SUMMARIUS, -i m. (sagmarius) S. Dc.(summarius), A.(sumarius), H. O. W.(sagmarius) *zwierzę juczne lub pociągowe; animal ad res portandas vel ad currum trahendum aptum* KodMp II p. 89 (a. 1253): quod merces et alias ... res suas mobiles uel immobiles per totum nostrum ducatum ... in curribus, bigis, carucis vel s-is, vel per aquas in nauibus ... libere deferre ualeant (cf. Ius-Met p. 85, a. 1253). *IK*

SUMMAS, -atis adi. F. Th. Bl. L. N. (*de hominibus*) wyróżniający się godnością, najmożniejszy, najważniejszy; dignitate praestans, validissimus, principalis. *N. subst. pl. summates, -um* główni przedstawiciele, czołowi reprezentanci; procures, primi Tom. VII p. 41 (a. 1524): visunt me hic plerique s-es partim ipsi, partim per nuncios. Dogiel IV p. 239 (a. 1526): ex communi decreto s-um et principum Christianorum. *Ita saepius. IK*

SUMMATIM s. SUMATIM adv. F. Th. Bl. S. Dc. W. **I.** *zwięźle, skrótowo, w ogólnych zarysach; modo compendioso, breviter. Syn. et iuxta posita punctatim* (ArPrawn I p. 255, a. 1440), sub compendio (KodUJ II p. 93, a. 1448).

II. 1. (sumując) łącznie, razem; (consummando) in toto, omnino KodKWil p. 57 (a. 1398): clenodia ... argentea ... omnia sequuntur s-m in registro speciali. DokMp VII p. 10 (a. 1418): castrum Riter ... idem Petrus ... in predictis trecentis nonaginta quinque marcis s-m simul coadunatis et coniunctis ... habebit. *Ita saepius. Opp. divisim* (AGZ III p. 224, a. 1461), singulatim (Tom. V p. 407, a. 1521), successive (AGZ XIII p. 326, a. 1454).

2. jako całość, mając na uwadze całość, w całości; tamquam totum, aspiciendo totum, universe KodWp VI p. 115 (a. 1327): pecuniam ratione mutui ... contractam ... dimittimus conventui usque ad novissimum denarium totaliter et s-m pro nostrorum salute ... animarum. StPPP II p. 231 (a. 1419): Petrus siluas ibidem s-m, wlgariter «ogulem», ad zuppam ... vel cuique vendere non habebit (cf. *ib.*

p. 460, a. 1440: quod siluam totam vendere non potest, alias «ogulem»). SCARB. *in TextTheol* p. 145: ne ... qui seducti sunt veritatem catholicam agnoscant et eam s-m haereticorum fomentis amplectantur. *Ita saepius. Opp. singillatim* (COPERN. Rv. p. 233). *IK*

SUMMATIO s. SUMMACIO, -onis f. (summo) Dc. A. W. *podsumowanie, streszczenie; con-summatio, breviarium* StPPP IV p. 150 (ante a. 1478): sic ... in principio ... capituli ... nisi dicta statuta, vel ad minus ipsorum s-o ... perlegatur. *Ib.* p. 167 (ante a. 1478): prima die ... capituli ... non debet aliud nisi series statutorum capitularium aut eorum s-o audiri. *MW*

SUMME F. Bl. S. W. adv. I. *w najwyższym stopniu, (jak) najbardziej, wielce, mocno, usilnie, zdecydowanie; admodum, maxime, magnopere, enixe.*

II. doskonałe, bardzo dobrze; perfecte, optime. *MW*

SUMMIPOTENS, -ntis adi. (summus et potens) Dc. B. L. *wszechmocny; omnipotens* KH XXXIX p. 521 (a. 1445): vir etate pusillanimis existens omnibus s-em carpere me tantum dominum ... regem ... ausus fuit. *MW*

SUMMI... cf. SUBMI...

SUMMISTA, -ae m. (summa) B. L. O. W. [*abl. sg. summisto*: Tom. XIV p. 389 (a. 1532): scriptori apostolico et summisto pro summario ... ducatos 15.] **I.** *kompilator sumy, tj. wykładu z zakresu teologii lub prawa kanonicznego; expositionis ad theologiam vel ius canonicum pertinentis compilator* PETR. WYSZ Spec. p. 120: video ... scribentes in iure canonico et s-as simoniae vitium in Romana curia excusare. *Ib.* p. 121: doctores scribentes in iure canonico et s-ae: Raymundus ... Iohannes in Summa de casibus. *Ita saepius.*

II. kapłan celebrujący sumę; sacerdos, qui summam missam celebrat ArHist X p. 327 (a. 1512): ita se mutuo supportabunt, ut pro s-a lecturam suam ... is suppleat, qui Evangelium ... tenet et pro maturis ... is ... qui epistolam ... adimplet et tali ordine novem vicarii pro suo quartali summam, maturam, evangelium ... complebunt. *MW*

SUMMITAS s. SUMITAS, -atis f. F. Th. Bl. S. Dc. L. A. N. W. **I. 1.** (*etiam in imagine*) *najwyższy punkt, wierzchołek, szczyt, także górna część, góra (czegoś); vertex, fastigium, etiam summa pars (alicuius rei). N. a. (w miarach ciał sypkich) naddatek, czubek; (in mensuris ex granis minutis constantibus) cumulus* CracArt suppl. III p. 153 (a. 1444): plebanus ... misit kmethones ... a s-e chorum pacificos ... nec eosdem occasione earundem s-um debet ... impedire. AKapSąd II p. 220 (a. 1460): plebanos dixit, quod ... solvunt unum chorum cum s-e, alias «wierzchowato», et alium sub manum, alias

«pod ranka». *Ita saepius*. **β.** górna część rośliny, końcówka gałęzi, pęd, kwiatostan; *plantae, herbae s. ramae pars superior* THOM. Med. p. 174: addamus ... malvam, s-em feniculi, spicam nardi. GLr p. 146: s-es lupuli. *Ita saepius. Occ. gram. określenie znaków abrewiacyjnych; nomen signorum abbreviationis* PARK. p. 75: sunt ... aliqui characteres, non littere quidem, sed litterarum suppleciones seu titelli sive apices, id est s-es, sic dicte, quia frequentius in superiori parte ponuntur. *Constr. a. sq. gen. b. sq. ex:* AKapSąd III p. 289 (a. 1507): marca ... convertatur pro dicta tabula ... reiectis s-bus ex unguinibus altaris super imagines. Cf. SUMMUM I 1.

2. (zwł. jako punkt orientacyjny przy określaniu granic); (praec. ut locus respectu limitum definiendorum distinctus) **a.** montis, montium et abs. grzbiet, pasmo górskie, także wzniesienie, pagórek; *dorsum, iugum, etiam collis, locus elevatus* KodPol II p. 612 (a. 1258): usque ad ... s-em montium versus Zlotoryam veniendo ... deinde totam montium s-em in circuitu versus locum castris. *Ib. infra* vult ... episcopus ... ut nullus nostrum metas nobis assignatas et montium s-em transgrediatur. KodKKr I p. 191 (a. 1325): prout a terminis de Podolin ... per s-es moncium sursum progrediendo ad Alpes ... riuuli versus Poloniam defluunt in Dunayecz. *Ita saepius. Glossae Pol.* AGZ XIX p. 567 (a. 1511): sippavimus quatuordecem scopulos per s-em montis (*ed. montes*), alias «dzzyalem». *Ib. infra* s-as divisoria, alias «rozdzylele», supra fluvios, rivos et aquas predictas dividit ... bona regie maiestatis ... a bonis meis. Cf. SUPERFICIES I 2, SUPERIORITAS I 3.

b. fluvii, fluminis, rivii, item piscinae, stagni *sim. et abs. górny odcinek biegu rzeki, górny staw itd., także teren do nich przylegający; cursus fluminis superior, piscina superior, etiam regio eisdem adiacens* KodWp II p. 460 (a. 1334): a paludibus usque ad s-em vallis profunde, de qua oritur Gaczna fluvius. KodMp I p. 338 (a. 1366): damus potestatem locandi villam ... octuaginta mansos ... continentem cum finibus ... et cum s-bus aquarum, fluuiorum ... ac decursibus earumdem. DokMp IV p. 266 (a. 1392): pro qua villa dedimus monasterium ... cum fluvio ... a s-e usque ad defluxionem ad Nyesthr. *Ita saepissime. Glossae Pol.* DokMp I p. 280 (a. 1398): usque ad s-em eiusdem fluvii, videlicet «do vyerschowyny». *Ib.* p. 295 (a. 1400): s-es, alias «wyerzchowyny». *Ita saepius.* AGZ VIII p. 50 (a. 1402): in s-bus ... piscinarum, dicti vulgariter «wyrzchowsca». *Ib.* VI p. 138 (a. 1469): in s-e, alias «na wyrzchovyszkv». *Ita saepius.* DokMp VII p. 230 (a. 1427): a s-e, alias «od wierzchu», Rathiczney «do wierzchu» Czerneczy. *Ib.* III p. 195

(a. 1446): a s-e, alias «od wierzchu», Blota. AGZ XIX p. 500 (a. 1457): usque ad s-em, vulgariter «po vyrzchv» Rudky. *Ita saepius. Syn. et iuxta posita decursus* (AGZ VIII p. 137, a. 1460) ortus (KodLit p. 287, a. 1422). Cf. SUPERFICIES I 6, SUPERFICIUM, SUPERIOR I 1 α, SUPERIORITAS I 2.

II. wysokość; *altitudo* PomnLw I p. 38 (a. 1385): Iohannes murum ... debet murare s-e commodorum duorum; et si murum post ea in s-e diminuere siue abstrahere vellet, hoc debet fieri ex parte ... Iohannis. SSrSil I p. 235 (a. 1482): mira res ... de tanta s-e prouere et vivum remanere. *Ita saepius.* MW

[SUMMITER] s. SUMITER *adv.* (summus) F. A. jak najlepiej, zdecydowanie; *summe, fortiter* AGZ V p. 84 (a. 1437): promittentes ... nobiles ... concordiam ... s-r tenere et observare sub fide et honore perpetue et in evum. MW

SUMMO s. SUMO, -are, -avi, -atum F. Th. Bl. S. L. H. O. W. **I. 1.** zliczać, podliczać, sumować; *consummare, computare, abnumerare* KsgHenr p. 112 (a. 1310): Peregrinus ... s-uit super ... Daleborium centum et duas marcas debitorum. JusPol p. 141 (a. 1347): de omnibus penis pro uulneribus aut percussionibus s-tis duas partes leso, terciam ... iudicio ... assignari demandamus. *Ita saepius. N. singulare: fere i.q. zebrać (plony); colligere (messem)* KodMp IV p. 190 (a. 1421): kmetones ... debent ... arare et mettere et in horeum conducere tantum, quantum istis diebus duobus s-erint. *Constr. a. sq. abl., ut supra. b. sq. in c. abl.* StPPP IX p. 178 (a. 1502): super quod et sic in toto s-ndo, videlicet quadraginta et quinquaginta, inscribo et reformo uxori mee ... marcas nonaginta. **c. sq.** super c. acc., cf. supra 22 et 32.

2. streszczać, podsumowywać; *summatim exponere, complecti* KrMU p. 113,39 (saec. XV med.) hoc capitulum propter sui brevitatem non s-atur, sic eciam non dividitur. *Ib.* p. 115,43 (saec. XV med.): hoc capitulum secundum Novella s-atur sic. *Ita ib. saepius. Constr. sq. enunt. obi. sq.* quia: AAlex p. 339 (a. 1503): inter alia scitu ... digna illud in effectu s-tum (*ed. summarum*) erat, quia petierunt oratores, ut ... maiestas sua ... non requireret dominum magistrum ad faciendum quod regno debet.

II. 1. postanawiać, nakazywać, także napominać; *edicere, decernere, etiam admonere* KodWp III p. 95 (a. 1369): pronunciamus, arbitramur, diffinimus ac amicabiliter s-amus ac mandamus, quod eedem partes ... sint amici boni exnunc. *Ib. infra* pronunciamus, diffinimus, s-amus et mandamus, quod prefatus dux servet ac teneat ... privilegia ecclesie ... data. ARect I p. 114 (a. 1476): satis sibi fecit de summa quinque florenorum, ad quam fuit per ... arbitros s-tus et condemnatus. *Ita saepius.*

2. iur. zatwierdzać, potwierdzać wyrok (sądu ziemskiego w Wielkopolsce) na rokach wielkich; *sententiam (iudicii terrestres Maioris Poloniae) iudicio maioris momenti, quod coram principe vel magistratibus eius insignioribus agebatur, approbare* KsgGrWp I p. 6 (a. 1386): subjudex assignavit ipsis terminum ad terminos generales proxime celebraturos ad s-ndum. *Ib. infra* terminum suspendimus ad s-ndum ad dictos summos terminos generales. *Ib.* p. 11 (a. 1386): et pendet terminus ad summos terminos ... ad s-ndum. *Ita saepius.* Constr. **a.** sq. dat. KsgGrWp I p. 175 (a. 1393): s-tum est per dominos Stephano Score, quod justo et vero iudicio obtinuit ... super ... hereditate Orle 40 et 7 1/2 marca. **b.** sq. ad, cf. supra 9. **c.** sq. eunt. obi. c. quod, cf. supra 13.

III. (in imagine) dosięgać (czegoś), osiągać (coś); *attingere, assequi (aliquid)* FROVIN. p. 72: loca tunc capies prope reges; maiores s-a sursum vitans loca summa. MW/MRZ

SUMMOPERE s. **SUMMO OPERE** s. **SUMOPERE** adv. F. Th. S. O. W. **I.** w najwyższym stopniu, wielce, bardzo; *maxime, valde, magnopere.*

II. usilnie, gorąco, gorliwie; *assidue, studiose, enixe.* Glossa Pol. Rfil XXIV p. 363 (a. 1446): s-e, «silną zadą». AK

SUMMOTENUS adv. F. Th. S. O. W. szczególnie mocno, przede wszystkim; *maxime, magno opere* *MPH I p. 329 (a. 1040): illum cum aliis Romualdi discipulis s-s hic memorare curamus, ut ex eorum laude quam magnus vir ... magister eorum fuerit, demonstramus. AK

SUMMO... cf. **SUBMO...**

SUMMULA s. **SUMULA**, -ae f. F. Th. Bl. S. Dc. B. H. N. K. O. W. **I.** pecuniarum *sim. et abs. (niewielka) suma; (parva) summa.* Per abundantiam additur pusilla (DokKKr I p. 127, a. 1383). Constr. sq. gen. VadAnt p. 14: ultimę partis s-am pro suis usibus seruat. PommUrk V p. 452 (a. 1319): quod pecunie s-am, quam ... perciperent ... in utilitates civitatis ... divertere comparant. *Ita saepius.*

II. krótkie opracowanie jakiegoś zagadnienia, streszczenie, wyciąg, także jako tytuł dzieła; *compendium, epitome, excerptum, etiam ut operum inscriptio* KodWp VII p. 555 (a. 1414): volumen de regulis iuris libri sexti cum s-a. HESSE Anim. p. 18: divisio *philosophiae* colligitur ista ex Alberto in principio suarum S-arum. JAC. PAR. RefEccl p. 273: s-am hanc malorum per omnes saeculi aetates ... videor mihi succinctim depinxisse grosso ... stilo. *Ita saepius.* Cf. SUMMA IV 2. AK

SUMMUM, -i n. F. Th. S. Dc. B. **I.** **1.** (sg. et pl.) najwyższy punkt, wierzchołek, szczyt, także górna część, góra (czegoś); *vertex, fastigium,*

etiam summa pars (alicuius rei). Constr. sq. gen. Cf. SUMMITAS I 1.

2. najwyższa warstwa, powierzchnia; *area supra posita, superficies.*

3. koniec, kraniec, brzeg, ostatnia część czegoś; *finis, extremitas alicuius rei.*

II. 1. najwyższy stopień, punkt szczytowy, kulminacyjny, szczyt; *extremum, columen, cacumen.* N. sensu adv. ad summum: **a.** maksymalnie, nie więcej niż; *ut maxime, neque plus quam* ArPrawn I p. 397 (a. 1542): ut executores ... episcoporum defunctorum ... a die mortis in octo diebus ad minus et ad s-um in quindecim diebus funera ... sepelire procurant. Dogiel IV p. 308 (a. 1542): statutum ... quo praecipitur tres ad s-um judiciarias instantias in civitatibus ... observari debere. *Ita saepius.* **β.** (etiam in summum) w najwyższym stopniu, wielce, dalece; *longe, admodum* AConst p. 24 (a. 1248): mandamus ... ut ... de bonis ... ecclesiarum et proventibus ad s-um provideatis prudenter. COPEN. OpM p. 70: ita cavebat in s-um fortunae allusiones ... Alexander. **γ.** locut. bibere usque ad summum *pić na umór; upić się; ebrietati indulgere, ebriari* SSrSil I p. 200 (saec. XIV ex.): sedebant cum virginibus a prandio usque in vesperam bibentes usque ad s-um.

2. doskonałość; *excellencia.*

3. najwyższa godność; *summus honor.*

III. 1. kościół katedralny wraz z przyległym terenem; *ecclesia cathedralis et regio ei adiacens* MonLub p. 18 (a. 1320): sepultus ... est in s-o prope Glogaw, quem ipse fundavit. KodWp III p. 206 (a. 1362): quatuor modis siliginis campanatoribus eiusdem sancti Petri ecclesie in s-o solvendis. *Ita saepissime.* N. loco nominis *proprii* KodWp VII p. 321 (a. 1405): retro domum acialem Andree Cray in platea S-i subtus murum ad bedellum eundo. *Additur v.gr.* Gneznensis (KodWp VII p. 191, a. 1403 *et saepius*), Legnicensis (LiegnUB p. 212, a. 1385 *et saepius*), Poznaniensis (KodWp X p. 12, a. 1435 *et saepius*), Wladislaviensis (AKapSąd III p. 265, a. 1499 *et saepius*). Constr. **a.** sq. gen. KodWp VII p. 195 (a. 1403): in s-o ecclesie metropolitane Gneznensis. **b.** sq. prope, cf. supra 31.

2. summum duplex et populo celebre święto *podniesione do wysokiego rytu, tj. takie, w czasie którego podczas liturgii godzin dwukrotnie śpiewano antyfonę; festum ritum sollemniozem exposcens, i.e. quo tempore liturgiae horarum antiphona bis cantabatur* ConcPol IV p. 217 (saec. XV): Epiphania Domini s-um duplex et populo celebre. *Ib.* p. 218: Annunciatio Beate Marie Virginis s-um duplex et celebre populo. *Ita ib. saepius.*

3. ołtarz wysoki, czyli główny ołtarz w danym kościele; *altare altum i.e. principale in quadam*

certa ecclesia ŻrWaw VIII p. 104 (a. 1540): ad ... ecclesiam ... intrarunt ibidemque ... braseatorem, penes s-um latitantem seque occultantem, repere-runt. *MW*

SUMMUS s. **SUMPNUUS**, -a, -um F. Th. Bl. S. Dc. B. L. A. O. W. [*superl.* summissimus HESSE Matth. V p. 186,3: notandum, quod regimen ec-clesiae est summissimum.] I. (*de loco*) **1.** *położony najwyżej, szczytowy, najwyższy; altissimus, supre-mus.*

2. *najdalszy, krańcowy; extremus, ultimus.*

II. (*o czasie*) *ostatni, ostateczny; (de tempore) extremus, ultimus, postremus.* N. **α.** summo mane *wczesnym rankiem; prima luce* HERBORD p. 156: sacerdos ... mane s-o quendam rusticum de rure ad forum gradientem his alloquitur. RachJag p. 4 (a. 1389): s-o mane ad prandium ... venit. *Ita sae-pius.* Glossa Pol. RFil XXIV p. 366 (saec. XV): s-o mane, «barszo reno». *Eodem sensu* diluculo SSrSil VIII p. 133 (a. 1462): s-o diluculo ... omnes adve-nerunt. **β.** summo crepusculo *z nastaniem zmierz-chu; primis tenebris* EBO p. 122: ipse ... priori nocte in necem episcopi s-o dominice crepusculo conspiraverat.

III. *o rzeczach; de rebus* A. *największy, szcze-gólny, najwyższy, także znakomity, świetny; maxi-mus, singularis, praecipuus, etiam excellens, praes-tans.* Locut. **α.** summo studio s. summis studiis *z wielkim zapalem, zaangażowaniem, pilnie, usil-nie; ferventer, studiose, toto animo, magnopere.* *Simili sensu* (cum) summa diligentia. *Item* (cum) summo conatu s. conamine KADŁUB.(PI) p. 192: iubet ... uulpecula, ut *gripho* alam ... inter duas ar-bores ... infigat et s-o conatu in anteriorem partem ... prosiliat. VHedv p. 554: dolens ... tantum the-saurum sic poni in publicum, quem s-o conamine semper nitebatur abscondere. *Ita saepius.* **β.** (cum) summa devotione *z wielką pobożnością, czcią; ad-modum religiose, pie* VKyng p. 711: domina ... propriis manibus ossa ... sanctissimi martiris leva-vit lacrimisque ... cum s-a devocione lavit. VHedv p. 575: cum enim extreme unctionis sacramento decedens homo, quasi armis ... contra ... nequicias muniatur, idcirco huiusmodi munimentum est cum s-a devocione ... suscipiendum. *Ita saepius.* **γ.** cum summa reverentia *z najwyższym szacunkiem; ad-modum reverenter* VKyng p. 679: rex ... coronatus est ... duce Ruthenorum equum suum ante ipsum s-a cum reverentia ducente. VHedv p. 523: panis peripsima collectum veluti sanctorum reliquias sibi pro cibo cum s-a reverentia conservabat. *Ita saepius.* **δ.** summis precibus *usilnymi błaganiami; instantibus petitionibus* CorpJP III p. 150 (a. 1511): nuntii ... id etiam s-is precibus a nobis efflagitarunt. Tom. III p. 390 (a. 1515): s-is precibus flagitantes,

ut eam *salutem* omni lenitate foveat. *Ita saepius.* *Eodem sensu* summis votis: WAPOW. Chr. p. 24: nihil graciosius Stephano accidere potuisse dictitans ... dudum hoc a Deo immortalis s-is votis optavisse, ut ... rex Turcos ... agrederetur. Tom. III p. 121: (a. 1514): cesarea maiestas nihil unquam magis de-sideravit et s-is votis expetit, quam hanc sanctam unionem omnium Christianorum. *Ita saepius.*

B. 1. *główny, zasadniczy, najważniejszy, naj-wyższy (rang, godność); potissimus, magni momenti, maximus (gradu, dignitate).* Locut. (ali-quem) ad summi apostolatus apicem assumere *sim. powołać (kogoś) do godności papieża; (aliquem) ad papae dignitatem perducere* *KodWp II p. 329 (a. 1317): a nobis, ad apicem summi apostolatus assumptis, confirmari electionem predictam ... hu-militer postulastis. *AGZ IV p. 39 (a. 1407): coram ... Gregorio ... papa XII ad s-i apostolatus apicem assumpto. *Ita saepius.*

2. *powszechny, ogólny; generalis, universalis.*

3. *missa eccl. t.t. główna, uroczyste celebrowana msza w danym dniu, suma; missa in die ali-quo praecipua sollemniter celebrata* StCrac p. 4 (a. 1328): permitimus ... ut cancellarii ... missas ... libere possint audire in ecclesia nostra ... post-quam s-a missa choralis et hora sexta ... fuerint completa. KodWp III p. 435 (a. 1375): inter mis-sam quam mane ... celebrare sit consuetus *vicarius* et s-am missam quam canonicus celebrabit. *Ita sae-pius.* *Simili sensu* maior (DŁUG. LibBen I p. 451), solemnis (ArPrawn V p. 459, saec. XV).

4. *altare eccl. t.t. ołtarz wysoki, czyli główny ołtarz w danym kościele; altare altum, i.e. primi ordinis in quadam certa ecclesia* KodWp V p. 145 (a. 1408): in altari s-o, in quo preter archiepiscopum, episcopos, prelatos et canonicos nemo vnquam legere missam uel cantare presumat. *Ib.* p. 180 (a. 411): principaliter faciat custos ... iugiter ardere lampadem coram s-o altari. *Ita saepius.* Cf. ALTA-RE I.

5. *eccl. festum święto należące do najważniej-szych w roku liturgicznym; sollemnitas in kalen-dario (cf. s. v. II) praecipua* ConcPol VIII p. 126 (a. 415): s-a festa ... novem vel trium leccionum sunt dicenda. AGZ IV p. 184 (a. 1467): in festis s-is, videlicet Nativitatis, Resurreccionis Christi, Penthecostes, Corporis Christi, Assumpcionis Vir-ginis Marie et in die omnium Sanctorum ... pleba-no ... ministrare circa altare sit astrictus *altarista.*

6. *iur. t.t. termini (generales) roki wielkie; iu-dicium nobilium quoddam maius in conventu totius provinciae agi solitum* KodWp III p. 38 (a. 1355): nos ... iudex Poznaniensis ... cum sedissemus pro tribunali cum militibus terre Polonie ... in s-is ter-minis ... in Poznania celebratis. *Ib.* p. 162 (a. 1360):

nos ... iudex Poznaniensis ... cum in Poznania ... in s-is terminis ... sedissemus pro tribunali ad faciendā iudicia. *Ita saepissime. Praec. in iuncturis* **α.** ad summos terminos (generales) terminum vel causam assignare, prorogare *sim.*, *etiam* habere (KsgGrWp I p. 6, a. 1386 *et saepius*). **β.** terminus pendet ad summos terminos (generales) (KsgGrWp I p. 11, a. 1386 *et saepius*).

7. ius (wyższe) prawo niemieckie, także sąd wyższy prawa niemieckiego; *i.q.* ius supremum Theutonicum, *etiam* iudicium supremum iuris Theutonici KsgKaz p. 27 (a. 1371): Georius ... promisit dominis astare per VIII dies sub s-o iure. *Ib.* p. 63 (a. 1375): Nicolaus ... debet dominis astare circa s-um ius – terminus in vigilia Purificationis. *Ita ib. saepius*.

8. gram. gradus stopień najwyższy; *superlativum* MassaGr p. 219,190 (saec. XIV): s-us vel medius gradus.

IV. o ludziach, Bogu; *de hominibus, Deo* **A.** doskonały, znakomity, wspaniały; *perfectus, excellens, praestans*.

B. najwyższy rangą, najwyższy; *altissimum locum tenens, maximus. Glossa Pol.* RFil XXIII p. 301 (saec. XV ex.): s-o Deo, «nawischemu stworzycielowi».

1. pontifex *papież; papa. Additur* Romanae ecclesiae (Lites I p. 14, a. 1320 *et saepius*), Romanus (CodEp II p. 92, a. 1417 *et saepius*), unicus (*ib. et saepius*). *Eodem sensu* antistes VHedv p. 629: s-us antistes ... vitam ... sancte Hedwigis ... recitat ... eamque sanctorum ... asscripsit cathalogo. *Cf. PONTIFEX I 2 c.*

2. hospitalarius *urzędnik w zakonie krzyżackim nadzorujący szpitale, wielki szpitalnik; magistratus in Ordine Cruciferorum curam de hospitalibus habens* KodWp II p. 622 (a. 1349): Hermannus ... s-i hospitalarii sigilla ... sunt appensa. *Ib.* presentibus ... magno commendatore et s-o hospitalario. *Ita saepius. Cf. HOSPITALARIUS I.*

3. trapparius *s. trapparius urzędnik w zakonie krzyżackim nadzorujący składy odzieży i uzbrojenia, wielki szatny; magistratus in Ordine Cruciferorum curam de vestimentis et armis habens* KodWp II p. 623 (a. 1349): magno commendatore ... nec non ... s-o Ordinis trappario *presentibus*. CodEp II p. 22 (a. 1389): coassumptis eis ... Johanne episcopo ... Johanne Marschalk de Vroburg s-o trappario et in Crisburg commendatore.

4. procurator *urzędnik zarządzający dobrami królewskimi, wielkorządca; praepositus bonorum regalium* KodMp III p. 287 (a. 1375): coram s-o procuratore, scilicet coram domino Bozanthā. KsgKaz p. 463 (a. 1399): IIII marcas ... pro uno pellicio pro honore s-o procuratori. *Cf. PROCURATOR I 1.*

5. capitaneus *starosta generalny; i.q. capitaneus (cf. s. v. II 1) generalis* KodWp II p. 532 (a. 1340): nos ... castellanus Poznaniensis nec non s-us capitaneus terre Polonie significamus ... quod *eqs. Ib.* III p. 28 (a. 1353): nos ... iudex Kalisiensis ... cum ... domino Wirzbentha s-o Polonie capitaneo in Pisder. *Cf. CAPITANEUS II 1.*

6. notarius *notariusz zarządzający kancelarią książęcą lub królewską; i. qui ceteris scriptoribus in principis vel regis aula praerat* DokKKr I p. 21 (a. 1297): actum et datum ... per manus Arnoldi s-i notarii. KodWp II p. 160 (a. 1298): *praesente* domino Petro s-o notario curie nostre. *Ita saepius. Cf. NOTARIUS IV a.*

7. praeceptor *lokalny przełożony w zakonie joannitów; praepositus regionis cuiusdam defitniti in Ordine Fratrum Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani* KodWp I p. 255 (a. 1251): presentibus dominis ... magistro Iohanne s-o preceptore milicie Templi per Teutonium, per Boemiam ... constituto et ... magistro Hermanno. *Cf. PRAECEPTOR III b.*

8. magister **a.** *najwyższy przełożony w zakonie joannitów, wielki mistrz; supremus praepositus in Ordine Fratrum Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani* KodWp II p. 274 (a. 1309): consentiente ... Bertholdo dicto de Henborg, regente vices s-i magistri per provinciam Polonie.

b. *scholastyk katedralny; qui in schola apud cathedralem ecclesiam instituta docet* KodMp II p. 21 (a. 1210): sunt autem hij, per quos facta est ... innouatio ... decanus eiusdem ecclesie ... Benedictus s-us magister. *Cf. K. Stopka, Szkoły katedralne Metropolii Gnieźnieńskiej w średniowieczu, Kraków 1994, pp. 45-47, 77. S. Wołoszyn, Źródła do dziejów wychowania i myśli pedagogicznej, PWN, 1965, p. 161.*

9. dux *wielki książę litewski; supremus dux Lithuaniae* CodEp II p. 7 (a. 1386): ad ... principem Iagalonem dei gracia s-um ducem Lithvanorum et Russie heredem ... venimus. *Ib.* cum ... Iagalone s-o duce. *Cf. DUX II.*

10. iudex *sędzia sądu najwyższego prawa niemieckiego; i.e. praesidens iudicio superiori iuris Theutonici* KodMp I p. 297 (a. 1358): Helmannus Edlingi s-us iudex et aduocatus provincialis iuris Theutunici in castro Cracouiensi. *Cf. IUDEX I B 2 d β.*

SUMO s. SUMMO s. SUMPO, -ere, sumpsit (sumsi), sumptum (sumtum) F. Th. Bl. S. L. A. O. W.

I. SUMERE ALIQUID

brać, wziąć, ujmować w dłoń, przyjmować; capere, accipere, manu assumere, recipere. Praec. A. concr. 1. cibum, potum *sim.*, *spożywać, jeść, pić;*

*consumere, comedere, potare. N. med. (o pacjen-
cie) medicinas, remedia sim., przyjmować, zaży-
wać; (de aegroto) assumere, consumere* NIC. POL.
p. 46, v. 25: Thobiam Raphael de pisce cor et iecur
ac fel s-re precepit. *Ib.* p. 140: valent etiam predi-
cete pillule ... s-pte ut prius. *Ita saepius. Additur* inter-
ius (THOM. Med. p. 62; *ib.* p. 302).

Constr. a. sq. abl. THOM. Med. p. 89: tisana
... tepide sorbendo s-ta. CRIC. p. 19, v. 8: nemo ...
impura s-erit illa manu. *b. sq. ante:* THOM. Med.
p. 188: s-at ... ante cenam diacurcuma. *c. sq. cum:*
DANT. in Tom. VII p. 242 (a. 1525): ut ... post
negotia cum eo s-rem. *d. sq. in c. abl.* AKapSąd II
p. 548 (a. 1444): in ... tabernis consuevit potum im-
moderate s-re. *e. sq. infra:* BBjag p. 10 (a. 1395):
infra octo dies ... debet tiriacam s-re. *f. sq. per:*
THOM. Med. p. 54: s-at vaporem aque calide per
os. DŁUG. Hist. I p. 359 (= II p. 122 ed.nov.): ma-
trona ... per funem ... victum s-ns. *Ita saepius.*
g. sq. pro: DŁUG. Hist. I p. 105 (= I p. 165 ed.nov.):
cibum potumque pro naturali mensura non pro vo-
luptate s-bat. *Id.* Op. p. 180: pro edulio quotidiano
s-ns ... panem grossum.

2. arma sim. chwytać za broń; i. capere.

Constr. a. sq. contra: PEREGR. Sermon. p. 280: ut
contra eos arma s-amus. CodEp III p. 443 (a. 1497):
ut arma s-remus contra ... hostes. *Ita saepius. b. sq.*
in *c. abl.* KsgKaz p. 569 (a. 1401): Michael ... lan-
ceam s-sit violenter in celario Kasche.

**3. pecuniam, portionem, satisfactionem, solu-
tionem sim., brać, uzyskiwać, otrzymywać, pobie-
rać; recipere, accipere, edigere.** *Constr. a. sq. ab:*
ZabDziej I p. 244 (a. 1539): Paulus ... s-sit totalem
solucionem a Petro. *b. sq. de:* ZabDziej I p. 290
(a. 1550): Anna ... admisit de agro pecunias s-re.

4. zbierać (plony); colligere, carpere PP III
p. 121 (a. 1445): in quo predio Petrus ... debet s-re
segetes frigosas.

**5. eccl. communionem, sacramenta sim.,
przyjmować; percipere, accipere** KodPol I p. 16
(a. 1190): hec ... scripta sunt in ecclesia ... sacri
corporis et sanguinis Christi de manu ipsius com-
munionem s-ta. *Additur sacramentaliter* (MATTH.
Dial. fol. C II^a; AMedi III p. 104, saec. XV), spiri-
tualiter (AMedi III p. 104, saec. XV), cum magna
devocione (MATTH. Dial. fol. C II^b), cum omni re-
verencia (StSyn III p. 10, a. 1320), sub utraque spe-
cie (Tom. VII p. 362, a. 1525). *Constr. a. sq. gen.*
MATTH. OpTheol p. 418: si s-erit indigne corporis
et sanguinis Domini reus erit. *b. sq. ad:* ConcPol IV
p. 197 (a. 1440): ille solus ad salutem s-it *carnem*
Christi, qui manet in unitate caritatis Christi.

**6. (sq. per) liczyć, kupować (w jakiejś cenie);
computare, emere (pro aliquo pretio)** RachJag
p. 257 (a. 1393): pro LXXXV pullis, quemlibet s-

-ndo per I quartam, XXI scoti. ArHist XI p. 471
(a. 1461): XII gallos ... per VIII teruncios s-tos.

**B. abstr. 1. przyjmować coś, dostosowywać się
do czegoś; accipere, sequi aliquid, se aptare alicui
rei, v.gr. concordiam** (ProtWoz p. 87, a. 1524), con-
dicionem (PommUrk V p. 276, a. 1316), consue-
tudinem (CIOŁ. Lib. II p. 194), modum vivendi
(ZABOR. Coel. p. 15).

**2. doznawać, zaznawać (czegoś), zażywać
(czegoś), popadać (w jakiś stan), odczuwać (coś);
subire, pati, perferre, sentire, aliqua re affici, expe-
riri, v.gr. consolationem** (DŁUG. Op. p. 231), effi-
caciam (MARTIN. OP. Sermon. p. 33 *nlb.*), fiduciam
(DŁUG. Hist. IV p. 286 = VIII p. 160 ed.nov.), fir-
mitatem (PommUrk II p. 311, a. 1275), gaudium
(CRIC. p. 37, v. 19), incrementum (SSrSil II p. 71,
a. 1290; KodWp III p. 529, a. 1382 *et saepius*), ius-
titiam (MATTH. Sermon. I p. 173), lenimen (DŁUG.
Hist. IV p. 144 = VII p. 206 ed.nov.), pacem (NIC.
BL. Sermon. I p. 91), reconciliationem (*ib.*), trium-
phum (MPH II p. 858, a. 1333), victoriam (*ib.*), vi-
gorem (LhnUrk I p. 145, a. 1337); *item in malam*
partem detrimentum (BRUNO Pass. p. 23), infir-
mitatem (ArPrawn VIII p. 67, a. 1396), iniuriam
(CodEp III p. 221, a. 1475), lamentum (DŁUG.
Hist. IV p. 356 = VIII p. 236 ed.nov.), nauseam (*ib.*
V p. 148 = X p. 171 ed.nov.), periculum (ADAM
p. 307, a. 1507), poenam (NIC. BL. Sermon. I p. 291),
scandalum (JAC. PAR. Sermon. fol. 15^b), vastationem
(DŁUG. Hist. I p. 410 = II p. 175 ed.nov.), violatio-
nem (*ib.* II p. 159 = III p. 179 ed.nov.).

Constr. a. sq. ab: DŁUG. Op. p. 231: a super-
nis spiritibus ... s-bat *Cunegundis* consolationes.
b. sq. de: MPH II p. 858 (a. 1333): post ... trium-
phos de adversariis ... s-tos. *c. sq. ex:* MARTIN.
OP. Sermon. p. 33 *nlb.*: efficaciam impletionis s-re
debet ex tribus, videlicet *eqs.* JAC. PAR. Sermon.
fol. 15^b: Iudas ex vngento Marie Magdalene super
caput Christi standalum s-sit. *Ita saepius. d. sq.*
in *c. abl.* DŁUG. Hist. IV p. 286 (= VIII p. 160
ed.nov.): s-ntes in Domino fiduciam speciale.
ADAM p. 307 (a. 1507): nec ... periculum anima
in immortalitate s-re potest.

**3. podejmować się czegoś, przedsiębrać, roz-
poczynać coś; suscipere aliquid agendum, assu-
mere, inire, v.gr. bellum** (MARTIN. OP. Marg. fol.
b 3^b; Tom. I p. 205, a. 1511), curam (*alicuius rei*
MARTIN. OP. Chr. p. 134; ArHist XI p. 186, saec.
XV *et saepius*), expeditionem (Tom. III p. 121,
a. 1514; *ib.* V p. 188, a. 1520), laborem (*ib.* VIII
p. 108, a. 1526), onus (ŁASKI in Tom. III p. 350;
Dogiel IV p. 273, a. 1530), operam (*ib.* I p. 182,
a. 1526; Tom. XII p. 333, a. 1530 *et saepius*), trac-
tatum (KodZagr p. 171, a. 1512), treugas (MPH III
p. 87, a. 1490).

Constr. **a. sq.** contra: MARTIN. OP. Marg. fol. b 3^b: bella pro ecclesia s-ta et contra ... infideles meritoria sunt. NIC. BŁ. Serm. I p. 48: contra eum homo scandalum s-sit. *Ita saepius.* **b. sq.** in *c. acc.* Tom. I p. 205 (a. 1511): cesar ... bellum in Venetos s-re cogatur. **c. sq.** in *c. abl.* Tom. XIII p. 156 (a. 1531): in his rebus ... quantam operam s-erim. **d. sq.** per: MPH III p. 87 (a. 1484): per certos annos treugas s-ns. **e. sq.** pro, *cf. supra* 2.

4. brać, czerpać (z czegoś, skądś); *haurire, accipere* (ex aliqua re). *Constr.* **a. sq.** ab: DŁUG. Hist. III p. 283 (= V p. 306 ed.nov.): Brigitta ... ordinem novum instituit, qui ab eius nomine vocabulum s-sit. **b. sq.** de: THOM. Med. p. 212: hec s-untur de verbis Galieni. **c. sq.** ex: ArHist IV p. 211 (a. 1267): praesentem scripturam de verbo ad verbum ex originali s-tam ... fecimus sigillari.

5. brać, używać, wykorzystywać coś; *accipere, assumere aliquid*. *N. gram.* MassaGr p. 217,63 (saec. XIV): 'est' s-tum solum pro 'pertinet' adde secundis *casibus*. *Gramm.* p. 238 (saec. XIV): hoc verbum 'palo' s-tum pro manifesto ... est actuum. *Ita saepius.* *Constr.* **a. sq. dat.** **b. sq.** in *c. acc.* Decr-ICC II p. 382 (a. 1510): s-ns sibi in subsidium acta vestra. **c. sq.** pro, *cf. supra* 21 et 23.

6. usuwać; summovere KodUJ III p. 144 (a. 1490): ad s-ndum oblivionis incommodum ... providit antiquitas remedio scripturarum.

7. in certis quibusdam locut. et iuncturis.

a. aliquid alicui sumere *przypisać* coś komuś; *i.g. imputare* Tom. I p. 66 (a. 1510): neque ego mihi id s-o, ut mea blateratio ad id factum quidquam profuisset.

b. audaciam, ausum (-us) *odważyć się; audere* KodUJ I p. 3 (a. 1364): de lectionibus scholares ad practicam transeant et s-ant audaciam allegandi. *CodEp* III p. 592 (a. 1492): ausum s-si ad noticiam sanctitatis vestre rem hanc adducere. *Ita saepius.* *Simili sensu* animum (AAlex p. 309, a. 1503).

c. exordium, initium, ortum *sim.*, *brać początek, zaczynać się; oriri* PommUrk I p. 419 (a. 1251): hinc trans ... rivum, ubi sylva ... initium s-it. *KodKrak* p. 238 (a. 1459): ab aggere penes rippum fluuij Wisle ... s-nte initium. *Ita saepius.* *Constr.* **a. sq.** ab, *cf. supra* 45 et BIEM p. 26, v. 36: a Kalendis Ianuarii anni initium s-ant. *Ita saepius.* **β. sq.** ex: DŁUG. Op. p. 565: *familia* Lada ... ex domo Accipitrum derivationem s-sit.

d. finem, terminum *kończyć się; finire* DŁUG. Hist. I p. 32 (= I p. 93 ed.nov.): lacus ... circa opidum ... terminum s-ns, fluvio ... rigatus est. DECIUS p. 62: annus millesimus ... hoc modo initia atque finem s-sit.

e. iter *udać się w drogę, obrać drogę; viam ingredi* BRUNO Pass. p. 10: retro s-it iter sanctus episcopus.

f. lapsus cum tempore *przemijać; praeterire* PommUrk III p. 348 (a. 1298): ne ea, que geruntur in tempore, lapsus s-ant cum tempore.

g. (in) notam *spisać; conscribere, scripto mandare* KodUJ III p. 173 (a. 1491): ego ... publicus ... notarius ... ea ... sic fieri vidi et audivi et notam s-si. *DokList* Pł II p. 114 (a. 1523): eaque omnia ... conspexi et in notam s-si. *Ita saepius.*

h. notitiam cum aliquo *zawrzeć z kimś znajomość; consuetudinem inire* KH XLIX p. 356 (a. 1575): ibidem s-si notitiam cum rectore Patavino.

i. occasionem, colorem *znaleźć powód, wykorzystać jako pretekst; opportunitate uti, pro occasione habere* DyplMog p. 30 (a. 1286): rector ecclesiae ... abbatem ... in iudicium evocavit super decima de toto Cyrini ... s-ta occasione de ... rectore ... eiusdam ecclesiae, qui olim in ... Cyrini sortem ... agrorum patrimonialiter possidebat. MATTH. Dial. fol. C III^b: ex talibus gracijs magna sepe s-itur occasio adeo quod, *eqs.* *Ita saepius.*

k. poenam, supplicium *wymierzyć karę, ukarać kogoś; i. punire* DŁUG. Op. p. 588: cupiebat ... suplicium ex eo s-re propterea, quod genetricem suam ... impudicam matronam appellaverat. AAlex p. 482 (a. 1505): ut ... de eis supplicium s-re habebant facultatem. *Ita saepius.*

l. ultionem, vindictam *mścić się; vindicare* StCrac p. 1 (a. 1328): ut ... nullus autoritate propria sibi praesumat s-re ultionem. Lites I p. 456 (a. 1337): promittentes nunquam ... vindictam s-re ... pro omni eo, quod dicto vel facto contra nos ... est commissum. *Ita saepius.* *Constr.* **a. sq.** de: Dogiel IV p. 71 (a. 1343): nunquam ... vindictam s-re de eisdem *promittimus*. *CodEp* III p. 446 (a. 1497): s-re debitam ultionem de iniuriis. *Ita saepius.* **β. sq.** in *c. abl.* *CodVit* p. 195 (a. 1409): in eis ultionem non s-erunt. *KomKadł* p. 418: tam in eo, quam in regnicolis vltionem s-re cogitavit. *Ita saepius.* **γ. sq.** pro, *cf. supra* 35.

m. sepulturam *zostać pochowanym, pogrzebanym; in sepulcro condi* DŁUG. Op. p. 518: primus ... Wladislaviensis episcopus ... in dicto monasterio ... sepulturam s-ns, victoriam ... consummationi ... mandare non valuit. *Simili sensu* corpus tumulo sumere *składać do grobu; i. deponere* AH XLV p. 115, v. 45 (a. 1545): lacinti corpus tumulo laeta s-it Cracovia.

n. supercilium grande *unosić dumnie brew, pyszczyć się; superbire* IANIC. p. 7, v. 79: videto, ne nimium magnus tu videre tibi neve supercilium s-as tibi grande.

8. iur. a. iudicium *podlegać sądowi*; *iurisdictioni subiaccere* KodUJ II p. 113 (a. 1449): nolite plures magistri fieri, fratres mei, scientes, quoniam iudicium maius s-itis.

b. refl. a. e Pol. wziąć się odwołać się do sądu (zwł. do wyższej instancji); *ad iudices (prae. superiores) appellare* KsgCzer p. 264 (a. 1422): hoc nos non invenimus in libro, pro quo ipse se s-erat, vulgariter «o czczo sza on wsal», si ipse est lucratus vel non.

β. se ad librum sumere *uciec się do świadectwa ksiąg sądowych*; *commentarios iudiciales inspicere* KsgMaz III p. 135 (a. 1435): Laurencius ... cum ... Adam ... s-erunt se ad librum «povestczy» pro lucro. AGZ XII p. 127 (a. 1444): dominus Czernyowsky s-erat se ad librum, quod non obligavit se solvisse dicto domino ... quinque marcas.

9. log. et phil. brać, pojmować, rozumieć; capere, mente comprehendere, concipere. Constr. a. sq. ab: MatFil VI (XVII) p. 100 (a. 1424): distinctio s-itur ad hoc ab obiectis formalibus. KOK. in MatFil II p. 33: Deus habet ... differentiam ... s-tam a tota essentia ipsius Dei. *Ita saepius. b. sq.* ad, *cf. supra 21 et JAC. PAR. Tract. fol. a II^a*: quae verba non absurde s-i possunt ad propositum nostrum. BYSTRZ. AnalPr fol. n II^a: s-itur ad sui probationem. *Ita saepius. c. sq.* ante: WROCL. Dial. fol. E VIII^b: medium est terminus bis s-tus ante conclusionem. **d. sq.** cum: WROCL. Dial. fol. B III^b: de eodem subiecto ... s-to cum relatio idempnitatis. *Ib. fol. L IV^b*: terminus communis s-tus ... cum signo particulari. *Ita saepius. e. sq.* de: BYSTRZ. AnalPr fol. i VII^b: oportet s-re aliquid de aliquo. *Ib. fol. k III^a*: oportet in omni syllogismo s-re aliquid de alio. *Ita saepius. f. sq.* ex: MatFil VI (XVII) p. 97 (a. 1424): differentia inter scientiam speculativam et practicam s-itur ex fine, *eqs.* KOK. in MatFil II p. 30: ista probatio, quam ipsi s-unt ex dicto Commentatoris. *Ita saepe. g. sq.* in *c. abl., cf. infra 43 et ib. fol. g IV^a*: propositio de contingentia s-atur in rigore sermonis. *Ita saepius. h. sq.* per: BYSTRZ. AnalPr fol. a VII^b: conclusio ... per se s-ta tam in voce quam in significatione. *Id. Elench. fol. V I^b*: scientia per se s-ta significat scibile. *Ita saepius. i. sq.* pro: BYSTRZ. AnalPr fol. o II^b: debet s-re medium pro subiecto propositionis contra quam sit instantia. *Ib. fol. m I^b*: vniuersalis affirmatiua debet syllogisari s-ndo pro yppothesi. *Ita saepius. k. sq.* secundum: ExPhys fol. h II^a: species causarum s-itur secundum rationem causandi. BYSTRZ. AnalPost fol. e III^b: premissae demonstrationis ambe sunt s-te secundum quod ipsum, *eqs.* **l. sq.** sine: BYSTRZ. Top. fol. o III^b: terminus s-tus sine determinatione. **m. sq.** sub: BYSTRZ. AnalPr fol. n III^a: s-ndo sub subiecto. **n. sq.** supra *c. acc.*

BYSTRZ. AnalPr fol. o II^b: si quis velit instare vniuersaliter debet s-re medium ad syllogisandum supra subiectum propositionis. *Ib. fol. n III^a*: s-ndo supra predicatum eius. *Ita saepius. o. sq. adv. vel locut. adv. v.gr.* absolute (GŁOG. Alex. II fol. C VIII^b; BYSTRZ. Elench. fol. x I^a), absurde (JAC. PAR. Tract. fol. a II^a), categorematicae (*opp.* sincategorematicae: BYSTRZ. AnalPost fol. e I^b), communiter (WROCL. Dial. fol. A IV^a), complete (*ib. fol. N II^b*), dialectice (BYSTRZ. Top. fol. q VI^a), disiunctim (*id.* AnalPost fol. c VIII^b), distributive (*id.* ParvLog fol. O I^b), divisive (*ib.*), dupliciter (WROCL. Epit. fol. d IV^a), formaliter (MatFil IV p. 99, saec. XV), inconiuncte (BYSTRZ. Elench. fol. r I^b), indefinite (WROCL. Dial. fol. L IV^b), infinitanter (*ib. fol. A IV^a*), materialiter (BYSTRZ. AnalPost fol. i IV^b; *opp.* personaliter: KOK. in MatFil II p. 33), large (BYSTRZ. AnalPr fol. c VII^a), pluraliter (*id.* ParvLog fol. O I^b), praecise (STOB. Sign. fol. A III^a), privative (WROCL. Dial. fol. I VIII^a), simpliciter (BYSTRZ. AnalPr fol. b III^a; *id.* ParvLog fol. o I^b), stricte (KOK. in MatFil II p. 25), transgressive (BYSTRZ. AnalPr fol. n II^a), universaliter (*opp.* particulariter: WROCL. Dial. fol. B III^b et *saepius*); in sensu composito (*opp.* diviso: BYSTRZ. AnalPr fol. e VI^b), in recto (*opp.* in obliquo: *ib. fol. k III^a*), per viam sensus (et experientiae: KOK. in MatFil II p. 25), pro medio (BYSTRZ. AnalPr fol. o II^b).

II. SUMERE ALIQUEM

1. sibi *brać, dobierać sobie*; *i.q. assumere, accipere* OrmKra p. 14 (a. 1436): Michaellem ... scabinum, quem sibi ad hoc s-sit pro tutore. *Ib. p. 32* (a. 1453): per Vlricum ... s-tum sibi iudicialiter pro tutore.

2. *pochwyć, ująć; capere, comprehendere* PP II p. 61 (a. 1448): qui prefatum Petrum ... quousmodo in dominio suo s-re (*ed. sumpere*) pretenderunt. *N. locut.* de hac luce sumere (*o Bogu*) *zabrać z tego świata; (de Deo) vita terrestri privare* KodKra p. 636 (a. 1491): si omnipotens Deus aliquem nostrum de hac luce s-erit.

3. *żywić, utrzymywać; alere, nutrire* JAC. PAR. Serm. fol. 35^b: Deus eiecit eum de paradyso, vt laboraret et operaretur terram, de qua s-tus est.

III. SUMERE intrans.

1. *refl. obiecywać, zobowiązywać się; promittere, polliceri* KsgJan p. 653 (a. 1483): zuppario ... dedi 200 florenos pro ... duce Boleslao ad mandatum ... principis Johannis, quia pro ipso domino Boleslao eidem zupario se s-serat soluturum.

2. *in locut.* sibi in animum sumere *powziąć zamiar; consilium inire* AAlex p. 127 (a. 1502): ne aliquo pacto s-at sibi in animum proficisci sola ipsamet in persona adversus hostem. AK

SUMOPERE cf. SUMMOPERE

SUMOVEO cf. **SUBMOVEO****SUMPMA** cf. **SUMMA****SUMPNUM** cf. **SUMMUS**

SUMPTIO s. **SUMPCIO**, -onis f. F. Th. S. L. N. O. W. **I. 1.** *spożycie pokarmu lub napoju; actus cibum sumendi vel potum hauriendi* Somm. II p. 99 (saec. XIV ex.): aquam frigidam calore nimis accensus ... bibit, post cuius s-em magis assensus calore intenso torquebatur. THOM. Med. p. 117: non dormiendum est super s-em lactis. *Ita saepius.*

2. *eccl. sacramenti (Eucharistiae) sim. et abs., przyjmowanie komunii św.; actus sacramentum Eucharistiae sumendi* StSyn III p. 19 (a. 1320): nullus plures missas una et eadem die celebret, nisi in festo Nativitatis Domini ... et tunc non nisi in ultima vinum et aquam perfusionis sumat, nam post illam s-em ieiunus non esset. VKyng p. 687 (saec. XIV in.): sacramenti s-em figuraliter percepit *infantula. Ita saepius. Additur etiam corporis Christi* (StSyn VI p. 48, saec. XV in. *et saepius*), sanguinis (Text-Theol p. 112, a. 1429); *item adi. sacramentalis* (MATTH. Dial. fol. CXV^a *et saepius*).

3. *przyjęta lub oszacowana wartość; pretium assumptum vel aestimatum* ArPrawn V p. 163 (saec. XV ex.): si minoris vel maioris res obligate fuerint s-is quam credita pecuniarum summa.

II. log. przesłanka (część sylogizmu); assumptio (una ex partibus syllogismi). IK

SUMPTUARIUS, -a, -um *dotyczący zasobów pieniężnych lub wydatków; ad sumptus vel impensas pertinens.* IK

SUMPTUM, -i n. (sumo) Bl. Dc. L. N. O. W. *odpis, kopia (dokumentów); descriptio, exemplar (litterarum)* KodMazNow II p. 282 (a. 1346): litteras originales, ex quibus transsumpta sunt s-ta. *KodTyn p. 105 (a. 1344): auscultata est *littera cum registro, extracta ex s-to registri.* IK

[**SUMPTUO**] s. **SUMTUO**, -are, -avi, -atum (sumo) *spowodować, przysporzyć; efficere, comparare* StPPP II p. 955 (a. 1505): Stanislaus ... recognovit, quia ipsos ciues ... vidit ... pro expensis quas s-erunt, solutionem impensuros et soluturos. IK

SUMPTUOSE adv. **I.** *drogo, kosztownie; magno sumptu, magno pretio, pretiose*. **II.** *wystawnie, z przepychem, okazale; magnifice, laute, splendide.* IK

SUMPTUOSUS s. **SUMTUOSUS**, -a, -um F. Th. S. Dc. W. **I.** *o rzeczach; de rebus* **1.** *wymagający sporych nakładów, kosztowny, drogi; carus, pretiosus*. N. (aliquid) est alicui sumptuosum (*coś*) *wychodzi komuś drogo; aliquis nimis carum (aliquid) censet* CodEp III p. 221 (a. 1475): ubi sibi ... s-um manere ac magnificencie vestre nuncios ad ea mittere sive venire perlongum esset. DokArch-

Węg II p. 169 (a. 1476): extunc cogentur eidem ... apud se apostolicam iusticiam querere, quod forte eisdem creditoribus procul dubio s-ius esset.

2. *(o kosztach, nakładach itp.) spory, znaczny; (de impensis, expensis sim.) magnus, non modicus* PP II p. 158 (a. 1453): quia ... vrbis nostre ciues pro prefati pontis ereccione ... multam et s-am proferre oportebit ... impensam. AKapSąd III p. 360 (a. 1471): si aliquid predicti arendatores s-um in domo plebani edificaverint pecuniis s-is ... debent edificare cum scitu et consilio eius. *Ita saepius.*

3. *wspaniały, wystawny, okazały; magnificus, lautus, splendidus.*

II. (o ludziach); de hominibus **1.** *rozrzutny, marnotrawny; prodigus, profusus*. N. **a.** in venerem sumptuosus *rozpustny, rozwiązły; lascivus, libidinosus* DŁUG. Op. p. 24: supra ceteros siquidem homines rex in venerem s-us erat et effusus, in virgines continentes et matronas male temperatus.

2. *szczodry, hojny; largus, munificus* Przyw-Pozn p. 60 (a. 1447): ut ... in fortificatione civitatis eiusdem possint consules ... ingeniis s-ioribus intendere ... aggerem ... edificare ... largimur facultatem. IK

SUMPTUS s. **SUMTUS**, -us m. F. Th. S. Dc. L. A. N. O. W. [*acc. pl. sumptos*: KodKKr II p. 48 (a. 1372): ipsis sumptos debemus elargiri. SSrSil I p. 360 (a. 1482): Baltazar ... in exsilio suo sumptos quamplurimos fecit.] **I.** *wydatek, koszt, nakład; expensa, impensa, impendium. Dicitur per abundantiam sumptuum apparatus* (KodMp IV p. 133, a. 1411), *impensio (ib. III p. 178, a. 1364). Saepe in iuncturis propriis (suis) sumptibus, proprio (suo) sumptu z własnych środków; własnymi nakładami; opibus suis. Eodem sensu etiam in iuncturis prp. de, in, pro, sub suis sumptibus, per suos sumptos:* *PommUrk II p. 584 (a. 1286): pons ... quem nos, quociens necesse fuerit, de nostris s-bus parabimus. *PreussUB I 2, p. 385 (a. 1293): quod nostri cives antique ... civitatis Thorun murum quendam in ipsis s-bus construxerunt. KodKKr I p. 171 (a. 1325): do eciam ... piscinam desertam ... comiti Iacobo ... quam pro suis s-bus reparabit. KodWp III p. 51 (a. 1356): tunc ... ad requisitionem nostram quadringentos galeatos nobis destinare promisit et tenebitur sub suis damnis, s-bus et expensis. DŁUG. LibBen I p. 452: quam *domum* cum stuba caminata ... aedificavit per suos s-us Nicolaus de Znena. *Ita saepius.*

Iuncturae verbales **a.** *sumptum (-us) absumere* (AKapSąd I p. 118, a. 1472; AAlex p. 513, a. 1505), *computare* (KodMp II p. 64, a. 1242), *consumere* (DŁUG. Hist. IV p. 604 = IX p. 200 ed.nov.), *effundere (ib. V p. 82 = X p. 100 ed.nov.; Tom. V p. 308, a. 1520), emungere* (DŁUG. Op.

p. 466), exponere (ArHist VIII p. 333, a. 1499; ZabDziej IV 1, p. 95, a. 1558), facere (SSrSil I p. 360, a. 1464; AKapSąd III p. 143, a. 1510 *et saepius*), habere (PommUrk VII p. 288, a. 1329), impendere (AKapSąd I p. 12, a. 1431), portare (PommUrk VII p. 288, a. 1329), praebere (DŁUG. Hist. V p. 557 = XI p. 275 ed.nov.), profundere (inutiliter: Tom. II p. 13, a. 1512), refundere (KodUJ II p. 130, a. 1451), reponere (*ib.*), solve (DokMp I p. 252, a. 1391), subire (DŁUG. Hist. V p. 412 = XI p. 109 ed.nov.), subministrare (Tom. VIII p. 108, a. 1526). **β.** sumptibus parcere (AKapSąd II p. 22, a. 1417; APozn I p. 201, a. 1454 *et saepius*), sumptu (-ibus) effundere (ArPrawn IV p. 587, a. 1447), fovere (CALLIM. Hist. p. 38), reponere (ZabDziej II p. 474, a. 1488). **γ.** alicui de sumptu providere (Tom. III p. 117, a. 1514), aliquem ad sumptus inducere (inutiles: Tom. XII p. 370, a. 1530).

Constr. **a.** *sq. gen. (praec. obi.)*, v.gr. aedificii (HERBORD p. 5), domus (KodMp II p. 64, a. 1242), procurationis (StSyn III p. 43, a. 1320). **b.** *sq. ad:* ZabDziej IV 1, p. 95 (a. 1558): ob s-um ... non mediocre ad praeflata cannalia expositum. **c.** *sq. in c. acc.* DŁUG. Hist. V p. 557 (= XI p. 275 ed.nov.): Hungari ... offerentes omnes s-us in bellum prebituros. Tom. II p. 13 (a. 1512): quantos s-us Christiani principes in bella sua domestica inutiliter profundant. *Ita saepius.* **d.** *sq. pro:* DŁUG. Hist. V p. 82 (= X p. 100 ed.nov.): pro illa dignitate et s-us effundendo maximos. AKapSąd III p. 308 (a. 1516): si pro reparatione castris notabilem s-um fecerit.

II. 1. *środki finansowe, zasoby, majątek; opes, divitiae. N. in imagine* MATTH. Serm. II p. 5,15: nisi habuerit s-us spiritualium virtutum et bonorum operum.

2. *środki utrzymania, utrzymanie, wyżywienie; victus, necessaria* Dogiel I p. 7 (a. 1395): treugae pacis ... editae forent, ita quod ipsis gentibus inibi s-us et nutrimenta ... acquirere non liceret. DŁUG. Op. p. 20: pontificales introitus in egenorum et viduarum s-us expendebat *episcopus. Ita saepius.*

3. *dochód; proventus* DŁUG. Hist. I p. 449 (= II p. 216 ed.nov.): ducalium suorum introituum s-us in nullam, ut ceteri, convertebat voluptatem. *Id.* LibBen I p. 174: praefatarum ... decimarum s-us et impensa pro administratione rerum necessariorum aegre iam potest sufficere.

4. *kopia, odpis; exemplar descriptum* KodPol II p. 695 (a. 1346): cuius privilegii s-um seu copiam registris nostrae cancellariae insertam ... habuimus. *AK*

SUMTU... *cf.* SUMPTU...

SUMULA *cf.* SIMILA

SUMULA *cf.* SUMMULA

SUMUS *cf.* SUMMUS

SUMUTILIS, -e (summus *et* utilis) *bardzo pożyteczny; perutilis* PomUrk IV p. 268 (a. 1307): dona principum et gesta testimonio evidenti et scriptis autenticis est s-e perhennari. *IK*

SUO, -ere, -ui, -utum F. Th. S. **I.** *zszywać, szyć; consuere. II. zaszywać (w czymś); insuere (in aliquo)* GŁOG. Alex. I fol. C II^b: sudarium ... est pannus in quo s-itur homo mortuus. *Constr. sq. in. c. abl.* *IK*

SUPA *cf.* ZUPA

SUPA... *cf.* ZUPA...

[SUPPARUS] *s.* SUPARUS, -i m. F. Th. Bl. Dc.(supparum), W. *zasłona, żagiel; velum* GŁOG. Alex. I fol. I I^a: sibilus, s-us ... in singulari numero sunt generis masculini, sed in plurali ... neutri. *IK*

SUPEDITO *cf.* SUPPEDITO

[SUPELLECTICINIA] *s.* SUPPELLECTICINIA, -orum n. (*e* supellectilia pl. depravat-um) *sprzęty, przedmioty; apparatus, res* StPPP IX p. 235 (a. 1536): Iacobus ... vna cum ... uxore ... omnia bona ... mobilia et immobilia, s-ia tam magna quam parua ... aduocato suo ... dant. *IK*

SUPELLECTILE, -is n. *scr.* subtellectile, supellectile, suppelectile, suppellectile, superlectile (supellex) Dc. B. L. Ha. K. O. W. **I.** *propr., praec. pl. 1. przedmiot stanowiący element wyposażenia domu, sprzęt domowy; res ad apparatus domus pertinens, supellex domestica* KsgKaz p. 120 (a. 1379): domus Thome ... est obligata ... una cum caldario et omnibus attinenciis sive s-bus. KsgŁawKr p. 257 (a. 1394): bona sua mobilia et s-a domus omniaque parafernalia. *Ita saepius. N. α. sg. wyprawa ślubna; res, quae novae nuptae ad usum domesticum dabantur* KsgŁawKr p. 34 (a. 1368): Tilussz ... resignavit ... uxori sue omnia bona mobilia et immobilia ... et ipsa domina ... econverso resignavit ... s-e et omnia alia bona, que habet. *Ib.* p. 91 (a. 1372): Helena ... totum s-e *Hanco* post mortem suam resignavit. *Ita saepius. β. singulare: produkty żywnościowe; alimenta* ZabDziej II p. 218 (a. 1485): procurator ... plebani Stanislai ... proposuit ... contra dominum plebanum de Malczycze petens ab eo octo marcas pro s-bus domus, videlicet butiro, frumentis et aliis.

Glossae Pol. KodWp VIII p. 16 (a. 1416): filii ... in derelicta s-ium, alias «gerode» matrum suarum decedencium succedant. *Ib.* V p. 251 (a. 1416): s-ia, alias «gerode». GLIw p. 235 (saec. XV med.): s-a, «domowe szczebrzuchy», «począczy». DecrICC I p. 37 (a. 1457): actores querulantur s-a, alias «szczebrzuchy» (*ita ib. vulgo*). *Ib.* p. 306 (a. 1468): non datur s-e, alias «grat» (*ita ib. vulgo*). *Ib.* p. 497 (a. 1480): post sororis earum ... mortem ... s-ia volunt habere, extunc quodcumque

concernit s-e, alias «na grath». *Ita saepius. Additur domesticum* (StPPP II p. 191, a. 1412 *et saepius*), *item domus, cf. supra 1822,33 et saepius. Syn. et iuxta posita* attinentiae (KsgKaz p. 120, a. 1379 *et saepius*), *massaritia* (KodWp X, p. 352, a. 1444), *mobilia* (KsgŁawKr p. 257, a. 1394 *et saepius*), *paraphernalia* (*ib. et saepius*), *res mobiles* (KodWp XI p. 184, a. 1418), *supellex* (GŁOG. Alex. I fol. F III^a), *utensilia domus* (GLc p. 14, saec. XV). *Constr. sq. gen., cf. supra 1822,33 et Lites* II p. 319 (a. 1412): *recepit ... boves et vaccas ... cum s-bus domus. Ita saepius.*

2. *przrzęd, narzędzie (rolnicze, rzemieślnicze itp.); instrumentum (rusticum, fabrile sim.)* Somm. p. 150 (a. 1395): Barthossius ... equos, arma et s-a ... sustulit. StPPP II p. 120 (a. 1401): villa ... cum omnibus bonis ... debet reuerti ... cum ... equoribus, frumentis et s-bus. DecrICC I p. 447 (a. 1476): bona mobilia ... una cum s-bus artis sutorice reliquit. *Ita saepius. Constr. sq. gen., ut supra et DŁUG. LibBen* I p. 400: omnium s-ium eius *braseatorii* tenentur intendere. *Ita saepius.*

3. *dobytek, majątek; res, opes* *KodWp I p. 435 (a. 1279): prohibemus inviolabiliter observari, ne s-ia sacerdotis, propria seu alia in ecclesiis reponantur aut etiam teneantur. KodKKr II p. 298 (a. 1404): villa ... cum omnibus ... s-bus, frugibus et satis ... ad conuentum ... debet pertinere. *Ita saepius. Constr. sq. in c. abl.* StPPP IX p. 45 (a. 1453): inculcata fuit predictum Iacosium Hanna ... pro s-bus videlicet in duodecim marcis.

4. *środkii pieniężne, pieniądze; nummi, pecunia* AGZ XVIII p. 363 (a. 1495): recognoverunt, quia ... de omnibus censibus, proventibus, thesauris et s-bus argentariis et de omnibus et singulis bonis ... satisfecerunt.

5. *zwierzęta hodowlane znajdujące się w gospodarstwie, żywy inwentarz; animalia domestica a rusticis possessa, pecus* TPaw IV p. 85 (a. 1400): quecumque habent circa suam metam tam boves et vacas et omnia s-a quadrupedum et bipedum. RH IV p. 130 (a. 1447): citant pro ... ovibus et pro sexagenta peccoribus cornutis ... et pro duodecim equis laboriosis et pro cetum truncis apum ... et pro aliis s-bus inferioribus, alias «o bidla podlyessa».

6. *nakrycie łóżka, narzuta, bielizna pościelowa; plaga, vestimentum, lecti stramen* KsgŁawKr p. 105 (a. 1373): s-a vero ... lectisternia ... lintheamina, scampnile unum, debent ... dividere frater cum sorore. *Ib.* p. 136 (a. 1376): res ipsorum, videlicet vestes et s-a. *Ita saepius. N. explicationem* GŁOG. Alex. I fol. F III^a: *supellex ... capitur pro lodice ... item reperitur s-e pro eodem.*

II. *iur. przedmiot stanowiący dowód kradzieży, lico; res quae in lite furti documento est* AGZ XIII

p. 555 (a. 1467): Michaelko et Hriczko responderunt, quod nullam violenciam ibidem fecimus nec hoc ipsum facies, alias «licze», seu s-e habet ius faciatum, alias «liczowani rok», ex eo, quod mortuum. *IK*

SUPELLECTILIS s. SUBPELLECTILIS s. SUPPELLECTILIS, -e (supellex) F. Bl. A. W. I. *adi. stanowiący element wyposażenia; ad supellectilem pertinens. In iunctura res supellectiles:* Dogiel I p. 7 (a. 1395): omnes armigeri ... raptam praedam, videlicet arma, equos et alias res s-es inter se dividere debent. ArPrawn X p. 132 (a. 1404): cum pecuniis et aliis rebus s-bus. *Ita saepius. Syn. domestica* (StPPP II p. 395, a. 1434).

II. *subst. supellectilis*, -is *f. sprzęt, wyposażenie; supellex, apparatus* AGZ XVI p. 419 (a. 1494): ut ipsa proles ... protezione amicabile consistat eisdemque bona et s-is paterna conservari ... possent. Tom. X p. 224 (a. 1528): ob magistratum ... negligentiam res et s-is illorum civium ampla est multum obnoxia. *Ita saepius. Glossa Pol. ZabDziej* I p. 222 (a. 1532): fuerunt dati duo vitulii iuvenes ... vestimenta sue genitricis cum duabus cistis et s-is, alias «szebbrzvchj». *Constr. sq. gen., cf. supra 20 et CracArt* II p. 538 (a. 1533): s-is pretorii comparata. *Ita saepius. IK*

SUPELLECTILIUM s. SUPPELLECTILIUM, -i *n. (supellex, ex pl. supellectilia tamquam II decl. derivatum) element wyposażenia domu lub część dobytku; res domestica aut pars bonorum* KodKaz p. 42 (a. 1363): omnia s-a, que ... vxor mortua ad maritum eius apportauerat, uel etiam dictorum s-orum remanencie sororj dicte mortue ... presententur (*cf.* AGZ IX p. 14, a. 1403). StPPP IX p. 46 (a. 1453): iurati assignauerunt eum liberum pro eodem s-o. *Ita saepius. IK*

SUPELLEX s. SUPPELLEX s. SUPPELLEX, -lectilis *f.* F. Th. Bl. (superlex), S. L. A. N. O. W. I. *propr. 1. przedmiot stanowiący element wyposażenia domu, sprzęt domowy; res domus ad apparatus pertinens, utensilia domus. Glossae Pol. AGZ XV p. 529 (a. 1483): recepistis ... omnia ... ad coquinam pertinencia et totam s-em domesticam, alias «szebbrzach domowy». GLcerv p. 741: s-x, domesticum patrisfamilias instrumentum, «stetek, sprzęt, szebbrzuch, graty domowe» (*cf.* GLc p. 14). GLb p. 101: s-x, substantia ... «domovy grath». *N. wyprawa ślubna; res quae novae nuptae ad usum domesticum dabantur* KsgŁawKr p. 90 (a. 1372): recognoverunt se inter relictam Czudicz et privignas suas taliter ordinasse, quod esset libera ratione totius s-is. *Ib.* p. 131 (a. 1375): puella Katherina ... soror domine Hedwigis ... omnia bona sua mobilia suis veris acquisita laboribus, omni exclusa devolucione ... cum s-i post mortem suam*

pueris ... Hedwigis ... hereditarie resignavit. *Ita saepius. Glossa Pol.* APozn I p. 155 (a. 1449): recognoverunt se arbitrasse inter partes ... pro omni s-i, alias «groda», per mortem dicte Katherine.

2. *narzędzia, przyrządy, przybory (także paramenty kościelne); instrumenta, armamenta, apparatus (etiam rituum sacrorum).*

3. *dobytek, majątek; res, opes* KodMp I p. 182 (a. 1316): memorata hereditas cum omnibus proventibus ... tam in annonis quam bobus ... totaque nostra s-x ... ad sepe dictum monasterium redeat ... possidenda. DŁUG. Hist. III p. 472 (= VI p. 167 ed.nov.): numerum servitorum in dies multiplicant ministeriisque et sudore servorum et s-em congerunt et opes. *Ita saepius.*

4. *zwierzęta hodowlane znajdujące się w gospodarstwie, żywy inwentarz; animalia domestica a rusticis possessa, pecus* KodMaz(K) p. 97 (saec. XII in.): villas ... cum omni ... s-i reliqua, equabus scilicet, bubus, vaccis, ovibus atque porcis.

5. *damska szata wierzchnia podszyta futrem; amiculum muliebre pelle subductum* GLb p. 101: s-x, «kossky», mulieris pallium.

II. *transl.* 1. *zasób, zaopatrzenie, obfitość; copia, abundantia, affluentia* Somm. p. 102 (a. 1394): situs et terrae proprietates tenuiter et ... perobscure denotantur, et est profecto imprimis opus multorum librorum divite s-i i.e. *rem abundanter tractantium*. *CodEp I 2, p. 322 (a. 1453): quam tenuis est mihi vena dicendi, quam brevis et inornata verborum s-x. *Ita saepius.* Additur amicorum (KlQu p. 129, a. 1502), avisamentorum (DŁUG. Hist. I p. 89 = I p. 149 ed.nov.), fortunarum (*ib.* I p. 174 = I p. 239 ed.nov.), librorum (*cf. supra* 1825,27 *et saepius*), pecuniarum (DŁUG. Hist. II p. 213 = III p. 236 ed.nov.), rerum (*ib.* III p. 285 = V p. 308 ed.nov.), verborum (*cf. supra* 1825,30 *et saepius*), vestimentorum (MIECH. Chr. p. 315), virtutum (DŁUG. Op. p. 189).

2. *cartacea archiwum; tabularium* KodZagr p. 175 (a. 1512): hoc ... satis constat ex litteris ... que ... inter aliam relictam eiusdem prepositi chartaceam (*ed. chartaream*) s-em reperte sunt. Tom. XII p. 182 (a. 1530): exemplum litterarum ... quod maiestas vestra mitti sibi mandat, reliqui Cracoviae in s-i cartacea.

3. *wyposażenie, urządzenie (czegoś); apparatus, institutio (alicuius rei)* KADŁUB.(Pl) p. 138: cui ... tam prestantissimos cordis thesauros, tam inestimabilem animi s-em aut natura fundavit aut gratia stabilivit. DŁUG. Hist. II p. 166 (= III p. 187 ed.nov.): modesta ... et humili sermonis s-i omnes movit *Govoricius*. IK

SUPPELLICIUM *cf.* **SUPPELLICIUM**

SUPER s. **SUPPER** F. Th. Bl. S. Dc. B. L. A. N. O. W.

Conspectus:

I. *prp. cum acc.*

DE LOCO

1. *nad (czymś), ponad (czymś, coś), powyżej (czegoś); supra (aliquam rem).*

2. *na (czymś), w górnej partii (czegoś), na powierzchni (czegoś), nad brzegiem (rzeki); in parte superiore (alicuius rei), supra superficiem (alicuius rei), ad (fluvium).*

3. *na (coś), na powierzchnię (czegoś); in (aliquid).*

4. *fungi videtur loco super c. abl.: na (czymś); in (aliqua re).*

5. *po (czymś, jakiejś przestrzeni); per (locum aliquem vel spatium).*

6. *do (czegoś), ku (czemuś), w kierunku (czegoś); ad, versus (aliquid).*

7. *(o uderzeniu, cięciu) w (coś), przez (coś); (de ictu, sectura) in, per (aliquid).*

8. *(w kontekście czynności opierania się, podpierania się) na (czymś); (respectu innitendi) in (aliqua re).*

9. *(w kolejności) za, po; (respectu ordinis) post.*

10. *oprócz (czegoś); praeter (aliquid).*

DE RELATIONIBUS INTER HOMINES

1. a. *(zwł. w kontekście napaści, dobytka broń, knucia) na (kogoś), przeciwko (komuś); (praec. respectu invadendi vel machinandi) contra (aliquem), in (aliquem).*

b. *(w kontekście działań prawnych lub oskarżeń) przeciw (komuś); (respectu actionis in iudicio vel accusationis) contra (aliquem).*

c. *(w kontekście przedstawienia świadków) przeciw (komuś), na (kogoś); (respectu testes producendi) contra (aliquem).*

2. *(w kontekście sprawowania władzy) nad (kimś); (respectu potestatem habendi) supra (aliquem).*

3. *(w kontekście zwycięstwa) nad (kimś, czymś); (respectu victoriae) de (aliquo, aliqua re).*

4. *(w kontekście postawy, zachowania) wobec (kogoś), w stosunku do (kogoś); (respectu se aliquem praebendi) erga (aliquem).*

5. *na rzecz (kogoś, czegoś); in favorem (alicuius, alicuius rei).*

6. *(w kontekście litowania się) nad (kimś); (respectu misericordiae) erga (aliquem).*

7. *(w kontekście płakania) nad (kimś); (respectu lacrimas fundendi) in (aliquem).*

8. *(w kontekście pełnienia straży, czuwania) nad (czymś lub kimś); (respectu vigilandi) ad (aliquem vel aliquid).*

9. *singulare: przez (kogoś)?; per (aliquem)?*

DE MODO

A. 1. *odnośnie do (kogoś, czegoś), w stosunku do (kogoś, czegoś), co się tyczy (kogoś, czegoś),*

wobec (kogoś, czegoś), ze względu na (kogoś, coś); circa (aliquem, aliquid), quod (ad aliquem, aliquid) pertinet, erga (aliquem), respectu (alicuius rei).

2. (w kontekście opinii, wyrokowania) o (kimś), na (czyjś) temat; (respectu opinionem ferendi) de (aliquo).

3. (o dokumentach, pismach itp.) na temat (czegoś), odnośnie do (czegoś); (de actis, litteris sim.) de (aliqua re), circa (aliquid).

4. (w kontekście odpowiedzi) na (coś); (respectu respondendi) ad (aliquid).

B. zwł. w kontekście prawnym; praec. respectu iuris 1. na podstawie (czegoś); iuxta (aliquid).

2. (w kontekście przestępczego czynu) na (kimś); (respectu facinus exercendi) in (aliquem).

3. (w kontekście prawa lub pierwszeństwa) do (czegoś); (respectu iuris vel loci prioris) ad (aliquid).

4. w kontekście terminu sądowego, rozprawy; respectu diei iudicio indictae vel iudicii ipsius a. o (coś), w sprawie (czegoś); de (aliqua re).

b. przeciwko (komuś); contra (aliquem).

c. na (jakiś ustalony dzień); in (diem quandam dictam).

d. (o sądzie) nad (kimś); (de iudicio) de (aliquo).

5. (w kontekście wyroku, kary, sprawy sądowej) przeciwko (komuś), wobec (kogoś); (respectu sententiae, poenae, causae) de (aliquo).

6. (w kontekście skargi) przeciw (komuś), na (coś); (respectu querendi) contra (aliquem), de (aliqua re).

7. (w kontekście sporu) o (coś); (respectu litis) de (aliqua re).

8. (w kontekście uzyskania czegoś na mocy wyroku sądowego) na (kimś); (respectu iudicis sententia aliquid obtinendi) ab (aliquo).

9. (w kontekście odwołania się przed sądem do czyjś zeznania, opinii lub rozstrzygnięcia) do (kogoś); (respectu actus ad alicuius testimonium, opinionem vel disceptationem in iudicio recurrenti) ad (aliquem).

10. w celu (czegoś), do (czegoś); pro (aliqua re), fine (alicuius rei).

11. w kontekście przysięgi; respectu iuris iurandi a. odnośnie do, w sprawie (kogoś lub czegoś); de (aliquo vel aliqua re).

b. na (coś); in (aliquid).

12. w kontekście poręczenia, gwarancji; respectu fideiussionis, fidei a. za (kogoś); pro (aliquo).

b. za (coś); pro (aliqua re).

c. odnośnie do (czegoś); circa (aliquid).

13. (w kontekście zabezpieczenia, zastawu) na (kimś), tj. czyniąc kogoś gwarantem; (respectu

cautionis, pignoris) in (aliquo), i. aliquem vadem ponendo.

C. o pieniądzach, darowiznach itp.; de pecunia, donationibus sim. 1. (ze względu na cel wydatku, ofiarowania) na (coś); (respectu finis quo pecunia impenditur vel donatio fit) pro (aliqua re), ad (aliquam rem).

2. ze względu na sposób obracania; de modo quo pecunia usurpatur a. super usuram na procent; i. cum usura.

b. super lucrum z zyskiem; lucro facto.

c. super praestantiam seu credentiam na kredyty; cum fide.

d. super solutiones w ratach; pensione soluta.

e. super pignus(-ora) pod zastaw; i. pignore dato.

3. za (czyjeś pieniądze); pro pecunia (ab aliquo exposita).

4. (w kontekście szacowania) na (jakąś kwotę); (respectu aestimandi) pro (summa aliqua).

5. a. (w kontekście przypadania należnej kwoty) na (kogoś); (respectu summae competentis) in (aliquem).

b. (w kontekście przeznaczania środków) na (coś), na (kogoś), na (jakiś cel); pro (aliquo vel aliqua re).

6. (w kontekście wliczania) w (coś); (respectu computandi) in (aliquam rem).

7. (w kontekście nakładania podatków, obciążeń itp.) na (kogoś); (respectu tributa sim. imponendi) in (aliquem).

DE TEMPORE

1. zaraz po (czymś); paulo post (aliquid).

2. w przeciągu (czegoś), podczas (czegoś), przez okres (czegoś); tempore (alicuius rei), per (aliquod tempus).

3. w (jakimś ustalonym czasie w przyszłości), do (jakiegoś ustalonego czasu); in (tempore quodam adveniente), ad (certum tempus).

II. prp. cum abl.

DE LOCO

1. nad, ponad (czymś); supra (aliquam rem).

2. (w kontekście jakiegoś określonego punktu lub miejsca) na (czymś); (respectu puncti vel loci cuiusdam definiti) in (aliqua re).

3. (w kontekście umiejscowienia czegoś na jakimś obszarze, ziemiach) na (czymś); (respectu situs in finibus, terris sim.) in (aliqua re).

4. (w kontekście położenia nad rzeką, stawem itp.) nad (czymś), przy (czymś); (respectu loci ad fluvium, stagnum sim. attingentis) citra, prope (aliquid).

5. (w kontekście wykonywanej pracy) przy (czymś), nad (czymś); (respectu operam impendendi) in (aliquid).

6. (w kontekście wymiany, zadośćuczynienia) w zamian za (coś); (*respectu commutationis, satisfactionis*) pro (aliqua re).

7. oprócz (czegoś); *praeter* (aliquid).

DE RELATIONIBUS INTER HOMINES

1. (w kontekście zwycięstwa) nad (kimś); (*respectu victoriae*) de (aliquo).

2. (w kontekście napadu, najścia) na (kogoś, coś); (*respectu invadendi*) in (aliquem, aliquid).

3. (w kontekście uzyskania czegoś przemocą) na (kimś), od (kogoś); (*respectu violentia impetrandi*) ab (aliquo).

4. (w kontekście oczekiwania) na (kogoś); (*respectu exspectandi*) i.q. aliquem.

DE MODO

A. 1. odnośnie do (kogoś, czegoś), w stosunku do (kogoś, czegoś), o (kimś, czymś), co się tyczy (kogoś, czegoś), wobec (kogoś, czegoś); *circa* (aliquem, aliquid), *quod* (ad aliquem, aliquid) *pertinet*, *de* (aliquo, aliqua re), *erga* (aliquem), *respectu* (alicuius rei).

2. (o sporze, konflikcie) o (coś); (*de dissensione, concertatione*) de (aliqua re).

3. z powodu (czegoś), ze względu (na coś); *propter* (aliquid), *causa* (alicuius rei).

4. (w kontekście kary, nagany, zadośćuczynienia, także pochwały, wdzięczności) za (coś); (*respectu poenae, castigationis, satisfactionis, item gratias aut laudes agendi*) de (aliqua re), pro (aliqua re).

5. w (jakimś) celu, dla (czegoś); *fine* (alicuius rei), pro (aliqua re).

6. ze względu na przeznaczenie jakiejś rzeczy; *respectu rei destinatae* a. do (czegoś), do (jakiegoś użytku); *ad* (aliquid), *ad* (usum aliquem), pro (aliqua re).

b. dla (kogoś); pro (aliquo).

7. (w kontekście zastanawiania się, przemysłiwania) nad (czymś); (*respectu considerandi*) de (aliqua re).

8. (w kontekście odpowiedzi) na (coś); (*respectu respondendi*) ad (aliquid).

9. (o mierze) na (ileś), o (jakiejś wielkości); (*de mensura*) *magnitudine vel capacitate* (certa definita).

10. (w kontekście przeliczania) na (coś); (*respectu computandi*) in (aliquo).

B. 1. (ze względu na oparcie w czymś, fundament czegoś) na (czymś), na bazie (czegoś), w oparciu (o coś); (*respectu fundamenti vel principii alicuius rei*) in (aliqua re), *iuxta* (aliquam rem).

2. zgodnie z (czymś, zwł. jakimś prawem), na podstawie (czegoś, zwł. jakiegoś prawa), na (jakimś prawie); *iuxta* (aliquid, *praec. legem aliquam*).

3. (o przysługującym komuś prawie) do (czegoś); (*de iure alicui competente*) ad (aliquid).

4. o terminie sądowym; *de die iudicio indicta* a. o (coś), w sprawie (czegoś); *de* (aliqua re).

b. przeciwko (komuś); *contra* (aliquem).

c. w (jakimś ustalonym dniu); *in* (die quadam indicta).

5. (w kontekście sprawy sądowej, skargi) o (coś); (*respectu causae, querelae*) de (aliqua re).

6. (w kontekście oskarżenia) o (coś); (*respectu accusationis*) de (aliqua re).

7. (w kontekście wyroku skazującego) za (coś); (*respectu sententiae*) de (aliqua re).

8. (w kontekście nakładania kary) na (kogoś); (*respectu poenam sumendi*) de (aliquo).

9. (w kontekście uzyskania czegoś na mocy wyroku sądowego) na (kimś); (*respectu iudicis sententia aliquid obtinendi*) ab (aliquo).

10. w kontekście przysięgi; *respectu iuris iurandi* a. odnośnie do, w sprawie (kogoś lub czegoś); *de* (aliquo vel aliqua re).

b. na (coś); *in* (aliquid).

C. o pieniądzach; *de pecunia* 1. (ze względu na osiągnięty zysk) na (czymś), za (coś), z (czegoś); (*respectu sumptum accipiendi*) pro (aliqua re), *de* (aliqua re).

2. (ze względu na uposażenie, darowiznę itp.) na (czymś); (*respectu collocandi, donandi sim.*) in (aliqua re), *penes* (res aliquas).

3. (w kontekście pobierania daniny, czynszu, egzekwowania długu itp.) od (kogoś), na (kimś); (*respectu tributum, census recipiendi, debitum flagitandi sim.*) ab (aliquo).

4. a. (w kontekście zapisu, zabezpieczenia w księgach jakiejś kwoty) na (kimś, czymś); (*respectu summae pecuniae in libris inscriptae*) apud (aliquem vel aliquid obligationi subiectum).

b. (w kontekście obciążenia) na (jakąś sumę); (*respectu obligandi*) in (summam certam quamdam definitam).

5. ze względu na koszty, wydatki; *respectu impensae* a. za (coś już nabytego); pro (aliqua re *empta*).

b. na (coś, co ma być nabyte); *ad* (aliquid *emendum*).

c. (ze względu na wysokość kwoty) za (ileś); (*respectu summae datae*) pro (aliqua summa).

d. (ze względu na postać poniesionych kosztów) w (czymś); (*respectu speciei impensae factae*) in (aliqua re).

6. ze względu na sposób obrotu; *de modo quo pecunia usurpatur* a. super usura na procent; i. cum usura.

b. super credito na kredyt; *cum fide*.

c. super pignoribus pod zastaw; i. *pignore dato*.

d. super ratione stosownie do wyliczenia, według rachuby; *iuxta computationem*.

e. super quietatione za pokwitowaniem, z pisemem stwierdzającym otrzymanie należności; cum apocha manu sigilloque firmata.

f. super summa na poczet sumy; in obligationem summae pecuniae.

7. a. za (czyjeś pieniądze), na (czyjś koszt); pro (pecunia ab aliquo exposita), impensa (alicuius).

b. (w kontekście spłaty zobowiązania) z (czyjegoś majątku); (respectu obligationem exsolvendi de rebus alicuius).

DE TEMPORE

1. zaraz po (czymś); paulo post (aliquid).

2. w trakcie (wykonywania czegoś), podczas (czegoś), przy okazji (czegoś); tempore (alicuius rei exercendae).

3. do (jakiegoś ustalonego czasu); ad (tempus quoddam definitum).

4. przez (jakiś czas), na (jakiś okres); per (quoddam tempus).

5. super tempore we właściwej chwili, na czas; tempore opportuno.

III. adv.

1. na górze, u góry, powyżej, na powierzchni; supra, superne, in parte superiore, in superficie.

2. ponadto, oprócz tego, dodatkowo; praeterea, ultro, adhuc.

3. in iunctura satis (satque, multum) superque dość i aż nadto; ita ut sufficit et plus est.

4. zaraz potem; mox post.

5. wcześniej, poprzednio; prius, ante.

6. odnośnie do tego; de hac re.

1. prp. cum acc.

DE LOCO

1. nad (czymś), ponad (czymś, coś), powyżej (czegoś); supra (aliquam rem). Fungitur loco abl. comparativi PEREGR. Serm. p. 474: quia super alios esset pulchrior et altior. FormJ p. 73: oculi namque Domini multo lucidiores sunt super solem. Ita saepius. N. locut. a. super ius ponad prawem, tj. bezprawnie; iure non permittente DokMp I p. 268 (a. 1394): Katherina obstaculum ... habet ... struere ... in eodem loco, ubi pronunc stat et non habet illud obstaculum super ius movere versus fluvium dictum Vissla. Glossa Pol. KsgLub p. 99 (a. 1484): ministerialis terrestris primo ... tercio, quarto super ius, alias «nad prawo» ... proclamavit.

β. super inhibitionem wbrew zakazowi; prohibitionem non observata DecrICC II p. 125 (a. 1493): quod non deberet movere ordeum ... et Adam supra prohibitionem ordeum congregavit ... quia super inhibitionem movit ordeum de allodio suo.

γ. super abundantiam aliquem citare wezwać kogoś do sądu ponad należną, prawem przepisana liczbę razy; aliquem pluribus vicibus, quam lege statutum est, in iudicium citare PrPol app. p. 84

(a. 1404): et quarto super habundanciam citatus ... parere non curavit.

δ. super maritum vivere przeżyć męża; diutius marito vivere IurMas I p. 49 (a. 1387): si eandem ... mulierem super talem maritum vivere contigerit. Ib. III p. 234 (a. 1387): si eandem ... super talem maritum diucius vivere contigerit. Ita ib. saepius.

ε. sensu adv. super numerum nadmiernie; supra modum CodEp II p. 97 (a. 1418): officarii, maxime cubicularii ... multiplicati sunt super numerum, adeo quod peculiaribus ... servitoribus antiquis ... locus in diversorio iam non pateret. NIC. BŁ. Serm. I p. 96: quomodo multiplicati sunt hodie tales super numerum ... et vere ita multiplicati, vt non sit locus iustis et bonis viris in curijs principum (alluditur ad Orationem Manassae 9).

ζ. sensu adv. super omne przede wszystkim; imprimis *KodUJ II p. 97 (a. 1448): hanc doctrinam ... insequi studemus, abhorrentes super omne, quod dici potest Christi ... vestem inconsutilem peste scismatica lacerari.

2. na (czymś), w górnej partii (czegoś), na powierzchni (czegoś), nad brzegiem (rzeki); in parte superiore (alicuius rei), supra superficiem (alicuius rei), ad (fluvium). Często wskazuje na obiekty znajdujące się na rzece; saepe indicat aliquid in flumine situm KodMaz(K) p. 63 (saec. XIII): comes Troianus contulit monasterio ... Grabonouo cum clausura super Wizlam. KodMp II p. 126 (a. 1264): aliud molendinum super dictum fluuium ... edificare. AGZ XII p. 330 (a. 1469): castra, que iacent in portubus et confiniis et super vel citra fluvium Dnyastr marinis. Ita saepius. Cf. infra 1845,37 sqq. N. locut. a. super se nihil furti (facti manifesti) habere nie mieć przy sobie rzeczy skradzionej; rem furto acceptam non possidere DecrICC I p. 176 (a. 1464): mulier est ... inculcata pro furticinio ... et penes ipsam nec super ipsam nec post ipsam aliquid furti repertum est. Ib. II p. 125 (a. 1493): quomodo ipse civis fuit ... sodalis in divisione pecuniarum ... sed idem inculpatus nichil habens ante, super et post se facti manifesti. Cf. POST III C 3d.

β. super verbum aliquod stare trwać przy jakimś twierdzeniu; affirmationem aliquam firmiter comprobare KodKKr I p. 156 (a. 1320): tunc Petrus vincens eum honestis et discretis militibus, quod esset possessor merice dicte in Radlow ... super hoc verbum stabant honesti milites et iuramenta prestabant, quod hoc perpetue permaneat duratura (sic) sibi et suis progenitoribus.

3. na (coś), na powierzchnię (czegoś); in (aliquid). N. in locut. iur. a. super collum alicui stare wysunąć przeciw komuś oskarżenie w sprawie gardłowej, tj. mogącej pociągnąć za sobą karę śmierci; causam in aliquem movere, quam poena

mortis sequi potest DecrICC I p. 512 (a. 1481): homo inculpatus coram ... iudicio completo petivit Benesium, ut sibi super collum non staret, postulans cum eo concordari terminumque petens pecuniis ad solvendum. AGZ XVI p. 254 (a. 1494): pro quo vulnere faciei propono super collum eius, alias «na gardlo yego». *Ita saepius.*

β. super bona aliquid interdicere *zabezpieczyć na dobrach jakąś wierzytelność; bona tamquam pignora capere* KsgKaz p. 35 (a. 1371): Rosinberk interdixit XX scotos super bona Nicze Beuchil tali caucione, si predicta bona ad ipsum Bouchil pertinebunt. PomnLw I p. 1 (a. 1382): Henricus ... super omnia bona mobilia et immobilia Goblonis ... XII marcas ... interdixit. *Ita saepius.*

γ. arrestum super bona *zajęcie dóbr na zabezpieczenie; actus bona tamquam pignora capiendi* APozn II p. 153 (a. 1485): Caspar ... primus fuit cum arresto super bona hereditaria ... Jacobi. *Ib.* p. 287 (a. 1495): Vitus ... arestum facere debet et potest super bona ipsius Pauli.

δ. super honorem, conscientiam, animam *pod odpowiedzialność sumienia, na swoją odpowiedzialność; i. honorem, conscientiam sim. interponendo culpam alicuius rei praestando* PommUrk VI p. 56 (a. 1321): hoc enim spectat ad iudices memoratos et super conscientiam eorundem, ut iustum iudicium intueantur. KodMp III p. 299 (a. 1376): quidquid ... abbas ... pro dampno ... facto recipiens, super conscientiam honoremque suum postulauerit, eidem ... soluemus. *Ita saepius.*

ε. super alicuius dampnum (aut periculum) *na czyjąś szkodę (i ryzyko); in alicuius detrimentum (et discrimen)* SchlUrk p. 480 (a. 1306): inter cives et consules civitatis Wratizlavie et inter cives de Novacivitate non debent ... aliquas controversias ... suscreare ... super dampnum aut periculum civitatis vel consulum. StPPP VIII p. 206 (a. 1387): Jan ... penam XV contra Ymramum ... quod dixit ei, inducis super dampnum. *Ita saepius.* Item in proprium (suum) dampnum: LhnUrk I p. 122 (a. 1312): in propriis expensis et super proprium dampnum debent iuvare fratres. *Ib.* p. 326 (a. 1345): possunt ipsum defectum cum integro residuo debitorum recipere pro tercio denario ad unum annum tantum nostra super dampna. *Ita saepius.*

ζ. super debitum ascendere *wstąpić w prawa wierzyciela; debitum possidendum accipere* PP III p. 156 (a. 1447): ego Petrus ... emi a ... Edlinger ... debitum, quod sibi tenetur ... aduocatus Sandomiriensis ... et ascendit super hoc debitum, vulgariter «wstupy». Cf. ASCENDO II C 2.

η. super fidem et conscientiam alicui dare *położyć coś komuś na sercu; curae alicuius aliquid commendare* PrzywKr p. 2 (a. 1324): quibus

... comes ... super fidem ipsorum et consciencias dedit et commisit firmiter, quod cum ... provisorie infirmorum ... predictorum ordinare debeant. Cf. FIDES II I β.

θ. super perditum et lucratum (super perditionem et lucrum) *na wypadek zarówno przegranej, jak i wygranej; alterutro eventu, sive male sive prospere accidente* KsgGrWp II p. 10 (a. 1390): kmetho domino suo ... suam causam commisit ... super perditum et lucratum. PP III p. 180 (a. 1449): constituit ... suum procuratorem ... tam super perditionem, quam etiam super lucrum. *Glossa Pol.* StPPP IX p. 46 (a. 1453): constituit ... procuratorem in suis rebus, pro quibus hic habet agere, fortiter pro omnibus rebus super lucrum, vulgariter «y o straczenye».

4. *fungi videtur loco* super c. abl.: *na (czymś); in (aliqua re)* CodSil(M) I p. 131 (a. 1175): quicumque ... Theotonici possessiones monasterii coluerint, vel super eas habitaverint. THOM. Med. p. 106: si iacet super dorsum vel ventrem fit ei gravitas et suffocacio maior quam quando iacet super unum latus. *Ita saepe.*

5. *po (czymś), po (jakiejś przestrzeni); per (locum aliquem vel spatium).* N. super per fluvium z biegiem rzeki, wzdłuż rzeki; i. *secundum fluvium* KodMp IV p. 92 (a. 1404): Lesconi ... deriuata est media villa deorsum super per fluuium Potok.

6. *do (czegoś), ku (czemuś), w kierunku (czegoś); ad, versus (aliquid)* PommUrk I p. 302 (a. 1240): terminos ... censuimus ... exprimendos: inter Grindiz et Brodam a tribus lapidibus versus Plonam respiciunt super tres quercus in campo. PommUB p. 444 (a. 1292): cum nostri conscives (*sic*) prosecuti ... suos inimicos ... in reversione super portum Pomeranorum ... deposuissent. *Ita saepius.* In *textibus math.* VITELO Opt. p. 62: quae *lineae* necessario erunt perpendiculares super superficiem fundi. *Id.* Persp.(U) I p. 227: si linea ... fuerit perpendicularis super unam istarum superficierum ... erit perpendicularis et super reliquam. *Ita saepius.*

Occurrit loco praep. ad post verba: **α.** coarctare, obligare: DyplŻyd p. 17 (a. 1388): volumus, ut nullus Iudeum super solutionem pignoris in suo feriali die audeat coarctare. AGZ XII p. 135 (a. 1445): sin autem ... Iohannes de ipsius dotalicio ipsam non exemeret, extunc ... per anum obligat se solvere tricenas marcas ... et hoc obligat se super divisionem eius. **β.** intendere: MPVat I p. 283 (a. 1327): nos ... aliis negociis ... occupati intendere super hoc nequeunt. **γ.** spectare: KodPol I p. 91 (a. 1271): ab omnibus ... exactionibus ... super eandem *vil-lam* de jure vel de facto spectantibus ... eximentes. TPaw III p. 276 (a. 1393): pro capeta, que spectabat super colonum predictum. *Ita saepe.*

7. (o uderzeniu, cięciu) w (coś), przez (coś); (de ictu, sectura) in, per (aliquid) MARTIN. OP. Sermon. p. 465 nlb.: percutiunt super oculos ... et amisi visum. StPPP VIII p. 138 (a. 1385): Matthias ... vidit, quando se scidit super digitos.

8. (w kontekście czynności opierania się, podpierania się) na (czymś); (respectu innitendi) in (aliqua re) PEREGR. Sermon. p. 482: surrexit et innixa super eum tamquam super dilectum in caelum evolavit BVM. MARTIN. OP. Sermon. p. 426 nlb.: neque ... per machinamenta rotarum flecti potuit Katherina, nec mirum, innixa enim fuit super dilectum suum. Ita saepius. Glossa Pol. RFil XXIV p. 362 (saec. XV med.): et innixa super eum, «y sclonylaszye knyemu». N. in contextu med. locut. super aliquid z zastosowaniem (jakiegoś środka), „na” (jakimś środkiem); ad usum (medicinae alicuius) recurrando THOM. Med. p. 118: zucorum rosaceum antiquum valet tisisis ... non tamen debet super ipsum annus preterire.

9. (w kolejności) za, po; (respectu ordinis) post DŁUG. Hist. III p. 396 (= VI p. 82 ed.nov.): ad diuturnam ecclesie Wratislaviensis turbacionem ... alia quoque amplior anxietas, fortuna in eum annum molestiam super molestiam cumulante, accessit. Ib. IV p. 69 (= VII p. 123 ed.nov.): deinde dum super alium alius, idem omnes affirmantes venirent, tandem facta est fides. Ita saepius.

10. oprócz (czegoś); praeter (aliquid).

DE RELATIONIBUS INTER HOMINES

1. a. (zwl. w kontekście napaści, zdobycia broni, knucia) na (kogoś), przeciwko (komuś); (praec. respectu invadendi vel machinandi) contra (aliquem), in (aliquem) GALL. p. 76: super hostes in expeditionem dux militie precedebat. KodKKr I p. 2 (a. 1167): quisquis autem huius nostre confirmationis temerator extiterit ... omnium sanctorum merita quiescentium ... super eum apertam uindictam ostendant. CodSil V p. 257 (a. 1340): magister ... asserens supradictum Iohannem super eum, ut domini pape quam habebat pecuniam rape-ret, irruisse. Ita vulgo.

N. locut. super domum (villam) venire najść zbrojnie, zaatakować czyjś dom (wieś); i. invadere StPPP VIII p. 39 (a. 1381): pro uiolencia facta super domum veniens, pro IIII wlnieribus apertis. Ib. p. 79 (a. 1382): uiolenter super villam suam venit, equos recepit. Ita saepe. Cf. infra 1846,32 sqq.

b. (w kontekście działań prawnych lub oskarżeń) przeciw (komuś); (respectu actionis in iudicio vel accusationis) contra (aliquem) PEREGR. Sermon. p. 233: praedo quando capitur ... iudicatur, clamor super eum fit. TPaw IV p. 57 (a. 1398): ille ... dixit Michaeli, quod super me calumniam ponis, hoc totum «potwarzę» procedis super me. Ita saepe.

c. (w kontekście przedstawienia świadków) przeciw (komuś), na (kogoś); (respectu testes producendi) contra (aliquem) PEREGR. Sermon. p. 286: cum tot erunt testes super peccatorem, durum erit ei tunc rationem reddere. PrPol p. 224 (a. 1394): si ... alter posset super eum testibus demonstrare. StPPP II p. 904 (a. 1495): Jacobus ... dixit: habeo testes super te. Ita saepius.

2. (w kontekście sprawowania władzy) nad (kimś); (respectu potestatem habendi) supra (aliquem) GALL. p. 155: Zbigneus ... ingressus ... non se sub fratre militaturum, sed super fratrem imperatorem pretendebat. DŁUG. Hist. III p. 336 (= VI p. 18 ed.nov.): Ludowigus ipse Hungarie rex ... in Polonia regem coronatur ... ut regnet super duo regna. Ita saepius.

3. (w kontekście zwycięstwa) nad (kimś, czymś); (respectu victoriae) de (aliquo, aliqua re) HESSE Matth. VI p. 167: non ideo datur aureola, quia est maioris meriti, sed quia est indistinctum singularis victoriae vel dominii super carnem.

4. (w kontekście postawy, zachowania) wobec (kogoś), w stosunku (do kogoś); (respectu se aliquem praebendi) erga (aliquem) RHist LXVI p. 17 (saec. XII): benedictiones patrum antiquorum, Abraham, Ysaac ... confortate sint super te. MARTIN. OP. Chr. p. 270: deinde magnam ... faciens sanitatem super infirmos. Id. Sermon. p. 399 nlb.: pastores erant vigilantes super gregem suum. Ita saepius. N. locut. super aliquem caput movere potrzęsnąć nad kimś głową dla okazania pogardy; capite contemptum significare MARTIN. OP. Sermon. p. 347 nlb.: blasphemabant enim eum Christum moventes super ipsum capita sua.

5. na rzecz (kogoś, czegoś); in favorem (alicuius, alicuius rei) KodMp III p. 51 (a. 1342): quocienscunque emethones ... pro labore super castrum fuerint commoniti, non tenebuntur ... laborare. KsgŁawKaz p. 378 (a. 1425): omnia relicta super ecclesias dare debebunt.

6. (w kontekście litowania się) nad (kimś); (respectu misericordiae) erga (aliquem) PEREGR. Sermon. p. 218: multiplex est super eum hominem misericordia Dei ... miseretur autem Dominus super quadruplicem turbam. JAC. PAR. Sermon. fol. 132^b: dicit se misereri super turbam simplicem.

7. (w kontekście płakania) nad (kimś); (respectu lacrimas fundendi) in (aliquem) VAdAnt p. 10: factusque est plactus magnus super eum. PEREGR. Sermon. p. 284: tunc plangent super se omnes tribus.

8. (w kontekście pełnienia straży, czuwania) nad (czymś lub kimś); (respectu vigilandi) ad (aliquem vel aliquid) *PommUrK II p. 72 (a. 1260): nos etiam ex iniuncto officio pastoralis assumptis excubiis super vigilias gregis Dei (alluditur ad Hier.

Epist. 3, 95, 1). VSt p. 329 (saec. XIV): Stanislaus ... super gregis custodiam pervigil excubabat.

9. *singulare: przez (kogoś)?; per (aliquem)?* KodWp III p. 91 (a. 1357): et si aliquem Christianum contigerint vulnera, quecunque sint, super Iudeum, tunc debet ea monstrare «skolnemu» ipsorum Iudeorum et eciām ministeriali (*nisi leg. per*).

DE MODO

A. 1. *odnośnie do (kogoś, czegoś), w stosunku do (kogoś, czegoś), co się tyczy (kogoś, czegoś), wobec (kogoś, czegoś), ze względu na (kogoś, coś); circa (aliquem, aliquid), quod (ad aliquem, aliquid) pertinet, erga (aliquem), respectu (alicuius rei)* KADŁUB.(PI) p. 43: barbarus ille ... quodam extollentie fastu super se rapitur. MARTIN. OP. Serm. 37 nlb.: super vestes ipsius sortes mittuntur (*alluditur ad Vlg. Ps. 21, 19*). Ita saepe. Cf. *infra* 1847,5 sqq.

N. a. *eodem sensu iuncturam de et super*: Cod-Vit p. 86 (a. 1402): duces Mazouie ... de nobis sunt conquesti, qualiter cum duce Withaudo de et super terram Wyszynensem ... aliquem contractum fecissemus.

β. *locut. iur. super se aliquid nescire nie przyznać się do winy; se sontem esse negare* Ksg-GrWp I p. 13 (a. 1386): tunc M. dixit: domini, nescivi hanc rem super se, detis michi terminum ad respondendum. PrPol p. 366 (a. 1386): Symon sic respondebat: nescivi super se eandem causam, domini, assignetis michi terminum ad respondendum. Ita saepius. Cf. NESICIO I 3.

γ. *występuje redundantnie w funkcji dopełnienia po czasownikach, po których regularnie powinien zostać użyty tylko biernik; ut obiectum sequitur verba, post quae solum acc. exspectaretur* PreussUB I 1, p. 149 (a. 1248): quod pars illa sibi possit super hoc precavere. *AConst p. 15 (a. 1248): pro parte tua instantanter petebatur a nobis, ut super hoc salubriter curaremus. KodWp IX p. 228 (a. 1430): nos ... qui debemus intelligere super hos, qui domino Deo suis obsequiis se exhibent. Ita saepius.

2. (*w kontekście opinii, wyrokowania*) o (*kimś*), na (*czyjś*) temat; (*respectu opinionem ferendi*) de (*aliquo*) MPH I p. 126 (saec. X med.): vane tumideque super Saxones loquendo. Ztschr. LXXI p. 187 (a. 1318): de mala locutione ... super consules. Ita saepius.

3. (*o dokumentach, pismach itp.*) na temat (*czegoś*), odnośnie do (*czegoś*); (*de actis, litteris sim.*) de (*aliqua re*), circa (*aliquid*) CodSil(M) I p. 124 (a. 1168): acta sunt hec super introitum fluminis Vcrensis. MARTIN. OP. Chr. p. 112: in expositione super Psalmos. Ita vulgo. N. *pro abl. (e Pol.) na piśmie; litteris* StPPP XI p. 163 (a. 1426): Nicolaus ... posuit «sepeselink», quia volt causam suam producere super litteram. Cf. *Słownik staropolski s.v. pismo I*.

4. (*w kontekście odpowiedzi*) na (*coś*); (*respectu respondendi*) ad (*aliquid*) DecrICC II p. 134 (a. 1493): super propositionem actoris respondere tenetur. N. *locut. super vocem w odpowiedzi na żądanie ustne; contra petitionem verbis factam* AGZ XVI p. 409 (a. 1490): ministerialis ... recognovit, quia dum voluit citare ... Mathiam in Nyebyszczany ... ad curiam, mittere super vocem eius, dum clamavit, noluerunt, tunc citacionem imposuit ad fores ianue.

B. *zwl. w kontekście prawnym; praec. respectu iuris* 1. *na podstawie (czegoś); iuxta (aliquid)*. *Locut. α. super (solam) allocutionem na wyrzeczenie, tj. na podstawie niepopartego przysięgą oświadczenia wierzyciela w sprawie wysokości szkody płynącej z niezapłacenia długu; cum sola declaratione, qua debitor damnum sibi a creditore pecunia non soluta illatum existimat, iure iurando tamen non dato* PrPol p. 196 (a. 1395): si non solverint ... tunc ... dampnum super allocucionem preter iuramentum. ArHist III p. 280 (a. 1397): extunc dampnum ipsius Dobeslai erit et non Stanislai sine iuramento, super solam allocucionem. Ita saepius. Cf. ALLOCUTIO I 2.

β. *super solam fassionem na podstawie ustnego oświadczenia (bez przysięgi); profitente aliquo (nec tamen ius iurandum dante)* StPPP VIII p. 501 (a. 1398): et dampnum, quod ... Sławco ... haberet, super solam fassionem ipsius ... in ipsos redundabit. Cf. FASSIO II 2 β et *infra* 1850,5 sqq.

γ. *super fassionem na podstawie oświadczenia sędziego co do sądzonej przez niego uprzednio sprawy, tzw. wstecz; iuxta declarationem iudicis, qua de re pridem a se iudicata testimonium dabat* KsgGrWp II p. 102 (a. 1399): receperunt super fassionem, videlicet «po wstecz», ad iudicem de Tworowo, qui ... cognovit, quod habuerunt terminum eis datum. Cf. FASSIO II 3.

δ. *super ius Theutonicum na prawie magdeburskim; iure Theutonico, alias Magdeburgensi, accepto* KodMazNow III p. 142 (a. 1373): locare villas et exponere super ius Theutonicum. Cf. *infra* 1850,5 sqq.

ε. *super consuetudinem terrestrem zgodnie ze zwyczajem ziemskim stanowiącym normę prawną w określonej dzielnicy; iuxta consuetudinem certae cuiusdam regionis, quae vim legis habebat* AGZ XIV p. 184 (a. 1445): iurat dominus Parawa licet fecit super consuetudinem terrestrem, alias «na szyemsky vclad», quia ... plures destinavit ultra consuetudinem terrestrem.

2. (*w kontekście przestępczego czynu*) na (*kimś*); (*respectu facinus exercendi*) in (*aliquem*) IurMas I p. 32 (a. 1377): homicidium militis super militem.

3. (w kontekście prawa lub pierwszeństwa) do (czegoś); (*respectu iuris vel loci prioris*) ad (*aliquid*) PomnLw I p. 70 (a. 1386): Koczeler ... pecunias ... in Carnispriuio nunc proxime instante debet tollere et est primus super eas. KsgMaz II p. 89 (a. 1425): nullus debet super ipsam porcionem principium habere preter istos dominos. *Ita saepius. N. eodem sensu* ad et super: CodVit p. 401 (a. 1418): iura dicti Donyn ad et super canonicatum ... ecclesie Wladislaiensis. Cf. *infra* 1851,34 sqq.

4. w kontekście terminu sądowego, rozprawy; (*respectu diei iudicio indictae vel iudicii ipsius a. o (coś), w sprawie (czegoś); de (aliqua re)*) KodMp II p. 255 (a. 1324): tandem pendente termino super declinatoriam iudicij. AGZ XIV p. 133 (a. 1444): datur terminus ... super eorum litiscontroversiam, alias «wspor». Cf. *infra* 1851,42 sqq.

b. przeciwko (komuś); contra (*aliquem*) KsgKaz I p. 126 (a. 1380): advocatus stetit duos terminos super Martinum prelocutorem. StPPP VIII p. 45 (a. 1381): pro parte Gregorii ... quia super Tomconem ... pro aracione granicierum. *Ita saepius. N. eodem sensu in iunctura* in et super: AGZ XI p. 16 (a. 1425): astitit termino ... Thomas ... in et super dominam Annam ... que non comparuit. PP III p. 153 (a. 1447): venientes ad iudicium ... Andreas ... commisit XIII florenos ... in et super Malkonem, quos in ipso iure ... lucratus est. *Ita saepius. Cf. infra* 1851,48 sqq.

c. na (jakiś ustalony dzień); in (*diem quandam dictam*) StPPP VIII p. 7 (a. 1376): Borco vice-procurator cum Lexandro ... terminum super colloquium habet. *Ib.* p. 135 (a. 1385): Stanislaus ... cum Hincone terminum super colloquium habet. *Ita saepius. Praec. in iunctura* habere terminum super (primos, proximos) terminos mieć termin wyznaczony na przyszłe posiedzenie sądu; i. in iudicio proximo StPPP VIII p. 6 (a. 1376): Jan ... terminum habet super terminos. *Ib.* p. 12 (a. 1376): Raphael ... terminum habet super parvos terminos. *Ita saepe. N. locut.* super ius monere obesłać, tj. zawiadomić o terminie rozprawy sądowej, wezwać do sądu; in ius vocare ZapSądWp p. 159 (a. 1403): Petrassius ... astitit suo termino super Nicolaum ... super eo, quod ipsius fideiussorem super ius monuit tangendo illum, quis sibi ... terminum dedit. Cf. MONEO II 1 et *infra* 1851,53 sqq.

d. (o sądzie) nad (kimś); (*de iudicio*) de (*aliquo*) PommUrk V p. 376 (a. 1318): idem prior iudicio presidebit super homines residentes in illis ... mansis.

5. (w kontekście wyroku, kary, sprawy sądowej) przeciwko (komuś), wobec (kogoś); (*respectu sententiae, poenae, causae*) de (*aliquo*) PEREGR. Serm. p. 398: dat super eum sententiam damna-

tionis. KodMp II p. 192 (a. 1293): omnes causas, que super incolas iam dictos emergerint, iudicabit. *Ita saepius. N. eodem sensu in iunctura* in et super: AGZ XI p. 11 (a. 1424): adiudicavimus in et super Ywan Popel tres marcas pene pro violencia. Cf. *infra* 1852,50 sqq.

6. (w kontekście skargi) przeciw (komuś), na (coś); (*respectu querendi*) contra (*aliquem*), de (*aliqua re*) KodKKr I p. 4 (a. 1167): cum ... abbas ... Calixtus ... pro decimis de laurentic super episcopum Cracouiensem ... querimoniam fecisset. JusPol p. 19 (a. 1264): si contigerit, quod aliquis ... clamaret super violentiam, publice sibi a quolibet homine illatam. *Ita saepe.*

7. (w kontekście sporu) o (coś); (*respectu litis*) de (*aliqua re*) PommUrk V p. 87 (a. 1313): si ... cives ... litigent super dictum meatum. Dogiel V p. 62 (a. 1360): cedimus liti, quam habuimus hactenus super quandam haereditatem cuiusdam Livonis.

8. (w kontekście uzyskania czegoś na mocy wyroku sądowego) na (kimś); (*respectu iudicis sententia aliquid obtinendi*) ab (*aliquo*) KodWp III p. 391 (a. 1372): Iaszkonii ... super prenommatum conventum quadraginta marcas adiudicavimus percipiendas. StPPP VIII p. 7 (a. 1376): Stephanus ... super Johannem ... optinuit agros circa viam dictam Osowska. *Ita saepe. Glossa Pol. DecrICC* II p. 151 (a. 1495): quod puer iste super avia, alias «na babye», vel super amita sua partem avii sui (*sic*) querere deberet. Cf. *infra* 1853,4 sqq.

9. (w kontekście odwołania się przed sądem do czyjegoś zeznania, opinii lub rozstrzygnięcia) do (kogoś); (*respectu actus ad alicuius testimonium, opinionem vel disceptationem in iudicio recurrendi*) ad (*aliquem*). *Praec. in iuncturis* a. super aliquem aliquid mittere: KsgMaz I p. 104 (a. 1410): compromiserunt omnes causas pro wlneracione ... super arbitros mittere.

β. super aliquem se mittere: StPPP II p. 691 (a. 1464): domini ... debent se mittere super ... dominum Petrum ... et quidquid ipse inter ipsos edixerit, hoc debent tenere. *Ib.* p. 773 (a. 1471): debuisti te mittere super ... pallatinum ... et quicquid ipse edixisset ... hoc debuisti tenere.

γ. super aliquem super amicabilem concordiam mittere: TPaw VII p. 391 (a. 1424): quando ... Hasaka ... citavit nobilem Sigismundum, filium suum ... extunc, non incurrentes jus, miserunt super amicabilem concordiam, videlicet super dominum Stiborium, episcopum Agriensem ... Andream, iudicem Brestensem.

δ. super aliquem (recognitionem alicuius) se dare: DokArchWęg II p. 67 (a. 1461): ipse enim se ipsum super dominum meum ac homines bonos dare wlt volens se de istis omnibus causis vobis ius-

tificari. AGZ XVIII p. 386 (a. 1498): pars adversa dedit se super nobilem; qui nobilis recognovit, quia *eqs. Ib.* XIX p. 468 (a. 1500): partes ambe in presencia ... vicecapitanei dederunt se et super recognitionem Oleszko.

10. *w celu (czegoś), dla (czegoś); pro (aliqua re), fine (alicuius rei)* MARTIN. OP. Chr. p. 179: hic constituit super memorias martyrum missas celebrari. JacSt p. 101 (a. 1394): super quorum omnium premissorum testificationem sigillum nostrum presentibus est appensum. KodWp III p. 298 (a. 1367): episcopo adheremus, ut possit ... cum ... archiepiscopo eligere arbitros ... super dividenda et distinguenda dyocesum. *Ita saepius. N. a.* super comportationem *w celu zapłaty w naturze; fine in rebus (non parata pecunia) solvendi* TPaw III p. 283 (a. 1393): Symon ... duas marcas ... tenetur et non super comportacionem. Cf. COMPORTATIO II 2.

β. *occurrit post verba* accedere, procedere *loco praep.* ad: KsgPrzem I p. 114 (a. 1422): Petro ... ius diffinivit, quod debet super empcionem accedere pro parte domus Martini. APozn II p. 358 (a. 1498): si ... domina ... super melioracionem procedere vellet in censu suo.

11. *w kontekście przysięgi; respectu iuris iurandi a. odnośnie do, w sprawie (kogoś lub czegoś); de (aliquo vel aliqua re)* StPPP VIII p. 250 (a. 1388): Sethegius habet iurare super wlnera. KsgGrWp II p. 25 (a. 1392): Zmislava ... habuit agere ... in iudicio pro filio interfecto, et quod super virum suum iuravit, quod etiam interfectus est. *Ita saepius. Glossa Pol.* KsgCzer p. 234 (a. 1420): qui debuit iurare super pastionem, vulgariter «o spasz», quod non fecit. Cf. *infra* 1853,15 sqq.

b. *na (coś); in (aliquid)* AnnMP p. 38 (a. 1256): iuraverunt omnes tres ... super missale et etiam super crucem. KodWp I p. 564 (a. 1264): quod nullus Iudeus iuret super rodale ipsorum, nisi sit pro magnis causis. *Ita saepe. Cf. infra* 1853,24 sqq.

12. *w kontekście poręczenia, gwarancji; respectu fideiussionis, fidei a. za (kogoś); pro (aliquo)* StPPP VIII p. 231 (a. 1387): Michael ... super Perolt fideiubere II marcas Wlostkoni.

b. *za (coś); pro (aliqua re)* StPPP VIII p. 286 (a. 1388): fideiussoriam per maritum ... in L marcis factam super dotalicium. TPaw III p. 183 (a. 1391): Wlodimirus iurabit, quod tunc super meum agrum fideiussi et super frumenta non. *N. iuncturam* super fideiussoriam *za poręką; sponsione data* StPPP VIII p. 73 (a. 1382): pena ... quod boues non dedit super fideiussoriam. *Ib.* p. 81 (a. 1382): nec super fideiussoriam dederunt. *Ita saepius. Simili sensu* super manum: KodLit p. 30 (a. 1323): per ducatum ... ducis Masovie ad nos poterit habere securum accessum super manum nostram unusquisque. *Etiam*

super cautionem fideiussoriam: KodWp III p. 94 (a. 1357): talis Iudeus ... per ... palatinum debet captivari et super cautionem fideiussoriam dari. Cf. *infra* 1850,37 sqq.

c. *odnośnie do (czegoś); circa (aliquid)* AGZ XVIII p. 144 (a. 1477): si Georgius Cunath super eandem concordiam fratres et sorores suas habere non posset, extunc omnia solus facere poterit et quidquid fecerit, in hiis dominus Richczyczsky contentari ... debet.

13. *(w kontekście zabezpieczenia, zastawu na (kimś), tj. czyniąc kogoś gwarantem; (respectu cautionis, pignoris) in (aliquo), i. aliquem vadem ponendo* Ztschr. XLVI p. 228 (a. 1277): quod ... litteras et nuncios nostros transmisimus in Vratislaviam ad creditores nostros, ut domine nostre ... super nos ad centum marcas vel amplius debeant mutuare. PommUrk V p. 455 (a. 1319): mercimonia ad valenciam sexaginta et decem librarum super Hermannum ... mercatorem Alemannie arestata. *Ita saepius.*

C. *o pieniądzach, darowiznach itp.; de pecunia, donationibus sim. 1. (ze względu na cel wydatku, ofiarowania) na (coś); (respectu finis quo pecunia impenditur vel donatio fit) pro (aliqua re), ad (aliquam rem)* *CodSil(M) I p. 72 (saec. XII med.): donativum Heinrici regis ... super duas civitates. PommUrk VI p. 346 (a. 1264): singulis annis quatuor marce denariorum super chorum distribuentur. *Ita saepe. Glossa Pol.* PP III p. 121 (a. 1445): recepisce marcas super vsus et profectus, wlgariter «na obchod». *N. a.* *eodem sensu in iunctura* in et super: DokMp VI p. 78 (a. 1390): inscriptio summe quadringentorum quinque marcarum ... in et super villas. **β.** *locut.* super suam necessitatem *na własny użytek; in usum suum* KodPol II p. 710 (a. 1349): habet libere excidere omnia arbora super suam necessitatem. Cf. *infra* 1854,39 sqq.

2. *ze względu na sposób obrotu; de modo quo pecunia usurpatur a.* super usuram *na procent; i. cum usura* KsgCzer p. 106 (a. 1417): Stephanus easdem tres sexagenas ... apud Iudeos super usuram recipere debet. *N. locut.* levare usuram super aliquem *brać od kogoś lichwę; i. de aliquo usuram accipere* StPPP I p. 291 (saec. XV med.): Judaeus usuram non debet levare super terrigenam. Cf. *infra* 1855,7 sqq.

b. super lucrum *z zyskiem; lucro facto* BresIUB p. 65 (a. 1296): multi emunt super lucrum brasium et illud conuertunt in ceruisiam.

c. super praestantiam seu credentiam *na kredyt; cum fide* ArPrawn IV p. 36 (saec. XIV med.): qui *taxillorum lusores* consueverunt ... super praestantiam seu credentiam de pecuniis ... hereditatibus cribrare. Cf. *infra* 1855,12 sqq.

d. super solutiones w *ratrach*; *pensione soluta* StPPP XI p. 154 (a. 1420): Mathias tenetur persolvere IX marcas super duas soluciones; prima solutio debet fieri *eqs.* KsgPrzem II p. 22 (a. 1447): Steczko ... vendidit domum ... et super primam solutionem ... fassus est recepis VI marcas.

e. super pignus(-ora) *pod zastaw*; i. *pignore dato* KodWp III p. 92 (a. 1357): si ... ministeriales affectaverint super pignora, alias «na cziz». ArPrawn X p. 71 (a. 1399): Petrus ... accusavit contumaciam super pignus Woytkonis de Brostek. Cf. *infra* 1855,16 sqq.

3. za (czyjeś pieniądze); *pro pecunia (ab aliquo exposita)* DokArchWęg II p. 113 (a. 1467): et petimus ... nobis ... dirigere velitis ... unum vas de bona cervisia super nostram pecuniam. Cf. *infra* 1855,43 sqq.

4. (w kontekście szacowania) *na (jakąś kwotę); (respectu aestimandi) pro (summa aliqua)* PommUrk IV p. 330 (a. 1308): quemlibet dextrarium statuendo vel estimando per circulum anni super X marcas argenti puri. KsgKaz p. 335 (a. 1395): item de eodem taxatum est super tres fertones. N. in imagine onerare conscientiam (alicuius) super (aliquid) zobowiązać (kogoś) w sumieniu do zrobienia (czegoś); *alicui in animo ponere (aliquid exercendum)* DokListPł II p. 5 (a. 1497): pro quorum animabus dicta domina ... conscientias dictorum dominorum ... oneravit super duas missas legendas qualibet septimana. Cf. ONERO B 4a.

5. a. (w kontekście przypadania należytej kwoty) *na (kogoś); (respectu summae competentis) in (aliquem)* KsgLawKr p. 279 (a. 1395): pars ... debet in equali divisione super alios pueros ... devolvi. KsgGrWp I p. 243 (a. 1396): dicte ducente marce debent cedere super Grizinenses heredes. Ita saepius.

b. (w kontekście przeznaczania środków) *na (coś, kogoś, jakiś cel); (respectu rem vel pecuniam destinandi) pro (aliquo vel aliqua re)* Dogiel I p. 539 (a. 1396): ordinare ... debemus, ut de omnibus nostris terris nulla cibaria et necessaria super castrum Bolesławicz venient. KsgKaz p. 499 (a. 1400): item XIII grossos, quod fecimus prandium super procuratorem eodem die. Ita saepius.

6. (w kontekście wliczania) *w (coś); (respectu computandi) in (aliquam rem)* KodWp V p. 14 (a. 1401): si ibidem aliquam fecerit structuram domi, non potens hoc computare super eandem hereditatem, nisi octo marcas. PP III p. 122 (a. 1445): vestimentum ac nutrimentum super pecunias capitales non debent computari.

7. (w kontekście nakładania podatków; obciążenie itp.) *na (kogoś); (respectu tributa sim. imponendi) in (aliquem)* *KodMaz(K) p. 45 (a. 1136):

item plenarias decimationes super eos qui ... Radlici dicuntur. KodMp II p. 1 (a. 1153): episcopus ... Maurus ... et Radosth successor suus decimas super villas has addiderunt. Ita saepe.

DE TEMPORE

1. zaraz po (czymś); paulo post (aliquid) THOM. Med. p. 117: non dormiendum est super sumpcionem lactis nec alium cibum super ipsum recipiat, donec descendat. Cf. *infra* 1856,1 sqq.

2. w przeciągu (czegoś), podczas (czegoś), przez okres (czegoś); tempore (alicuius rei), per (aliquod tempus) DokImbr p. 97 (a. 1343): scolteto ... tenentur cmethones ... cum suo aratro arare, sed super estatem tantummodo. CodSil VIII p. 25 (a. 1347): quibus textorum stamen vnum super estatem et vnum super hyemem ... poterit incidere. Ita saepius. Cf. *infra* 1856,7 sqq.

3. w (jakimś ustalonym czasie w przyszłości), do (jakiegoś ustalonego czasu); in (tempore quodam adveniente), ad (certum tempus) BreslUB p. 169 (a. 1348): quod treuge cum duce Swidnicensi expirabunt super festum Johannis. StPPP VIII p. 205 (a. 1387): eandem pecuniam super hautumnum soluere se obligauerat. Ita saepe. Glossa Pol. PP III p. 41 (a. 1434): sex capetas dare ... super autumpnum ... et sex capetas super primam aquam, wlgariter «na woszni». Praec. super festum: KsgŁawKr p. 2 (a. 1365): promittentes ... pecuniam super festum Pasce ... persolvere. Ib. p. 13 (a. 1367): Johannes ... promisit super festum Pasce V marcas. Ita saepe. N. eodem sensu in iunctura in ad super festum: TPaw IV p. 453 (a. 1391): Stasko ... habet dare Jacussio ... in ad super festum sancti Egidij ... duas marcas. Cf. *infra* 1856,15 sqq.

II. prp. cum abl.

DE LOCO

1. nad, ponad (czymś); supra (aliquam rem).

2. (w kontekście jakiegoś określonego punktu lub miejsca) *na (czymś); (respectu puncti vel loci cuiusdam definiti) in (aliqua re)* DokPaul I p. 19 (saec. XIV ex.): exhibuit nobis ... bullam ... Gregorii pape ... super cordula sericea bullatam. KsgCzer p. 291 (a. 1424): personaliter super dicto equo venerat. SSrSil VII p. 89 (a. 1459): super uno genu flexi hec verba dixerunt. Ita saepius. Glossae Pol. KodWp IX p. 213 (a. 1430): super galea, wlgariter «na helmye». AGZ XIII p. 447 (a. 1464): recognovit, quia ... vidit super cipo, alias «na kłodze», scissuram.

N. singularia: a. emere cutes super bobus, vacis sim. superviventibus kupić skóry zakontraktowane na wołach, krowach itp. niepoddanych jeszcze ubojowi, tzn. skóry, które nie trafiły jeszcze do obrotu; i. cutes quae venum nondum ibant, quia nondum sunt occisa animalia, de quibus detraherentur

KodWp X p. 331 (a. 1443): quod nullus ex fratribus eiusdem artificii audeat emere cuttes super bobus, vaccis aut vitulis, ipsis animalibus superviventibus, et quicumque emerit ... extunc talis luet fraternitati penam talentum cere. *Ad rem cf. I. Turnau, Polskie skórnictwo, Wrocław 1983, pp. 37-38.*

β. directorem esse super aedificatione (alicuius rei) *być zarządcą na budowie (czegoś); i. aedificationis curam habere* AKapSąd I p. 433 (a. 1459): quia dominus Andreas ... qui fuit director super edificacione alterius capelle, mandavit profundius fodere pro fundamento.

γ. damna super rebus mobilibus inferre *poczynić szkody na majątku ruchomym; i. penes res mobiles* Dogiel IV p. 52 (a. 1331): ad ... emendationem dampnorum super dictis rebus mobilibus illatorum taxatione per vos prius facta.

δ. nihil furtum super aliquo invenire *nie znaleźć przy kimś niczego, co by stanowiło dowód kradzieży, tj. rzeczy skradzionej; nullum documentum furti, i.e. nullam rem furtam apud aliquem invenire* StPPP II p. 627 (a. 1453): Paulus nichil furti inuenit super eo.

ε. detectus super capite *mający zakrytą głowę; caput circumvelatum habens* AGZ XVI p. 247 (a. 1493): qui dum venit ad eam, invenit ipsam detectam super capite, que proclamavit super Iohan-nem ... quia ipsam violavit.

3. (w kontekście umiejscowienia czegoś na jakimś obszarze, ziemiach) *na (czymś); (respectu situs in finibus, terris sim.) in (aliqua re)* KodMp II p. 89 (a. 1253): contulimus ipsis usum ... tot molendinorum, quot ... per ascensum et descensum fluuij ... super utroque eius littore ... duxerint construenda. *Ita saepe. Glossa Pol. KsgGrWp I p. 183 (a. 1393): pro porcis et scrophis, sicut ... eas arestavit et recepit super glande, «v szolandzu». Często wskazuje na obiekty znajdujące się na rzece, morzu; saepe indicat aliquid in flumine, mari situm* KodWp III p. 270 (a. 1365): molendinum super fluvio Czybyna construere. Lites II p. 94 (a. 1413): captivos ... Benedictus ... in navi ... super fluvio ... posuit. NIC. BŁ. Serm. I p. 27: marinae belluae apparentes super mari. *Ita saepius. Cf. supra 1832,25 sqq.*

4. (w kontekście położenia nad rzeką, stawem itp.) *nad (czymś), przy (czymś); (respectu loci ad fluvium, stagnum sim. attingentis) citra, prope (aliquid)* PommUrk I p. 432 (a. 1252): stagnum ... super quo ... villa est sita. KodMazNow II p. 320 (a. 1351): hereditates ... sitas ... super fluvio Slodew. *Ita saepius.*

5. (w kontekście wykonywanej pracy) *przy (czymś), nad (czymś); (respectu operam impendendi) in (aliquid)* KodWp III p. 481 (a. 1379): rustici ... insuper duos dies in agris, et duos super feno ...

laborabunt. RachJag p. 559 (a. 1419-1420): edificacio domus in Proschowicze ... super quaquidem domo duo magistri ... laborauerunt. *N. locut.* super negotio alicuius esse *być zajętym czyimiś interesami; res alicuius agere* PP VI p. 3 (a. 1429): procurator Clementis ... Clementi terminum prorogavit dicens, quia dominus meus est super negotio domini ducis magni.

6. (w kontekście wymiany, zadośćuczynienia) *w zamian za (coś); (respectu commutationis, satisfactionis) pro (aliqua re)* *PommUrk II p. 556 (a. 1285): rex Norwagie mercatores ... bonis spoliari fecit ... super quo ipse ciuitates nunquam adhuc poterant emendam aliquam optinere. KodMp II p. 171 (a. 1288): prepositus ... hereditatem domus Mechouiensis ... Crezlao ... donauit, recipiens ab ipso Crezlao super hoc decem marcas argenti fusi. Lites I p. 236 (a. 1339): quod reciperent pecuniam, quam mutuauerant super dicta terra. *Ita saepius.*

7. *oprócz (czegoś); praeter (aliquid).* *N. singulare* id quod residuum super emptione fuit *to, co zostało ze środków przeznaczonych na kupno; id quod de summa emptioni data est relictum* *PommUrk IV p. 373 (a. 1309): cum qua pecunia villam Clempsick emerunt, et, quod residuum super emptione fuit, suis usibus applicarunt.

DE RELATIONIBUS INTER HOMINES

1. (w kontekście zwycięstwa) *nad (kimś); (respectu victoriae) de (aliquo)* GALL p. 29: Bolezlaii ... exercitus super tanta Ruthenorum multitudine triumphavit.

2. (w kontekście napadu, najścia) *na (kogoś, coś); (respectu invadendi) in (aliquem, aliquid)* AGZ XIV p. 174 (a. 1445): sibi intulit duo vulnera cruenta facia in eadem violencia super hospicio. *Ib.* p. 423 (a. 1454): quia tu cum tribus tibi similibus ... superequitasti violenter super domo. *Ita saepius. Cf. supra 1835,43 sqq. N. locut. α.* super violentia esse cum aliquo *użyć siły w stosunku do kogoś; vim facere alicui* AGZ XIV p. 316 (a. 1451): iudex sibi Dorothee super ipsa Katherina et viro eius sentenciavit a duodecim nobilibus coadiutoribus, qui fuerunt super violencia cum Katherina ... per tres marcas. **β.** aliquem super nulla violentia invenire *nie stwierdzić użycia siły przez kogoś; i. violentiam ab aliquo illatam non comprobare* AGZ XI p. 373 (a. 1451): ministerialis terrestris recognovit, quod Paulum super nulla violencia invenit nec arestavit ibidem.

3. (w kontekście uzyskania czegoś przemocą) *na (kimś), od (kogoś); (respectu violentia impetrandi) ab (aliquo)* AGZ XIV p. 361 (a. 1453): recepit super eodem violenter palium et cingulum.

4. (w kontekście oczekiwania) *na (kogoś); (respectu exspectandi) i.q. aliquem* SSrSil VII p. 203

(a. 1469): si hactenus super rege (*nisi leg. regem*) Polonie expectare debuissent, dudum jam ab heretico destructi essent.

DE MODO

A. 1. odnośnie do (kogoś, czegoś), w stosunku do (kogoś, czegoś), o (kimś, czymś), co się tyczy (kogoś, czegoś), wobec (kogoś, czegoś); circa (aliquem, aliquid), quod (ad aliquem, aliquid) pertinet, de (aliquo, aliqua re), erga (aliquem), respectu (alicuius rei) DyplMog p. 1 (a. 1220): super qua quaestione cum satis fuisset disceptatum. KodMp II p. 107 (a. 1257): prestantes sibi super nostris sponsionibus debitam cautionem. BreslUB p. 55 (a. 1290): super huius confirmatione hanc paginam nostro sigillo duximus roborandam. *Ita saepe*. Cf. supra 1837,9 sqq. N. eodem sensu in iuncturis **a.** de et super: StPPP VIII p. 429 (a. 1397): Jaschconem ... de et super quatuor ... marcis iudicialiter euasit. CodVit p. 84 (a. 1402): in quorum ... fidem de et super ... premissis literas ... nostri sigilli munimine fecimus communiri. AKapSąd II p. 48 (a. 1419): de et super omnibus displicenciis ... dantes eisdem potestatem arbitrandi. *Ita saepius*.

β. in, de et super: Lites II p. 449 (a. 1410): in, de et super universis et singulis guerris, litibus ... emersis vel subortis serenitati nostre ... arbitrandi ... dedit plenam ... potestatem.

γ. pro et super: KodUJ I p. 50 (a. 1403): fideiussimus ... pro ... domino Sandiuogyo ... pro et super foro facto inter praedictum dominum ... et venerabilem virum ... Iohannem. AKapSąd III p. 362 (a. 1477): talem recognoverunt ... esse inter easdem concordiam ... pro et super obelusione et seracione eiusdem prepositi in castro.

δ. pro, de et super: KodUJ II p. 38 (a. 1444): ad ... dirimendum lites ... inter ipsas partes pro, de et super iure praesentandi altarium in capella Praesentationis sanctae Mariae. DyplMog p. 139 (a. 1495): in causa inter ... religiosos viros ... et honorabilem Ioannem ... mota pro, de et super quibusdam decimis manipularibus. *Ita saepius*.

ε. super hoc, super quo: KodPol I p. 21 (a. 1212): ne aliquis super hoc in posterum malignari possit. DyplMog p. 1 (a. 1220): obligans se Poznano sufficienter responsurum, si quid in posterum domino Nicolao super hoc moveret quaestionis. KodWp III p. 48 (a. 1356): super quo tuam conscienciam oneramus. *Ita saepe*.

2. (o sporze, konflikcie) o (coś); (de dissensione, concertatione) de (aliqua re) KodMaz(K) p. 571 (a. 1247): duos filios ... relinquens, inter quos subita concertatio super relictis paternis principatibus exoritur. StKapWł p. 149 (a. 1523): orta inter dominos longa concertatione super agris desertis. *Ita saepius*.

3. z powodu (czegoś), ze względu (na coś); propter (aliquid), causa (alicuius rei) CodPom p. 259 (a. 1216): ubi prius fuerat cultus diuinus, nunc ... spelunca latronum; nos super eo grauem habentes animum et dolentem. MARTIN. OP. Chr. p. 336: vt super ecclesiae Romanae necessitate Romanam veniret. *Id.* Marg. fol. a VII^a: angeli in celis gaudent super vno peccatore penitentiam agente magis quam super nonaginta nouem iustis (*alluditur ad Vlg. Luc. 15, 7*). *Ita saepius*. Glossa Pol. RFil XXIV p. 71 (saec. XV in.): mirantes super his, «dzivovali są tim» (*alluditur ad Vlg. Luc. 2, 33*).

4. (w kontekście kary, nagany, zadośćuczynienia, także pochwały, wdzięczności) za (coś); (respectu poenae, castigationis, satisfactionis, item gratias aut laudes agendi) de (aliqua re), pro (aliqua re) *KodKKr I p. 115 (a. 1283): donec ... super premissis eidem episcopo satisfecerint. UrkBBr p. 170 (a. 1285): referentes vobis graciaram uberes acciones super eo, quod nos vestris litteris visitastis. VHedv p. 581: cunctisque laudantibus Deum super omnibus, que viderant et audierant. *Ita saepe*.

5. w (jakimś) celu, dla (czegoś); fine (alicuius rei), pro (aliqua re) Dogiel V p. 14 (a. 1237): tu itaque, cui ... Dominus super exaltanda gratia sui nominis affectum tribuit. DokSul p. 361 (a. 1388): oppidani in Suleyow super iure petendo et recipiendo ... recurrent atque convolabunt in Piotrcow. *Ita saepe*.

6. ze względu na przeznaczenie jakiejś rzeczy; respectu rei destinatae **a.** do (czegoś), na (jakąś porę roku); ad (aliquid), ad (usum aliquem), pro (tempore anni definito) CodSil VIII p. 35 (a. 1351): vnusquisque textorum ... duo stamina, vnum contra estatem, aliud super hieme ... potest incidere. KsgŁawKr p. 20 (a. 1367): ciffum ... super pede. *Ita saepe*.

b. dla (kogoś); pro (aliquo) SSrSil VII p. 57 (a. 1459): episcopus Wratislaviensis petivit sibi dari saluumconductum, qui datus fuit super triginta personis.

7. (w kontekście zastanawiania się, przemysliwania) nad (czymś); (respectu considerandi) de (aliqua re) CracArt I p. 110 (a. 1440): super quo domini deliberantes, tractare finaliter, quid sit faciendum, usque ad presenciam domini episcopi ... distulerunt. MIECH. Chr. p. 273: intulit ... rex Wladislaus ... duci ... Oppoliensi bellum, super quo integro anno decoquebat.

8. (w kontekście odpowiedzi) na (coś); (respectu respondendi) ad (aliquid) CodSil(M) I p. 108 (a. 1157): ad curiam ... venire debeat super querimonia fratris sui ... responsurus. LhnUrk II p. 197 (a. 1268): ut in nullo sibi super istis respondere presumatis. MARTIN. OP. Marg. fol. r VII^a: Zacharie

... angelus in templo apparuit et super oratione exauditus fuit. *Ita saepius.*

9. (o mierze) na (ileś), o (jakiejś wielkości); (de mensura) magnitudine vel capacitate (certa definita) PP III p. 80 (a. 1440): si non soluerit pecuniam, extunc siliginem in campis super duobus mansis ... perpetue perdet. *Glossa Pol.* AGZ XVIII p. 119 (a. 1475): viderunt aquam in nawi, alias «we szloby», molendini ... super medio altero palmo, alias «na polthory pyędzy», per subundacionem aque.

10. (w kontekście przeliczania) na (coś); (respectu computandi) in (aliquid) KsgCzer p. 192 (a. 1418): si mihi super pecunia esset computare, non ... sumerem tria centa sexagenas grossorum. KodWp IX p. 252 (a. 1430): mensurando palum super una virga octo ulnarum aut «pranth» a profunditate incipiendo *ib.* infra mensurabunt simili virga octo ulnarum.

B. 1. (ze względu na oparcie w czymś, fundament czegoś) na (czymś), na bazie (czegoś), w oparciu (o coś); (respectu fundamenti vel principii aliquid rei) in (aliqua re), iuxta (aliquam rem) NIC. POL. p. 62, v. 269: Ypocrate rem cum sermone fundante super ratione. *Ztschr.* XXV p. 252 (a. 1307): utpote super quibus decimis eadem ecclesia ... olim dedicata extitit et fundata. *Ita saepius.* Etiam in contextu phil. et log. BYSTRZ. Log. fol. n VIII^a: est quedam relatio rationis fundata super signo complexo. *Id.* Top. fol. o I^a: intentio syllogismi dialectici et intentio syllogismi demonstratiui ... possunt fundari super vno et eodem fundamento. *Ita saepe.*

N. α. eodem sensu in iunctura in et super: DokListPł II p. 101 (a. 1523): fundare ... altare in ecclesia ... in et super proventibus duorum ... mansorum.

β. locut. super simili forma w podobny sposób, na podobnej zasadzie; similiter CodVit p. 951 (a. 1430): ubi ... vestra fraternitas ... dominum regem Polonie adducere poterit, prout ... marchio Brandemburgensis ... quendam doctorem suum ad dominum regem super simili forma transmisit.

γ. locut. super iuramento, super cruce tacto sacramento *sim.* na podstawie przysięgi, na podstawie przysięgi przy dotknięciu krucyfiksu; iure iurando dato, iure iurando crucifixum tangendo dato ArPrawn X p. 431 (a. 1414): ex quo querelas ... omnes negaverunt consules, debent super iuramentis eorum recipere, quod sunt iusti a querelis ipsius. DecrICC II p. 352 (a. 1508): si ... pars respondens audet hoc obtinere super cruce tacto sacramento. Cf. SACRAMENTUM II B 2.

2. zgodnie z (czymś, zwł. jakimś prawem), na podstawie (czegoś, zwł. jakiegoś prawa), na (jakimś prawie); iuxta (aliquid, praec. legem ali-

quam) KodMp II p. 89 (a. 1253): nulli eciam sit fas iudicare ciues ... nonnisi iure Theutonico, eciam si super eo ad nostrum tribunal ipsos euocari contingerit. SSrSil I p. 7 (a. 1290): huic Iuliae super jure dotis Bavariam ... tradidit. *Ita saepe.* Praec. super iure Theutonico: DokSul p. 343 (a. 1318): abbas ... supplicavit, ut privilegia haereditatum ... super iure Teutonico et super quibusdam iuribus ... dignaremur ... renovare. AGZ IV p. 6 (a. 1358): ut suo iure Teutonico, super quo sunt ... fundati et firmiter radicati, ipso iure in pace frui permetterentur. *Ita saepius.* Cf. supra 1838,39 sqq.

N. locut. α. super iure sedere (e Pol.) siedzieć ku prawu, tj. być uprawnionym do dokonywania rozstrzygnięć prawnych; potestatem diiudicandi habere KsgMaz III p. 141 (a. 1435): Stanislaus ... egit super Allexandrum ... sedens super iure. *Ib.* p. 148 (a. 1435): scabini ... recognoverunt in iudicio, quia Petrus kmetho non debuit reddere iuvanem (sic) domine Trampskei et super iure isto sedebamus. *Ita saepius.* Cf. Słownik staropolski s.v. siedzieć 4.

β. super pellibus stare (o sędzim) otrzymać zabezpieczenie w postaci futerek zwierzęcych lub gotówki dawanych przez stronę przed rozpoczęciem sprawy o naganę, tj. zakwestionowanie wyroku sędziego; (de iudice) pelles ferinas vel pecuniam tamquam cautionem a parte, quae sententiam iudicis damnari volebat, obtinere StPPP II p. 482 (a. 1441): Pelca dicit, quod dominus castellanus Cracouiensis fecit sibi iudicare causam inter Swantochnam ... et Nicolaum ... et Nicolaus dixit, quod remiserat ad duas septimanas; Pelca stetit super pellibus ad duas septimanas (cf. *ib.* p. 481: Nicolaus dixit, quia ... citavi iudicem Pelcam, quod me injuste «skazał»). Cf. PELLIS I 3.

γ. super fideiussoria cautione za poręką; sponcione data RachJag p. 99 (a. 1389): eundem ducem de Cracouia nullas exire et mittere presumentes, nisi super fideiussoria cautione ad dominum regem est missus. Cf. supra 1841,48 sqq.

δ. super sacramento na podstawie przysięgi; per ius iurandum KodWp III p. 39 (a. 1355): extunc omnia pacta ... confecta super sacramento regni Polonie supradicti, que ... nostros et ipsius heredes contingebant ... annullentur.

ε. super uno verbo na podstawie ustnego oświadczenia (lecz bez przysięgi); profitente aliquo (nec tamen ius iurandum dante) StPPP VIII p. 427 (a. 1397): promittens unacum ... filiis suis ... Staschconi dampnum, si quod perceperit, super uno verbo et sine iuramento refundere. PrPol p. 221 (a. 1398): tunc ... omne dampnum tenebitur refundere super uno verbo, absque iuramento. Simili sensu super sola fassione: StPPP VIII p. 635

(a. 1399): L^{ra} marcas ... Nicolao ... ratione fideius-
sorie ... super sola fassione teneri confessus est. Cf.
supra 1838,25 sqq.

ζ. super expensis, impensis et damnis suis *na własny koszt i ryzyko; suo sumptu et periculo* AGZ XIV p. 440 (a. 1455): que vasa ... ipse Christoforus ... in presenti fluctuacione super expensis, impensis ac dampnis suis in Thorun statuere tenetur.

η. super alicuius requisitione *na czyjeś żądanie; petitione alicuius* SSrSil VII p. 177 (a. 1468): habuerunt ... vasalli et opidani unam dietam ... de suscipiendo capitaneo super requisicione domini legati.

θ. super precario *na prośbę, stosownie do prośby; precibus, iuxta preces* KsgPrzem I p. 201 (a. 1431): veniens Kynnel coram nostro bannito iudicio dixit, quod sibi advocatus dedisset super precario diem iudicii.

ι. super negatione *zaprzeczając; i. negando* SSrSil VII p. 235 (a. 1470): receperunt carnificibus nostris ducentos boves ... super negacione furtim, et ymmo constanter negabant ultra evidenciam.

κ. super amissione alicuius rei *pod karą utraty czegoś; sub poena rem aliquam amittendi* KsgMaz III p. 227 (a. 1437): Iohannes ... obligavit se solvere quinque sexagenas ... Iunossio ... super (*sic*) perpetuali amissione omnium suorum bonorum immobilium.

λ. super poena *pod groźbą kary; i. sub poena* StPPP VIII p. 636 (a. 1399): Prandota ... debitum ... Hosmano iudeo Cracouiensi confitendo obligavit se expedire super pena iudicii et regali (cf. *ib. infra* sub pena regali et iudicii).

3. (*o przysługującym komuś prawie*) *do (czegoś); (de iure alicui competente) ad (aliquid)* StPPP VIII p. 729 (a. 1399): docuit ius Theutunicum super parte hereditatis sue ibidem ... obtinere. PP V p. 10 (a. 1423): dux dedit Petro ... cum omnibus fratribus ius Theutunicum super hereditate Pobroszewo. *Ita saepius. Cf. supra* 1839,1 sqq.

4. *o terminie sądowym; de die iudicio indicta a. o (coś), w sprawie (czegoś); de (aliqua re)* StPPP VIII p. 427 (a. 1397): terminos, quos habent ... de et super III^{or} cum ... centis marcis. *Ib.* p. 436 (a. 1397): terminum habent ad colloquium ... super eo, si Mathias aliquas pecunias debet soluere. Cf. *supra* 1839,11 sqq.

b. *przeciwko (komuś); contra (aliquem)* KH X p. 772 (a. 1391): puella astitit suum terminum super ipso claviere. KsgGrWp II p. 201 (a. 1391): idem astitit terminos super ... Johanne pro eo, quod eqs. *Ita saepius. Cf. supra* 1839,18 sqq.

c. *w (jakimś ustalonym dniu); in (die quadam indicta). Praec. in iunctura terminus super termino termin wyznaczony na przyszłe posiedzenie sądu;*

i. dies iudicio proximo indicta AGZ XIV p. 469 (a. 1456): Iohannes ... attemptabat terminum super termino concitatorio super nobilem Olechnonem. KsgLub p. 92 (a. 1460): abbas ... dixit ... prius coram jure iudicatis michi penam ... quia mihi terminum super termino dedit. *Ita saepius. N. locut.* non comparitio super termino (*e Pol.*) *niestawienie się w sądzie w wyznaczonym terminie; actus die indicta in iudicio non comparendi* KsgŁawKr p. 126 (a. 1375): iudicialiter convenerat ob contumaciam et non comparicionem super eiusdem termino iudicii. AGZ XV p. 343 (a. 1498): condemnavit kmetrones omnes ... ob noncomparicionem super termino. *Ita saepius. Cf. supra* 1839,30 sqq.

5. (*w kontekście sprawy sądowej, skargi itp.*) *o (coś), w związku (z czymś); (respectu causae, querelae sim.) de (aliqua re)* MPVat III p. 127 (a. 1310): archiepiscopus processerit contra ... episcopum super simoniaca electione ... homicidiis, periuriis. KsgŁawKr p. 180 (a. 1392): inter Heynricum ... ex una et Johannem ... parte ab altera super tertia parte balnei Wysle. *Ita saepe. N. eodem sensu in iuncturis a. de et super:* CracArt suppl. II p. 43 (a. 1434): in causa ... de et super empcione tunice. IurMas II p. 18 (a. 1473): fecit et habuit compositionem de et super soluzione viginti milium florenorum ratione hereditatum. β. *pro et super:* KodWp IX p. 127 (a. 1428): in causa, que ... pro et super quodam prato ... vertebatur. γ. *de, pro et super (pro, de et super):* KodUJ I p. 40 (a. 1401): causa ... de, pro et super censu pertinenti ad praebendam. AKapSąd III p. 192 (a. 1517): in causa ... pro, de et super certa quittance ex libro terrestri.

6. (*w kontekście oskarżenia*) *o (coś); (respectu accusationis) de (aliqua re)* RHist XXX p. 170 (a. 1304): Cracouiensis episcopus apud prefatum ... archiepiscopum super intrusione, homicidio et uicio simonie delatus extitit. StPPP II p. 116 (a. 1401): Pelca ... innocenciam suam de furticinio, super quo ... fuit accusatus ... compurgavit. *Ita saepe.*

7. (*w kontekście wyroku skazującego*) *za (coś); (respectu sententiae) de (aliqua re)* KADŁUB.(PI) p. 111: adicit ... falsis ac hostilibus instrumentis super crimine maiestatis in se latam capitis sententiam. PommUrk VI p. 420 (a. 1309): si aliquis carnifex convictus fuerit in maniloquio ... a magistris carnificum ... super opprobriis ... vel quocunque excessu contra fraternitatem. *Ita saepius.*

8. (*w kontekście nakładania kary*) *na (kogoś); (respectu poenam statuendi) in (aliquem)* StPPP VIII p. 495 (a. 1398): penas super Nicolao ... iudicauerunt. KsgCzer p. 142 (a. 1415): et si aliquis eundem Ratiborium percusserit, pena consueta tanquam super kmethone mihi cedet. *Ib.* p. 205

(a. 1419): tunc omnes pene super ipso manebunt et ipsas tenebitur solvere. *Ita saepius. Cf. supra 1839,52 sqq.*

9. (w kontekście uzyskania czegoś na mocy wyroku sądowego) na (kimś); (respectu iudicis sententia aliquid obtinendi) ab (aliquo) IurMas III p. 232 (a. 1377): dominus, cuius kmetho fuerit vulneratus, tres marcas usuales super percussore accipiet pro poena percussione. StPPP VIII p. 45 (a. 1381): super Nicolao ... III marcas cum media adquisiuit. *Ita saepe. N. eodem sensu in iunctura* in et super: KsgZPozn p. 8 (a. 1400): idem Mathias divisionem hereditatis ... iusto et vero iudicio adquisiuit in et super Petro. *Cf. supra 1840,20 sqq.*

10. w kontekście przysięgi; respectu iuris iurandi a. odnośnie do, w sprawie (kogoś lub czegoś); de (aliquo vel aliqua re) KodWp I p. 563 (a. 1264): iurabit Iudeus super pignore sibi obligato. *Ib. infra* Iudeus iurat super illo pignore, quod cum recepit, furtim ablatum ... ignoravit. StPPP VIII p. 314 (a. 1389): qui si distulerit terminum, tunc vera infirmitate et super ipsa capellanus habet iurare. *Ita saepius. Cf. supra 1841,25 sqq.*

b. na (coś); in (aliquid) PP II p. 62 (a. 1448): per votum iuramenti super ligno viuifice crucis prestiti. CorpJP III p. 461 (a. 1519): iuramentum vero debet fieri in ecclesia super sancta cruce. *Cf. supra 1841,35 sqq.*

C. o pieniądzu; de pecunia 1. (ze względu na osiągnięty zysk) na (czymś), za (coś), z (czegoś); (respectu sumptum accipiendi) pro (aliqua re), de (aliqua re) KsgŁawKr p. 1 (a. 1365): Nicolaus ... quatuor marcas annui census terrestris super domo ... liberaliter resignavit. PrzywKr p. 12 (a. 1382): damus ... commutationis titulo pro curia ... in et super domo nostra ... duas marcas grossorum Pragensium ... census annui. *Ita saepe. Glossa Pol. KodWp X p. 67 (a. 1437): dictam marcam census annui alicubi alias super hereditate, alias «na dziedzithwyę». N. eodem sensu in iunctura* in et super, *cf. supra 35 et StPPP VIII p. 397 (a. 1397): Dobco de Vitouicze heres ... uxori sue ... in et super Vitouicze ducentas marcas assignauit. Ita saepe.*

2. (ze względu na uposażenie, darowiznę itp.) na (czymś); (respectu collocandi, donandi sim.) in (aliqua re), penes (res aliquas) PP V p. 137 (a. 1428): Nicolaus ... super tercia parte porcionis sue et super toto molendino ... Anne ... dotaliciavit. DokMp III p. 214 (a. 1447): Paulus ... sue legitime consorti ducentas marcas ... in et super duabus villis suis ... dotaliciavit. *Ita saepius.*

3. (w kontekście pobierania daniny, czynszu, egzekwowania długu itp.) od (kogoś), na (kimś); (respectu tributum, census recipiendi, debitum flagitandi sim.) ab (aliquo) StPPP II p. 288 (a. 1424):

a quatuor annis super prefatis ciuibus ... census receperunt. PP III p. 40 (a. 1434): fecit predictus Hanus ... Andrean mercatorem potentem ... extorquere debitum ipsius Iohannis ... super vno homine de Vilno. KsgPrzem I p. 259 (a. 1439): non debet Iudeus super ipso usuram recipere. *Ita saepius. N. eodem sensu in iunctura* in, de et super: KodUJ III p. 14 (a. 1472): census decem marcarum ... in, de et super pistoribus eorumque macellis ... vendidimus.

4. a. (w kontekście zapisu, zabezpieczenia w księgach jakiejś kwoty) na (kimś, czymś); (respectu summae pecuniae in libris inscriptae) apud (aliquem vel aliquid obligationi subiectum) KodWp IX p. 107 (a. 1427): dicens, quomodo in Swecie super glote sua sibi pecunias quasdam tenentur. *Ib. p. 327 (a. 1433): aliud ... centum marcas, quod habuit Petrus in quittanceibus in et super opido nostro Babimosth ... damus. CracArt I p. 91 (a. 1434): recognovit, quod ... Elizabeth persolvit predictae Barbare 17 marcas, que olim patri eius ... super eadem inscripte fuerunt domo. Ita saepius.*

b. (w kontekście obciążenia) na (jakąś sumę); (respectu obligandi) in (summam certam quamdam definitam) ŁASKI LibBen I p. 658: sed modernus vicecollector oneravit eum de novo super duobus grossis.

5. ze względu na koszty, wydatki; respectu impensae a. za (coś już nabytego); pro (aliqua re empti) KsgKaz p. 263 (a. 1391): super uno stamine domino Sulconi dato dedimus 1/2 marcam. *N. eodem sensu in iuncturis* a. de et super: APozn II p. 186 (a. 1487): quia providus Stanislaus ... quadraginta marcas ... de et super solutione facienda pro domo ołym Symonis ... in effectu solvit. b. in, de et super: DokLub p. 206 (a. 1418): pro sexaginta quinque marcis grossorum Bohemicalium ... ex integro pagatis et iam parata cum pecunia persolutis in, de et super tota advocatia sua.

b. na (coś, co ma być nabyte); ad (aliquid emendum) RachJag p. 192 (a. 1394): super expensis duci Skirgelloni VI marcas. *Ib. 193 (a. 1394): Hynczkoni ... super IV hastis ad expeditionem domini regis XX marcas. Ib. p. 196 (a. 1394): domino Drogossio ... super X hastis, quibus expeditionem, quo domino regi placuerit, famulari tenetur L marcas. Ita ib. saepius. Cf. supra 1842,23 sqq.*

c. (ze względu na wysokość kwoty) za (ileś); (respectu summae datae) pro (aliqua summa) PP III p. 104 (a. 1443): Schanko subdidit se defalcare super eadem pecunia. StPPP IX p. 54 (a. 1458): Nicolaus ... dedit super priuilegium Brzyszký ... tres fertones (*ed. fertonas*) et duos grossos, alias exemit super ista pecunia hereditatem.

d. (ze względu na postać poniesionych kosztów) w (czymś); (respectu speciei impensae fac-

tae) in (aliqua re) CorpJP III p. 430 (a. 1519): uxorem tamen defuncti non debent privare successores illo, quod importavit ad maritum suum ... et quidcunque ei melioravit maritus ipsius super auro, argento et aliis, circa istud plenarie debet conservari.

6. ze względu na sposób obrotu; de modo quo pecunia usurpatur. **a.** super usura na procent; *i. cum usura* ArHist V p. 213 (saec. XV in.): an aliqui mutant pecunias super vsura, wlgariter «wplath». *Cf. supra 1842,39 sqq.*

b. super credito na kredyt; *cum fide* JusPol p. 79 (a. 1347): qui consueverunt cum inebriatis ... super credito aut obligandis rebus ... ludere. *Cf. supra 1842,51 sqq.*

c. super pignoribus pod zastaw; *i. pignore dato* KodUJ I p. 3 (a. 1364): ordinabimus ... Iudeum ... qui habeat sufficientem pecuniam ad mutuandum in necessitatibus scholarium super bonis pignoribus. *Cf. supra 1843,7 sqq.*

d. super ratione stosownie do wyliczenia, według rachuby; *iuxta computationem* KsgKaz p. 275 (a. 1392): Johanni Goldberk de ductione Rawm super ratione dedimus 1/2 marcam. Dogiel I p. 389 (a. 1475): ita et taliter quod super ratione quorumlibet quindecim florenorum de summa praefata sexaginta quatuor millium ... unus florenus Hungaricalis aut valor eius de censibus ... filiae nostrae ... obvenire debet.

e. super quietatione z pismem stwierdzającym otrzymanie należności, za pokwitowaniem; *cum apocha manu sigilloque firmata* RachJag p. 79 (a. 1388): ciuibus Noue ciuitatis dedi IV marcas ... pro debito regali super quietacione. KodWp X p. 121 (a. 1438): centum et viginti marcas ... quas ab eodem genitore nostro super quittance habuit, in et super villa ... inscribimus.

f. super summa na poczet sumy; *in obligationem summae cuiusdam definitae* AGZ XV p. 305 (a. 1493): Nicolaus ... sortem suam ... pro ducentis marcis ... vendidit, super qua summa septuaginta duas marcas recepit.

7. a. za (czyjeś pieniądze), na (czyjś koszt); pro (pecunia ab aliquo exposita), impensa (alicuius) AGZ XIII p. 109 (a. 1441): Dobeslaus ... Iohanni ... obligat villam suam ... in marcis quinquaginta ... et si quod edificabit, hoc erit super pecunia Dobeslai. *Cf. supra 1843,13 sqq.*

b. (w kontekście spłaty zobowiązania) z (czyjegoś majątku); *(respectu obligationem exsoluendi) de (rebus alicuius)* StPPP VIII p. 813 (a. 1400): quidcunque et in quibuscunque dicti Petrassius et Imramus indebitati ... fuerint, hoc totum super sorte ipsorum hereditatis ... debet compensari.

DE TEMPORE

1. zaraz po (czymś); paulo post (aliquid). *N. locut.* super primo pretio wraz z pierwszą zapłatą, tj. zaraz po jej otrzymaniu; *prima mercede vix accepta* KsgKaz p. 5 (a. 1369): pastor tenetur dominis I marcam de domo sua solvere super primo suo precio pascenali. *Cf. supra 1844,6 sqq.*

2. w trakcie (wykonywania czegoś), podczas (czegoś), przy okazji (czegoś); tempore (alicuius rei exercendae) TPaw IV p. 483 (a. 1392): Dobna atemptavit omnes terminos in Andrea ... pro furticio super recepcionis (*sic*) siliginis. AGZ XII p. 304 (a. 1464): pro eo, quia equus super servicio tuo obiit valoris viginti novem mercarum. *Ita saepius. Cf. supra 1844,10 sqq.*

3. do (jakiegoś ustalonego czasu); ad (tempus quoddam definitum) KsgŁawKr p. 88 (a. 1372): promisit ... aliam medietatem super festo Nativitatis solvere improtracte. *Ita saepe. Cf. supra 1844,18 sqq.*

4. przez (jakiś czas), na (jakiś okres); per (quoddam tempus) ArPrawn IV p. 97 (saec. XV): si ... pueri induciati super aliquibus annis per iudicem, prescriptionem predictorum annorum actori obicere non possunt.

5. super tempore we właściwej chwili, na czas; tempore opportuno StPPP X p. 14 (a. 1425): ostenditis in hoc nobis magnam amicitiam super tempore rependendam, centum nobis marcas mutuare velitis, quibus ad expediendum ... filios nostros ... indigemus.

III. adv.

1. na górze, u góry, powyżej, na powierzchni; supra, superne, in parte superiore, in superficie.

2. ponadto, oprócz tego, dodatkowo; praeterea, ultro, adhuc. Per abundantiam super et insuper: TPaw III p. 460 (a. 1399): soli astiterunt (*ed. asisterunt*) termino in generali iudicio terrestri et ipse Meczslaus in presenti iudicio ... super et insuper. *Item* in et super *pro* insuper: UrkOel p. 169 (a. 1433): in et super damus, donamus et conferimus ... dictis Johanni ... Dorothee ... desertum. *N. sensu adi.* annus super *zbywająca część roku; pars anni quae superest* KsgŁawKaz p. 298 (a. 1421): Janussius ... debet exsolvere ... 6 marcas ad festum Pasce ... proxime venturum ... residuas autem 7 marcas ad festum Nativitatis Christi ... per annum super sine omni dilacione. *Cf. INSUPER I 2.*

3. in iunctura satis (satque, multum) superque *dość i aż nadto; ita ut sufficit et plus est. N. eodem sensu* **a.** satis et super(que) satis: DŁUG. Hist. II p. 73 (= III p. 87 ed.nov.): satis quidem et super satis se ... iniurias longi exilii perpassos esse. *Ib.* II p. 126 (= III p. 143 ed.nov.): et cum satis superque satis fuerit culpam remittere. **β.** satis super: Tom. IX p. 305 (a. 1527): episcopatus regni nostri satis super onerati sunt oneribus tam reipublicae quam

etiam defensionis adversus infideles (*nisi leg. superonerati*).

4. *zaraz potem; mox post. N. super nunc odtąd, od tej chwili; dehinc, posthac* KsgGrWp I p. 209 (a. 1394): Noszala Slopanofski et domina Piaszkowska ... habent producere suos omnes concordatos ad terminum peremptorium super nunc ad «poroczki» instantes.

5. *wcześniej, poprzednio; prius, ante* KsgMaz III p. 30 (a. 1434): quia ... Stromilo ad instanciam domini Vernerii ... pro argento, pro quo super egit, non debet hic respondere.

6. *odnośnie do tego; de hac re* KsgMaz II p. 152 (a. 1425): litera super debet dari. Cf. DESUPER I B 2.

SUPERABILIS, -e *dający się pokonać; qui superari potest* (saec. XVI). JM

SUPERABUNDANS s. **SUPERHABUNDANS**, -ntis F. Th. Bl. W. I. *adi.* 1. *nadzwyczajny, dodatkowy; extraordinarius, praecipuus* KodWp I p. 152 (a. 1234): ne autem testium ... nomina ... deessent, ea ad cautelam s-em infra fecimus adnotari. KodWp II p. 192 (a. 1300): fraudulosa rerum varietas humanis actibus sepius adversatur, si non s-i litterarum caucione ... fuerit insignita. *Ita saepius.*

2. *niezwykły, niezwykle obfity, wyjątkowy; eximius, valde copiosus, peculiaris* *PommUrk VI p. 442 (a. 1276): quoniam ... s-i iniquitate multorum iam refriguit caritas. KodWp II p. 249 (a. 1306): ut ... de sua s-i gracia confidatur, qui cor humilitatum non despicit. *Ita saepius.* Cf. ABUNDANS I.

3. *in textibus phil. wykazujący nadmiar czegoś, nadmierny; qui excedit, nimis copiosus* BYSTRZ. Top. fol. y III^a: cuiusmodi est virtus moralis, que mediat inter vitium s-ns et vitium deficiens. GŁOG. Phys. fol. d 2^b: humiditas ... superflua lingue, humiditatem in stomacho s-em ostendit.

II. *sensu adv. dodatkowo, ponadto; plus, insuper* 1. *in iuncturis prp.* a. ex superabundanti s. exsuperabundanti DokKKr I p. 28 (a. 1313): eundem Henricum quarto ex s-i publice citetis ... ut coram domino Nankero ... iudice a Sede Apostolica delegato ... compareat. KodKKr I p. 192 (a. 1332): archiepiscopum Strigoniensem ex s-i et prepositum Cypsiensem ... ad audiendam diffinitiuam sententiam ... duximus euocandos. *Ita saepissime.* β. de superabundanti s. desuperabundanti AGZ XI p. 462 (a. 1461): primo, secundo, tercio et quarto vicibus de s-i (*ed. desuperabundanti*) proclamatis. N. est de superabundanti esse *jest zbędnym; i. superfluum est* DokArchWęg III p. 225 (a. 1497): loquitur ergo Benedictus, ultra ... quam necesse est, tamen ut vestra dominatio hanc iusticiam palparetur, veniat Benedictus adhuc, quod est de s-i.

2. *superabundanti nude positum:* KsgŁawKr p. 202 (a. 1392): tandem quarto et s-i die iudiciali adveniente. KodWp III p. 719 (a. 1399): pro quo idem Nicolaus decreto nostro, et s-i corporaliter tacto ewangelio, sacramentum prestitit. KsgZPozn p. 305 (a. 1404): fecerunt ipsam clamare bis, ter et quarto preter ius s-i. *Ita saepius.* Cf. ABUNDANS III, EXSUPERABUNDANTER et INSUPERABUNDANTER, SUPERFLUE II 4 β. JM

SUPERABUNDANTER s. **SUPERHABUNDANTER** *adv.* F. Th. Bl. S. L. A. W. *adv.* I. *ponad miarę; extra modum* Gloss. III p. 49 (saec. XV): alii homines supra hoc vincunt mundum s-r, „nadwische”, qui nulla bona temporalia habent. AGZ XII p. 366 (a. 1475): Skarbko potest piscari in piscina predicta pro usu sue mense, tamen ... moderate ... et non s-r.

II. *dodatkowo, ponadto; plus, insuper* ArSang II p. 132 (a. 1418): fideiubensque ac s-r promittens ... dominum palatinum ... nunquam ... impedire. ArHist V p. 114 (a. 1453): Anna insuper et s-r produxit litteram testimoniallem plebani. *Ita saepius.* *Simili sensu comp.* ZabDziej II p. 465 (a. 1488): in presencja ... procuratoris ... referentis se ad testes in causa inductos et petentis se s-ius admitti intencionem suam. *Ib.* p. 480 (a. 1488): quem baculo percussus corruí in terram oportuit et iacentem s-ius offendeabant et percuciebant. *Ita saepius.* Cf. INSUPERABUNDANTER, SUPERABUNDATUS. JM

SUPERABUNDANTIA, -ae *f. scr.* superabundancia, superhabundancia, superhabundantia F. Th. Bl. S. Dc. B. L. Ha. N. W. *nadmiar; ogrom, wielka obfitość; enormitas, maxima copia* *MPH I p. 154 (saec. XI in.): ipse ... tantam attulit eis fungorum herbarumque copiam ... uti uariorum ciborum s-a se vesci ... congauderent. MARTIN. OP. Serm. p. 171 *nlb.*: per primum scilicet s-am iustitie ordinamur ad Deum. NIC. BŁ. Serm. I p. 12: bonus et super bonus Deus non contentus sui ipsius contemplatione, s-a pietatis et bonitatis prouidit, vt creaturis benefaceret, *eqs.* *Ita saepe.* *Glossa Pol.* Gloss. II p. 98 (saec. XV): per Galyleam intelligitur s-a, „przeszcze” (*cf. Słownik staropolski s.v. przejście 3*). *Opp. defectus* (GŁOG. ExLog fol. K III^a et *saepius, praec. in text. phil.*).

Locut. sensu adv. ex superabundantia *dodatkowo, nadzwyczajnie; specialiter, extra ordinem* ArHist XII, 2 p. 290 (saec. XIV): ex s-a vobis concedo, quatinus sabbato ... omnes ... in conventu predicto per noctem recolligi possitis. AGZ XI p. 108 (a. 1436): ministerialis recognovit, quia ciues de Thirawa ... prima, secunda, tertia vice et quarta ex s-a ... vocasset. *Ita saepius.* JM

SUPERABUNDATUS s. **SUPERHABUNDATUS**, -a, -um (superabundo) *tantummodo comp.*

in iunctura propositio superabundatior *dodatkowy; extraordinarius* AGZ XVII p. 463 (a. 1501): ipsa Zuzana superabundancius proposuit contra me ... iuxta quam s-iorem propositionem rogo, decernat michi vestra dominatio evasionem. *Ib.* p. 470 (a. 1501): Steczko ... luit penam trium marcarum contra nobilem Cunradum ... et iudicio totidem pro s-iori propositione. *Cf.* SUPERABUNDANTER II.

SUPERABUNDO s. **SUPERHABUNDO**, -are, -avi, -atum F. Th. Bl. S. B. L. A. K. N. O. W. I. *intrans.* 1. *występować w nadmiarze, w wielkiej obfitości; affluere, redundare.* Glossa Pol. Gloss. III p. 46 (saec. XV): humores s-ant, vulgariter „opływy-thwa”, in homine. *Constr.* a. *sq. dat.* STOB. Aret. fol. c VI^b: quod nobis non s-at nec deficit virtus moralis. b. *sq. abl.* EBO p. 101: ipse ... tantam ... piscium multitudinem estivo tempore congregabat, ut tota hieme s-ret. c. *sq. ex:* KOMOR. p. 164: gracia domini potius s-vit in eis ex illis, que audiebant dici mala. d. *sq. in c. abl., cf. supra 15 et 20.*

2. *(o wodzie) występować z brzegów, rozlewać się, wylewać; (de aqua) diffundi, effluere* AGZ XIII p. 235 (a. 1447): si aqua piscinae s-bit, alias „wylegę”, super agros ... ipse Petrus debet tacere. StPPP XII p. 442 (a. 1508): ubi contingeret aggerem piscinae elevare et aquam s-re.

3. *pozostawać, zbywać, zostawać; relinqui, superesse* CodPom p. 611 (a. 1240): vnus mansus de eisdem terminis s-ns ad manus nostras est hereditario iure ... deuolutus. KsgRachKr I p. 132 (a. 1337): si autem super hijs omnibus ... aliquid in rebus mobilibus ... s-ret, hoc diuidi debet inter omnes pueros. *Ita saepius.* *Constr.* a. *sq. dat.* Hum-Ref p. 67 (a. 1476): sunt quaedam monasteria, quibus sumptus non sufficiunt, alijs vero s-ant. Tom. VIII p. 87 (a. 1526): et si quid ex illa *cerevisia* eis s-erit, id vendant ad suas tabernas. *Ita saepius.* b. *sq. de, cf. supra 30.* c. *sq. ex, cf. supra 37.* d. *sq. in c. abl., cf. supra 33.* e. *sq. ultra:* AGZ XIX p. 142 (a. 1502): quidquid ultra summam centum marcarum ... s-ret, hoc ipsi Ioanni ... provenire debet.

II. *trans. przewyższać (coś); superare (aliquid)* AMedi III p. 125 (a. 1468): embolismalis annus ... dicitur, quia s-at duos annos praecedentes una lunatione; habet enim ... tredecim lunationes suas, duodecim sicut et alij anni communes. JM

SUPER-ACCEDO, -ere, -ssi, -ssum B. *dochodzić, pojawiać się dodatkowo; insuper se offerre* CorpJP IV p. 271 (a. 1526): decrevimus, ut per huiusmodi monetam novam ... falsa ... e regno nostro propulsaretur, et ex lucro s-nte respublica regni ... aliquam haberet defensionis partem. JM

SUPER-ACCIDO, -ere, -cidi L. A. *przytrafiać się dodatkowo; insuper accidere, superveni-*

re DŁUG. Op. p. 329: ambulandi ... usu penitus amisso, sive id infirmitatis et doloris magnitudo in pedibus contingens causaverat, sive alius s-ns morbus. JM

SUPERACCIPIO, -ere, -cepi, -ceptum Th. Bl. *otrzymywać, przyjmować ponadto; insuper accipere.* N. superaccipere alteram consortem *ponownie się ożenić; denuo matrimonio se iungere* MIECH. Chr. p. 180: Przemislaus ... altera consorte ... filia regis Sweciae s-ta ... prolem virilem ... habere non potuit. *Constr. sq. ab:* CracArt suppl. III p. 168 (a. 1445): plebanus ... recognovit ... se s-sse ab eodem Nicolao quatuor marcas pro eodem *debito.* JM

SUPER-ACCRESSENTIA, -ae f. *grunt stanowiący nadwyżkę powstałą przy podziale ziemi na lany; ager cultus, qui ex divisione arborum in laneos (cf. s.v.) superfuit* MatArch p. 100 (a. 1448): de ... sexaginta mansis, quatuor mansos ... ubi ... scultetus ... elegerit ... una cum s-iis, alias „obszary”, pro se ... reservabit. *Cf.* EXCRESCENTIA I, SUPER-EXCRESCENTIA I, SUPERFICIES III 3. JM

SUPER-ACCRESCO, -ere L. N. K. W. *dodatkowo przyrastać; insuper augescere* CorpJP IV p. 268 (a. 1526): per quam monetam novam ... defectus, qui nunc in regno in minutiori moneta est, suppleatur, similiter ut ex s-nte lucro ... aliqua defensionis pars regno nostro accedat. JM

SUPER-ACUTUS s. **SUPERACCUTUS**, -a, -um Dc. (subst. -ae), W. mus. t.t. *(o dźwięku w skali sześciotonowej) bardzo wysoki; (de tono in hexachordo, i.e. diagrammate diatonico sex sonis constante) valde acutus* MONET. fol. B I^b: Guidonis solertia clauium hanc seriem in graues modo acutas ac s-as distinxit, quam recentiores auctius disquirentes in capitales, graues, finales, confinales, acutas et s-as excellentes diuiserunt. SZYDL. p. 13: claves dicuntur ... graves ... acute ... s-e. *Ib.* p. 14: s-e autem claves ... sunt quatuor ... et dicuntur s-e, quia super accutas situate, vel etiam ... possunt dici excellentes, quia excellunt alias claves tam in loco, quam in situ. *Cf.* GRAVIS II B 8. *Ad rem cf. E. Witkowska-Zaremba, Ars musica w krakowskich traktatach muzycznych XVI wieku, Kraków 1986, p. 139 sqq.* JM

SUPERADDETER adv. (superaddo) gram. *w sposób rozszerzający znaczenie gramatyczne; per ampliacionem vis vocis* GŁOG. Don. fol. O VI^a: determinat autem aduerbium verbum tribus modis: primo s-r, quando scilicet aduerbium additum verbo facit ipsum latius accipi. *Ib. infra* determinare enim ex virtute vocabuli est specificare: modo determinare s-r non est specificare, sed potius latius et confusius facere stare. JM

SUPERADDITIO, -onis f. scr. *superaddicio, superadicio, superadicio (superaddo)* Th. Bl. B. L.

K.(superadicio) O. W. I. 1. nadmierna podaż (pie-niedzy w obiegu); nimia quantitas (pecuniae cur-rentis) KsgRachKr II p. 152 (a. 1396): tota vniver-sitas Regni Polonie in s-e denariorum huiusmodi ... periculosum monete senciet detrimentum. RHist IX p. 250 (a. 1406): tercio, quod nulla vnquam fieri debet s-o ... si multa cusa fuerit *moneta*, cito viles-cet ex multitudine. Ita *saepius*. Constr. *sq. gen.*, cf. *supra* 4.

2. dodatkowa zapłata, dopłata; pecunia insu-per impensa PomnLw II p. 38 (a. 1406): datae (*ed. data*) sunt Neconi ... I ½ sexagenae, quas exposuit, cum equos emit ciuitati in s-e. *Ib.* p. 53 (saec. XV in.): idem Iohannes ... percepit ... II sexagenas cum s-e, et sic solutum est sibi totum. Ita *saepius*. Glossa Pol. AGZ XVI p. 305 (a. 1500): quod per istud non est facta s-o, alias „podwyschenye”, in concitacio-ne ad satisfaciendum ultra condemnationem et hoc, quia nomen non est immutatum nec summa super-addita, alias „podwyschona”, vltra citacionem capi-talem ... quicquid stat ad illam clausulam ... non facit s-em, alias „podwyschenya”. Constr. *a. sq. gen.* KodWp VIII p. 176 (a. 1420): Nicolaus ... septem domus ... domino Alberto ... pro quatuor laneys agri ... et cum s-e centum ... marcarum ... in perpetuum resignavit. *b. sq.* in *c. abl.*, cf. *supra* 17. Cf. ADDITIO II 2 et SUPERADDO II.

II. zaliczka, zadatek; pecunia in antecessum data KsgPrzem I p. 269 (a. 1440): Iassek ... fassus est et recognouit dare s-em, alias „zadathek”, post filiam suam super partem ipsius filie. JM

SUPERADDITUS s. SUPER ADDITUS, -a, -um (superaddo) *dodany, dodatkowy; insuper ad-ditus, additicius* VITELO Opt. p. 392: nec etiam pluralitas coniunctorum speculorum aliquid uali-dum respectu laboris s-ti apportabit. SCARB. Sap. III p. 306,268: quis tot stellas s-as in firmamento militantis ecclesiae positas dicet, nisi forsans expers cerebri. Ita *saepius*. Praec. in *textibus phil. et log.* MatFil VII p. 10 (saec. XV in.): secunda ... inten-tio est conceptus secundus et accidentalis rei, quo intellectus intelligit secundo aliquid essentiae rei s-um, scilicet ut esse in pluribus vel in uno solo, secundum apparens diversum, quod est accidens. HESSE Anim. p. 31: si anima ... esset cognoscibilis ... cognitione s-a. Ita *saepius*. Dicitur de differen-tia (BYSTRZ. AnalPost fol. m I^a), dono (WROCL. EpitConcl fol. p IV^b), fluxu (ExPhys fol. e VII^a), forma (WROCL. Epit. fol. o IV^a), modo (ExPhys fol. e VII^a), potestate (GLOG. Alex. II fol. a V^b), respectu (BYSTRZ. Log. fol. o III^b). Additur reali-ter (MatFil IV p. 67, saec. XIV). JM

SUPERADDO s. SUPER ADDO, -ere, -didi, -ditum F. Th. Bl. S. Ha. W. I. 1. dodawać, dołq-zać, dorzucać (również w mowie); insuper addere,

adiungere, afferre (etiam in dictione). Additur per abundantiam amplius (CodEp I p. 237, a. 1466), insuper (AAlex p. 515, a. 1505). Dicitur v.gr. afflic-tionem (afflicto: CodVit p. 194, a. 1409), curas (cu-ris: CRIC. p. 66, v. 106), malum (malo: ZabDziej III p. 194, a. 1492). Constr. *a. sq. dat.* *b. sq.* ad: KodMp IV p. 347 (a. 1440): ad eas libertates, quas ... Boleslaus ... patri eius ... concesserat, nos quo-que s-imus, vt dicto militi ... liberum sit ... vena-ri. StPPP VII p. 529 (a. 1492): idem Iohannes ... s-ndo ad premissa dixit et allegauit. *c. sq.* cum: *PommUrk V p. 273 (a. 1316): predictas indulgen-tias ... confirmamus et nihilominus quadraginta dies indulgentie s-imus cum eisdem. DokMp VIII p. 166 (a. 1441): unum laneum ... s-tum cum silvis, pratis, gaiis. *d. sq.* de: KodWp II p. 97 (a. 1297): bona ... que de mera liberalitate sua ... dominus Mystwinus ipsis postmodum s-dit. PommUrk III p. 344 (a. 1298): ut de nostra gratia ipsis aliquid s-re uideamur. Ita *saepius*. *e. sq.* ex: MATTH. Prax. p. 113: tu ex amicitia aliquid s-es. *f. sq.* extra: JAC. PAR. OpIn p. 395: oportet, quod s-antur homini alii excellentiores habitus extra principia humana. *g. sq.* in *c. abl.* HESSE Matth. IV p. 243,25: lex nova, quae praeter praecepta legis naturae paucissi-ma s-it in doctrina Christi et apostolorum, licet ali-quae sunt postmodum s-ta in institutione sanctorum patrum. DLUG. Op. p. 541: clipeum ex lateribus ecclesiae Wladislaviensis in parte anteriori s-dit. *h. sq.* pro: DokMp VIII p. 304 (a. 1445): pro me-lioramento praeonominati Andreae ... s-imus duas argulas. *i. sq. enunt. obi. c. ut, cf. supra* 9.

2. iur. dodatkowo wyznaczać; insuper assigna-re AGZ XV p. 19 (a. 1457): si autem in crastino ... viginti quatuor marcas non solverit, extunc iam s-dit super se ... ministerialem ad dandam intro-missionem. *Ib.* XVI p. 20 (a. 1464): hec omnia in faciliacione ... vidit ministerialis, super quam faci-liacionem a vogeвода ... fuit s-tus.

3. phil. et gram. in iunctura determinatio su-peraddens określenie rozszerzające zakres pojęcia lub wypowiedzi; terminus, quo sensus notionis vel dictionis dilatatur BYSTRZ. ParvLog fol. N II^a: duplex est determinatio s-ns et est que s-it formam ... alia est determinatio diminuens et est que di-minuit rationem illius cui additur. WROCL. Dial. fol. D II^b: determinatio vt ad propositum sufficit est triplex: s-ns est que s-it suo determinabili formam positium et non diminuit rationem eius, vt ‘albus homo’ ... hec et restringens dici poterit. Cf. DE-TERMINATIO III 2 b.

II. doplacać; insuper impendere KodKKr I p. 10 (a. 1206): preterea ... episcopus mihi s-dit XXti marcas ... argentj. KodWp I p. 176 (a. 1238): negociatores ... dent ... de pannis unam ulnam ...

de optimo panno ... et marcham piperis s-ent thelo-
neo. *Ita saepe*. AGZ XVI p. 305 (a. 1500): nomen
non est immutatum nec summa s-ta, alias „podwy-
schona”, vltra citationem capitale. Cf. *Słownik*
staropolski s.v. podwyższyć I.

Constr. **a. sq. dat.**, cf. *supra* 1862,53 et Decr-
ICC I p. 225 (a. 1465): quod unus alteri X florenos
s-re debuit. *Ita saepius*. **b. sq. ad:** DokMp I p. 127
(a. 1361): Hanco ... hereditatem suam ... Johanni
... resignavit s-ns ad eandem hereditatem ... quin-
quaginta marcas grossorum Pragenses. KodWp
III p. 702 (a. 1397): sexaginta marcas ... ad pecu-
nias eidem Moszczycioni per ... nostrum consortem
... assignatas, s-imus gratiose. **c. sq. cum:** KodMp
II p. 134 (a. 1274): rogavit, ut cum triginta et tri-
bus marcis, quas iam ab eisdem receperat, adhuc
tredecim marcas argenti s-rent. KodKKr II p. 26
(a. 1367): Andreas ... predicto Wabirskoni viginti
marcas ... cum vno equo et duobus bouibus s-dit
et adiunxit. **d. sq. de:** CracArt I p. 41 (a. 1406):
monetarius ... si non habebit grossos aut talem
monetam, que valebit argentum, oportet, quod ...
s-at de sua moneta. **e. sq. propter:** DŁUG. Hist. III
p. 78 (= V p. 92 ed.nov.): quod is ... quadraginta
octo marcarum ... milia ... esset propter inequali-
tatem porcionum s-urus. **f. sq. ultra**, cf. *supra* 4. Cf.
SUPERADDITIO I 2.

III. stawiać na równi (z czymś)?; aequi pretii
(cum aliqua re) habere? RFil XXV p. 143 (a. 1488):
velut lapides preciosi auro s-ti, „przyrównany”. Cf.
Słownik staropolski s.v. przyrównać 3. JM

SUPERADDUCO, -ere, -xi, -ctum Th. Bl.
sprowadzać dodatkowo; insuper producere Pomm-
Urk III p. 147 (a. 1292): nullam eciam s-ent sage-
nam, nec magnam nec paruam ... sed simpliciter
sint contenti instrumentis suprascriptis. StPPP XI
p. 8 (a. 1488): Nikel molendinator vivum s-xit
testimonium per IIIor probos viros, qui dixerunt
et viderunt, quod eqs. N. secundum virum super-
adducere ponownie wyjść za mąż; alteri marito
nubere ZabDziej II p. 349 (a. 1486): primo post
mortem ipsius Bartholomei, postquam ... Kather-
rina s-xit secundum virum de Colomya, prefatus
Andreas ... traxerat ipsam ... ad advocatum. Cf.
DUCO II A 1 b. JM

[SUPERADDUCTIO] s. **SUPERADDUC-**
CIO, -onis f. (superadduco) dodatkowa zapłata;
merces additicia PomnLw III p. 41 (a. 1417):
exsoluimus Gregorio Armeno militi XVI sexage-
nas latorum grossorum, cum s-e super quamlibet
sexagenam grossorum XL grossorum et XXX se-
xagenas mediorum grossorum. Cf. SUPERADDI-
TIO I 2. JM

SUPERADICCIO cf. **SUPERADDITIO**
SUPERADICIO cf. **SUPERADDITIO**

SUPER-ADIUDICO, -are, -avi, -atum in
iunctura munimentis superadiudicare nakładać
obowiązek przedstawienia dodatkowych dowodów
(odnośnie do czegoś); (aliquid) porro probare iu-
bere DokPaul II p. 100 (a. 1466): visis ... regum
litteris ... adiudicatoriis et probacionalibus de et
super advocacie prefate prouentibus, munimentis
easdem non s-ndo, alias „nie przysądzać”, sed
nostram sententiam adiungendo merito ipsas in fir-
mo robore ... decernimus et adiudicauimus perma-
nere. JM

SUPER-ADMIRABILIS, -e B. W. niezwykle
zadziwiający, zachwycający; admodum admirabi-
lis SCARB. Sap. II p. 249,18: fruitio suavis, quae
propter ... s-em decorem ... est naturaliter ama-
bilis. Id. Glor. p. 109,7: adest Deus nobis ... per
praesentiam cotidie personalem in sacramento suo
mirabili, admirabili, s-i. HESSE Matth. I p. 268,30:
de isto filio Isaiae ... nulla fit ... mentio, quod ta-
men esset valde mirum, si s-is fuisset. JM

SUPER-ADMITTO, -ere B. dopuszczać do-
datkowo; insuper permittere AGZ XIII p. 268
(a. 1448): Henricus noluit admittere eundem minis-
terialem dicens ... neque ipsum nosco neque volo
s-re recognitionem eandem. JM

SUPER-ADSCRIBO, -ere, -psi, -ptum zapi-
sywać (komuś) dodatkowo; insuper (alicui) legare
Dogiel I p. 433 (a. 1536): eiusmodi denuo s-ti ...
quingenti floreni ... coniugi nostrae (ed. nostae) ...
non ante, quam post mortem nostram ... dari ... de-
beant. JM

SUPER-ADVENIO, -ire, -veni, -ventum do-
chodzić, zjawiać się dodatkowo; insuper accedere
KlQu p. 57 (saec. XV ex.): que natura mouendo
corpori non alium motorem admittit quam animam
eaeque diffusa in omnes etiam minimas partes cuius-
que membri s-turo spiritui locum vacuum non relin-
quit. JM

SUPER-ADVENTUS, -us m. L. W. nadzwy-
czajne oddziaływanie; eximius interventus HENR.
Breg. p. 114: dominationibus correspondet impe-
rium liberi arbitrii ad suscipiendum divinos s-us.
Ib. infra thronis correspondent excessus susceptivi
divini s-us. JM

[SUPERAEDIFICATIO] s. **SUPEREDIFI-**
CATIO, -onis f. Th. Bl. A. zbudowanie dodatkowo
(obok budowli już istniejącej); actus porro (prope
aedificium iam existentem) aedificandi PommUrk
IV p. 296 (a. 1308): fratres ... nobis ... proposu-
erunt, quod propter s-em diversorum molendino-
rum sua molendina adeo essent annihilata, quod
redditus eorumdem ... possent persolvere difficul-
ter. Cf. SUEPRAEDIFICIO II. JM

SUPERAEDIFICIUM s. **SUPEREDIFI-**
CIUM, -ii n. Th. Bl. in imagine: budowla sięga-

jaća ponad fundament; aedificium fundamentum excedens KodWp I p. 510 (a. 1285): ubi Christus fundamentum non est, nullius boni operis potest esse s-um. (Cf. *etiam* AConst p. 165, a. 1285 *et* StPPP I p. 383, a. 1285). JM

SUPERAEDIFICIO s. **SUPEREDIFICIO**, -are, -avi, -atum Th. Bl. L. A. K. I. *propr. et in imagine: budować (na czymś), nadbudowywać; exstruere (super aliquid)* StCrac p. 2 (a. 1328): ubi non est fundamentum, s-ri non potest. MATTH. Lect. I p. 92,3: sic nobilia opera animae s-antur in corporalibus. *Ita saepius. Constr. a. sq. abl.* DŁUG. in CodEp I 2, p. 29 (a. 1447): res omnis tali fundamento arundineo s-ta. **b. sq.** in *c. abl.*, cf. *supra* 11. **c. sq.** post: MIECH. Chr. p. 31: in eo loco ubi nunc ecclesia sancti Adalberti stat, post palmam martyrij eius s-ta.

II. budować dodatkowo, dobudowywać; porro aedificare, aedificato addere *Dogiel I p. 535 (a. 1067): dioecesi Posnaniensi ... annumeravimus ... alias ecclesias in terra Goraviensi ... posterius Deo volente s-ndas praeliminate veluti filiales. ArHist XII 2, p. 269 (saec. XIV): unam domum et fundum ... et s-ta omnia cum aliis pertinentiis ad eandem ... dedit. *Ita saepius. Constr. sq. in c. abl.* PommQu p. 84 (a. 1384): quicquid ... ibi s-erit aut recuperaverit in edificiis, hoc totum debeo sibi refundere. DŁUG. LibBen I p. 248: item duabus areis in civitate ... in quibus successu temporis ... Johannes ... duas domos ... s-vit. *Ita saepius. Cf. SUEPRAEDIFICATIO.* JM

SUPER-AESTIMABILIS, -e *będący ponad wszelką oceną; qui omnem aestimationem superat* SCARB. Sap. I p. 139,31: lux, in qua nulla impuritas, nullus defectus, supermirabilis, s-is, superenarrabilis. JM

SUPER-AFFLIGO, -ere, -xi, -ctum *dodatkowo dręczyć; amplius affligere* HESSE Matth. VI p. 135,33: quia dilationem concedere recusasti, et quod peius est, paenis s-xisti. JM

[**SUPER-AGGRAVATIO**] s. **SUPERAGGRAVATIO**, -onis *f. maksymalne zaostrenie kary kościelnej; sententia eccl. maxime aucta* KodKWil I p. 485 (a. 1494): nosque ... sub censuris ecclesiasticis usque ad s-em per ... dominum episcopum ... fulminandis obligamus, quod eqs. (cf. *ib.* p. 487). ŻrWaw III p. 121 (a. 1521): eliberando Adamum pictorem ... de censuris s-um ad instanciam ... vicarii castri Cracouiensis fulminatis. *Ita saepius. Cf. AGRRAVATIO II 2, REAGGRAVAMEN, REAGGRAVATIO, SUPERREAGGRAVATIO.* JM

SUPER-AGGRAVO, -are, -avi, -atum *maksymalnie zaostzczać (wobec kogoś) karę kościelną; sententiam eccl. (in aliquem) maxime augere* ŻrWaw III p. 134 (a. 1522): ipse ... habebit auctoritatem ... illos

excommunicandi, aggravandi, s-ndi usque ad brachii secularis invocacionem. *Ib.* V p. 229 (a. 1533): Annam ... viduam ... pro, de et super duodecim florenis ... obligatis, excommunicatam ac successive s-tam, dominus ... a censuris superaggravacionum ... absolvendum decrevit. Cf. **SUPERREAGGRAVO**. JM

SUPER-AGITATUS, -a, -um *in iunctura mensura superagitata (w odniesieniu do ziarna) ilość ziarna ubitego i nasypanego czubato, która może zmieścić się w naczyniu; (ad grana pertinens) tantum grani quantum vasi ad cumulum impleto comprehendi potest* WilkLub p. 5 (a. 1492): braseatores quot coros tritici mesure simplicis, alias „rowney”, sustulerint, totidem coros mesure s-e, alias „vyrzchovatey myery”, brasei extradere tenebuntur (cf. *etiam* ArHist III p. 58, a. 1492). Cf. **COAGITO et Słownik staropolski s.v. wierzcho-waty.** JM

SUPER-ALLEGATUS, -a, -um *wyżej przytoczony; supra prolatus* MATTH. Lect. I p. 113,32: Ambrosius hoc tractans verbum s-tum dicit eqs. HESSE Matth. IV p. 141,136: ad hanc ... dubitationem respondet Augustinus super eundem textum s-um. JM

SUPER-AMABILIS, -e W. *godny największej miłości; amore maximo dignus* MATTH. Prax. p. 177: quod s-is et excellentissima divinae bonitatis immensitas ... suae ... caritatis ardorem multipharie ... exhibere dignata sit. SCARB. Glor. p. 82,13: ut ostendamus ... quam bonus Deus his, qui recto sunt corde ... quam amabilis et s-is, quam possit per nos aut angelos digne amari. JM

SUPERAPPAREO, -ere, -ui, -itum Th. *pojawiać się u góry; znajdować się wyżej; supra apparere* VITELO Opt. p. 137: palam ergo, quod accedente uisu s-ns pars lineae a b semper fit maior, recedente uero uisu fit minor. JM

SUPER-APPENDO, -ere, -ndi, -nsum L. *zawieszać u góry; supra appendere* KADŁUB.(Pl) p. 11: que ambitio quantas habeat in se delicias, prunis subaccensis, mucrone s-so Dionysius familiari suo ... demonstravit (cf. MPH II p. 169, saec. XIV in. et HENRIC. p. 184, saec. XV med.). JM

SUPERAPPONO, -ere, -posui, -positum Th. Bl. A. *przykładać; attingere, applicare* *LhnUrk II p. 289 (a. 1482): manu sua dextra pectori suo ... s-ta venerabilibus ... dominis ... prestitit ... iuramentum. JM

SUPER-ARBITER, -i m. B. *rozjemca dokonujący rozstrzygnięcia przy rozbieżności zdań arbitrów; disceptator; qui sententiis arbitrorum dissentientibus diiudicabat* KodWp III p. 190 (a. 1361): cancellarius Gnesnensis ... tanquam s-er sententiam approbat. KodKrak p. 126 (a. 1400): in casu, quo nos quatuor arbitri in vnam non possemus con-

venire sententiam, in s-um reuerendum in Christo patrem ... Petrum ... episcopum Cracouiensem *eligimus*. *Ita saepe*. *Glossa Pol.* KsgZPozn p. 262 (a. 1403): tunc debent ad se assumere s-um, qui „oberman” vocatur. AGZ XVI p. 44 (a. 1467): elegerunt ... Nicolaum Pyenaszek s-um, alias „obermana”. *Syn.* mediator (fidelis: KodMazNow III p. 31, saec. XV in.). *Iuncturae verbales* superarbitrum assumere (ad se, *cf. supra* 1867,4), deputare (CodEp III p. 130, a. 1467), recipere (RotKość p. 368, a. 1420). *Constr.* a. *sq. gen.* APozn I p. 97 (a. 1443): Nicolaus ... consul et Caspar vicarius ... tamquam s-i concordie. b. *sq. inter:* AKapSąd II p. 579 (a. 1459): canonicus Poznaniensis s-er inter perfidum Saul ... et nobilem Mathiam. JM

SUPERARBITRALIS, -e (superarbitr) *odnoszący się do rozjemcy dokonującego rozstrzygnięcia przy rozbieżności zdań arbitrów, rozjemczy; pertinens ad disceptatorem, qui sententiis arbitrorum dissentientibus diiudicabat* StPPP VI p. 117 (a. 1518): ob non paritionem et satisfactionem sententiae s-is ... per ... dominum Johannem de Lasko ... ecclesiae ... Gnesnensis archiepiscopum ... superarbitrum ipsarum partium latae. *Ib. infra* quem processum et sententiam ipse ... dominus superarbitr inter partes fecerat ... auctoritate sui officii s-is. *Ita saepius*. N. *loco subst.* superarbitralis, -is m. *rozjemca dokonujący rozstrzygnięcia przy rozbieżności zdań arbitrów; disceptator, qui sententiis arbitrorum dissentientibus diiudicabat* AGZ XIX p. 572 (a. 1525): de s-i decreto ... generosum Nicolaum ... inter se conduxerunt tanquam s-em, ut ipse auctoritate s-i inter ipsos ... discerneret. *Ita ib. saepius*. JM

SUPERARBITRARIUS, -a, -um (superarbitr) *odnoszący się do rozjemcy dokonującego rozstrzygnięcia przy rozbieżności zdań arbitrów, rozjemczy; pertinens ad disceptatorem, qui sententiis arbitrorum dissentientibus diiudicabat* StPPP VI p. 118 (a. 1518): propterea auctoritas s-a super dominum archiepiscopum ... tamquam superarbitrum ipsarum partium nondum fuit legitime devoluta. *Ib. infra:* in casu vero si ipsi arbitri non fuerint concordantes ad decernendum unum valorem ... bonorum, extunc facultas s-a totaliter devolvetur super ... dominum archiepiscopum tamquam in superarbitrum per ipsas partes electum. Tom. V p. 406 (a. 1521): ubi ... tractare et consulere dignabitur maiestas regia de proseguendo negotio cum ... magistro et ordine in eum modum, quo est suspensum, videlicet s-a cognitione. *Ita saepius*. JM

SUPERARBITROR, -ari, -avi, -atum (superarbitr) *pełnić funkcję rozjemcy dokonującego rozstrzygnięcia przy rozbieżności zdań arbitrów; officio disceptatoris fungi, qui sententiis arbitro-*

rum dissentientibus diiudicabat AGZ XIX p. 572 (a. 1525): quiquidem noster camerarius ... residens iudicialiter cum prefato domino Nicolao Derssnyak s-nte ... mandavit ministeriali partes vocare. JM

SUPERASCENDO, -ere, -di, -sum Th. Bl. B. L. W. I. *intrans.* *narastać ponad miarę; extra modum invalescere* Dogiel IV p. 7 (a. 1230): eorumque, qui Christum oderunt, semper ascendens et s-ns superbia invaluerit adeo, ut nec adhuc ipsum in membris eius persequi cessent.

II. *trans.* *przewyższać (coś); superare (aliquid)* RFil XXII p. 8 (a. 1466): sed si impetu furoris excandescite vindicta sumitur, pena prorsus s-it demeritum. JM

SUPERASPERGO, -ere, -si, -sum Th. Bl. W. (superadspargo) *nasypywać, nakładać; inspergere, imponere* THOM. Med. p. 280: lotis emorroidis, pulvis s-atur, quia potenter emorroides desiccatur infra duas noctes. *Ib.* p. 403: de zucaro et aceto fiat suppositorium sine sale et pulvis scamonee s-atur. JM

SUPERASTO, -are, -stiti Th. S. L. A. *stawić się na terminie sądowym (pod nieobecność strony przeciwnej); die constituta in iudicium venire (adversario absente)* KsgGrWp II p. 5 (a. 1390): dominus Kelcz ... terminum iuramenti super Msczygonem ... s-titit, super quo veniens ministerialis ad iudicium recongnovit, quod Kelcz paratus fuerit prestare iuramentum ratione 4 marcarum Msczygono absente. *Ib.* p. 11 (a. 1390): Thuomanus ... super Jagneszcam ... termino peremptorio pro littera et pro citacione wlnerum s-titit. *Cf.* ASTO III 1 et *Słownik staropolski s.v. ustać* 3. JM

SUPERATIO, -onis f. F. Th. S. Dc. A. W. I. *przewyciężenie, pokonanie; actus superandi*. *Constr. sq. gen.*

II. *horaria astr.* *nadwyżka godzinowa, tj. różnica między prędkością księżyca i słońca (w obliczeniach czasu ich koniunkcji i opozycji); differentia velocitatis lunae et solis (in calculatione temporis coniunctionis oppositionisque eorum)* COPERN. Rv. p. 228: qui enim horario lunae motu solum nituntur, quem vocant s-em horariam, falluntur aliquando ... mutabilis est enim luna etiam in horas nec manet sui similis. *Ad rem cf.* N. M. Swerdlow, O. Neugebauer, *Mathematical Astronomy in Copernicus' De Revolutionibus*, New York, 1984, p. 274. JM

SUPERATOR, -oris m. *zwycięzca, pogromca; qui superat, victor (saec. XVI)*. *Constr. sq. gen.* JM

SUPER-AUGEO s. **SUPER AUGEO**, -ere, -xi, -ctum Bl. S. L. A. K. I. *powiększać dodatkowo; insuper ampliare, extendere* *PommUrk II p. 329 (a. 1276): notum esse uolumus ... nos ... cenobio sanctimonialium ... villam ... sempiterna donatio-

ne possidendam libere contulisse, cum vniuersis mansis contentis infra terminos a primeua situatione distinctos vsque ad riuulum Karschov s-ndo. KsgGrWp I p. 95 (a. 1390): terminus peremptorius pendet ... super Gorski pro 5 marcis et usura s-ta (cf. etiam ib. p. 109, a. 1391).

II. singulare: part. perf. superaucus, -a, -um *dodatkowo obarczony; insuper oneratus* SSrSil VII p. 68 (a. 1459): pontifex maximus ... temporibus ex curie absentia diminutus multis redditibus et multis itineris gracia s-tus impensis. JM

SUPERAUGMENTUM, -i n. F. Th. Bl. L. *dłuższy czas trwania roku słonecznego w stosunku do roku księżycowego; anni solaris spatium longius respectu spatii anni lunaris* AMedi III p. 125 (a. 1468): embolismus Graecae intelligitur s-um Latine, supercrescentia anni scilicet solaris supra lunarem in undecim diebus. Cf. SUPERCRESCENTIA, SUPEREXCRESCENTIA II, SUPEREXCRESCO I 2. JM

SUPERBE adv. w sposób zuchwały, arogancko, butnie; arroganter, insolenter. JM

SUPER-BENEDICTUS, -a, -um B. L. O. W. *nadzwyczaj godny chwały, najświętszy; laudatissimus, sanctissimus* ModlWW p. 31 (a. 1434): talia exercere ad vanam gloriam non desidero, sed ad laudem ... sancte et s-e Trinitatis. Ztschr. p. 371 (a. 1460): considerantes concordiam ... inter ... Nicolaum ... precentorem ... capelle beate et s-e virginis Marie ... et ... dominos manseonarios ... factam. SSrSil I p. 372 (a. 1482): ad illam s-am matrem et virginem aliquibus laudum vicissitudinibus convertamus. JM

SUPERBIA, -ae f. F. Th. Bl. S. Dc. B. A. W. *pycha, buta; nimia animi elatio, arrogantia, fastus. Glossae Pol. RFil XXIII p. 279 (saec. XV med.): volantis s-e, „podnyeszoney chelpy”. Gloss. III p. 34 (saec. XV): quam innocentiam dyabolus perdidit per s-am, „pisnosc”. Praec. pleonastice in iuncturis: in fastum superbiae conscendere (KodMaz(K) p. 8, a. 1047), fastu superbiae a iustitia discedere (MATTH. Serm. I p. 152,27), fastu superbiae tumere (KodWp I p. 194, a. 1242 et KodPol I p. 45, a. 1242), ob fastum superbiae invidere (HistTart p. 81), in tumorem superbiae efferi (CodVit p. 1014, a. 1416); item in superbiam erigi (MARTIN. OP. Chr. p. 54) et se erigere (CodEp I 2, p. 177, a. 1457); item pl. in superbias efferi (RFil I p. 48, saec. XV, cf. etiam JusPol p. 344, a. 1496 et ŁASKI ComPriv fol. 99^b), de superbiis mori (Kod-UJ II p. 91, a. 1448). Constr. sq. gen. JM*

SUPERBIDUS, -a, -um (superbus et turbidus?) *arogancki, zuchwały; arrogans, audax* MATTH. OpTheol p. 79: nunc vero ita mutata sunt tempora, quod ipse virtutes a principatibus

repulse se gemant bestialibus operibus et s-is viribus depopulate. JM

SUPERBIFICUS, -a, -um F. Th. L. *butny, hardy; insolens, arrogans* PAUL. CR. p. 29, v. 417: hicque Ladislaus s-os contrivit saepe Polonos. JM

SUPERBILOQUENTIA, -ae f. *zarozumiałość w mowie; sermo arrogans. JM*

SUPERBIO, -ire, -ivi s. -ii F. Th. Bl. S. L. A. W. [*inf. perf. act.: superbisse: NIC. BŁ. Tract. fol. d II^b: si ergo contigit te aliquando superbisse de vestibus.*] **I. 1. szczyć się, chlubić się czymś; gloriari, elatum esse. N. etymologiam m.ae. GŁOG. Alex. I fol. F I^a: s-o, is, ire non est compositum a ‘super’ et ‘eo’, sed a ‘super’ et ‘vio’, as, are et mutatur ‘v’ in ‘b’ in compositione. Ib. infra alii dicunt ... quod s-o est simplicis figurae et admittunt bene ... quod ... dicitur quasi super se ire vel viare. Constr. sq. abl.**

2. przechwalać się, pysznić się, chępić się; immodice se efferre, se iactare de aliqua re. Constr. a. sq. abl. b. sq. cum: VHedv p. 588: ut ... fieret postmodum humilis, que prius s-re delectabatur cum virginibus fatuis. **c. sq. de:** KADŁUB.(Pl) p. 34: frustra de gigante natus nanulus de gigantea s-it quantitate. SCARB. Sap. I p. 81,5: nonnulli reges ... de altitudine s-unt. *Ita saepe. d. sq. in c. abl.* Lites II p. 316 (a. 1413): thezauri et potencia ipsorum Cruciferorum inpediverunt eos, quia in eis adhuc hodie s-unt et confidunt. GŁOG. Phys. fol. D 4^b: in seipso s-it. **e. sq. inter:** KADŁUB.(Pl) p. 11: sunt autem quatuor cupiditatis filie ... inter has natione celestis s-it ambitio. HENRIC. p. 183 (saec. XV): inter has maiori excellencia s-it honorum ambicio.

II. postępować zuchwale, panoszyć się, srożyć się; arroganter se gerere, grassari, saevire Pomm-Urk VI p. 419 (a. 1309): sed si aliquis eorum propter hoc vellet eo magis s-re contumaciter alium pertractando. MIECH. Chr. p. 153: in castellaniam Louicensem ... peruenientes ... praedis eam consumpserunt, nemineque defensionem opponente in terras suas s-ndo discesserunt. *Ita saepius. Constr. a. sq. contra:* MATTH. Rat. p. 134,19: ne ... viri nimis s-rent contra eas. ArPrawn I p. 486 (a. 1564): per quos s-unt contra eos, quibus male volunt. **b. sq. ex:** DŁUG. Hist. V p. 459 (= XI p. 162 ed.nov.): veritus ... ne ... ex castris ... ditione ... Ordo quandoque ... s-ret. **c. sq. in c. acc.** DŁUG. Hist. IV p. 65 (= VII p. 18 ed.nov.): quam fedum est s-re in Deum. **d. sq. per, cf. supra 42. e. sq. propter, cf. supra 35. JM**

SUPERBIPARTIENS, -ntis adi. *in iunctura proportio dupla superbipartiens stosunek pomiędzy liczbami polegający na tym, że jedna liczba równa jest dwukrotności i dwóm trzecim innej liczby; talis habitudo numerorum, ut unus numerus bis alterum numerum et insuper duas trium partium eius in se continet. JM*

SUPER-BONUS, -a, -um B. L. W. *bezgranicznie dobry; qui infinitae bonitatis est* SCARB. Glor. p. 70,20: bonus es, immo s-us; quis igitur laudare Te recuset. *Id.* Sap. I p. 213,201: sapiens igitur est ... qui amat Deum propter ipsum solum, quia bonus et s-us, immo bonitas pura. JM

SUPERBULLIO, -ire Th. Bl. *trans., in imagine: doprowadzać do silnego wrzenia; fortiter fervere facere* MARTIN. OP. Sermon. p. 290: cum olla cordis pre nimio ardore contritionis aquam s-us compunctionis eijcit per oculorum lacrimationem. JM

SUPERBUS, -a, -um F. Th. S. Dc. A. W. [*abl. sing. superbi*: DŁUG. Op. p. 580: Henricus ... commendator ... tam superbi arrogantia inflatus erat, ut duos acinaces nudos ante se ... deferri ... iubere.] **I. o ludziach; de hominibus** **1. szczycący się (czymś), chlubiący się (czymś), dumny (z czegoś); glorians, elatus (aliqua re).** Constr. **a. sq. abl. b. sq. ab:** SSrSil I p. 332 (a. 1482): Mahometes a Constantinopolitana victoria s-us ... in Ungariam properans. **c. sq. in c. abl.** HUSSOV. p. 25, v. 432: non ut in imperii laude s-us eat.

2. butny, zuchwały, zarozumiały; tumidus, insolens, arrogans. Glossa Pol. Gloss. III p. 19 (saec. XV): homines s-i, „krambrny”, errores et hereses inveniunt, quia ex superbia orta est heresis. *Occ. loco contumeliae* AKapSąd III p. 229 (a. 1429): ipsum verbis infamatoriis et contumeliosis affecit, dicens per expressum, quod sit filius furis et homo s-us. *Ib.* II p. 813 (a. 1520): ipsum reus ... infamavit dicendo, quod es nequam et malus homo ... appellandoque ipsum s-um et aliis turpibus verbis illum affecit.

II. o rzeczach i abstraktach; de rebus et abstr. **1. okazały, wystawny, kosztowny, cenny; magnificus, splendidus, pretiosus.** N. constr. **a. sq. abl. b. sq. pro:** *CodEp II p. 461 (a. 1445): in quo colle ... gase aderant pro more patrie non s-e.

2. zdradzający pychę, zuchwały; arrogantiam significans. Constr. **sq. de:** CodEp I p. 112 (a. 1439): ut nusquam plus debito credamus victoriae, quae de sui natura est insolens et s-a. JM

SUPERCADO, -ere, -cecidit spadać z góry; *desuper cadere, delabi.* IK

SUPERCAELESTIS s. **SUPERCELESTIS** s. **SUPERCOELESTIS**, -e F. Th. Bl. S. L. N. W. **I. theol. 1. (o istotach żywych i abstraktach) znajdujący się w najwyższej części nieba; (de animantibus et abstr.) qui summo caeli invenitur.** Dicitur v.gr. de acie (HESSE Matth. VII p. 30,10), altitudine (ModlWW p. 30, a. 1434), angelo (NIC. BŁ. Sermon. I p. 207), divitiis (SCARB. Sap. III p. 43,211), hierarchia (ModlWW p. 30, a. 1434), patria (CodPom p. 351, a. 1224), spiritu (SSrSil I p. 372, a. 1484).

2. dotyczący najwyższej części nieba; ad summum caeli pertinens HENR. BREG. p. 116: con-

templatio, quae est s-is, subcaelestis et caelestis secundum diversas considerationes rerum, scilicet Dei et angelorum et aliorum inferiorum. SCARB. in PETR. WYSZ Spec. p. 280 (a. 1414): dominus noster cancellarius sc. Petrus Wys aggregavit moralia, transtulit naturalia, cognovit in causis suis s-a. *Ita saepius.*

II. astr. corpora supercaelestia ciała niebieskie; res, quae in caelo sunt VITELO Persp. p. 59: peccauerunt qui dixerunt caelum habere animam uel corpora s-a. KomEkon p. 165 (a. 1436): totus ... mundus inferior est subiectus corporibus s-bus ... et constat, quod corpus lune est ultimum corpus de corporibus s-bus. *Ita saepius. Etiam subst. supercaelestia, -ium n.* MatFil XVII p. 216 (saec. XV in.): perfectum medicum voco medicum, qui scit causas aegritudinum ... cum influentiis s-ium cognoscere. BIEM p. 41,4: occulta s-ium motuum ignorantes iudicarent ecclesiam errare in aequinoctii locatione. *Ita ib. saepius.* IK

SUPER-CALEFACIO, -ere, -feci, -factum O. W. *nadmiernie rozgrzewać; superflue calefacere, calorem nimium inferre* THOM. Med. p. 372: in effimera ex medicina laxativa quia s-it ... corpus et resolvit humores. *Ib.* p. 375: calor aliquando caput vel totum corpus s-it in tantum quod spiritus calefiunt superflue et fit febris effimera. *Ita ib. saepius.* IK

SUPER-CALEFACTIO s. **SUPERCAL- FACCIO**, -onis f. *nadmierne rozgrzanie; calefactio nimia* ArPrawn VI p. 46 (a. 1521): arbores ... in brevi destruentur per s-em aquae. *Praec. in textibus med.* THOM. Med. p. 371: effimera fit ex s-e corporis resolutive. *Ib.* p. 372: dico de effimera ex balneo multum calido ... et de balneo arenoso sub sole quia in utroque fit ... s-o. *Ita saepius. Constr. a. sq. gen., cf. supra 32 et 33. b. sq. in c. abl.* THOM. Med. p. 379: si ... s-o in pectore fuerit. GŁOG. Phys. fol. e 3^a: colera cum abundat ... sentitur in corpore humano s-o assidua. IK

SUPER-CALEFIO, -eri, -factus sum *stawać się nadmiernie ciepłym, przegrzewać się; nimis calidum fieri* THOM. Med. p. 200: cavendum est a multum calidis ne s-at epar et augmentetur febris. *Ib.* p. 482: intret balneum aque tepide ut vis medicine evaporet sed non sit ibi diu ne s-at. *Ita ib. saepius.* MW

SUPER-CALESCO, -ere *niezmiernie zapłonać; valde fervidum fieri* JAC. PAR. OpIn p. 300: sitis enim te spiritualis extenuet ... et s-us ad gelidos ... fontes aquarum ... dic ... sitivit anima mea ad Deum, fontem vivum. MW

SUPER-CAPITALIS, -e *odwrócony do góry nogami; praepostere situs, inversus* VITELO Opt. p. 391: in parte conuexa non mutabitur situs imagi-

nis secundum sursum et deorsum, sed in parte concava uidebitur imago s-is uelut antipodes. *MW*

SUPERCELESTIS cf. **SUPERCAELESTIS**

SUPERCILIOSUS, -a, -um F. Th. Bl. S. L.

A. W. I. 1. *srogì, surowy; severus, acer*. 2. *poważny, zasadny; serius, gravis* DokArchWęg II p. 17 (a. 1453): bona ipsius violenter et sine causa s-a intendens vertere recipere non formidabat.

II. *pyszny, wyniosły; arrogans, superbus* MatFil VII (XVIII) p. 46 (a. 1423): taliter docentes phariseis sunt similes, qui ampliabant phylacteria sua ... talis doctrina potest dici s-a. *MW*

SUPERCILIUM, -i n. F. Th. S. Dc. B. L. A.

W. I. 1. *brew; ordo pilorum super palpebram situs*. *Glossae Pol.* RFil XVI p. 344 (a. 1446): s-a, „brvy”. RFil XXIII p. 280 (saec. XV med.): s-um, „zrzeniczą, powyeczka, brew”. GLb p. 20: cilium seu s-um, est ordo pilorum in folliculo oculorum crescens, „brvy”.

2. *powieka; palpebra* HUSSOW. p. 42, v. 940: irruat *fera* in dubios sine quovis ordine motus saepe s-i nictibus acta sui. Cf. *supra* 17.

3. *mina wyrażająca uczucie surowości, gniewu, wyniosłości, stąd także: surowość, gniew, wyniosłość; facies severitatem, iram, arrogantiam prodiens, inde etiam: severitas, ira, arrogantia*. *Glossa Pol.* RFil X p. 142 (saec. XVI): „namyąthnoszcz”, s-um. *Additur* arrogantiae (KADŁUB.(Pl) p. 58 et 151).

II. 1. *wystająca krawędź, występ, skraj; pro-cursus, crepido*. *Praec. montis* (BRUNO Pass. p. 37 et *saepius*). *Glossa Pol.* RFil XXXIII p. 141 (a. 1471): sedebat in s-o, „nawyrchu”. *Constr. sq. gen.*

2. *wyniosły punkt, wzniesienie, pagórek; locus editior; aggeratio, collis*. *Praec. in iunctura* in supercilio *na wyżynie, na wysokości; in sublimi* UrkBBr p. 132 (a. 1284): querunt sue adinvecioni et aliud blandimentum, putantes quod jam resideant pro iudicibus in s-o tribunalis (cf. CodSil V p. 79, a. 1340). SCARB. Sap. I p. 64, 136: in s-o mentis suae celsitudinis positus *Deus* omnes cogitationes ... considerat. *Constr. sq. gen.*

III. *nat. Veneris krwawnik pospolity; Achillea millefolium* Linn. *MW*

SUPER-CITO, -are, -avi *ponownie wzywać do sądu; iterum in ius vocare* TPaw VII p. 252 (a. 1422): si noluerint venire, debent eos s-re, et iure eandem limitationem ... aquirere. *Ib.* p. 268 (a. 1422): quando ... Galiczkowski s-uit Luthconem pro pecunia ... extunc Galiczkowski termino paruit, et Lutek, neque per se, neque per aliquem respondit. *MW*

SUPERCOELESTIS cf. **SUPERCAELESTIS**

SUPER-COGNATUS, -i m. *przyszły krewny;*

propinquus futurus StPPP IX p. 57 (a. 1463): fassa

est, se ibi nichil habuisse tam patrimonij quam matrimonij et sui s-i „pothem badaczy” et consangvinei in perpetuum et in secula. Cf. SUPERVENIO I B I d. *MW*

SUPER-COMPLETUS, -a, -um *phil. więcej niż zupełny; magis quam completus, summe completus* GOST. in MatFil XI p. 129: Deus ... nec est completus, nec est s-us, sed est supra completum, id est super res completas, sicut dicitur esse super res creatas, ut si consideremus esse s-um modo s-i. *Ib. infra* alio modo potest accipi completum large pro omni completionem ... et sic Deus est superperfectus, similiter s-us, quia est perfectus perfectione formali et modo excellentiori quam sint res aliae perfectae. *MW*

SUPER-CONDUCO, -ere, -xi, -ctum (*dodatkowo*) *coś przeprowadzać; (insuper) aliquid peragere* ZabDziej I p. 71 (a. 1462): quia Paulus ... quesivit suam perdicionem et ibi est inhonestatus ... et repulsus est de curia et s-xit suam recognicionem, super hoc posuit suum scabinale. *MW*

SUPERCRESCENTIA, -ae f. (*supercresco*) Dc. W. *dłuższy czas trwania roku słonecznego w stosunku do roku księżycowego; anni solaris spatium longius respectu spatii anni lunaris* AMedi III p. 125 (a. 1468): s-a anni scilicet solaris supra lunarem in undecim diebus. Cf. SUPERAUGMENTUM, SUPEREXCRESCENTIA II, SUPEREXCRESCO I 2. *MW*

SUPERCRESCO, -ere, -crevi, -cretum F. Th. Bl. S. L. A. K. N. W. I. 1. *rosnąć, narastać; augescere, incrementum habere*. *Constr. sq. in c. abl.* JAC. PAR. RefEccl p. 81: multiplices s-erunt in religionibus transgressiones. 2. (*o kwocie pieniędzy, odsetkach itp.*) *rosnąć, powiększać się; (de summa pecuniae, usura sim.) multiplicari* KsgHenr p. 108 (a. 1309): quamvis principalis empcio fuerit pro CC et XII marcis, tamen s-unt hic IX marce et unus ferto propter specialem emcionem. KsgGrWp I p. 4 (a. 1386): Muszko ... et ... Myloch iure optinuerunt super antiquam dominam ... Muszko pro 2 ½ marcis cum usura et Milocha ... pro 4 marcis ... et pro usura s-nthe. *Ita ib. saepius*. *Constr. a. sq. gen.* KsgGrWp I p. 20 (a. 1387): pro dampno vero ulterius istarum quinque marcarum s-nte ducentarum marcarum. *b. sq. propter, cf. supra* 38.

II. *pozostawać, zbywać; relinqui, superesse* *PommUrk II p. 77 (a. 1261): vt ... perpetuo vicario ... prouiderent et si quid s-ret annuatim ad structuram ... monasterii sibi reseruarent. CodEp I 2, p. 71 (a. 1449): ut demum ex illa summa ... possem ad calculum pertingere, quantum s-re poterit ex toto aggregato. *Ita saepius*. *Constr. a. sq. ex, cf. supra* 50. *b. sq. ultra c. acc.* AKapSąd II p. 263 (a. 1469): si quid s-erit ultra necessitatem, ad Byala ... ceram eandem dent. *MW*

SUPER-DESCRIPTUS, -a, -um A. wyżej wymieniony; *supra enumeratus* MonVlad p. 15 (a. 1480): in quo ... actu inter disputandum s-i in haeresi deprehensi per ipsum ... episcopum interrogati. MW

SUPER-DESTINATIO s. **SUPERDESTINATIO**, -onis f. *naslanie kogoś na kogoś; iussum irruptionem faciendi* AGZ XII p. 179 (a. 1448): tu sex tibi similes et totidem inferiores violenter super viam ... super ipsum superdestinasti et tali s-e intulisti sibi duo vulnera. *Ib.* XV p. 10 (a. 1457): tu de domo tua destinasti octo familiares tuos violenter super domum ipsius ... et vestigia tue s-is et signa ministerialis in tempore conspexit *Andreas. Ita saepius. Syn. mandatum* (IurMas III p. 154, a. 1540). *Constr. sq. gen.* AGZ XV p. 124 (a. 1471): pro s-e molendini ac domus. MW

SUPER-DESTINO, -are, -avi, -atum I. *nasylać (kogoś) na (kogoś, coś); (aliquem) ad malum (alicui vel alicui rei) inferendum immittere* AGZ XII p. 133 (a. 1444): Vincencius sentenciavit ... Johannem Cola, quia ipse s-ns quindecim homines cum quinque aratris ybique peraravit ipsius terram violenter. *Ib.* XIV p. 184 (a. 1445): quia viginti ita bonos ut solus et triginta inferiores s-vit violenter super villam ipsius. *Ita saepius. Glossae Pol.* AGZ XIV p. 350 (a. 1452): quomodo ipse s-vit, alias „zaslal”, super viam ... familiam suam. *Ib.* XII p. 437 (a. 1458): quia ipsa ... s-vit, alias „naslala”, sex nobiles. *Ib.* XVIII p. 197 (a. 1480): s-sti, alias „naslalesz”, familiares tuos ... super ipsum Lycz. *N. abs.* AGZ XII p. 134 (a. 1444): Ceczilowsky inculpaverat ... Muszilone ... quod s-sset et submersisset. *Constr. a. sq. super c. acc., cf. supra 25 et* AGZ XII p. 179 (a. 1448): quia tu sex tibi similes et totidem inferiores ... super viam liberam regalem super ipsum s-sti. *Ita saepius. b. sq. in c. abl.* AGZ XIV p. 453 (a. 1455): quia in duodecim similibus s-vit super domum eius.

II. *zlecać (wyrządzenie szkody); (damnum facere) iubere* IurMas III p. 154 (a. 1540): dum aliquis proponit super alium, quia tuo mandato hoc vel hoc est mihi factum ... si autem proponit, quia s-sti facere mihi hoc vel hoc, negans testibus plenis se abducere debet. MW

SUPERDICO, -ere, -ixi, -ictum F. Th. *dodatkowo przyrzekać; insuper promittere* KsgKaz p. 62 (a. 1375): consules seu civitas s-xit super domum Swantke Kobierniski XIII scotos cum I marca. *Cf. DICO II C 3.* MW

SUPER-DICTUS, -a, -um Dc. L. A. O. W. wyżej wspomniany; *supra memoratus* AGZ III p. 124 (a. 1399): dictus rector exponens contra eosdem consules ... in s-is processibus expressis. KsgŁaw-Kaz p. 101 (a. 1410): concordia et compositio per viros s-os cassabitur. *Ita saepius.* MW

SUPERDISPOSITUS, -a, -um Th. *in iunctura littera superdisposita pismo sporządzone odnośnie do czegoś; litterae ad aliquid pertinentes* APozn II p. 42 (a. 1474): quod prefata ... Katherina relicta ... ab huiusmodi dotalicio sibi per ... olim Langhannuss maritum resignato, cedere atque litteram dotalicalem s-am prefate Dorothee reddere debet. MW

SUPERDO s. **SUPER DO**, -are, -dedi, -datum F. Th. I. 1. *wcześniej dawać, wcześniej płacić; prius dare, prius solvere* TPaw III p. 153 (a. 1390): Przeczslaus sculteciam emit, hoc Petro persoluit, restituit et Petrus hoc persoluit sibi, quod s-erat.

2. *naliczac zawyżoną kwotę do zapłaty; summam solvendam nimis augere* LibProscr p. 136 (a. 1369): quod quicumque hospes vel concivis aliquid adderet super quartenses cambiando pro grossis vel eciam venalia sua carius pro quartensibus quam pro grossis exhiberet, aliquid s-ret, tunc eqs. PP II p. 140 (a. 1452): si ... theoloneator aliquid supra mille marcas aliquo annorum istorum nobis soluendas s-erit, id nos ipsi ad soluendum nolumus obligari.

II. *dokonywać przeniesienia własności (czegoś), przekazywać (coś); tradere, cedere (aliquid)* KsgPrzem I p. 257 (a. 1439): eodem iudicio Homczy ... s-dit ortum, qui ... iacet in ripa San, Iacowou dyacowy. *Ib.* p. 271 (a. 1440): eodem iudicio Sydor ... s-dit agrum Hulmon, prout solus tenuit cum omni iure. MW

SUPER-DOTALICIUM s. **SUPERDOTALITIUM**, -i n. *przywianek, wiano; summa pecuniae, quam maritus post matrimonium contractum uxori voluntarie legabat et in bonis suis collocabat* IurMas III p. 195 (a. 1540): mulier nobilis post mortem viri sui, si ad secundas nuptias convolverit, poterit integram summam pecuniarum in dotalitio suo expressam, tam verae dotis, quam s-i, alias „przywyanek”, tollere et recipere de bonis viri sui prioris ... cautionem tamen ... facere ... debet, quod dictum s-um post mortem dictae mulieris revertetur ... ad bona praedicta, unde illud acceperit; tale autem s-um, alias „przywyanek”, successores mulierum praedictarum lucrari non possunt. *Cf. P. Dąbkowski, Prawo prywatne, t. I, Kraków 1867, p. 406 sqq.* MW

SUPER-DOTO, -are *nadzwyczajnie uposażać; singulariter dotare* KodKWil p. 726 (a. 1507): intencione s-ndi ecclesiam parochialem in Merecz ... inscribit pro dicta ecclesia ... sex ... kmethones cum eorum terris. MW

SUPERDUCCIO cf. **SUPEREDUCTIO**
SUPERDUCO, -ere, -dixi, -ductum F. Th. Bl. S. Dc. L. A. I. 1. *sprowadzać, brać sobie (kogoś) jako kochankę lub kochanka; (aliquem) amatricem*

vel amatorem ductare. Constr. sq. dat. incommodi HERBORD p. 99: viginti quatuor concubinas, quas ritu gentili sue legitime uxori s-erat, publice abiuravit.

2. (in) uxorem, (in) mulierem, maritum, (in) virum, in matrimonium (*po śmierci małżonka lub za jego życia*) ponownie wychodzić za mąż lub żenić się; (*de viro et muliere*) denuo alicui nubere (*priore consorte mortuo vel vivente*) CracArt suppl. I p. 37 (a. 1411): quia ipsa eum duxit in maritum legitimum secumque matrimonium in facie ecclesie contraxit et demum eum mutua cohabitatione spoliavit aliumque maritum s-xit expost. *Ib.* III p. 152 (a. 1444): Margaretha ... cum Paulo de hic comaneat simul et Stachna ... per dictum Paulum s-ta ad alia vota convolet. ArHist V p. 159 (a. 1475): lapso ipso anno idem Paulus ab ea recessit, post cuius recessum et credens ... sublatum fore de terra Nicolaum sibi s-xit in virum et cum eodem ... se copulari effecerunt. *Ita saepius*. Constr. a. sq. dat., cf. supra 1877,19 et AKapSąd III p. 76 (a. 1500): alia sibi muliere s-ta. *Ita saepius*. b. sq. de: ZabDziej II p. 507 (a. 1489): quam mulierem viduam providus Iacobus ... de consensu domini s-it. DokPaul II p. 485 (a. 1524): qui de prope Opole aliam uxorem s-xit. c. sq. in c. acc. d. sq. post: DecrICC II p. 156 (a. 1495): post ... uxoris prioris mortem aliam s-xit uxorem. *Ib.* p. 352 (a. 1509): post cuius mortem uxor sua in eadem bona s-xit sibi matrimonialiter alium virum. e. sq. praeter c. acc. ZabDziej III p. 304 (a. 1494): promittens nullam aliam preter dictam Elenam in uxorem s-re.

3. (*bez kontekstu wcześniejszego małżeństwa*) później, następnie wychodzić za mąż lub żenić się, następnie wstępować w związek małżeński; (*contextu prioris matrimonii absente*) deinde nubere alicui DecrICC I p. 460 (a. 1476): si maritus, qui fuit eiusdem Katherine ... mortuus est et post mortem suam dimisit filium et filiam ... et ipse Mathias lanifex s-xit ... filiam eiusdem Katherine ... in uxorem. *Ib.* p. 482 (a. 1478): si filia olim Luce ... iuxta reformationem, quam sibi Niger Petrus precustodivit in iure super propinquitatem bonorum post patrem ... adveniens ad annos discrecionis ... et virum legitimum sibi s-ns obsiluit ... extunc propinquitatem suam ammisit. CracArt II p. 550 (a. 1538): que Margaretha ... genuerat duas filias, Barbaram videlicet, quam idem testis s-erat sibi in uxorem et Dorotheam ... tertia filia dicti Jaczek erat ... Magdalena, que s-xerat sibi in matrimonium Leonardum cantrifusorem. *Ita saepius*.

II. 1. wprowadzać coś nowego lub coś zamiast czegoś; aliquid novum vel aliquid loco alicuius rei inducere NIC. BŁ. Sermon. II p. 71: isti videntur contemnere Dei creaturam neutralem et propriam s-re

quasi meliorem ... artificialis species s-itur et facies obducitur naturalis. SSrSil I p. 410 (a. 1482): in rectoriis fecit vetustas picturas delere et novas s-re.

2. dodatkowo wyznaczać, dodatkowo powoływać; insuper destinare, insuper nominare TextTheol p. 193 (a. 1430): qui, cum rudis esset litterarum, alterum secum consecravit, quo facto populo displicente s-tus fuit tertius papa.

III. 1. praec. pass. pokrywać, zakrywać (coś) czymś, obkładać, okuwać, obszywać; obducere, obtegere, obtexere (aliquid) aliqua re VHedv p. 580 (saec. XIII ex.): color corporis eius ... pallidus erat ... cutisque ipsius quibusdam s-ta rugacionibus. VITelo Persp. p. 158: si homo ... conspexerit terram, quae est ante pedes eius, tunc longitudo linearum radialium erit quantitas lineae erectionis; s-ta superiori palpebra visui erit quasi indivisibilis, sicut angulus contingentiae. *Ita saepius*. Glossa Pol. AGZ XV p. 361 (a. 1498): recepisti subam vulpineam cum baiulo ... s-tam, alias „poschytha”, panno rubeo. Constr. a. sq. dat. JAC. PAR. RefEcll p. 279: cicatrix s-ta vulnere non sanato. b. sq. abl. AKapSąd I p. 126 (a. 1479): sepulcrum ... de marmore auricalco s-to (*ed. auri calco*). *Ib.* II p. 303 (a. 1483): in pergamento de littera veteri alicubi caduca et asseribus magnis alba cute s-tis. *Ita saepius*. c. sq. in c. acc. InwKKr p. 30 (a. 1563): baculus pastoralis ... laminis argenteis in lignum s-tis.

2. sprowadzać na siebie, ściągąć na siebie (coś złego lub niekorzystnego); sibi contrahere, concitare (aliquid mali vel importuni) ChrPol p. 635: hic omni glorie sue confusionem s-xit per calumpnias et iniqua iudicia. DŁUG. Op. p. 340: Cracoviensis ecclesia ... mutilata fuerit in diem hanc et eclipsata, caliginem Gnesnensi ecclesiae non mediocrem, sed et Regno Poloniae s-ns. *Ita saepius*.

IV. 1. prowadzić ku górze, podnosić do góry; supra ducere, levare NIC. BŁ. Tract. fol. h II°: sacerdos ... in modum crucis s-it et circumducit incensum supra sacrificium et altare. N. locut. a. manum superducere wyciągnąć rękę po więcej, zażądać dodatkowych środków; impensam maiorem petere PommUrk VII p. 313 (a. 1329): ideo promissimus consulibus et civibus predictis, quod, quandocunque s-erimus manum nostram ... vias inveniemus ad hoc, quod illud, quod restat ad solvendum ... persolvatur, ne per gwerram ... oppidum nostrum ... contingat dampnis gravibus subiaccere. b. terram superducere spulchnić, przekopać; sulcare KO-MOR. p. 176: ubi ... vimina circumquaque, que fratres extirpantes et terram s-ntes fecerunt ortum.

2. wyprowadzać wnioski, wywodzić; deducere SCARB. in TextTheol p. 105: ad enervandum errores ex falsis Wycklif et Ioannis Hus ... dogmatibus s-tos.

V. *mnożyć; multiplicare* MARTIN. p. 53: similiter operaveris, si pyramidem per pyramidellam metiri volueris, s-ns proportionem diametri ad diametrum et suum quadratum.

VI. *pass. znikać, oddalać się; effugere* KOMOR. 274: alie puelle nobiles ... quia mane s-ti erant Turci, fuga salvate sunt. MW/MR

SUPERDUCTA, -ae f. (superductus, superduco) *poszwa; involucrum linteum, quo lodix ac culcitra obducuntur* CracArt II p. 173 (a. 1521): item s-e 2, alias „czychy” ... item s-a de „czwylych”. *Ib.* p. 349 (a. 1538): item s-e ad plumaticas 2. *Ita ib. saepius.* IK

[**SUPERDUCTIO**] s. **SUPERDUCCIO**, -onis f. F. Th. Bl. L. W. *związanie się z inną kobietą pomimo pozostawania w ważnym związku małżeńskim; actus alteram mulierem ductandi matrimonio legitimo durante* ArHist V p. 180 (a. 1490): Luca puniendus per suum prelatum diocesanum pro excessu s-is alterius mulieris secum adulterantis. IK

SUPERDUCTORIUM, -i n. (superducere) *poszwa, poszewka; involucrum linteum, quo lodix et culcita obducuntur* ŻrWaw VIII p. 21 (a. 1539): Dorothea ... recognovit se ... domino Martino ... duas plumaticas superiores cum s-is ... tres cussinos cum duobus s-is ... donasse. CracArt II p. 468 (a. 1547): s-a ad plumaticas. *Glossa Pol.* CracArt II p. 602 (a. 1547): s-a, alias „czeski”, de rubeo veluto. *Ita saepius.* Constr. a. sq. ad, cf. supra 27. b. sq. in c. acc. CracArt II p. 602 (a. 1547): s-a nova in magnas plumaticas ... item s-a nova in cusinos seu cervicalia. c. sq. de, cf. supra 28. IK

SUPERDUCTURA, -ae f. (superducere) B. I. *oprawianie książek; actus libros contegendi* AKapSąd III p. 289 (a. 1507): venditori librorum ... quando miserit „plathi” ad s-am, solvatur.

II. 1. *wierzchnia warstwa naszyta na coś; tegumentum superne assutum* SSrSil I p. 327 (a. 1482): utpote cappam viridem meliorem, que erat s-a cujusdam schube polonice.

2. *poszwa na pierzynę; involucrum linteum, quo plumacium obducitur* AKapSąd II p. 743 (a. 1509): plumaticam ... legavit ... cum s-a nova. IK

SUPEREDIFIC... cf. **SUPERAEDIFIC...**

SUPEREFFLUENS, -ntis adi. scr. superfluens, super effluens, superffluens, superfluens F. Th. B. W. I. *nadzwyczaj szczodry, hojny, obfity; largissimus, liberalis, abundans* PommUB p. 100 (a. 1248): ut ipsas ... petitiones ... de s-i gratia taliter exaudire curetis, ut eqs. DokMp I p. 390 (a. 1414): ut homo ... uberiori s-is bonitatis habundancia premietur. *Ita saepius.* *Glossae Pol.* RFil XXIV p. 355 (saec. XV in.): s-es, „przeslycznocz”. *Ib.* XXV p. 152 (saec. XV med.): propter assistenciam omnis boni ... s-em, „przepelnyayacz”.

Constr. sq. in c. abl. SCARB. Sap. I p. 186,231: ipsum sc. Deum ... s-em in bonitate cognoscit.

II. (o mierze ziarna) *czubaty, kopiaty; (de mensura grani) vasi ad cumulum impleto aequus* CracArt suppl. II p. 56 (a. 1435): in causa ... super solucione missalium sive annonarum s-is mesure, alias „wyrzchowate”, agitata (*ita ib. saepius.*) DokLub p. 258 (a. 1447): chorum brasei s-em, alias „vyrzchowati” ... tenetur dare. *Ita saepius.* Syn. cumulatus (ArPrawn VII p. 62, saec. XVI). Opp. hostorio exaequatus (ArPrawn VII p. 62, saec. XVI), planus (Visit. p. 253, a. 1512). *Glossae Pol.*, ut supra et RFil XXIV p. 74 (saec. XV in.): dabitur vobis ... bonam et confertam et coagitatam et s-em mensuram, „prawdziwą”, „pełną”, „straszną”, „wirwchowatą”. *Alluditur ad Vlg. Luc. 6,38.* Sim. RFil XXIV p. 367 (saec. XV med.): mensuram confertam, coagitatam et s-em, „natraszona”, „natłoczona”, „obvythą pełną”. *Ib.* XXV p. 173 (saec. XV): mensuram confertam, „nasypanyą”, coagulatam, „nathłoczona”, s-em, „oplynyona”. Cf. EF-FLUO I D, SUPEREMINENS I, SUPERFLUE II 3, SUPERFLUENTER et Słownik staropolski s.v. pełny I et wierchowaty. IK/JM

SUPER-EFFLUENTIA, -ae f. B. L. W. *nadzwyczajne opływanie (w łaskę); maxima affluentia (gratiarum)* NIC. BŁ. Sermon. III p. 79: in verbis propositis ... angelicae salutationi Virgo Maria ... commendatur ... a gratiarum plenissima s-a, ibi ‘gratia plena’. IK

SUPEREFFUNDO s. **SUPER EFFUNDO**, -ere, -fudi, -fusum F. Th. Bl. L. I. *zalewać; circumfundere* AGZ XVII p. 329 (a. 1496): intulit sibi vulnus cruentum ... et sibi frinum recepit ... violenter, quam violenciam (*sic*) effusione sanguinis s-dit domicilium ipsius. Cf. SUPERFUNDO I I.

II. inscriptionem alicui *przepisywać na kogoś; i. transferre* StPPP IX p. 240 (a. 1540): scultetus ... recognovit, quia ... partem mensurarum molendini ... in quindecim marcis pecunie ... dat, donat, s-it predictam inscripcionem fratri suo (*ed. superffundit*). *Ib. infra* nobilis ... Iohannes ... s-it predictam inscripcionem, inscribit has predictas mensuras ... nobili domino Felici. IK

SUPEREGREDIOR, -i, -gressus sum F. Th. Bl. I. *trans. wykraczać poza (coś), przekraczać (coś); excedere, transgredi (aliquid).*

II. *intrans. powstawać, wylaniać się; oriri, exire* HESSE Matth. IV p. 296,22: a voluntate mala semper s-itur malum opus et a bona bonum. IK

SUPER-ELABORO s. **SUPERLABORO**, -are, -avi, -atum *pracować więcej; plus laborare* Visit. p. 41 (a. 1511): laborant duos dies de 1/2 laneo in septimana et tempore messis octo dies s-ant. *Ib.* p. 51 (a. 1511): laborant unam diem in septimana et

tempore messis octo dies s-ant (*ad rem cf. ib. p. 62, a. 1511: laborant unam diem in septimana et ultra hoc tempore messis octo diebus*). *Ita ib. saepe.* IK

SUPER-ELIGO, -ere, -legi, -lectum wybierać kogoś dodatkowo; *aliquem insuper legere* KodWp II p. 474 (a. 1335): si in dicto loco et die dicti quatuor hec commode facere nequiverint, tunc ... de alio loco et tempore, et de quinta persona s-nda providebunt. IK

SUPEREMICO, -are, -ui F. Th. Bl. W. (*in imagine*) przewyższać blaskiem; *lumine praestare* NIC. BŁ. Serm. III p. 74: Virgo Maria omnem creaturam lucentem ... excellenter s-at. IK

SUPEREMINENS, -ntis adi. F. Th. Bl. N. K. W. I. (*o mierze ziarna*) czubaty, kopyaty; (*de mensura grani*) vasi ad cumulum impleto aequus DŁUG. LibBen II p. 126: ecclesia ... habet ... quinquaginta ... avenae mensuras, mensurae aequalis, seu s-tis. Visit. p. 683 (a. 1531): ex quibus 5 choris dantur 4 s-es, alias „wyrzchowate”, et quintus aequalis. Cf. SUPEREFFLUENS II, SUPERFLUE II 3, SUPERFLUENTER.

II. najwspanialszy, nadzwyczajny; praestantissimus, excellens SCARB. Sap. I p. 29,39: sciat s-em caritatem Patris, qua dilexit sic hominem ut Filium. Theiner II p. 83 (a. 1450): divina s-ns largitas ... in multis sic gratie sue dona diffundit. *Ita saepius.* Syn. summus (CodEp I 2, p. 193, a. 1459). IK

SUPEREMINENTER adv. Th. L. A. W. *w sposób wszystko przewyższający; cum maxima praestantia* GŁOG. Anim. fol. X VII^a: intellectus diuinus ... s-r preexistit omne ens. *Id.* Porph. k IV^b: Deus ... transcendens quia in eo sunt perfectiones omnium rerum s-r. IK

SUPEREMINENTIA s. **SUPEREMINENTIA**, -ae f. F. Th. Bl. S. B. L. N. K. W. I. *doskonałość, wspaniałość; excellentia, sublimitas, praestantia.*

II. wystawianie, górowanie w przestrzeni, także znaczna wysokość (czegoś); prominentia, etiam altitudo insignis (alicuius rei) HESSE Matth. VII p. 111,4: s-a montis radium solis e vicino recipiens significat cor humanum per amorem elevatum. MIECH. Chr. p. 326: mauseoleum est superpositum marmoreum cum s-a lignorum rubefactorum. IK

SUPEREMINEO, -ere, -ui F. Th. Bl. S. L. A. W. I. *intrans. 1. wznosić się wysoko, wystawać, górować (nad czymś); prominere, exstare, superesse (alicui rei).* Constr. **a. sq. dat. b. sq. inter:** SSr-Sil XVII p. 38 (saec. XVI in.): inter que aedificia s-et pretorium. **c. sq. super c. abl.** RHer III p. 99 (a. 1456): super quo solio rex coronatus ... s-bat.

2. wyróżniać się (na tle kogoś lub czegoś), być znacniejszym (w porównaniu z kimś lub czymś); praecedere, antestare (alicui, alicui rei) VINC.

p. 427: venit una s-ns aliis procella. AMedi III p. 140 (a. 1468): divina bonitas omnibus s-ns. *Ita saepius.* Constr. **a. sq. dat., ut supra. b. sq. abl.** CRIC. in Tom. II p. 77 (a. 1512): Nicolaus ... et Stanislaus ... ambo quidem bello et ingenio, Stanislaus tamen corporis ad hec et forme dignitate ceteris s-ns.

II. trans. przewyższać (kogoś); superare, antecellere (aliquem) SCARB. Sap. II p. 205,371: qui praelatus utique tanta debet s-re populum sapientia et scientia. CRIC. p. 25, v. 115: qui charite et vultu procures s-et omnes. *Ita saepius.*

III. nieuchronnie zagrażać; necessario imminere DŁUG. Op. p. 100: ad beati Stanislai invocationem nauclerus natando mortis s-ntis evasit periculum. IK

SUPERENARRABILIS, -e adi. (*super et enarro*) przekraczający możliwość wyrażenia słowami, niemożliwy do opisania; *qui verbis explicari non potest, ineffabilis* SCARB. Glor. p. 101,23: sola quippe Trinitas nota est sibi ipsi et homini Christo (*ed. Christi*), quae est supernaturalis, s-is, superinscrutabilis. *Id.* Sap. I p. 115,33: eo, quod traditur a sanctis incontemplabile, supernaturale, s-e (*ed. supernarrabile*), incomprehensibile ... superessentialiter exsuperans omnem sensum. IK

SUPERENATO, -are, -avi, -atum F. Th. Bl. Dc. *wyphywać na powierzchnię, wynurzać się; innatare, emergere* RFil XXV p. 78 (saec. XIV ex.): appropinquante autem passione Domini predictum lignum s-re, „fsplinølo”, perhibetur. IK

[SUPEREQUITATIO] s. SUPEREQUITATIO s. **SUPEREQUITACIO**, -onis f. (*superequito*) *najazd, napaść; irruptio, incursio* StPPP II p. 608 (a. 1451): scitis, quia s-o dicta, alias „naya-st”, super domum tangit honorem ipsius Petri. *Ib.* VII p. 404 (a. 1455): Nicolaus Setcouicz ... producet sex testes ... pro s-e, alias „o nayasth”, super domum erga Nicolaum de Lazi. *Ib.* II p. 900 (a. 1494): Nicolaus proposuit super ipsum Paulum, dicens, quomodo ipsi violencias et s-es super villam tenute ipsius ... faceret. Cf. SUPEREQUITO II 2, SUPERINEQUITO II. IK

SUPEREQUITO, -are, -avi, -atum Th. B. L. I. *objeżdżać jakiś obszar na koniu w celu wyznaczenia granic; limitum constituendorum causa agrum equo circumire* DokMp II p. 63 (a. 1426): in propria persona ad granicias limitandas s-vimus ibique ... granicias fecimus.

II. 1. praec. (super) viam zastępować, zajeżdżać komuś konno drogę; alicui equis occurrere ita, ut iter porro facere non possit AGZ XI p. 376 (a. 1451): Pelka ... proposuit contra ... Petrum ... pro eo, quia s-vit graniciem metquintus et pecora, que ipse Pelka in suis dampnis in suam bostarim impulit ... de ipsa bostari emittere mandavit. AGZ

XII p. 266 (a. 1460): tu cum duodecim tibi similibus ... violenter s-n's super viam ... regalem ... recepisti sex boves. *Ita saepius. Constr. a. sq. dat.* StPPP VI p. 26 (a. 1507): pro eo, quia ipse ... servitori officario ... viam liberam ... cum decem sibi similibus ... s-set. *b. sq. super c. acc., cf. supra 2. Cf. SUPERINEQUITO I.*

2. (zwl. konno) najeżdżać, napadać; (praec. equitando) irrumperere, incurrere StPPP VII p. 404 (a. 1455): qui iurabunt, quod idem non s-uit super domum. AGZ XII p. 435 (a. 1458): cum octo sibi similibus ... violenter s-vit, alias „nagechal”, super hospiciis ... in Krziuotuli. AKapSąd III p. 204 (a. 1520): miror ... quod nedum in eo, sed in aliis locis me s-ndo vexas ac multociens irritas. *Cf. SUPEREQUITATIO, SUPERINEQUITO II. IK*

SUPERERIGO, -ere, -xi, -ctum F. L. wznosić się (ponad coś), przewyższać (coś); altius eminere (quam aliquid), superare (aliquid) JAC. PAR. OpIn p. 273: nam ... mens ignita erigitur ad profundiorum sapientiam ratione ardoris ipsam s-ntis (laudatur Bonaventurae Mystica theologia). MatFil VII p. 74,132 (saec. XV ex.): rationes ... superstantes animo et s-tas corporibus et naturis (laudatur Eustratii commentationes in Ethica Nicomachea). *IK*

SUPEREROGABILE, -is n. (supererogo, supererogabilis adi. nusquam legitur) coś więcej niż to, co jest wymagane; id, quod plus quam debitum est NIC. BŁ. Serm. II p. 204: oportet lapsos ad rationem operis meritorij superaddere aliquid s-is. *IK*

SUPEREROGATIO s. **SUPEREROGATIO**, -onis f. F. Th. Bl. B. L. W. eccl. robienie dobrowolnie więcej niż to, co jest wymagane, nadatek w robieniu czegoś; actus plus quam debitum sponte faciendi MATTH. Lect. II p. 9,23: multi volunt offerre voluntaria, quae sunt s-is, et dimittere necessaria. PETR. WYSZ Spec. p. 168: alia vota ... sunt s-is, id est ad maius bonum augendum. *Ita saepius. Opp. necessitas* (HESSE Matth. III p. 195,12; id. IIIA p. 106,28 et saepius). *Praec. in iunctura* opera supererogationis (WŁODK. ScrSel II p. 380; NIC. BŁ. Serm. I p. 250; HESSE Matth. IIIA p. 5,25 et saepe). *Constr. sq. gen.* NIC. BŁ. Serm. II p. 11: amor Dei in homine ... potest cognosci ... ex s-e consiliorum. HESSE Matth. III p. 134,36: evangelica s-e ulterioris patientiae ... cum s-e beneficentiae. *Ita saepius. IK*

SUPEREROGATORIUS, -a, -um (supererogo) S. L. przydzielany dodatkowo, dodatkowy; qui insuper datur, additicius SSrSil I p. 412 (saec. XV ex.): plures s-as gracias addidit. StCrac p. 121 (a. 1582): quae marca capitularis uti et aliae distributiones s-ae ... illis tantummodo dominis ... dari ... solita erat. *IK*

SUPEREROGO s. **SUPERERROGO**, -are, -avi, -atum F. Th. Bl. S. Dc. L. W. **I. 1.** płacić więcej, niż się należy, nadpłacać; solvere plus quam est debitum. *Constr. a. sq. dat.* HESSE Matth. IV p. 396,39: qui ex re ... accepta multum iuvatur, potest propria sponte aliquid vendenti s-re. *b. sq. ultra:* RevVlad p. 171 (a. 1598): quod ultra privilegium ... super pascua illis concessum s-ant florenos 20.

2. udzielać więcej, przyznawać dodatkowo; plus donare, insuper tribuere StCrac p. 50 (a. 1437): absentes ... vel tardi ... intrantes, tam quotidianis quam s-tis distributionibus careant illo die; s-tas ... ad infirmos ... nolumus extendi. SSrSil VII p. 166 (a. 1467): sicut de s-tis sibi beneficiis tanquam ingratissimus semper conqueritur. *Constr. sq. dat., ut supra et RFil XXV p. 129 (a. 1475):* qui s-ant sibi aliquas penas parvas et solum ad breve tempus.

II. robić więcej, niż jest wymagane; facere plus quam est debitum MATTH. OpTheol p. 390: sufficit enim, non neglectis illis operibus. quae fieri debent, habitualis et radicata dulcedo tamquam summa capitalis ... si autem aliquid s-tum fuerit, pro lucro reputetur (cf. SCARB. Sap. III p. 198,194). *Ib.* p. 391: nescio quo modo non contentantur homines, nisi s-etur aliquid dulcedinis actualis. NIC. BŁ. Serm. II p. 204: non superest, quod vltra statum innocentiae s-emus, nisi poenalitas. *Glossa Pol.* RFil XXIV p. 75 (saec. XV in.): s-eris, „natto vcinisz”. *IK*

SUPER-ESSENTIALIS, -e adi. F. L. W. phil. ponadistotowy; qui est supra essentiam VITELO Persp. p. 41: triplex est cognitio in intelligentia ... in exemplari per causas s-es, in se ipsa per causas essentielles, in rebus ex earum praesentia (cf. *ib.* p. 43). SCARB. Glor. p. 101,24: sola ... Trinitas ... est ... supernaturalis, superenarrabilis ... s-is. *Ita saepius. IK*

SUPER-ESSENTIALITER adv. L. W. phil. w sposób ponadistotowy; modo qui essentiam transgreditur SCARB. Glor. p. 101, 24: sola ... Trinitas ... s-r exsuperans omnem sensum, omnem rationem, omnem intellectum. SCARB. Sap. I p. 116,36: lumen ... s-r exsuperans omnem sensum. *IK*

SUPEREXALTO, -are, -avi, -atum F. Th. Bl. L. N. K. W. **I. 1.** wychwalać, uwielbiać; laudibus extollere, venerari.

2. wywyższać, wynosić; extollere, efferre. *Constr. sq. super c. acc.* AH XXIV p. 188 (saec. XV): cuncta super sidera s-ta Maria.

3. doprowadzać do wywyższenia kogoś, podniesienia czyjegoś znaczenia; efficere, ut aliquis locum altiore teneat SCARB. Sap. II. p. 120,42: dum fratres Ioseph iustum ... extinguere crediderunt, disponente per inaestimabilem providentiam Deo s-runt.

II. przewyższać coś, górować nad czymś; excedere, superare. Constr. sq. dat. *KodWp I p. 101 (a. 1220): de misericordia, que s-at iudicio (cf. *Vlg. Jc. 2,13*). HESSE Matth. VI p. 260,8: hoc iudicium s-at misericordiae Dei. *Ita saepius.* IK

SUPER-EXAUDIO, -ire dawać komuś szczególnie posłuch; *audientiam singularem alicui tribuere* JAC. PAR. Var. I p. 100: ecclesia ... errare non potest in hiis, que ad fidem et salutem animarum pertinent ... cum ille, qui s-itur pro sua responsione dixit Petro: super hanc petram edificabo ecclesias meam. IK

[**SUPEREXCEDENTIA**] s. **SUPEREXCEDENCIA**, -ae f. (superexcedo) L. aquae nadmierne spiętrzenie wody (na rzece przy młynie); *aqua nimis sublata (in fluvio apud molas)* KodWp III p. 157 (a. 1360): quod nulla utrarumque parcium supra clavum predictum debet aquam sursum extollere ... et Peregrinus ... domino abbati et suis successoribus non debet nocere per s-am aque in molendino. IK

SUPEREXCEDO, -ere, -cessi, -cessum F. Th. Bl. L. O. W. I. mieć większe znaczenie (niż coś), przewyższać (coś); *antecellere, superare (aliquid)* SCARB. Sap. I p. 176,176: nam pax et laetitia, quam exinde quis consequitur, s-it omne gaudium mundi. JAC. PAR. RefEccl p. 122,14: scimus ... in omni opere Domini concurrere misericordiam et iustitiam; misericordiam tamen semper s-re, nam semper citra condignum punit. *Ita saepius.*

II. przerastać (czyjeś siły); longe evincere, exsuperare (vires alicuius) KrMu p. 54,10 (a. 1407): non potero commodose exequi premissum officium ... onus ... gravissimum s-ns vires meas. IK

SUPEREXCELLENS, -ntis adi. F. Th. Bl. L. W. nadzwyczajny, najwspanialszy, najwyższy; *eximius, praestantissimus, maximus* KADŁUB.(PI) p. 65: cuius tam pereximie felicitatis s-em ... te auctorem existima. *Ib.* p. 73: nam ut alios sine invidia preteream, s-em audi Codri uirtutem. MATTH. Prax. p. 129: haec est vere s-ns gratia sacerdotum manibus suis Deum suum tenere et aliis dando porrigere. *Ita saepius.* IK

SUPEREXCELLENTER adv. (superexcellens) B. L. W. nadzwyczajnie, w najwyższym stopniu; *egregie, praestanter* SCARB. in *MedPhil* XXIV p. 130,225: ipsam universitatem generalis studii s-r nobilitat, quia ipsius obiectum est, quod omnia appetunt ... videlicet Deus gloriosus, summum bonum. JAC. PAR. OpIn p. 325,18: ex illa ... adhaesione summi boni ... efficiuntur homines heroici, id est s-r virtuosi. IK

SUPEREXCELLENTIA, -ae f. Th. B. L. W. I. doskonałość, znakomitość; *praestantia, eminentia* GOST. in *MatFil* XI p. 125 (a. 1507): causa pri-

ma ex sui s-a habet agere creaturas ... causa autem prima excellit omne perfectivum.

II. wyjątkowa obfitość; eximia abundantia StMed XIX 2 p. 158 (saec. XV): generatur crispices crinum ... propter humidi defectum in capillis et calidi s-am et siccitatis. IK

SUPEREXCELLO, -ere, -ui F.(superexcellens), Th. Bl. L. A. N. W. znacząco (coś) przewyższać; *longe (aliquid) superare* VHedv p. 554 (saec. XIII ex.): ipsa vero hec videns ... a se peti, quod ... erat ... declarativum divine virtutis suaque s-ret merita. HESSE Matth. VII p. 215,17: quamvis enim pro universis beneficiis Deo gratias teneamur reddere, maxime tamen de beneficio isto imaginis suae, quod s-it omnia. *Ita saepius.* IK

SUPER-EXCESSIVUS, -a, -um L. W. ogromny, bezgraniczny; *immensus, infinitus* HESSE Matth. IV p. 149,35: si ... tibi singularis et s-a fiducia in Christo. IK

SUPER-EXCESSUS, -us m. W. niezwykła ekstaza; *ecstasis mirabilis* JAC. PAR. OpIn p. 268,27: qui ... curiosiorem exteriorum totaliter abscidat ... orationi devote operam tribuat ... sibi non impossibilem istum s-um fore sentiet. IK

SUPEREXCRESCENTIA s. **SUPEREXCRESCENCIA**, -ae f. (superexcreasco) Dc. L. N. W. I. grunt stanowiący nadwyżkę powstałą przy podziale ziemi na łany; *ager cultus, qui ex divisione arborum in laneos (cf. s.v.) superfuit* CodSil X p. 99 (a. 1325): fratres ... solvere consuevissent ... redditus annuales ratione ducalis servicii nominatim de s-a Richensteyn. ArHist X p. 351 (a. 1521): s-e iste, que eis sc. cmethonibus addite sunt, convertantur in agros cmethonales. Cf. EXCRESCENTIA I, SUPERACCRESCENTIA, SUPERFICIES III 3.

II. astr. dłuższy czas trwania roku słonecznego w stosunku do roku księżycowego; anni solaris spatium longius respectu spatii anni lunaris BIEM p. 45,16: una earum lunationum semper erit embolismalis, id est superexcrecens, sic dicta, quia causatur ex s-a sive excessu anni solaris supra lunarem. Cf. SUPERAUGMENTUM, SUPERCRESCENTIA, SUPEREXCRESCO I 2. IK

SUPEREXCRESCO, -ere, -crevi, -cretum Th. Bl. B. L. Ha. H. N. K. O. W. praec. in usu part. act. I. 1. (o kwocie pieniędzy, zysku itp.) przekraczać ustalony poziom; (de summa pecuniae, lucro sim.) excedere pretium quoddam definitum PommUrk V p. 249 (a. 1316): si Hinricus meliores villas pecunia persoluta nobis reperiret, dictus pater ... pro s-nte valore pecuniam nobis addet, si ... villas estimaverit ... minus dignas, s-ntem summam sibi superaddemus. ArPrawn X p. 210 (a. 1407): si Petrus ... cum uxore ... non liberabuntur a debito, tunc ... Michael in valore s-nti (ed. super excre-

centi) in bonis debitum confessatum consequi debebit. *Ita saepius. Constr. a. sq. de:* CracArt I p. 68 (a. 1423): quidquid s-ret aut s-et de bonis suis omnibus tali distributione ... facta ... hoc totum ... uxori sue ... dedit. **b. sq. ultra:** StPPP V p. 35 (saec. XV): redditibus s-ntibus ultra reipublicae procuracionem.

2. astr. (o roku słonecznym) trwać dłużej; (de anno solari) longius procedere AMedi III p. 125 (a. 1468): embolismalis annus id est s-ns (*ed. super ex crescentes*) ... quia superabundat duos annos praecedentes una lunatione. BIEM p. 45,15: una earum lunationum semper erit embolismalis, id est s-ns, sic dicta, quia causatur ex superexerescencia sive excessu anni solaris supra lunarem. *Cf. SUPERAUGMENTUM, SUPERCRESCENTIA, SUPEREXCRESCENTIA II.*

3. odznaczać się niezwykłą obfitością; abundantia insigniri HESSE Matth. IV p. 106,22: duodenarius est primus numerus superabundans et s-ns ad figurandum plenitudinem gentium intraturam per eorum praedicationem.

II. nabrzmiewać, nadmiernie puchnąć; nimium tumescere Gloss. III p. 46 (saec. XV): tertia infirmitas idropisis est ipasarcha, id est s-ns, scilicet quod humores superhabundant ... in homine. *IK*

[**SUPER-EXPRESSO**] **s. SUPEREXPRESSO**, -are, -avi, -atum *wcześniej wymieniać, wcześniej wspominać; supra exponere, supra commemorare* PP II p. 114 (a. 1450): in causis ... criminalibus ... scultetis ville ... in articulus s-tis iudicandi, sentenciandi ... plenam damus ... facultatem. *IK*

SUPEREXSTO s. SUPEREXTO, -are F. Th. Bl. S. B. O. W. **I. (o ludziach) pozostawać przy życiu, przeżyć kogoś; (de hominibus) superesse, vita superare aliquem** ArPrawn VI p. 165 (a. 1554): mortuo patre filiis et filiabus s-ntibus filiae per fratres ... exdotari debent.

II. (o rebus) pozostawać, zachowywać się; (de rebus) remanere, servari IurMas I p. 3 (saec. XIII): vidue, non habenti filium ex uiro defuncto, si dos, quam secum attulit, non s-at, de bonis uiri defuncti prius exsoluatur integre extimatio totius supellectilis. ArPrawn IV p. 669 (a. 1347): marito mortuo uxor ... in pecuniis, gemmis ... s-ntibus debeat remanere. *Ita saepius. IK*

SUPEREXTENDO, -ere, -di, -tum *rozkladać, rozścielać; extendere, expandere* (saec. XVI). *IK*

SUPEREXTOLLO, -ere F. Th. Bl. S. *podnosić ponad miarę (daninę), supra modum augere (tributum)* ArHist X p. 358 (a. 1531): cmethones ... questi sunt, quomodo per capitaneos ... nimium gravantur et opprimuntur in exactione multarum daciarum ... et quod ... dacie huiusmodi augentur et s-untur in eos (*ed. super extolluntur*). *IK*

SUPER-FATUS, -a, -um *wyżej wspomniany; praedictus, supra memoratus* AGZ XI p. 11 (a. 1424): nos s-i terrigene adiudicavimus in et super Ywan Popel IIIes marcas pene pro violencia illata kmetoni de ibidem (*ed. super fati*). *Cf. FATUS. JM*

SUPER-FAVEO, -ere, -favi, -fautum *bardzo sprzyjać; favore singulari prosequi* CodEp I 2, p. 76 (a. 1449): nos ... qui regno vestro de honore, amplitudine et pace s-imus et eidem successus felices optavimus. *IK*

SUPERFERO, -ferre, -tuli, -latum F. Th. Bl. S. A. W. *praec. in usu pass. I. stawiać wyżej (ze względu na godność, hierarchię itp.); altius ponere (respectu dignitatis, ordinis sim.)* TextTheol p. 19,248: s-tus capitur dupliciter, uno modo, ut dicitur a s-o, quia omnibus s-rtur. HESSE Matth. IV p. 315,13: dicitur regina ... a dignitate, quia omnibus statibus vitae praesentis honore et dignitate et gratia ... s-rtur. *Ita saepius. Constr. a. sq. dat., cf. supra 16 et AMedi IV p. 69 (saec. XV med.): collocatur bonum ... tunc decentius, cum malo s-rtur. It saepius. b. sq. abl., cf. supra 19 et ListMił p. 239 (saec. XV med.): dicitur superlatio a s-ndo, quia per ipsam dicio vel oracio s-ri cernitur veritate.*

II. pass. wynosić się nad innych; tumere, inflari MPH II p. 813, 29 (a. 1271): canonicus ... vir mansuetus ... nullius vento superbie agitatus aut s-tus pompatice fastu iactancie tuberoso. *IK*

SUPER-FERVEO, -ere, -ui W. *wrzeć, kipieć; effervescere* HESSE Matth. VII p. 111,16: si virtus caloris ... partes liquidi ferventis ... posset ea sursum portare et sustinere in sinu ... ita quod nec caloris remissione ... relabatur ad inferius; liquidum huiusmodi proprie dicitur s-re. *IK*

SUPER-FERVIDUS, -a, -um B. L. W. *niezwykle żarliwy, płomienny; valde ardens* HENR. BREG. p. 64: Hugo ... ponit differentiam inter amorem s-um et acutum. MATTH. Prax. p. 177: numquam ... tam evidenter apparuit ille s-us ac intimus dulcissimi amoris affectus. *Ita saepius. Inde subst. superfervidum, -i n. nadzwyczajna żarliwość; ardor eximius* HENR. BREG. p. 65: Hugo ... dicens: acutum amoris est, dum omnia transcendendo quis despicit, s-um autem amoris, dum semetipsum contemnendo relinquit. *Ib. p. 66: Alanus ... ostendit, quomodo acutum facit s-um in amore. IK*

SUPERFFLUENS cf. SUPEREFFLUENS

1. SUPERFICIALIS, -e F. Th. Bl. L. A. W. **I. powierzchniowy, dotyczący powierzchni; ad superficiem pertinens. N. a. geom. angulus kąta płaski; i. in planitie positus** VITELO Persp.(U) I p. 267: angulus circa punctum D est solidus, tribus angulis s-bus contentus. **β. geom. numerus liczba rozumiana jako płaszczyzna, na której rozmieszczone są punkty w dwóch wymiarach, tj. długości i szeroko-**

sci; i. qui tamquam superficies interpretatur, in qua punctus respectu longitudinis et latitudinis locati sunt KomKadł p. 464: triplex est numerus, scilicet linealis, s-is et solitus ... s-is est, qui prouenit (*ed. praeuenit*) ex ductu numeri in numerum semel ... vt bis duo sunt quatuor, fit numerus quadratus (*alludatur ad Ioannem de Sacrobosco De arte numerandi, cap. IX*). γ. linea otok pieczęci; ambitus sigilli, circumiectus AGZ V p. 159 (a. 1448): litere vero circumferenciales, prout prima facie apparent in linea s-i, erant tales: sigillum Iohannis archiepiscopi eqs.

II. 1. *pozorny, nierzeczywisty; fictus, simulatus, v.gr. amicitia* (CodEp I p. 109, a. 1439), contrarietas (SCARB. Sap. I p. 358,17).

2. *powierzchnowy, pobeżny, niepogłębiomy; levis, in imam veritatem non penetrans* MATTH. Lect. II p. 43,7: non sufficiat s-is scripturarum lectio, sed requiratur acuta et exquisita investigatio. JAC. PAR. RefEccl p. 291,33: nec valet quorundam modernorum doctorum tam in theologia quam iure s-is inductio et persuasio dicentium. N. subst. **superficialia**, -ium n. pl. *rzeczy ogólnikowe, o mniejszym znaczeniu; res minoris momenti, levia* JAC. PAR. RefEccl p. 249,32: in confessione ... pertransiens silentio radicem peccatorum in corde suo occultorum, s-ia sola, quae ... homo sine erubescencia confiteri poterat, ipsa sola confitebatur.

3. *nieprzejrzysty, chaotyczny; qui promptus non est, qui ordinationem non prodit* VITELO Epist. p. 15: quoniam ordo universi perfectus est et solidus, non s-is, ut patet sensui, ergo ad modum numerorum perfectorum solidorum ordinatus. IK

2. **SUPERFICIALIS**, -is m. (superficies) iur. *osoba korzystająca z prawa używania budynku wzniesionego na cudzym gruncie; is, qui domo in agro alieno aedificata utitur* KsgRachKr II p. 115 (a. 1394): Iohannes ... domum suam lapideam legavit ... pro una missa perpetue in ecclesia Sancte Marie ... celebranda, cuius ... misse celebrande collatio ad consules Cracovienses spectatur ... executores testamenti ... conciuēs nostri ... quorum executorum s-es debent esse consules Cracovienses. GLcerv p. 741: s-is dominus dicitur, qui vtiliter habet rei dominium non iure directo, „man”. IK

SUPERFICIALITER adv. (superficialis) Bl. Dc. B. L. O. W. *powierzchnownie, niedokładnie, niedbale; leviter, perfunctorie* *KodWp I p. 148 (a. 1234): privilegia sedis apostolice ... impugnant vel s-r eorum verba tenentes contra ipsorum gestiant voluntantem. HESSE Matth. IIIA p. 257,18: sunt ... quidam, qui ... de peccatis suis ... s-r coneruntur. Ita saepius. Syn. et iuxta posita breviter (GOST. Th. fol. i III^a), perfunctorie (AMedi III p. 134, a. 1468). Opp. substantialiter (HESSE Matth. V p. 91,21). JM

SUPERFICIENS, -ntis adi. F. *wystarczający, stosowny; sufficiens, aptus* CodEp I 2, p. 180 (a. 1458): postquam cum generoso Vlodkone de Domaborz ... de conservatione castri nostri Człochów ... s-em fecimus rationem, in qua tunc sibi mille florenos hungaricales ... remansimus. JM

SUPERFICIES, -ei f. F. Th. Bl. S. Dc. L. A. K. W. I. 1. *warstwa tworząca górną część czegoś; pars superior alicuius rei.*

2. *wzniesienie, wzgórze; locus elevatus, collis, teba* ArSang V p. 19 (a. 1463): procedendo de ... torrente et fluvio usque ad summitatem et s-em ... ubi est origo eiusdem torrentis. AGZ XIX p. 558 (a. 1491): a ... fluvio equitavimus antiqua meta ... scopulos ad viam, que vadit s-e, alias „dzalem”, ad opidum Radymna. Ita saepius. Glossae Pol. ut supra 15 et AGZ XIX p. 559 (a. 1491): ivimus recte usque ad s-em, alias „do dzala”. Ita saepius. Cf. SUMMITAS I 2 a, SUPERIORITAS I 3.

3. *górną część budynku, piętro, także strych, poddasze; tabulatum, contignatio, etiam pavimentum superius, locus subtegulaneus.* Glossae Pol. ZrWaw V p. 193 (a. 1532): occasione ... camere et s-ei, alias „strich”. Ib. VI p. 65 (a. 1535): muratores ... fenestras ... duas maiores in s-bus, alias „wsczyczzech” ... tenebuntur effodere. Ita saepius. Cf. SUPERIOR II 2 a.

4. *strop, sklepienie, sufit; concameratio, tectum cubiculi* StPPP IX p. 195 (a. 1511): dominus Iacobus ... tenebatur terciam partem foraminum (*ed. feraminum*) ad reformandum s-em camere. Visit. p. 491 (a. 1534): caminus in eadem camera malus, foraminosus circa s-em. Ita saepius. Glossa Pol. Visit. p. 691 (a. 1557): s-es hipocausti, alias „strop”, egregie pictum cum globis deauratis.

5. *capitis czubek głowy; vertex* CodEp I 2, p. 212 (a. 1461-62): eum in caput vulneravit, s-em capitis sibi in modum cuculi detruncavit (*cf. MPH III p. 796, a. 1461*).

6. *górną odcinek biegu rzeki lub górny staw na rzece, także teren do niego przylegający; cursus fluminis superior; piscina superior; etiam regio eisdem adiacens* DokMp VII p. 230 (a. 1427): ex utraque parte ripae a s-e, alias „od wierzchu” Slonego. AGZ II p. 129 (a. 1447): in ... fluvio nullus alter debebit piscari absque sculteti voluntate, item in s-e, vulgariter „nawyrzch”, istius fluvij. Ita saepius. Glossae Pol., cf. supra 44 et 47. DokLub p. 360 (a. 1476): a s-e, alias „oth wyerzchowyska”, ante villam ... vadit planicies. AGZ XIX p. 559 (a. 1491): ivimus ... scopulos sippando ... usque ad s-em, alias „przez wyrzchowyny”. KsgLub p. 124 (a. 1496): inscribit ... pistinam ... cum ambabus rippis et cum s-e tota, alias „swyrzchowyskyem”. Cf. SUMMITAS I 2 b, SUPERFICIUM, SUPERIOR I 1 a, SUPERIORITAS I 2.

II. 1. *wierzchnia warstwa czegoś, zewnętrzna strona, powierzchnia; pars externa alicuius rei, tergum. Additur gen. v.gr. aquae* (GŁOG. Phys. fol. A IV^b), *murorum* (MARTIN. OP. Chr. p. 27), *oculi* (THOM. Med. p. 34), *parietis* (PEREGR. fol. v II^a), *sigilli* (Dogiel I p. 37, a. 1355).

2. *skrajna część czegoś, brzeg, koniec; pars extrema alicuius rei, extremitas. N. a.* *obszycie brzegu szaty, obwódka; ornamentum in vestis extremitate, limbus* AGZ XIX p. 386 (a. 1491): *recepisti ... pelli-* 10 *ceam mardurinam cum s-bus, alias „zobschyczym”, axamento rubeo. β.* *dodatkowy kawalek ziemi leżący na końcu łanów uprawnych; ager in extremitate laneorum* (cf. s.v.) *iacens* AGZ XVI p. 211 (a. 1488): Nicolaus dedit Anne ... s-es agrorum, alias „coyn- 15 *cze”, quas deberet piscina perfundere.*

3. *singulare: drobinki mąki osiadające na ścianach młyna, pył mączny, omieciny; furfures farinae in parietibus molarum considentes, farinae pulvis* PP II p. 163 (a. 1453): s-es seu reliquias, circa rotas 20 *molendorum circumiacentes, alias „omyecziny” dictas ... tollendi ... habebunt facultatem.*

III. 1. *geom. powierzchnia posiadająca dwa wymiary, tj. długość i szerokość, płaszczyzna; planities duae dimensiones i. longitudinem et latitudinem habens, area.*

Distinguitur concava (VITELO Persp.(U) I p. 215 *et saepius*), *convexa* (ib. p. 225 *et saepius*), *curva* (ib. p. 272), *incidentiae* (id. Persp.(S) V p. 191), *plana* (id. Persp.(U) I p. 274 *et saepius*), *pyramidalis* (ib. p. 274 *et saepius*), *quadrata* (Geom. Culm. p. 20), *reflexionis* (VITELO Persp.(S) V p. 190), *refractionis* (id. Opt. p. 404), *sphaerica* (id. Persp.(U) I p. 225).

2. *powierzchnia, obszar, teren; area, spatium, plaga* KodWp I p. 216 (a. 1246): *abbas ... concessit usum exercere piscandi ... non in omni s-e, sed tantum prope litus in lacu. *Lites* I p. 421 (a. 1310): *extirpandis ... peccatorum tribulis, que s-em eius vineae Domini ... obumbrare conantur ... intendendo. Ita saepius. Glossa Pol.* KodMp I p. 275 (a. 1350): *damus ... duas tabernas in s-e vil-* 35 *le, wlgariter „na wsiu”.*

3. *grunt stanowiący nadwyżkę powstałą przy podziale ziemi na łany; ager cultus, qui ex divisione arborum in laneos* (cf. s.v.) *superfuit* AGZ XVI p. 239 (a. 1492): *Leonardus ... partem ... sui patrimonii comutavit ... pro s-bus, alias „obschari”. Cf. EXCRESCENTIA I, SUPERACCRESCENTIA, SUPEREXCRESCENTIA I.*

4. *zabudowania; aedificia* ŁASKI LibBen II p. 58: *dixerunt aream cum s-e pro hortulano plebanali sitam inter nobilem Kyelcz et inter viam. Ib.* p. 79: *item area est plebanalis, sed deserta, in qua nulla est s-es.*

IV. *warstwa, postać (tekstu, słów itp.); visus, complexio, forma (textus, verborum sim.)* KA-DŁUB.(Pl) p. 25: *pupillis patronatus, filiationi paternitas poscit imperare; hec illorum imperium non uocali s-e significant, set rerum priuilegiis ostendunt. MATTH. OpTheol* p. 89: *huius autem psalmi nec ipsa specifica obscuritas apparet, quinimmo talem prebet s-em quasi lector vel auditor expositione non egeat. ArHist* V p. 217 (saec. XV): *huius ... speculi prima s-es erit expositio canonis misse. Ita saepius. N. locut. in superficie na poziomie dosłownego rozumienia tekstu; respectu textum ad verbum intelligendi* NIC. BŁ. Serm. II p. 161: *nunquam consequuntur legendo perfectam scientiam arrogantes; nam quamuis sapientes in s-e videantur, medullitus tamen arcana veritatis non tangunt. Opp. succus allegoricus* (JAC. PAR. Var. I p. 216). IK

SUPERFICIETENUS s. SUPERFICIE TENUS adv. Th. B. L. O. W. I. 1. *co do powierzchni, pod względem powierzchni; quod attinet ad superficiem, respectu superficiei* COPEN. Rv. p. 10: *puto manifestum ... idcirco modicum esse comparatione terrae aquam, etsi s-s plus forsitan aquae appareat.*

2. *z wierzchu, na powierzchni; super; superne* DŁUG. Hist. II p. 70 (= III p. 84 ed.nov.): *loca ... que naturales voraginum abissos vernancia graminis s-s nati tegebant.*

II. 1. *pozornie; simulate* CHrMP p. 78: *eorum voluntati s-s visus est consentire. DŁUG. Hist. I* p. 247 (= I p. 315 ed.nov.): *imperator ... misso in fines Polonie exercitu iniuriam eius s-s visus est vindicasse.*

2. *powierzchnownie, niedbale; leviter; perfunctorie* TractConc p. 140,6 (saec. XV med.): *quibusdam rem istam s-s intuentibus et ecclesia et summus pontifex videntur esse auctoritatis aequalis, interius tamen rem istam considerantibus constat ipsos disparis esse omnino auctoritatis. JM*

SUPERFICIUM, -ii n. F. Th. Bl. Dc. L. *fluminis teren przylegający do rzeki w górnym odcinku; regio flumini in cursu superiore adiacens* PP V p. 47 (a. 1426): *secuntur granicies in hunc modum ... exeundo a paludinibus ibidem directe eundo vsque ad pratum in s-o fluminis dicti Dzeranga. Cf. SUMMITAS I 2 b, SUPERFICIES I 6, SUPERIOR I 1 a, SUPERIORITAS I 2. JM*

SUPER-FIDEIUBEO, -ere, -bui iur. t.t. *wcześniej lub dodatkowo poręczać za kogoś; se vadem pro aliquo prius vel insuper dare* TPaw IV p. 18 (a. 1393): *Laszki ruit culpam Nicolaus (sic) sex marcas, quod eum s-buerat. JM*

SUPERFIO, -fieri *zostawać, zbywać, pozostawać jako reszta; superfluere, superesse. JM*

SUPERFLUE adv. F. Th. Bl. B. L. N. K. I. *zbędnie, niepotrzebnie; supervacuo, inutiliter.*

II. 1. *zbytnio, za bardzo, za dużo, w nadmiarze; nimis, immodice, supra modum, abundantius* VHedv p. 518: Hedwigis ... vestimenta de scarleto et pannos s-e sumptuosos aut valde splendidos non ferebat. KodWp VI p. 305 (a. 1379): omnem avenam, que s-e fuerit, molendinator pro se retinebit. *Ita saepe*. Syn. super suas pecunias (AGZ XV p. 116, a. 1471).

N. locut. a. per abundantiam superflue superesse (o pieniądzech) pozostać w nadmiarze; (de pecunia) insuper remanere KsgRWar p. 161 (a. 1501): Georgius debet illam domum vendere in eadem pecunia, et si quit (*sic*) superfuerit s-e, hoc debet dare uxori. Cf. SUPERABUNDO I 3.

β. dare superflue in solutione zapłacić za dużo; plus quam debitum solvere PomnLw III p. 96 (a. 1423): date Georgio ... II sexagene, quas domino Woywode tenebatur, quas dedit s-e in soluzione.

γ. superflue fieri być zbyt kosztownym; sumptuosum esse Tom. I p. 130 (a. 1510): diaria ... pro equis moderatiora fiant, nam, ut nunc agitur, s-e fiunt.

δ. superflue vivere żyć zbyt kownie; i. luxuriose MIECH. Chr. p. 357: praeuaricatores et homines s-e uiuentes, in libidine, uino, acutis et grossis.

2. szeroko, rozlegle; fuse ZabDziej III p. 529 (a. 1498): ubi eundem hominem graviter vulneravit, unde sparssus est sanguis s-e in ambitu loco consecrato.

3. (o napełnianiu naczynia ziarnem) czubato; (de modo vas grano implendi) cumulate, ad cumulum KodWp I p. 307 (a. 1258): de quibus mansis incole sibi debent censuare ... quatuor mensuras siliginis, quatuor tritici et quatuor avene s-e mensurate. ArPrawn I p. 378 (a. 1527): quod ... mensurae dationis frumentorum exigantur ab eisdem cmethonibus aequales, ut iuris est, et non s-e, alias „wyerzchovatho”. Cf. EFFLUO I D, SUPEREFFLUENS II, SUPEREMINENS I, SUPERFLUENTER et Słownik staropolski s.v. wierzchowato.

4. (zwl. o wyznaczaniu terminu sądowego) nadprogramowo, dodatkowo; (praec. de die iudicii indicenda) modo extraordinario, insuper IurMas I p. 29 (a. 1377): si similiter secundo anno stare non poterit, tunc ad tertium annum terminus s-e ei per iudices assignari debet. *Ib.* p. 31 (a. 1377): eidem terminus ad sex septimanas, iterum ad secundas sex septimanas et s-e ad tercias sex septimanas assignetur. *Ita saepe*.

N. a. eodem sensu in superflue: ArHist III p. 262 (a. 1416): iudex fecit ministeriali ipsos quatuor vicibus in s-e (ed. insuperflue) clamare, ut uenirent ad decretum dominorum. KsgCzer p. 99 (a. 1417): Johannes ... stetit in omnibus tribus terminis ... et in s-e in quarto termino ... stetit.

β. iuncturam primo, secundo, tercio et quarto superflue sim. AKapSąd III p. 9 (a. 1452): iudices ... more consueto proclamari mandaverunt primo, secundo, tercio et quarto s-e, si quis esset contradicitor. ZabDziej I p. 66 (a. 1458): Gregorius ... parans primo et secundo et tercio et s-e quarto expyavit ... suam innocenciam. *Ita saepius*. Cf. INSUPERABUNDANTER, SUPERABUNDANS II 1 β. JM

SUPERFLUENS cf. SUPEREFFLUENS

SUPERFLUENTER adv. (superfluens) (o napełnianiu naczynia ziarnem) czubato; (de modo vas grano implendi) cumulate, ad cumulum LibBenP p. 85 (a. 1510): molendinatores ... de singulis rotis unam mensuram farine vel siliginis s-r dant. Cf. SUPERFLUE II 3, SUPEREFFLUENS II, SUPEREMINENS I. JM

SUPERFLUENTIA, -ae f. (superfluo) L. W.

I. nadzwyczajna obfitość, nieprzebrane bogactwo; largitas magnifica, opulentia immensa GOST. in MatFil XI p. 125 (a. 1507): quia divitiae ratione causarum permittunt abundantiam et s-am, divitiae autem temporales carent s-a, ideo recedunt a vera ratione divitiarum (cf. GOST. Th. fol. h III^a).

II. dodatkowa powinność?; munus insuper impositum? DokMp I p. 50 (a. 1336): nec in laboribus, nec in s-is, nec scultetorum exactionibus, nec etiam in aliis iniuriis, quae ius Theutonicum pertransire consueverunt. JM

SUPERFLUITAS, -atis f. F. Th. Bl. Dc. B. L.

A. N. K. O. W. I. 1. obfitość, zwł. nadmiar, zbytek; abundantia, praec. nimia copia, redundantia. Glossae Pol. RFil XXIII p. 307 (a. 1444): s-em, „sbitecznosczy”. *Ib.* XXIV p. 359 (saec. XV med.): cum s-e, „zoplwytoszcz”. *N.* superfluitas remotio nis zbyt duże oddalenie; remotio nimia VITELO Opt. p. 183: ex s-e ... remotio nis error accidit in uisione umbrae et obscuritatis. Constr. sq. gen.

2. brak umiaru, zbytek, przepych; immodestia, affluentia, luxuria *KodWp I p. 371 (a. 1267): universis personis ecclesiasticis ... iniungimus ... ut in conviviis suis ... mediocritatem observent s-em indebitam resecantes. MARTIN. OP. Chr. p. 372: praedicavit in vrbe ... reprehendens diuitias, luxus et s-es. *Ita saepius*. Glossae Pol. Gloss. III p. 20 (saec. XV): in petendo ista cavenda est s-as, „sbitnoszcz”, ne petivitur (*sic*) ad voluptatem, sed solum ad necessitatem. *Ib.* p. 30 (saec. XV): primo debemus s-em, „oplwitosczy”, vitare ... tercio delectabiles ... cibos non querere. *Iuxta posita* mollities (DŁUG. Op. p. 245), pompositas (JAC. PAR. RefEccl p. 81). *Locut.* ad superfluitatem dla zbytku; luxuria causa MARTIN. OP. Marg. fol. o 6^b: sacrilegus ... dicitur ... qui habens sufficiens patrimonium res ecclesie ad s-em recipit. NIC. BŁ. Serm. I p. 80: multi ... viuentes ad s-em credunt se viuere ad necessita-

tem. *Constr. a. sq. gen.* MATTH. Serm. I p. 224, 24: per duas tunicas ... intelligitur s-as vestium. JAC. PAR. Serm. fol. 11^b: omnis s-as ornatus hominum. *Ita saepius. b. sq. in c. abl.* MATTH. Prax. p. 128: nonne aequalem vel maiorem cum paganis ... habent ... s-em in cibis et in potibus. NIC. BŁ. Serm. I p. 35: spirituales ... exercent ... pompam in vestibus, s-em in cibis et potibus.

3. *zachowanie naruszające normy, występek; excessus, transgressio* RFil XXV p. 140 (a. 1466): non reprehendit ... multas s-es, „przywarj”, nociovas viciorum. AKapSąd I p. 624 (a. 1517): quatinus a tantis ... insolenciis et s-bus, statui spirituali et sue conditioni ac etati senili inconvenientibus, desisteret. AKap p. 5 (a. 1525): ut ... ab omnibus ceteris s-bus, que vergunt in scandalum, se diligenter custodirent.

4. *(w mowie, piśmie) to, co zbędne, niemające związku z tematem; (in dictu, scripto) id quod superfluum vel a re ipsa abhorrens est* Lites II p. 140 (a. 1413): procurator ... ad articulos Cruciferorum ... salvis inpertinenciis et s-bus ipsorum, respondit ut sequitur. FormJ p. 76: detractor ... meorum opuscula dictaminum ... temeritati pocius quam urbanitati et s-i pocius quam subtilitati ascribens, quod nunc philozophicas, nunc theologicas, nunc poeticas et aliarum diversarum materias facultatum intersero. *Ita saepius. N. superfluitas verborum gadanina, paplanina; sermo vanus, garritus* JAC. PAR. Var. I p. 133: esus carniū post se multa solet trahere ... s-em verborum, mentis evagationem. ARect I p. 713 (a. 1528): quod ex s-e verborum, que ei proponebat, eam omnino non percussisse, sed tantum ... aliquantulum eam tetigisse.

5. *iur. czynność niemieszcząca się w procedurze sądowej; id quod ab actione causae abhorret* AGZ XIX p. 146 (a. 1503): in concittacione posuit me condemnasse in primo termino tanquam in peremptorio, in quo non concordat cum condemnatione; et sic s-em et additamentum fecit ... et non defectum. *Ib.* p. 147 (a. 1503): ego non loquor pro aliquibus defectibus ... sed pro s-bus et additamentis ... iniusticiis et excessibus contra consuetudinem iuris factis, quia magna est differentia inter defectum et additamentum seu s-em.

6. *wspacznica, tj. sztucznie spiętrzona woda, cofająca się w górę rzeki i tworząca rozlewisko; aqua opera dedita elevata atque adverso flumine refluens inundationemque provocans* KodWp IX p. 78 (a. 1427): super quo fluvio ... aggeres, molendinos edificare potest ita, quod s-as, alias „wspacznica”, molendino Boruisky non noceret ... si aliquis illorum molendina de novo construerit, quilibet super parte sua aque sepenominate, tunc unus alteri s-e, wlgariter „wspacznica”, nocere non debet. *Cf. Słownik staropolski s.v. wspacznica.*

7. *arborum jemiola; viscum* DŁUG. Hist. II p. 465 (= IV p. 221 ed.nov.): vulgatis in corporibus esurientium herbis arborumque foliis et s-bus ... morbis ... epidimia sequuta. *Ib.* IV p. 623 (= IX p. 219 ed.nov.): nonnulli ex pinguedine et s-e arborum, quae Polonice, „gyemyola”, vocatur ... panem facientes vorabant, qui postea ... quasi quadam peste infecti moriebantur.

II. 1. *pozostała część, reszta (zwl. pieniędzy, dochodów); id quod superest (praec. de pecunia, proventu)* KodWp I p. 340 (a. 1260): nos Boleslaus ... dux Polonie, comiti Nicolao ... hereditatem ... Visoka ... cum villis seu prediis ad eam spectantibus et s-e nemorum ... contulimus (*cf.* KodPol I p. 233, a. 1366). KodKKr II p. 344 (a. 1410): de s-e vero prouentuum expense ipsis in domo eorum ministrantur. StPPP IX p. 20 (a. 1420): si autem vendiderit pro maiori pecunia, tunc debet dare s-em domine Anne. *Ita saepius. Constr. sq. gen.* StPPP XI p. 247 (a. 1465): citavit suum venditorem ... pro liberatione s-is pecunie.

2. *grunt pozostały po podziale ziemi na lany należący dodatkowo do gospodarstwa; ager qui divisione laneorum (cf. s.v.) facta superfuisset et ad fundum quoddam est additus* UrkOel p. 119 (a. 1283): s-em sive excrescentiam aut extraccionem totalem de mansis ville nostre Gluchow, que ad tres mansos vel ultra amplius se extendit, dicto Wenceslao ... dedimus. CodSil II p. 32 (a. 1339): causa ... vertitur inter ... Nicolaum ... et ... Martinum ... pro decima cuiusdam s-is agrorum, quam ... Martinus ibidem tenuit preter agros scultetie (*ed. superfluitantis*). *Ita saepius. Glossae Pol.* DokMp V p. 4 (a. 1401): s-es laneorum, „obszar”, vocatorum. KodWp V p. 321 (a. 1421): cum ... s-bus, alias wlgariter „zbytky”, que superfluunt de agris kmethonum. DokMp III p. 123 (a. 1444): cum s-bus seu residuitatibus, alias „zobscharmi”, eidem laneo adiacentibus. DokLub p. 325 (a. 1468): quatinus agrorum ... s-es, alias „zbythky”, dare ... dignaremur. AGZ XII p. 358 (a. 1474): s-es, alias „obszary”. *Syn. et iuxta posita excrescentia (cf. supra 26), residuitas (cf. supra 37). Constr. a. sq. gen., ut supra et* KodWp III p. 255 (a. 1364): quidquid erit de residuitate et s-e agrorum seu pratorum. *Ita saepius. b. sq. de, cf. supra 27. Cf. EXCRESCENTIA I, EXTRACTIO II 2 a, REMANENTIA I 2, RESIDUITAS 2, SUPERFICIES III 3.*

3. *solanka, z której w procesie odparowania uzyskuje się sól białą; aqua salsa de qua sal per vaporationem obtinetur?* AGZ XIX p. 185 (a. 1482): si quid residuum esset sive s-as de aqua salis in fenestra, hoc est „rosola”, hoc super dominum Procop debet converti.

4. *końcowa część pędu, usuwana w procesie cięcia winorośli; extrema pars vitis amputanda in*

curatione plantarum GŁOG. Alex. I fol. B VII^b: uanga est instrumentum, quo descinduntur s-es a vitibus.

III. med. 1. a. (zwl. w kontekście teorii humoralnej) nadmiar któregoś z płynów ustrojowych; (prac. respicitur ratio quattuor humorum) nimietas cuiusdam liquidi in corpore THOM. Med. p. 192: tercius porus epatis est per quem epar transmittit ad splenem s-em melancolicam, ut sanguis mundi-ficatus per separacionem talis s-is purior ad membra nutrienda transmittatur. *Ib.* p. 193: propter s-em melancolicam in venis eius epatis retentam. *Ib.* p. 213: tunc aliqua pars s-is frigide et humide mit-titur ad totum corpus ... et aliqua pars remant in epate. *Ita saepius. Distinguitur cholericus* (THOM. Med. p. 287), frigida et humida (cf. *supra* 13), fu-mosa (GŁOG. Phys. fol. A 3^b), melancholica (cf. *supra* 9). *Constr. sq. gen.* THOM. Med. p. 98: si sanguinis s-as est causa *asthmae*, signa sunt rubor faciei et vene tument.

b. wydzielina wydostająca się z organizmu lub w nim zalegająca; liquidum e corpore effluens aut in eo nocive remanens THOM. Med. p. 78: signa *catarrhi* sunt multitudo s-um per os et nares exeun-cium et istud quod exit per os et nares liquidum non est coherens et citissime effluit. *Ib.* p. 89: nisi ... aliqua s-as delegata resideat in spiritualibus mem-bris et ex hoc fiat tussis. *Ita ib. saepius. Cf. SUPERFLUUM II.*

2. carnis narośl skórna; tumor; excrementum VHedv p. 592: excreverat ... illi caro de oculis, cuius s-as ei lumen totaliter auferabat. STAN. OP p. 876: et non ualens euadere carnis s-em et nimii doloris stimulationem, uenit ... ad sepulcrum sanc-ti Iazechonis. *Cf. s.v. CARO I B N.a.*

3. pl. osad nazębny; sedimen in dentibus THOM. Med. p. 59: ne homines s-es circa dentes et gingivas sustineant permanere et ne cibo et potu superfluo utantur; unde s-es ad dentes transire va-lentes generentur. *Ib.* p. 60: ne in una parte tantum oris comedant, ne pars non usitata pigrescat et ex hoc s-es plures recipiat. *Ita ib. saepius. JM*

SUPERFLUO, -ere, -xi F. Th. Bl. S. W. **I.** o wo-dzie; de aqua **1.** wylewać się, rozlewać się; diffundi, effluere.

2. płynąć w dół po powierzchni, spływać; de-fluere, delabi.

II. 1. być w nadmiarze, występować zbyt obfi-cie; abundare, nimis abundanter se proferre.

2. mieć (czegoś) w nadmiarze, opływać, obfito-wać (w coś); affluere, oppulenter esse (aliqua re). *Constr. sq. abl.*

3. być zbędnym, niepotrzebnym; necessarium non esse, vacuum fieri WŁODK. ScrSel II p. 327: igitur talis religio s-it nec in illa patria est tollerant-

da. NIC. BŁ. Serm II p. 56: si essent plures dii ... tunc cum vnus aequae potens est omnibus, ipso suffi-ciente alii s-rent. *Ita saepius. Constr. a. sq. in c. abl.* KOK. Quaest. p. 210: grave movetur deorsum per suam gravitatem, continuando ad motum, alias s-ret in gravi. **b. sq. enunt. causale c.** quia: HESSE Anim. p. 56: si esset aliqua *scientia*, talis s-ret, quia de anima sufficienter determinatur in aliis libris.

4. (zwl. o pieniądzach) zostawać dodatkowo, zostawać jako nadwyżka; (praec. de pecunia) su-peresse, plus remanere ArHist XI p. 493 (a. 1461): hi ... centum floreni minus una marca ... demantur ab hac summa ... residuitas vero, que s-it, ponatur super rationem distributorum de perceptis domini procuratoris. AGZ XIX p. 14 (a. 1474): si de maiori salario idem Iohannes appreciaverit quam de una marca, extunc sibi Nicolao eiusdem marce pecu-nias s-ntes per se restituere debet. *Ita saepius. JM*

SUPERFLUUM, -i n. F. Th. Bl. Dc. L. K. W.

I. 1. (zwl. w odniesieniu do kwoty pieniędzy) nad-wyżka, nadmiar; (praec. respectu summae pecu-niae) id quod insuper restat. N. in superfluo esse debitorum przekroczyć wartość długów; *summam debitorum excedere* APozn I p. 2 (a. 1434): quod vadium sufficiens prefatus Thomlyn vendere in suis debitis potest ... residuumque eiusdem vadii, quod esset in s-o suorum debitorum, dictus recipiet Woy-thko. *Constr. sq. gen.*

2. pozostała część, reszta; reliqua pars, reli-quum HESSE Matth. IV p. 152,37: quia Deus habet providentiam de minoribus, scilicet de capillis ... et de s-o hominis ... et longe magis corpus et partes corporis ... in resurrectione futura redibunt.

3. wolna przestrzeń, na której mogą zostać rozlokowane grunty rolne; spatium liberum agris colendis aptum *PommUrk V p. 337 (a. 1317): agri spaciosi, qui de excrescenti s-o, quod vulgari-ter „overslach” dicitur, siti sunt inter terminos ville Verchemin et ipsorum fratrum stantem silvam ... quos agros ad excolendum villanis nostris ... as-signaveramus. *Cf. Słownik staropolski s.v. obszar.*

II. med. wydzielina wydostająca się z orga-nizmu lub w nim zalegająca; liquidum e corpore effluens aut in eo nocive remanens THOM. Med. p. 88: tussis est motus naturalis ... coniunctus circa instrumentum spiritus ad expellendum s-a spiritui nociva. *Ib. infra:* quia auferre talem motum ... es-set causare morbum ex s-i retencione nociva. *Ita saepius. Constr. sq. gen.* THOM. Med. p. 310: si vir prius s-a egestionis et urine emisit eqs. GŁOG. Phys. fol. B 2^a: quia ab his *renibus* humiditas fluit et oritur s-um quarte digestionis. *Cf. SUPERFLU-ITAS III Ib. JM*

SUPERFLUUS, -a, -um F. Th. Bl. S. Dc. B. L. A. N. K. W. **I. 1.** zbędny, zbyteczny, niepotrzeb-

ny; *qui necessarius non est, supervacuuus. N. locut.*
α. superfluum est verbis agere *nie ma potrzeby wspominać; dicendum non est* CodEp I 2, p. 54 (a. 1448): vir consilii et quantum vafer et verbo potens s-um est verbis agere. **β.** dilatio superflua *nieuzasadnione odroczenie terminu sądowego; prorogatio diei iudicii non excusanda* StPPP III p. 73 (a. 1454): iudex, amputatis controversiis, altercationibus et dilationibus frivolis et s-is unicuique partium faciat iustitiam celerem et expeditam (cf. ArPrawn V p. 65, a. 1454). ZabDziej II p. 261 (a. 1485): protestatus est de dilacionibus ultimis et s-a quarta et petivit partem suam absolvi ab instantia ob defectum probationis. *Ita saepius.*

2. *zbytkowny, luksusowy; luxuriosus, pretiosus* DŁUG. Hist. I p. 56 (= I p. 115 ed.nov.): omnium s-orum apparatus noscitabantur osiores: propter quod ... ad illos ... nemo aromata, nemo vina ceteraque humani generis oblectamenta ad luxum pertinentia ... intulit. ŻrWaw II p. 24 (a. 1503): placuit dominis, quia omnes vicarii ... incedant in octava Corporis Christi in ornatibus et capis s-is. *Glossa Pol.* RFil XXIV p. 84 (saec. XV): in luxuriis, in s-is vestibus, „na przeszliznem odzenu” (*ita ms.*).

II. 1. *zbytńi, zbyt obfity, nadmierny; nimius, abundantior, affluens.* *Glossa Pol.* RFil XXIV p. 82 (saec. XV): ut a s-o, „oth prewizzonego”, cibo et potu absteineamus (*ita ms.*). **N. α.** aqua superflua *zalanie spowodowane spiętrzeniem wody na rzece przy młynie; inundatio, quae ab aqua nimis elevata in fluvio prope molendinum est exorta* KsgGrWp II p. 15 (a. 1391): Zawissza ... habuit terminum prementorium ... cum Johanne Guthowski pro medio molendino, pro aqua s-a. *Ib. infra* Petrus ... proposuit querelam super Johannem de Wrzesna pro s-a aqua. **β.** (*o autorze ze względu na styl*) *zbyt rozwlekły; (de auctore respectu stili) longior* PamLit XXI p. 201 (saec. XV): vos debetis legere et corrigere, et facere unum punctum, ubi sum s-us vel diminutus. **γ.** *sensu adv.* in superfluum, in superfluo *dodatkowo; insuper* ArHist III p. 340 (a. 1432): Daud dicit (*nisi legitur duxit*) duos fratres post patrem de genere, armis ... proclamationis Prawdzicz ... et alios extraneos duos in s-um de clenodio Nałęcz. RachKról p. 26 (a. 1471): de licencia domini Jaschiensky hetmany habet unum equum in s-o.

2. *mus. tonus przesadny, przerysowany; nimis expressus* MONET fol. C II^b: plusquam perfectus aut s-us tonus dicitur ... qui lasciens vltra diapason ad secundam vel terciam eleuatur vel deponitur, si plagalis fuerit. Cf. PLUSQUAMPERFECTUS. *Ad rem cf. E. Witkowska-Zaremba, Ars musica w krakowskich traktatach muzycznych XVI wieku, Kraków 1986, p. 221-222.*

III. 1. (*o człowieku*) *lekkomyślny, nieodpowiedzialny; (de homine) immodicus, levis* ARect I p. 615 (a. 1523): Andreas, sartor ... recognouit Albertum ... esse adolescentem moribus compositum, non s-um.

2. (*o czynnościach, miejscach*) *nieprzyzwoity, rozpustny; (de actibus, locis) indecens, lascivus* ARect I p. 714 (a. 1529): in s-o lusu cartharum et taxillorum, aliquando non ex alio magis quam ex lusu viuens. *Ib. infra* si aliquando in lusu deprehensus per aliquem ... aut s-as tabernas visitans inventus fuerit (*ed. superfiluas*).

3. (*o słowach*) *agresywny, gwałtowny, zaczepny; (de verbis) vehemens, litigiosus* PrSłów p. 2 (a. 1326): veniens ... Mathias ... in iudicium cum armis ... evaginat is incepit nobili Thomae ... verba s-a dicere et in honesta (*sic*), increpans sibi a matre. *Ib.* p. 3 (a. 1326): cepit ipsis verba s-a dicere cum maxima ira. AGZ XV p. 301 (a. 1492): qui ... verbis obrobriis et contumeliosis super se extendebant; nos volentes verba ipsorum s-a mitigare vadium vallavimus. *Ita saepius.*

IV. 1. *pozostali, pozostający, zbywający; qui superest, reliquus.* *Constr. sq. a. sq. ab:* APozn I p. 284 (a. 1458): ipsis in auxilium dando istas septimanas s-as a data presencium usque ad festum Nativitatis Christi. **b. sq. super c. abl.** StPPP VIII p. 350 (a. 1389): Petrus ... si quid s-um fuerit super eo, facere debet, quod iustum fuerit. **c. sq. ultra:** KodMazNow II p. 342 (a. 1354): omnes agros ... qui sunt s-i ultra mensuram et pratum in Viskithnycza ... pro utilitate mense nostre reservamus.

2. (*o odzieży, wyrobach tekstylnych*) *występujący jako pojedyncza sztuka, oddzielony od kompletu; (de vestibus, textilibus) qui separatim exstat, qui altera parte deficiente plenus non est* InwKKr p. 137 (a. 1563): mappae quaedam errantes et s-ae, quarum una laboris Lithuanici, „dziurkowany”, altera extexta subtiliter, tertia vetus et attrita. *Ib. infra* humeralia tria s-a, nescitur ad quas casulas pertinentia. JM

SUPERFLUVIUM, -i n. (*super et fluvius*) *A. dopływ rzeki lub strumienia albo przylegający do niego teren; rivus in fluvium maiorem influens vel terra ei contigua* DokMp VII p. 242 (a. 1428): Chodczkow in fluvio Trebna cum omnibus s-is, alias „zwiezchi”, fluvii nuncupatis, ubi villam locare possit. Cf. Słownik staropolski s.v. zwierzech 2. JM

SUPERFUGIO, -ere F. Th. *unikać czegoś, stronić od czegoś; devitare, evadere aliquid* ZabDziej II p. 514 (a. 1489): sed hoc impeditur ... per partem adversam ... respondere ... contemptentem et s-ntem. CorpJP III p. 455 (a. 1519): talis iniuriator ... infamis permaneat, ut aliis exemplum per hoc daretur similia s-ndi et non faciendi. *Ita sae-*

pius. Constr. a. sq. propter: AKap p. 114 (a. 1553): omnesque s-bant hoc officium propter malitiam solventium census. b. sq. inf., ut supra 1900,52. Cf. SUBTERFUGIO II 1. JM

SUPER-FUNDATUS, -a, -um (*o chłopach*) 5
osadzony, osiedlony w jakimś miejscu; (de colonis) loco aliquo collocatus TPaw VII p. 146 (a. 1420): domina Pronka de Belsszewa debet indicionem et intromissionem dare domino Scarbkoni ... super decem sexagenis super fundatis hominibus in Bell- 10
szewa, in centum sexagenis, wlgariter „yszczini”, et X sexagenis census, id est „na osadlich ludzech”; si deficerent s-i homines, tunc debet soluere, quod domini inuenient. JM

SUPERFUNDO, -ere, -fudi, -fusus F. Th. Bl. S. Dc. A. W. *propr. et in imagine I. wylewać, na- 15*
lewać, rozlewać; fundere, infundere. N. a. part. perf. sensu attributivo NIC. BŁ. Ser. I p. 118: ne quis suspicaretur aquam infusam vel s-sam foecibus saporem vini contraxisse. **β. singulare** 20
sordibus et urinis superfundit doświadczyć represji w postaci oblewania, najprawdopodobniej drzwi mieszkania, nieczystościami i moczem; i.e. vexationem experiri, quae in maculando excrementis, verisimiliter ianuam habitaculi, consistebat DŁUG. Op. p. 554: ipse *Sbigneus* ... sordibus et urinis quandoque sub caligine noctis ab invidis et hostibus s-batur. *Constr. a. sq. dat. b. sq. abl. c. sq. ad c. gerundivo* JAC. PAR. Var. I p. 350: ut parum quid olei s-rem ad clarificandum oculos 30
lipientes. **d. sq. per:** CodPom p. 461 (a. 1233): ne per curricula annorum dente serpentino virus ab emulis ... s-atur.

II. refl. rozchodzić się, rozprzestrzeniać się; diffundi. Constr. sq. in c. acc. DŁUG. Hist. II p. 275 35
(= IV p. 22 ed.nov.): caput, quod hastili supereminebat ... de quo illico vapor, fumus et nebula ... exhalavit in totumque Polonorum exercitum se s-dit. JM

SUPERFUSIO, -onis f. F. Th. Bl. Dc. W. *nale- 40*
wanie, wlewanie; actus infundendi NIC. BŁ. Ser. II p. 283: denarius in vase positus, qui non videtur in certa distantia, s-e aquae videbitur. SACR. Elucid. fol. d VI^a: si fons baptisterij congelatur, dissoluatur igne vel aque feruide s-e. JM

SUPERGAUDEO, -ere F. Th. Bl. S. alicui 45
odczuwać wielką satysfakcję; magnopere delectari CodVit p. 752 (a. 1427): ne ... s-eant mihi inimici mei et congratulentur malis meis (*alluditur ad VIg. Ps. 34,19*). JM

SUPER-GERMINO, -are *kielkować, wypuszczać pędy; germinare, oriri* ConcPol IV p. 213 50
(a. 1445): ne que radix amaritudinis s-nis dignitatis vestre condicionem impediatur. JM

SUPERGRADIOR cf. **SUPERGREDIOR** 55

SUPERGREDIOR s. **SUPERGRADIOR**,
-gredi, -gressus sum F. Th. Bl. S. Dc. A. N. W.
I. 1. przekraczać (coś), mijać (coś), przechodzić 5
przez (coś); transire (aliquid), supervadere (aliquid). N. przejechać (kogoś); vehendo (aliquem) rotis opprimere DŁUG. Op. p. 318: adolescentem ... quadriga onerata et ab equis discurrentibus acta, in corpore universo s-nis, pondere suo adeo constrinxerat ... ut non secus quam mortuus plan- 10
geretur. *Constr. sq. in c. abl., ut supra.*

2. wstępować, wkraczać, wtargnąć; ingredi, accedere, invadere DŁUG. Hist. III p. 490 (= VI 15
p. 185 ed.nov.): locum interfecti cuiuslibet illico alter vivus s-batur. *Ib.* IV p. 268 (= VIII p. 141 ed.nov.): Pragenses ... loca ... specubus ... occultis, levi desuper sabulo constrato, quatenus s-ntes falleret, dudum infecerant. *Ita saepius. Constr. sq. abl.* DŁUG. Hist. IV p. 363 (= VIII p. 244 ed.nov.): quantumcunque ... spacia pedestres lignis sternebant, tantum Polonorum exercitus lento passu s-batur. 20

3. nękać, dręczyć; infestare, opprimere KodUJ 25
II p. 179 (a. 1456): ut pro devotionis liberalitatis-que studiis in ... rem publicam ... collatis ... non exactio, gravamen vel iniuria devotos nostros s-atur et impetat.

II. 1. wykraczać poza (coś), przekraczać (coś, 30
jakiś wiek, zakres czegoś), górować nad (czymś, kimś), przewyższać (coś, kogoś); excedere (aliquid), superare (aliquid, etiam annum vitae aliquem, modum alicuius rei), praecedere (aliquid, aliquem). Glossae Pol. Gloss. II p. 26 (saec. XV in.): multe filie congregaverunt divicias, tu sola s-sa es, „przesłasz”, universas. RFil XXIV p. 361 (saec. XV med.): s-etur condicionem, „przechodzi 35
vrzand”. Cf. *Słownik staropolski s.v. przechodzić 4. N. part. perf. pass. in usu attributivo* MARTIN. OP. Ser. p. 295 *nlb.*: quia ipsa *BVMaria* inuenitur egressa, progressa, s-sa et ingressa; egressa laudabiliter et hoc in natiuitate ... s-sa mirabiliter et hoc 40
in procreatione. *Explicatur ib.* p. 296 *nlb.*: beata virgo s-sa est vniuersas *divitias*, quia et fecunditatem habuit et virginalem pudiciciam non amisit. *Constr. a. sq. abl. b. sq. in c. abl.* DŁUG. Hist. I p. 557 (= II p. 331 ed.nov.): Boleslaus ... omnia fortitudinis sue priora opera in ea dimicacione s-sus. **c. sq. per:** DŁUG. Hist. I p. 78 (= I p. 138 ed.nov.): facile via capta est, per quam studiis humanis repertum decretum dolus s-nis pervicit. 45

2. (o wodzie) zalewać, zatapiać; (de aqua) 50
inundare DŁUG. Hist. I p. 363 (= II p. 127 ed.nov.): propter quas *sordes* quinque regna perpetuo exterminio aquis s-ntibus ... ob par scelus delevisset *Deus*. SSrSil I p. 418 (a. 1496): in cellariis conventualibus omnem virum, quantecumque proceritatis et longitudinis foret, aqua s-batur. 55

3. *przewycięzać, pokonywać (coś); pervincere, superare (aliquid). Constr. sq. abl.*

4. *popelniać wykroczenie, przekraczać prawo; delinquere, legem violare.* JM

SUPERGRESSIVUS, -a, -um (supergridior) phil. *przekraczający coś; qui aliquid supergreditur* WROCL. EpitConcl fol. p V^a: bonum est triplex, quoddam nature subiectum, vt comedere, bibere ... aliud est bonum nature eleuatium, vt bonum honestum, quod est temperantie ... et aliarum virtutum ... tertium est bonum (ed. donum) nature s-um, vt deum diligere super omnia. JM

SUPERGRESSUS, -us m. F. Th. Bl. *górowanie wzrostem; eminentia respectu staturae* DŁUG. Op. p. 540: vir fuscus Iohannes Gruszcinski ... statura procerus, mediocris s-us, genere nobilis de domo et stirpe Rosarum. MR

SUPERHABEO, -ere, -ui, -itum F. Th. Bl. Dc. L. K. I. *posiadać dodatkowo; insuper possidere* *PommUrk IV p. 223 (a. 1306): easdem donationes nostri patris principaliter et exinde eiusdem fratris nostri s-tas etiam presencium testimonio literarum ... confirmamus. N. *sensu adv. ex superhabenti dodatkowo; insuper* ZabDziej II p. 195 (a. 1484): protestatus est, quia dominus iudex ex s-nti secundario in publica audientia ... nec legitime appellavit, nec insinuavit coram iudice (*nisi leg. ex superabundanti*). Cf. SUPERABUNDANS II 1 a.

II. *posiadać jako rzecz zbyteczną, mieć czegoś w nadmiarze; aliquid supervacuum possidere, abundare aliqua re* HESSE Matth. II p. 119,25: qui habet duas tunicas, id est vestimentum superfluum, det quod s-et non habenti (*alluditur ad Vlg. Luc. 3,11*). JM

SUPER-HABITUS, -a, -um *powyższy, wcześniejszy; qui supra exstat, prior* ArLit I p. 109 (a. 1476): idcirco, ut poenae in s-is statutis constitutae debitum habeant progressum ... statuimus, ut eqs. MR

SUPERHABUND... cf. **SUPERABUND...**

SUPERHUMERALE, -is n. F. S. Dc. B. L. A. H. N. O. *paliusz cesarski przyznany papieżom przez cesarza Konstantyna; pallium imperiale ab imperatore Constantino papis assignatum* MARTIN. OP. Chr. p. 202: vniuersali papę omnibusque eius ... successoribus ... palacium Lateranense concedimus ... deinde diadema capitis nostri simulque phrygium et s-e, quo imperiale circundari solet collum. JM

SUPERI, -orum m. I. *mieszkańcy nieba, święci, niebianie; caelum habitantes, sancti, caelicolae* (saec. XVI). II. *bogowie starożytni; dei, quos antiqui colebant* (saec. XVI). JM

SUPERIACEO, -ere Th. Bl. A. W. I. *znajdować się powyżej; supra exstare* VITELO Opt.

p. 135: superficierum uisui s-ntium remotiores a uisu decliuiiores uidentur.

II. *być położonym w pobliżu (czegoś), leżeć nad (czymś); (alicui rei) accubare, (alicui rei) prope positum esse* DŁUG. Hist. I p. 33 (= I p. 94 ed.nov.): Vstimow, lacus terre Lublinensis, cui s-et villa Vstimow a lacu cognominata. JM

SUPERIACIO, -ere, -ieci, -iectum Th. Bl. S. I. *propr. 1. rzucić (z góry), narzucać, sypać, nasypywać, rozrzucać, rozsypywać (coś na coś), także narzucać (okrycie na kogoś); (desuper) iacere, obruere, spargere (aliquid alicui rei), etiam (alicui vestem) imponere. N. in imagine superiectus praesulatus culmini (o św. Stanisławie) postawiony na czele biskupstwa; (de s. Stanislao) qui praesulatum principalem obtinuit* CantMAe I nr. 43, v. 3a (saec. XV in.): s-tus magnifice hic presulatus culmini, ut sol fulsit mirifice, sacer in templo Domini. Constr. a. sq. dat. b. sq. abl. c. sq. in c. acc. DŁUG. Hist. II p. 225 (= III p. 249 ed.nov.): miles ... in terramque procidens ... cadaver suum exanime in corpus ducale s-iecit. Ib. IV p. 505 (= IX p. 92 ed.nov.): ventus validus ... scintillas ... et flammam in opidum ... s-bat.

2. *wylewać, lać na coś (wodę); defundere, superfundere (aquam)* DŁUG. Hist. V p. 183 (= X p. 209 ed.nov.): ignis ... compositionem pontis depasturus, nisi hostilis multitudo ... certatim aquas s-ns impetum grassantis incendii extinxisset.

II. *transl. przewyższać, przekraczać (coś); praecedere, superare (aliquid).* JM

SUPERIENS, -euntis m. (supereo) *człowiek podążający za czymś; is, qui sequitur* PrimVerb p. 78: alii autem elevant animas suas ad primum lumen (ed. luminem), quod est fons et origo omnium scientiarum ... aliqui raptu et quasi quadam violentia ad cognitiones trahuntur ... ex istis patet, quod quilibet modus istorum habet suos s-es, quia quilibet habet gradus diversos. IK

SUPER-ILLUSTRIS, -e Dc. B. W. *jaśnie oświecony, jaśnie wielmożny; clarissimus, valde magnificus* KodMp I p. 48 (a. 1255): nos Boleslaus Dei gracia dux illustris Cracouie ... vnacum ... nostra coniuge domina Kunegunda, filia s-is regis Hungarie (cf. KodPol III p. 65, a. 1255 et DokMp IV p. 12, a. 1276). StPPP III p. 92 (a. 1347): licet maiestas regia uti s-is persona sententias suas definitivas per alium recitare, ferre et pronuntiare poterit. Cf. ILLUSTRIS II 2. JM

SUPER-ILLUSTRO, -are L. O. *oświecać z góry; desuper lucidum reddere* *KodKKr II p. 234 (a. 1399): ad futuram posteritatem s-nte diuina gracia ... transmittre valeas ex tuo ... corpore regios successores. *Theiner II p. 2 (a. 1410): debeatis impendere, ut finis tantis ... cladibus, Rege regum s-nte divinitus ... imponatur. JM

[**SUPER-IMMARCESCIBILIS**] s. **SUPER-IMMARCESSIBILIS**, -e *nigdy nieślabnący, niezniszczalny; qui numquam marcescit, qui corrumpi non potest* SCARB. Sap. I p. 116,34: eo quod traditur a sanctis *lumen* incontemplabile, supernaturalis ... superincontemplabile, s-e, superin-scrutabile. JM

SUPERIMMINEO, -ere, -ui F. Th. Bl. S. I. *górować (nad czymś), wznosić się (ponad czymś); eminere, exstare (supra aliquid)* DŁUG. Hist. V p. 307 (= X p. 345 ed.nov.): opidum ... Golub civium tradimento Bernardo proditum est ... castrum ... opido s-ns ... fulcimentis necessariis per regem refectum est. Cf. SUPERIMPENDEO I.

II. *naciskać, napierać; instare, urgere* DŁUG. Hist. II p. 38 (= III p. 50 ed.nov.): utrumque castrum obsidione vallavit *Boleslaus* ... *Wladislaus* dux s-ntem obsidionem non ferens ... ad *Cunradum* pro solacio militum ... rediit. Tom. VIII p. 9 (a. 1526): satis ubilibet constare, quam gravissima pericula et quam maxime necessitates regno et reipublice s-ent. Cf. SUPERIMPENDEO II. JM

SUPERIMPENDEO, -ere F.(superimpensens), S. I. *górować (nad czymś), wznosić się (ponad czymś); eminere, exstare (supra aliquid)* DŁUG. Hist. I p. 43 (= I p. 103 ed.nov.): Thyniecz, mons fluvio *Visle* s-ns, arcem continens et monasterium cenobitarum sancti *Benedicti*. Cf. SUPERIMMINEO I.

II. *zagrożać (czemuś); imminere (alicui rei)* DŁUG. Hist. II p. 294 (= IV p. 42 ed.nov.): castellum sancti *Andree* per ... eius presidem *Boleslao* *Pudico* redditum est et omnis hostilitas, que *Cracowiensi* urbi s-bat, amota. Cf. SUPERIMMINEO II. JM

SUPERIMPENDO, -ere F. Th. Bl. S. W. *obfiscie ofiarowywać; large impendere* SSrSil IX p. 184 (a. 1466): neque enim decet Christi vicarium despicere animam, pro qua Christus mori dignatus est, neque tantum lucri negligere, quantum ex hoc toti orbi Christiano s-bat *Christus*. JM

[**SUPER-IMPERSCRUTABILIS**] s. **SUPER-IMPERSCRUTABILIS**, -e *całkowicie niezbadany, niepojęty; longe inexplicabilis, incomprehensibilis* KodKKr II p. 343 (a. 1410): vas sc. *BVM*, quod suo conclusit in vtero inuisibilem, incommutabilem ... s-em, quem eciam celi celorum capere non valent. IK

SUPERIMPLEO, -ere, -evi, -etum F. Th. Bl. S. L. W. *sprawować uroczyscie; administrare, celebrare* BRUNO Qfr p. 67,4: Vvngerus episcopus ... cum ad sanctum locum peruenisset, salutares hostias et officium orationis cum clericis s-uit. JM

SUPERIMPONO, -ere, -posui, -positum F. Th. S. L. A. N. W. *kłaść na wierzch (czegoś), nakładać (coś na coś), przykładac (coś do czegoś), umiesz-*

czać (coś na czymś); ponere, imponere, inicere (aliquid alicui rei). N. superimponere praesidium rozmieścić oddział wojska; i. collocare DŁUG. Hist. I p. 554 (= II p. 327 ed.nov.): quoniam ecclesia Sancti Petri a Petro Leonis presidio s-to occupata erat. Ib. V p. 190 (= X p. 217 ed.nov.): quibus venientibus castra Prussie ad tenendum comittit et illis presidia necessaria s-it. Constr. a. sq. dat. b. sq. ad: DŁUG. Op. p. 320: mulier ... mole impedimentorum ad collum s-to, coepit trans flumen ... diffugere. Ib. p. 329: quae ... nonnisi ... manu ad genu s-ta valens incedere. JM

[**SUPERIMPOSITIO**] s. **SUPERINPOSITIO**, -onis f. Th. Dc. A. N. *przyłożenie (pierścienia pieczętnego); actus (anulum signatorium) apponendi* KodKKr II p. 286 (a. 1403): nos ... presbyterum presentatum ad huiusmodi altaris rectorem per nostri s-em anuli ad presentationem domini *Iacussij* fundatoris ... altaris memorati ... tenore presencium inuestimus. JM

SUPER-IMPRIMO, -ere, -pressi, -pressum *przykładać, odciskać (pieczęć); apponere (sigillum)* DokArchWęg III p. 152 (a. 1490): in quorum fidem sigillum nostri consulatus est s-sum. AL

SUPER-INACCESSIBILIS, -e L. *taki, do którego nie da się zbliżyć, całkowicie niedostępny; ad quem nemo accedere potest, omnino inaccessus* SCARB. Glor. p. 101,23: sola quippe Trinitas nota est sibi ipsi ... quae est ... superin-scrutabilis, s-is, superintelligibilis (ed. superinaccessabilis). Id. Sap. I p. 340,11: si nedum sit inenarrabilis *sapientia Patris aeterni*, sed superinenarrabilis ... superinvisibilis, s-is. Ib. III p. 16,7: si homines Deum esse ... vitam vitalem ... superinperscrutabilem, s-em ... recognoscunt. IK

SUPER-INAESTIMABILIS, -e *niedający się określić, wymykający się wszelkiej ocenie; qui aestimari non potest, ab omni aestimatione longe abhorrens* SCARB. Sap. I p. 340,11: si nedum sit inenarrabilis *sapientia Patris aeterni*, sed superinenarrabilis ... s-is, superinvisibilis, superinaccessibilis. Ib. III p. 149, 265: in quibus ... verbis considero immensae divinitatis munificentiam s-em. IK

SUPER-INCEDO, -ere, -cessi, -cessum *chodzić po powierzchni; gradi superficiem desuper tangendo* AMedi III p. 102 (saec. XV): quaeritur ... de ambulatione Domini super mare, ex qua parte fuit miraculum vel aquae supportantis, vel corporis s-ntis. IK

SUPER-INCONTEMPLABILIS, -e *całkowicie wykraczający poza możliwość objęcia rozumem, nieogarniony; is, quem mens minime capere potest, qui comprehendere non potest* SCARB. Sap. I p. 116,34: eo quod traditur a sanctis *lumen Dei* in-contemplabile, invisibile et s-e ... superin-scrutabile

... exsuperans ... omnem rationem, omnem intelligentiam (*ed. superincontemplabile*). *IK*

SUPER-INDE *s. SUPER INDE* *adv.* Dc. B. L. H. K. O. W. *w tej sprawie, na ten temat, odnośnie do tego; super hoc, de ea re, ad hoc propositum* DokArchWęg I p. 27 (a. 1383): et s-e litteras domine regine ... emanari, presentes etiam litteras renovari faciemus. Lites II p. 443 (a. 1409): pro eo animo deliberato ... ac sufficienti s-e prehabito consilio ... cum ... fratre Ulrico de Iungingen ... certas ligas ... duximus faciendas. *Ita saepius. Saepe in iunctura litterae superinde confectae* (Lites III p. 5, a. 1414 *et saepius*). *IK*

SUPERINDICTIO, -onis *f. nalożenie dodatkowego podatku; indictio extraordinaria*. *IK*

SUPERINDICTUM, -i *n. nalożenie dodatkowego podatku; indictio extraordinaria*. *IK*

SUPERINDUCO, -ere, -duxi, -ductum F. Th. Bl. S. L. N. K. O. W. **I. 1.** *powlekać, pokrywać (coś czymś); obducere, intexere (aliquid aliqua re)* ŻrWaw VI p. 96 (a. 1535): Valentinus recognovit se recepisce ... tres cistulas ... terciam corigio s-tam. ARect II p. 165 (a. 1550): recognovit ... se ... accepisse ... vestem nigri panni dicti, „galeth”, marduribus s-tam. *Ita saepius. Constr. sq. abl., ut supra.*

2. *kłaść (coś na czymś), nakładać (coś na coś); imponere, insternere (aliquid alicui rei)* HESSE Matth. I p. 150,1: s-to pulvere, ne agnosceretur, sibi faciem immutavit. *N. a. locut.* palleantes colores superinducere *dosł. nalożyć bledsze barwy, tj. osłabić wrażenie czegoś; aliquid levius ostendere* JAC. PAR. RefEccl p. 220,2: videmus enim quosdam in confessione se excusantes ... peccata sua alleviantes, palleantes (*sic*) colores s-ntes, quo magis iusti appareant. **β.** *fere i.q. przywdziać; induere* HUSSOW. p. 67, v. 91: quando viri nigros s-xere cucullos, quos ita vir sanctus postquam vestivit ... urbe abeunt sacri spargentes semina verbi.

3. *dodawać, dokładać, domieszować; addere, inserere, immiscere* DŁUG. Hist. V p. 549 (= XI p. 265 *ed.nov.*): nove monete ... deformata cussio, que vilem ligam, modicello argento eri s-to, retinens, Misznensem monetam ... geminato pondere pociorem enervabat. Tom. X p. 372 (a. 1528): si ... dominatio vestra ... ut Phidias Minervae ... secretariatui meo ... limam coloremque s-erit. *Ita saepius. Constr. a. sq. dat., ut supra et InwKKr* p. 31 (a. 1563): baculus pastoralis ... ex argenteis laminis ligno s-tis. *Ita saepius. b. sq. in c. acc.* InwKKr p. 30 (a. 1563): baculus pastoralis ... laminis argenteis in lignum s-tis.

II. 1. *coniugem (uxorem) sprowadzać nową żonę, poślubić kolejną kobietę; coniugem novam ducere, alteram mulierem in matrimonium accipere* MARTIN. OP. Chr. p. 62: occidit ... Lysiam ... eo,

quod dixerat regem ex Cleopatra s-ta vxore debere concipere filium. MPH II p. 869 (saec. XV *med.*): Wladislaus ... rex quartam uxorem s-ns quandam Ruthenam ... ipsam baptizari fecit. *Ita saepius. Cf. SUPERDUCO I 2.*

2. (*o kobiecie*) *wiązać się z innym mężczyzną; (de muliere) alium virum ducere* ArHist V p. 113 (a. 1453): Stachna, postquam ... Iohannes inciderrat in infirmitatem, alium videlicet Petrum ... adhuc ante Carnispriuum s-xit et secum moratur. *Cf. SUPERDUCO I 1.*

III. 1. *wprowadzać, nakładać, narzucać (coś); imponere, instituere (aliquid)* *LeubUrk p. 75 (a. 1220): nonnulli ... dum sanctionum sensum legitimum ad sua uota non habent, accommodum s-unt adulterum intellectum. JAC. PAR. OpIn p. 153,26: ex quo ... tamquam potentia passiva perficiatur per formam s-tam, ut verbi gratia cogitatio de cibo tempore famis. *Ita saepius. Constr. a. sq. contra: *SSrSil XII* p. 114 (a. 1475): hec sententia s-ta fuit super omnes vasallos ducatum superiorum ... contra deum et iusticiam. **b. sq.** *super c. acc., ut supra.*

2. *powoływać (kogoś) dodatkowo na urząd; (aliquem) insuper designare* DŁUG. Hist. I p. 269 (= II p. 29 *ed.nov.*): qui Gregorius sextus ... alterum papam ad vices ecclesiastici officii exequendas secum consecrari fecit; quod cum multis non placeret, tercius s-itur, qui solus vices duorum impleret.

3. *sprowadzać, przynosić, powodować (coś); inferre, praeberre (aliquid)* *CodVit p. 879 (a. 1429): expectavi siquidem nec immerito, ut acerba vobis subito s-ta turbacio ... alicuius lapsu temporis mulceretur. JAC. PAR. OpIn p. 442,13: aut novitas rerum ... aut timor, aut verecundia, aut s-tus novus amor, aut alia huiusmodi sunt quae refrigerant perseverantiae affectum. *Ita saepius. Constr. a. sq. dat., cf. supra 32. b. sq. per: DŁUG. Hist. V* p. 140 (= X p. 162 *ed.nov.*): cum per eam oblationem regis litere cum Lithuanis confecte in dubium revocarentur et maior illis abrogacio quam confirmacio s-retur.

4. (*w znaczeniu odbywania stosunku seksualnego*) *penetrować; (respectu coitus) membrum inducere* HESSE Matth. VII p. 266,26: vae ... spandonibus, qui devirginant, sed non generant cum beneficiis suis individuum vitae consuetudinem, sed sicut adulteri spoliata amasia et s-ta reiciunt turpiorem; sic spoliatis ecclesiasticis ... dimittunt sacerdotes parochiam. *IK*

SUPERINDUCTIO *s. SUPERINDUCCIO*, -onis *f.* F. Th. B. L. **I.** *nalożenie dodatkowego podatku; indictio extraordinaria* *KodWp I p. 441 (a. 1279): declaramus ... ecclesias ... ab omnibus angariis ... exactionibus et collectis et aliis s-bus

... immunes et exemptos (*sic*) esse (*nisi leg. superindictionibus*).

II. concubinae sprowadzenie innej kobiety na miejsce żony; *actus ducendi aliam mulierem loco coniugis* DŁUG. Hist. IV p. 699 (= IX p. 297 ed.nov.): Oppoliae dux ... repudiatione consortis legitime ... et alterius concubine s-e fedus. *IK*

SUPERINDUO, -ere, -ui, -utum F. Th. Bl. W. *zakładać na wierzch; superne vestire. N. locut.* meretrice facie superindui zachowywać się jak nierządnicą; *meretricis mores sequi* StWłocł p. 11 (a. 1418): quidam tamen clericorum ... meretrice s-ti facie ... multiplicibus insolentiis, spectaculis, ludis ... turpiter implicantur. *IK*

SUPER-INEFFABILIS, -e L. W. *niedający się wyrazić żadnymi słowami; qui verbis prosequi minime potest* HENR. BREG. p. 115,1248: est gustus s-is divinae dulcedinis ... praelibatio de cellario Spiritus Sancti. SCARB. Sap. I p. 340,10: si nedum sit inenarrabilis sapientia Patris aeterni, sed superinenarrabilis, s-is. *IK*

SUPER-INENARRABILIS, -e L. *całkowicie wykraczający poza możliwość opisanie słowami, niedający się opowiedzieć; qui enarrari minime potest* SCARB. Sap. I 340,10: si nedum sit inenarrabilis sapientia Patris aeterni, sed s-is, superineffabilis. *IK*

SUPER-INEQUITO, -are, -avi, -atum I. *zastępować, zajeżdżać komuś konno drogę; alicui equis occurrere ita, ut iter porro facere non possit* AGZ XV p. 361 (a. 1498): tu ... cum ... tuis comensalibus ... bene armatis ... s-ndo, alias „zayechawszy”, in viam liberam regalem ... spoliasti ipsi Nicolao familiarem ipsius. *Cf. SUPEREQUITO II 1.*

II. (zwł. konno) najeżdżać, napadać; (*praec. equitando*) irrumpere, incurrere AGZ XIII p. 420 (a. 1463): Iohannes ... recognovit, quia ... ipse Felistinsky s-vit super bona ... Stanislai ... cum septem sui similibus. *Ib.* XVII p. 117 (a. 1475): tu ... s-ns violenter cum ... nobilebus et ... inferioribus ... super bona regalia ... pratum exfalcastrasti. *Ita saepius. Constr. a. sq. in c. acc.* AGZ XVIII p. 391 (a. 1498): ipse ... s-ns in villam ... violenter depiscavit piscinam. *ArLit VII p. 519 (a. 1557): s-ns in bona ... praefati ... Rey ... excidit ... arbores. b. sq. super c. acc., cf. supra 38 et 41. Cf. SUPER-EQUITATIO, SUPEREQUITO II 2.* *IK*

SUPERINFUNDO, -ere, -fudi, -fusus F. Th. L. W. I. *propr. lać z góry, wlewać, wylewać (coś na coś); desuper fundere, infundere, indere (aliquid in aliquid). Constr. a. sq. dat. *KodWp I p. 449 (a. 1279): sacerdos ... more periti medici s-at vinum et oleum vulneribus sauciati. NIC. BŁ. Sermon. II p. 233: denarius iterum apparebit propter aquam s-sam denario. b. sq. abl., cf. supra 52.*

II. transl. et in imagine 1. (*łaskę itp.*) wlewać obficie; (*gratiam sim.*) large infundere VHedv p. 512: pulcritudo graciarius et donorum sibi beatae Hedvigi s-sa divinitus ... graciosiorem reddebat in ea sublimatam virtutibus nobilitatem. JAC. PAR. OpIn p. 269,16: quia ipsa lux s-sa sua radiatione tenebras vitiorum excludit.

2. refl. (*o zaćmie*) oculis rozlewać się na oczy; *i. operire oculos* DŁUG. Op. p. 160: caligo ... quaedam illis oculis se s-ns exiguum illi videndi reliquerat potestatem. *IK*

SUPER-INFUSIO, -onis f. lacrimarum wylewanie łez, płacz; *effusio lacrimarum, fletus* NIC. BŁ. Sermon. I p. 113: laetetur cor nostrum per lacrimarum s-em. *IK*

SUPERINGREDIOR, -di, -gressus sum F. Th. Bl. I. (*o wodzie*) zalewać; (*de aqua*) inundare DŁUG. Hist. V p. 239 (= X p. 271 ed.nov.): subversorum ... ex terre motu castrorum et castellorum loca unde s-bantur. *Cf. SUPERGREDIOR II 2.*

II. przekraczać, naruszać (coś); excedere, violare (aliquid) ZABOR. Tract. p. 45: quidam ius fasque commune s-si summam potestatem summam beatitudinem putant esse (*laudatur Sidonii Apollinaris Epistula II 13,2*). *Cf. SUPERGREDIOR II 4.* *IK*

SUPER-INGROSSO, -are, -avi, -atum *zapisywać grubszymi literami; crassioribus litteris scribere* DokListPł II p. 111 (a. 1523): suppressis eorundem nominibus ... et abrasis, nomen cuiusdam Dolanga ... licet falso ... in loco rasure insertum et s-tum. *IK*

SUPERINICIO, -ere, -ieci, -iectum *narzucać na wierzch, nakładać; superne induere.* *IK*

SUPER-INECTIO, -onis f. terrae przysypywanie ziemią; *actus adruendi* MIECH. Chr. p. 73: extat ... haud paruus collis ex congestionem cadauerum et s-e terrae resultans (*ed. super iniectione*). *IK*

SUPERINPERSCRUTABILIS *cf. SUPER-IMPERSCRUTABILIS*

SUPER-INSCRIPTUS, -a, -um K. *wyżej wspomniany; supra memoratus, praefatus* AGZ XI p. 403 (a. 1455): miles ... viginti marcas solvit ad rationem debiti centum marcarum s-arum. *IK*

SUPER-INSCRUTABILIS, -e L. *niemożliwy do zbadania, całkowicie nieprzenikniony; qui examinari non potest, omnino imperspicuus* SCARB. Glor. p. 101, 23: sola quippe Trinitas nota est sibi ipsi ... quae est supernaturalis ... s-is, superinaccessibilis. *Id.* Sap. I p. 116,34: eo quod traditur a sanctis lumen Dei ... superincontemplabile ... s-e ... exsuperans ... omnem rationem, omnem intelligentiam. *IK*

SUPER-INTELLECTUALIS, -e L. W. *wykraczający poza pojmowanie rozumem, pozarozumowy; intellectum excedens* SCARB. Sap. III

p. 146,183: non est ex homine, ut quis in extasim ductus ... voluptuose ad s-em divini amoris fontem quaerendum ... pertingat. HESSE Matth. IV p. 347,33: quarti oculi *videntes Christum* sunt s-es; his Deus videtur in lumine gloriae. *Ita saepius.* IK

SUPERINTELLECTUALITER adv. (superintellectualis) W. *w sposób pozarozumowy; modo, qui intellectum excedit* GOST. Th. in MatFil XI p. 63: quamvis causa prima sit superintellectualis, intelligentia non cognoscit eam s-r. IK

[**SUPER-INTELLEGIBILIS**] s. **SUPER-INTELLIGIBILIS**, -e *niedający się pojąć rozumowo; qui intellectu comprehendere non potest* SCARB. Glor. p. 101,23: sola quippe Trinitas nota est sibi ipsi ... quae est supernaturalis ... s-is. *Id.* Sap. I p. 116,35: eo quod traditur a sanctis *lumen Dei* ... superinscrutabile, s-e, superessentiale ... exsuperans ... omnem rationem, omnem intelligentiam. IK

SUPERINTENDENS, -ntis m. (superintendo) Dc. B. L. Ha. H. K. O. I. *osoba mająca pieczę nad czymś, zarządca, nadzorca; is cuius curae aliquid est commissum, praefectus, procurator* *MPVat I p. 18 (saec. XIII ex.): attendendum est, quod ipse fuit s-ns ad colligendum decimas ... in Polonia et Sclavonia per VI annos continue. Tom. V p. 11 (a. 1519): designavimus ... Andream de Thanczin ... tanquam s-em nostro nomine ac ... religiosos Joannem Groth, canonicum Gnesnensem, et Georgium Mischkowski, juris utriusque doctores ... ut ... statuta discrepantia corrigant. *Ita saepius.* N. iur. *główny rozjemca przy podziale dóbr; arbiter principalis divisioni bonorum assistens* StPPP VI p. 401 (a. 1530): ita maiestas regia decrevit, quia denuo ... ipsi Catherinae virgini ex una ac praefatis sororibus ... partibus ex altera divisores ad dividendum bona praefata ... assignavit ... nec non Iohannem Wyrzbyczsky, vicecapitaneum novae civitatis Corczin, tamquam s-em utrique parti ex officio castrensi.

Constr. a. sq. gen. ŻrWaw VI p. 76 (a. 1535): plebanus ... mansionarium in s-em huiusmodi laboris ... constituit. CracArt II p. 357 (a. 1538): Caspar Beer praefectus et principalis s-ns montium Tatri. *Ita saepius.* b. sq. dat., cf. supra 38. c. sq. abl., cf. supra 27. d. sq. ad, cf. supra 24 et ArPrawn I p. 459 (a. 1561): sinodus ... Andream ... tanquam s-em ... ad colligendos et conscribendos ... abusus deputavit. e. sq. ex, cf. supra 38.

II. *eccl. biskup; episcopus* MARTIN. OP. Marg. fol. e 4^a: episcopus, qui grece dicitur s-ns, debet illis superintendere, quibus preficitur. SCARB. Sap. I p. 65,161: qui ex vobis praeficitur ... debet superintendere, quia episcopus dicitur s-ns, nomen habens operis, non honoris. IK

SUPER-INTENDENTIA s. **SUPERINTENDENCIA**, -ae f. Dc. B. W. *zarząd, nadzór, pie-*

cza; moderatio, cura, custodia KodUJ III p. 181 (a. 1491): cuius ... bursae canonistarum ... non debet fore ... privata persona in provisorem, praeter ipsum senioresem seu altaristam, nihilominus tamen cum s-a seu superioritate ... rectoris universitatis. Concl. p. 73 (a. 1492): quod idem decanatus facultatis medicine ... per vices inter doctores alios medicine ... decurreret ... ut ex hoc maior esset s-a ad extraneos passim in civitate practicantes contra statuta. *Ita saepius.* Constr. a. sq. gen., cf. supra 5 et KodUJ IV p. 158 (a. 1535): curam ... totius ecclesiae et s-am praeposito pro tempore existenti demandamus. *Ita saepius.* b. sq. ad, cf. supra 9. c. sq. super c. acc. ACapOP p. 289 (a. 1543): committimus priori Sandomiriensi ... curam et s-am super conventum. IK

SUPERINTENDO, -ere F. Th. Bl. S. L. K. W. [3 sg. ind. fut. superintendebit, cf. infra 34] *intrans. et trans.* I. *mieć staranie (o coś), nadzorować (coś), mieć (coś) w swej pieczy, troszczyć się (o coś); curare, attendere (aliquid), providere (alicui rei)* CodSil V p. 71 (a. circa 1380): arduis negocijs ... prepediti, s-re ... et videre non potuerimus ... qualiter et quomodo ... beneficia teneantur. StPPP III p. 106 (a. 1423): quae sola *mater* tutelam ... uno vel pluribus s-ntibus, administrabit pleno iure. *Ita saepe.* N. *singulare* in aliqua re superintendere *zatrzymać jakąś rzecz do czasu rozstrzygnięcia sporu; aliquid retinere usque ad litem dirimendam* ARect II p. 48 (a. 1538): dominus rector, auditis hinc inde propositis et responsis, remisit ad praepositum domus ... et ad statuta domus praefati circa thabarta concernencia, in defectu vero concordiae et iusticiae dominus in his superintendebit.

Constr. a. sq. dat. OSTR. p. 139: his omnibus per se vel per vicarios palatini s-re debent. AKapSąd III p. 93 (a. 1502): assidente michi et s-nte examini. *Ita saepius.* b. sq. acc. Dogiel I p. 421 (a. 1514): animadvertere etiam debent principes ... ut circa resignationes bonorum ... s-ant causas alienationum. IusMet p. 221 (a. 1517): iuro ... quod ... in toto progressu et labore monetario laboratores attemptabo et s-am. *Ita saepius.* c. sq. abl. DŁUG. Op. p. 21: circa gregis sibi commissi custodiam sollicitis excubiis s-ns. d. sq. ad: AKapSąd I p. 575 (a. 1502): deordinationes in capitulo ... aguntur, ad quas domini deberent s-re. KodUJ IV p. 69 (a. 1517): illi ... emolumentis census ... uti ... non possint, ad quod ordinarius ... et ... bursae senior s-re tenebuntur. *Ita saepius.* e. sq. circa, cf. supra 44 et 40. *Ita saepius.* f. sq. cum: Tom. VII p. 110 (a. 1524): remaneas ibi et cum eo *castellano* s-as arci, donec nuncii nostri venient, ne quid innovaretur. g. sq. in c. acc. CorpJP IV p. 34 (a. 1523): volumus ... ut ... consules Cracovienses in omnes

... cantrifusores ... s-ant, quod ipsi etiam sub po-
ena ... amissionis operum ... laborem suum exerce-
ant. ArHist X p. 151 (a. 1527): s-ns in pullulamina
errorum ipsorum. **h.** sq. in c. abl., cf. supra 1912,42
et 1912,34. **i.** sq. per, cf. supra 1912,36. **k.** sq. pro:
KodUJ II p. 104 (a. 1449): dignemini pro debito
pastoralis officii vestri s-re, ne pestifera doctrina
sua corrumpat gregem dominicum. WilkPozn p. 26
(a. 1533): seniores ... pro officio suo caminos et
fumaria ... s-ant ... ut a ruinis ... integra reddan-
tur. **l.** sq. supra c. acc. CorpJP III p. 6 (a. 1506):
capitaneus ... supra hanc omnem defensionem et
terrae securitatem ... s-at, quatenus pacatam reddat
provinciam. **m.** sq. inf. KomPolit p. 203 (a. 1501):
bonos efficere s-it Dominus in vita conservando et
meliori fini aptando. **n.** sq. enunt. obi. c.: **a.** ne, cf.
supra 7 et *SSrSil IX p. 24 (a. 1463): officii nostri
est s-re, ne pontificis iussa violentur. Ita saepius.
β. qualiter et quomodo, cf. supra 1912,24. **γ.** quate-
nus, cf. supra 13. **δ.** quid: Tom. III p. 142 (a. 1514):
ut sinceritas tua s-at, quid in vicinatu agatur.
ε. quod, cf. supra 1. **ζ.** ut: Tom. II p. 69 (a. 1512):
noveritis nos ... expedivisse ... capitaneum ... ut
... s-at, ut ... aliquid ... in defensionem regni ...
faciat. BiblMuz XI p. 306 (a. 1529): ut ... vasa et
vestes sacrae ... debite et ordinate conserventur ...
s-re debet decanus. Ita saepius.

II. mieć (coś) na względzie, myśleć (o czymś),
zastanawiać się (nad czymś); animum intendere
(ad aliquid), intueri (aliquid), deliberare (de aliqua
re) DŁUG. Hist. II p. 15 (= III p. 26 ed.nov.): Wła-
dislaus Polonorum dux tirannidem ceptam s-ns ...
ad eliminandum eos *fraternos principatus* de patria
studia sua ... convertit. IurMas II p. 131 (a. 1509):
s-ntibus ... nobis una cum consiliariis nostris de et
super praemissa querela adinvenimus, quod ... iu-
dicii terrestris officiales dictam memorialis datiam
licite recipere secundum continentiam statuti regni
nostri ... possint. IK

[SUPERINTENTIO] s. SUPERINTENCIO,
-onis f. (superintendo) L. *sprawowanie pieczy,*
nadzór; actus superintendendi, curatio DokPaul
II p. 408 (a. 1519): prepositus ... duas marcas ...
ratione cure s-is et regiminis domus familie ac pro-
uisionis ... pratorum, piscinarum ... habebit. IK

SUPER-INVISIBILIS, -e L. W. *całkowicie*
nieprzenikniony; omnino imperspicuus SCARB.
Sap. I p. 340,11: si sapientia Patris aeterni ... tam
est invisibilis, quod nedum lux eius excedit oculos
hominum, sed etiam omnium angelorum ... si ne-
dum sit ... superinaestimabilis, s-is. IK

SUPERIOR, -ius F. Th. Bl. S. B. L. A. (super-
us), N. (superius), K. O. W. **I. adi. 1.** *wyżej położo-
ny, wyższy, górny, (o rzece) w górnym biegu; altiore*
loco positus, altior, excelsior (etiam de cursu fluvii).

N. a. superior pars piscinae *teren przylegający do*
części górnego stawu; regio parti altioris piscinae
adiacens DokMp VII p. 390 (a. 1433): inter viam,
quae ducit ... ad ... piscinam praefati molendini,
ubi hortos, prata ... poterit sibi innovare ... usque
ad s-em partem eiusdem piscinae, alias „virsscho-
wisko”. Cf. SUMMITAS I 2 b, Cf. SUPERFICIES
I 6, SUPERFICIUM, SUPERIORITAS I 2 et Słown-
ik staropolski s.v. wierzchowisko 1.

β. superior pars domus *piętro; tabulatum*
DŁUG. Op. p. 328: filiola ... ex parte s-i domus,
quae apud Polonos „pyantr” appellatur, collapsa in
terram decidit.

γ. corpora superiora *ciała niebieskie; caelestia*
URSIN. p. 62: mathematicum ... syderum specula-
torem ... s-um corporum indagatorem ... dicemus.
GŁOG. Anal. fol. GG IV^a: corpora s-a ... sunt cau-
se istorum hic inferiorum. Ita saepius. Item corpora
caelestia superiora: WROCL. Epit. fol. d III^b: talis
superficies est in determinata distancia et aspectu
astrorum et corporum celestium s-um.

δ. spiritus superiores *aniolowie; angeli* DŁUG.
LibBen I p. 531: in Cracoviensi ... arce sancti Mi-
chaelis Archangeli et omnium coelestium et s-um
spirituum ... humano generi ad custodiam tributo-
rum ecclesia.

ε. (ze względu na wielkość zwierzęcia) *więk-
szy; (respectu staturae animalis) maior* KodWp III
p. 255 (a. 1364): scoltetus potest agere quamlibet
venacionem libere, exceptis tantummodo dorcis
(sic) et damis et aliis s-bus animalibus. Cf. ANI-
MAL 2.

ζ. (przy nazwach miejscowych tam, gdzie za-
wyczaj używa się przym. maior) *górny; (in nomi-
bus locorum, ubi plerumque adi. maior adhibetur)*
sublimiori loco situs StPPP VIII p. 880 (a. 1400):
ducit testes ... Woythconem ... de Zrzanczicze
Zagorske, Gregorium ... de Zrzanczicze predicto,
Przeczslau de Zrzanczicze s-i. KodWp VII p. 261
(a. 1404): civitati Frawenstadt incorporamus ... vil-
lam dictam Przedczin S-em (cf. ib. p. 262: necnon
villam Przedczyn Inferiorem). DŁUG. LibBen I
p. 115: praebenda praefata habet ... decimas pecu-
niales ... in Srzanczicze maiori sive s-i.

2. (o okryciu, ubraniu) *wierzchni, zewnętrzny;*
(de tegimine, veste) superne impositus (saec. XVI).

3. (o wysokości dźwięku) *wyższy; (de tono)*
sublimior, excellentior.

4. *wyżej przytoczony, wcześniej wspomniany;*
ante dictus, praefatus.

5. *wcześniejszy, dawniejszy, poprzedni; praece-
dens, praeteritus, elapsus. Praec. in iuncturis su-
periore (-ibus) tempore (-ibus) (KodMp IV p. 395,
a. 1442; KodPol IV p. 90, a. 1457 et saepius), item*
annis superioribus (StPPP III p. 18, a. 1532), die

superiori (DecrICC II p. 232, a. 1499). *Additur adv. immediate in iunctura feria sexta immediate superior* (TPaw II p. 83, a. 1485).

6. *silniejszy, mający przewagę; fortior, praevalens.*

7. *(ze względu na rangę, pozycję itp.) wyższy, ważniejszy, nadrzędny; (respectu auctoritatis, loci obtenti sim.) maior, excelsior, maioris momenti. N. locut. superiores manum tenere brać górę; praevalere. Cf. MANUS III, 16 sqq. Constr. sq. abl.*

a. *(de rebus) praec. a. iur. ius (dominium):* LhnUrk II p. 28 (a. 1340): *recognoscimus ... principem ... Conradum ... omnia iura s-a, que „oebyrst recht” volgariter dicuntur, habere in omnibus bonis ... nostris.* KodWp III p. 560 (a. 1385): *villam ... a ... domino ... abbate ... cum omni iure et dominio integro s-i et inferiori ... emimus. Ita saepius.* Glossae Pol. StPPP IX p. 23 (a. 1423): *iudicium fuit bannitum in iure s-i, dicto „lenske”.* AKapSąd III p. 42 (a. 1475): *Nicolaus per ius s-ius, alias „ortyl”, latum de Wyzna obtinuit. Cf. IUS II 42, 44 sqq. Item de iudicio (KodWp II p. 239, a. 1305; KodMp III p. 218, a. 1368 et saepius).*

ß. *in textibus phil. et log. (opp. inferior), v.gr. argumentatio, cf. infra 39, causa (GOST. Th. fol. e I^a), denominativum (BYSTRZ. Top. fol. p II^a), essenziale (BYSTRZ. Log. fol. k VIII^b; WROCL. Dial. fol. B V^a), finis (STOB. Aret. fol. b I^a), genus (BYSTRZ. AnalPost fol. m I^a), intelligentia (GOST. Th. fol. c III^b), logicale (WROCL. CongLog fol. c V^b; Id. Dial. fol. M VII^b), ratio (WROCL. EpitConcl fol. s III^b), scientia (BYSTRZ. AnalPost fol. e VI^a), terminus (WROCL. Dial. fol. G III^a), virtus, cf. infra 38. Constr. a. sq. abl. WROCL. CongLog fol. C V^b: *aliquid est s-ius aut inferius tribus modis; primo situ et loco ... alio modo dignitate. Ita ib. saepius.* b. sq. ad: BYSTRZ. AnalPost fol. a V^b: *intellectus sit virtus s-or ad sensum. Id. Elench. fol. r VI^a: argumentatio est s-or ad syllogismum. Ita saepius.**

b. *(de hominibus) dicitur v.gr. capitaneus (SSr-Sil I p. 393, saec. XV), coarbiter (KodWp III p. 191, a. 1361), episcopus (ZabDziej II p. 584, a. 1489), iudex (ArPrawn V p. 472, saec. XV; StPPP VI p. 302, a. 1527).*

II. subst. 1. superior, -oris m. przełożony, zwł. w zakonie; praefectus, praepositus, praec. in monasterio HistTart p. 55 (a. 1247): *ut si quis in eo officio oboedientiae exercitari desiderat, non solum facilia, verum etiam ardua sibi volenti aggrediantur animo secundum sui s-is voluntatem.* KodWp I p. 337 (a. 1259): *frater Martinus s-or de Paradiso. Ita saepius.* Constr. a. sq. gen. MATTH. Prax. p. 117: *abbas in hoc casu ... non est s-or eorum.* *KodMp IV p. 384 (a. 1441): *pro tempore existen-*

tes dictorum monasteriorum s-es. Ita saepius. b. sq. de, cf. supra 1915, 52.

2. superius, -oris n. a. górne pomieszczenie w budynku; conclave sublime in domicilio KsgKaz p. 317 (a. 1394): *apud magistrum Jacobum illuminaverunt s-ius sabbato super diem dominicum ... apud magistrum Hinczam cum lumine s-ius ... apud Petrum Becke bis illuminaverunt s-ius in Letare. Syn. sursum (KsgKaz p. 316-317, a. 1394). Cf. SUPERFICIES I 3.*

b. *piscinae górna część stawu; i. pars superior* AGZ XIII p. 500 (a. 1466): *obligavit curiam ... cum agris ... et piscina ... ad eandem curiam pertinentibus s-ius thaberne supra s-ius piscine. Ib. XV p. 568 (a. 1487): de monte equitavit antiqua orbita in s-ius piscine Nyszmyenycza.*

c. *kwestia (byt, pojęcie) nadrzędna, wyższa, wyższego rzędu; res (essentia, notio) maioris momenti, quae super quiddam inferius existit* VI-TELO OpM p. 42: *tunc incipit anima hominis esse peruersa, quia tunc s-ius regitur ab inferiori et mouetur a bono.* GŁOG. Porph. fol. s III^b: *s-ius est a quo non conuertitur consequentia subsistendi.* STOB. Intr. fol. a IV^a: *inferius includit in sua quiditate suum s-ius. Ita vulgo. Simili sensu pl. AEG. Th. fol. A II^b: participare autem nihil aliud est quam partem capere et hoc patet in logicalibus ... quia inferiora participant s-a, quia capiunt ea secundum partem, sicut species participat suum genus.* BYSTRZ. Log. fol. e V^b: *habent duas habitudines, vnam ad s-a ... et aliam ad inferiora. N. iuncturas arguere ab inferiori ad superius (BYSTRZ. Parv-Log fol. k II^b; WROCL. CongLog fol. c V^a; opp. a superiori ad inferius: ib. fol. c VI^b).* Constr. a. sq. ad: WROCL. Dial. fol. M VII^b: *vnitas est s-ius ad binarium. b. sq. in c. abl. WROCL. Dial. fol. M VII^b: s-ius est duplex, in consequendo tantum ... in significando tantum.*

3. superiores, -um m. pl. przodkowie; maiores, priores.

4. superiora, -um n. pl. a. części górne, góra czegoś; partes sublimes alicuius rei.

b. *tereny położone wyżej, wyżyny; loca edita.*

c. *ciała niebieskie; caelestia* PommUrk II p. 421 (a. 1280): *ex continua reuolutione s-um generatio aduenit et generatio praeterit.* GŁOG. Anim. fol. K V^b: *visibile est commune s-bus et inferioribus, sed audibile solum reperitur in his inferioribus. Ita saepius.*

d. *kwestie (byty, pojęcia) nadrzędne, wyższe, wyższego rzędu; res (essentiae, notiones) maioris momenti, quae super quiddam inferius existunt. Cf. supra 28 et 31.*

III. superius s. superius A. adv. 1. (po)wyżej, u góry, w górę, do góry; loco superiore, in locum

superiorem. Syn. in monte (Concl. p. 75, a. 1493). *N. a. locut. adv.* inferius et superius *od góry do dołu, całkowicie; in omnibus partibus, omnino*. Cf. INFRA V 568, 43 sqq. *β. locut.* superius iacere *leżeć na wznak; resupinum esse* DŁUG. Op. p. 557: fuisse ... una nocte s-ius iacens a sanguine in os defluente praefocatus *Sbigneus. γ. iuncturam* ad superius: APozn I p. 368 (a. 1464): debet facere sustentatorium, alias „poryacze”, a gradu ad s-ius super duabus ulnis.

2. *(w tekście) wyżej, powyżej; (in scriptis) prius, loco superiore*. *N. in iuncturis* superius immediate (Zsig p. 31, a. 1500), superius proxime (ZabDziej IV 1, p. 28, a. 1548).

3. *wcześniej, dawniej; prius, antea* NIC. POL. p. 154,15: et post dies sex quattuorue est sicut s-ius. ZrWaw I p. 92 (a. 1489): secundum obligationes ... s-ius retroactis annis factas. *Ita saepius*.

4. *więcej, ponad; plus* RotKon p. 322 (a. 1399): ad minus *sc. tribus marcis* potest, ad s-ius autem non potest iurare. AGZ XVI p. 60 (a. 1468): quiquid defuerit de duabus marcis, hoc Petrus debet apponere Stanislaus; si quid fuerit s-ius, Stanislaus debet restituere Petro. *N. fere i.q. dłużej; diutius* ZabDziej II p. 35 (a. 1483): Dorothea ... contra ... Iohannem comendarium ... proposuit, quod ... per medium annum et magis aut s-ius expensas continuas per se cum equo comedeat.

B. prp. 1. *(ze względu na miejsce) (po)wyżej czegoś, nad; (respectu loci) supra a. c. acc.* KodWp I p. 467 (a. 1280): locus ... situs s-ius piscinam nostram. KodPol III p. 198 (a. 1339): Bartkoni ... contulimus flumen San ... s-ius ciuitatem ascendendo. *Ita saepius. b. c. abl.* StPPP VIII p. 793 (a. 1400): molendinum ... habet facere s-ius vado Podolsky. PP VI p. 79 (a. 1432): Petrus a granicie sua ... s-ius, „wsgorą” eodem fluuio cum ambabus rippis debet ... frui. *Ita saepius*.

2. *(ze względu na liczbę) powyżej, ponad; (respectu numeri) plus a. c. acc.* PommUrk VI p. 198 (a. 1323): fossatum facere debent, quod in latitudine s-ius octo pedes ... debet optinere. DŁUG. LibBen III p. 189: pro monasterio ... inferius solvit villa duas sexagenas, s-ius duas marcas. *Ita saepius. b. c. abl.* DŁUG. LibBen II p. 88: dotauimus aream ... s-ius quatuor stadiis. *AK*

SUPERIORITAS, -atis *f.* (superior) S. Dc. B. L. A. N. K. O. W. I. 1. *górna lub wyższa część (czegoś); pars summa aut superior (alicuius rei)* KodUJ II p. 41 (a. 1444): limes procedat a s-e viae Slomniciensis versus dextram partem eundo Cracoviam. CracArt I p. 205 (a. 1474): muros ex fundamentis deducere ex integritate ... domum usque ad s-em murorum perficere. AGZ IX p. 132 (a. 1488): per mericam aquitando (*sic*) sippauimus

scopulos per s-em silve usque ad riwlum. *Ita saepius*.

2. *teren przylegający do części górnego stawu; regio parti altioris piscinae adiacens* ŁASKI LibBen I p. 606: ipsa ecclesia ... habet piscinam, alias situm piscinae et pratum in s-e eiusdem. Dok-Paul II p. 659 (a. 1536): perguntque granicies ... usque dum prouentum est ad s-em piscine, alias „na wierzchowisko stawu”. *Ib. infra* granicies vadunt ... in s-e piscine dicte Mierzanum, alias „na wierzchowisko stawu Mierzianowskiego”, ubi scopulus sipatus est circa et penes piscinam predictam. Cf. SUMMITAS I 2 b, SUPERFICIES I 6, SUPERFICIUM, SUPERIOR I 1 a et Słownik staropolski s.v. wierzchowisko I.

3. *podwyższenie terenu, wzniesienie; locus elevatus, collis* AGZ XI p. 176 (a. 1441): emiserunt fratres ... limites et granicies incipiendo a graniciibus ville Lanyna ... non tangendo s-es (*ed. superiores*), alias „wyrzchowyń”, ville Dednya. Cf. Słownik staropolski s.v. wierzchowina. Cf. SUMMITAS I 2 a, SUPERFICIES I 2.

II. 1. zwierzchność, władza zwierzchnia, również zwierzchnie prawo własności; dominatio, principatus, etiam proprietas ad principatum spectans CodSil II p. 89 (a. 1361): cum omnibus ... nostris iuribus ducalibus et s-is dominijs ... ipsisque nostris iuribus et s-is dominijs quibus hactenus utebamur. MPVat III p. 457 (a. 1366): cum ipse *princeps Albertus* ... nonnullas possessiones cum eorum redditibus, proventibus, s-bus et dominijs ac duo molendina sua donauit. *Ita saepe. Syn. et iuxta posita* auctoritas (ArPrawn VI p. 47, a. 1521), dominium (KodUJ II p. 165, a. 1456), maiestas (RHist I p. 308, a. 1548), potestas (*cf. infra* 44), principatus (DŁUG. Hist. I p. 237 = I p. 305 ed.nov.), superintenduntia (KodUJ III p. 181, a. 1491), tribunal (DŁUG. Hist. I. p. 83 = I p. 142 ed.nov.). *Iuncturae nominales* auctoritas superioritatis (DŁUG. Hist. I p. 563 = II p. 337 ed.nov. *et saepius*), ius superioritatis (*cf. infra* 50 *et saepius*).

Constr. a. sq. gen. *DokKKr II p. 268 (a. 1437): abbas Premonstratensis ... abbatem Bresznensem ... privavit huiusmodi patris potestate et s-e. Dypl-Mog p. 124 (a. 1450): contra ius commune regni et in vilipendium s-is eius. *Ita saepius. b. sq. in c. acc.* Tom. I p. 33 (a. 1509): eam *pacem* ... rex ... pro sua in Valachos s-e confirmavit. *c. sq. in c. abl.* WŁODK. ScrSel II p. 118 (a. 1416): nec eciam donare potuit ... ius s-is ... in dictis terris. WROCL. EpitConcl fol. s II^a: triplex est s-as; prima est in spiritualibus ... secunda ... in temporalibus in regimine reipublice. *Ita saepius*.

2. *pierwszeństwo, wyższa pozycja; prima-tus, locus prior, auctoritas maior* VITELO Epist.

p. 3,118: superiores ... intelligentiae recipiunt formas plus universales, quidditates rerum puriores; et non intelligo s-em in angelis nisi puritatem maiorem suae substantiae vel essentiae. TextTheol p. 259, 1023 (a. 1441): quis, putas, est maior in regno caelorum ... unde patet, quod proprie evangelista loquitur de s-e; et tunc ... Christus volens solvere huiusmodi quaestionem de s-e ... subiunxit *eqs. Ita saepius. Syn. et iuxta posita maioritas* (DŁUG. Hist. I p. 290 = II p. 50 ed.nov.), praecellentia (HESSE Matth. VI p. 78,24), prioritas (DŁUG. Hist. IV p. 547 = IX p. 137 ed.nov.). *Opp. inferioritas* (JAC. PAR. OpIn p. 186,14). *N. log. wyższa pozycja w klasyfikacji, nadrzędność; locus superior in distinctione* GIEŁCZ. fol. O 1^b: patet, quia nihil aliud variatur quam s-as et inferioritas terminorum, que non sunt de forma consequentie. WROCL. Dial. fol. M VI^a: s-is est terminus sequens ad alium et plus significans quam terminus ad quem sequitur. *Constr. a. sq. gen.* TextTheol p. 264, 1210 (a. 1441): manifeste apparet s-as ecclesiae universalis et concilii generalis supra papam. JAC. PAR. RefEccl p. 45,33: per quod decretum vulnus de s-e papae supra ecclesiam ... sanari potest. *Ita saepius. b. sq. in c. abl., cf. supra 3. c. sq. super c. acc.* JAC. PAR. RefEccl p. 42,19: omnes consenserunt de s-e concilii generalis super papam. *d. sq. supra, cf. supra 21 et 23. Ita saepius.* IK

[SUPER-IURATIO] s. **SUPERIURACIO**, -onis f. *iur. potwierdzenie czegoś przez złożenie przysięgi w sądzie; actus aliquid confirmandi iuramento in iudicio dato* RotPyzdr p. 391 (a. 1428): quos grossos sibi debet dare in octo septimanis post s-em aliarum pecuniarum. IK

SUPER-IURO s. **SUPERJURO**, -are, -avi, -atum Dc. L. N. *iur. I. pod przysięgą wskazywać kogoś jako winnego; iure iurando aliquem reum deferre* JusPol p. 8 (a. 1264): talis Christianus, si per Judaeum s-tus fuerit, debebit ... eidem pro maxilla a quolibet digito quinque marcas. *Ib. infra* extunc proximior Judaeus Judaei occisi si Christianum super rodale decem praeceptorum s-erit secundum tenorem Judaeorum, tunc ... statuimus, quod talis Judaeus ipsum Christianum s-tum mortificare debet (*cf. KodWp III p. 90, a. 1357; ArPrawn V p. 103, a. 1440*).

II. potwierdzać pod przysięgą; iure iurando confirmare KsgGrWp II p. 10 (a. 1390): Zavisza coram nobis aquisivit super Menkam, quod s-vit (*ed. super iuravit*) tres marcas „ysczini”. *Ib. p. 172* (a. 1399): quod exivit de iudicio non ponens fideiussorem, et super hoc ... Paulus debet s-re infra duas septimanas. *Ita saepius. Glossa Pol. RH II p. 85* (saec. XV): Nicolaus ... summam pecunie per dictum Lucam s-tam, alias „poprząszoną” (*sic*), debet eidem ... solvere.

Constr. a. sq. acc., cf. supra 1919,49 et RotKal p. 294 (a. 1418): Derslaus ... debet s-re sexaginta et tres marcas iuxta terre consuetudinem. *Ita saepius. b. sq. abl.* KodWp IX p. 296 (a. 1432): in decem marcis, quas super eundem Mathiam ratione dampni s-erat. *c. sq. infra, cf. supra 1919,51. d. sq. iuxta, cf. supra 3 et RotPyzdr p. 295* (a. 1419): s-re iuxta ius terrestre debet. *e. sq. super c. acc., cf. supra 1919,51 et 5.* IK

SUPERIUS cf. **SUPERIOR**

SUPERIUS-SCRIPTUS, -a, -um *wyżej wspomniany; supra memoratus, praefatus* AGZ XII p. 316 (a. 1466): eandem citationem domini s-i annihilaverunt (*nisi leg. superinscriptus*). IK

SUPER-IUSTUS, -a, -um W. *w pełni sprawiedliwy, całkowicie słuszny; aequissimus, rectissimus* HESSE Matth. VI p. 250,41: quia homo servit Deo amando eum, s-um est, ut recipiat praemium maius omnibus. IK

SUPERJURO cf. **SUPERIURO**

SUPERLABORO cf. **SUPERELABORO**

SUPER-LARGIOR, -iri, -itus sum *hojnie obdarzać, w obfitości udzielać; large donare* CIOŁ. Lib. II p. 75 (a. 1420): nec desiderii mei fuerit ultra ea, que michi diuina providencia s-ta (*ed. super largita*) querere uel scrutari. CodEp I 2, p. 340 (circa a. 1470): nihil ... est ... quod aut natura comparare nobis pulcrius, aut s-ri hominibus optabilius potuisset, quam veri amoris ... ornamenta. IK

SUPERLATIO, -onis f. F. Th. Bl. S. L. **I. gram.** *podniesienie do stopnia najwyższego; usus superlativi.*

II. rhet. figura retoryczna polegająca na wyolbrzymieniu cech czegoś, hiperbola; hyperbole. IK

SUPERLATIVE adv. F. Dc. L. **I. gram.** *w stopniu najwyższym; in superlativo* (saec. XVI).

II. w pełni, całkowicie; admodum, plene Mat-Fil X p. 116 (saec. XV in.): anima non est actus primus corporis ... probatur, quia nec est actus primus exponendo s-e positive nec negative. *Ib. p. 117* (saec. XV in.): primus ... non debet sumi s-e nec debet exponi positive nec negative, sed ... debet tantum valere sicut principalis. *Ita saepius.* IK

SUPERLATIVUM, -i n. (superlativus adi.) *gram. stopień najwyższy; gradus superlativus* MARTIN. OP. Sermon. p. 373 nlb.: et sic posset Dominus dicere ... in s-o, qui maxime fecerit et maxime docuerit, maximus vocabitur. *N. w odniesieniu do determinowania czasownika przez przysłówkę; respectu vis adverbii verbum determinantis* MATTH. Lect. I p. 30,31: ergo merito dicitur in s-o ‘nimis’ aut ‘valde’, quia plus quam aliquid aliud debent custodiri (*cf. Vlg. Ps. 118,4*). IK

SUPERLATIVUS, -a, -um F. Th. Bl. Dc. B. W. **I. gram.** *użyty w stopniu najwyższym; in superlativo*

positus. Praec. α. in iunctura gradus superlativus: GŁOG. Don. fol. O VIII^b: comparatio aduerbiorum in quo est in tribus gradibus ... scilicet positio, comparatio et s-o. GIEŁCZ. fol. D 4^a: nomina recta a comparatiuis et s-is gradibus sequentia eos supponunt confuse distributue. Ita saepius. β. loco subst. superlativus, -i m. stopień najwyższy; superlativum HESSE Matth. VII p. 42,10: dicitur 'plurima autem turba'; plurima est s-us, ideo signat multitudinem. GŁOG. Hisp. fol. o I^b: comparatiuus distribuit vt Socrates est fortior asino, similiter s-us distribuit vt Iohannes est fortissimus hominum. Ita saepius.

II. najznakomitszy, najwyższy, najlepszy; praesantissimus, summus, optimus *ArHist IV p. 2 (a. 1272?): cum hoc longevi usus auctoritas habeat, ut infima positiui deieccio ad suos profectus ... s-e asciscat auxilium summitatis. FormJ p. 22: quesumus, pro nobis vestra velit s-a nobilitas nos nostra manu omnia, que contra ipsum ore diximus, publice probaturum. Ita saepius. IK

SUPERLAUDABILIS, -e *godny najwyższej pochwały; maxima laude dignus.* IK

SUPERLECTILE cf. **SUPELLECTILE**

SUPER-LEVO, -are, -avi, -atum W. *unosić do góry; podnosić; sublevare, tollere* VKyng p. 712: demon ipsum discerpens, [vehiculum] cum rotis et ladula, in qua ligatus fuit, s-ns totaliter traduxit. IK

SUPERLIGO, -are, -avi, -atum F. Th. L. W. *zawiazywać u góry; desuper ligare* ListMił p. 124 (saec. XV): vt capilli nigri fiant flauעי, recipe celi-donie, agrimonie ... et s-a stramen auene uel uitis et fac lixiuium et caput laua. IK

SUPERLIMINARE, -is n. *nadproże; iugumentum.* IK

SUPER-LIMO, -are, -avi, -atum *oszlifowywać, spilowywać; perlimare* InstrAstr p. 125 (a. 1408): aptabis optime circumferenciam s-ndo ita, quod limbus non excedat tabulam in aliqua parte nec excedatur ab ea et eciam partem exeuntem de circumferencia in loco armille. IK

SUPERLINO, -ere, -levi, -litum *smarować po wierzchu, nacierać; insuper illinere, perungere.* IK

SUPER-LOCO, -are, -avi, -atum *oddawać grunt w użytkowanie komus innemu; alteri agrum conducere* AKapSąd III p. 72 (a. 1499): eo non attento, quod prefatus ... consuetudini terrestri satisfacisset agrumque, in quo manebat et quem colebat, s-sset, alias „zasadził”. IK

[SUPER-LUCRATIO] s. SUPERLUCRATIO, -onis f. L. *iur. t.t. mienie przyznane komus w postępowaniu sądowym; res iudicum sententia alicui assignatae* AGZ XIX p. 288 (a. 1477): generosa Barbara ... generosum Iohannem ... condemnavit ... de repercussione pignoracionis de s-e,

quam in ipso Iohanne acquisivit. ArSang II p. 233 (a. 1482): ipsos in pace dimittere non vult in ipsorum s-em, quam habent in hereditate Skaradowo, quam s-em, alias „przedobycze”, superlucravit iure terrestri pater ipsorum. Ita saepius. Constr: **a. sq. gen.** APozn II p. 183 (a. 1487): Barbara ... resignavit omne ius et proprietatem ac s-em lapidee ... quam superlucrata est ... famoso Caspar. **b. sq. acc.** APozn II p. 256 (a. 1494): Iohannes ... litteras patentes sub ... sigillo civitatis scabinorum super s-e eandem domum cum curia superlucratus est. **c. sq. in c. abl., cf. supra 3 et AGZ XVII** p. 220 (a. 1485): quatinus nobili Iohanni ... possessionem in bona s-is sue in villa Hnyewnouicze ... det. Cf. LUCRUM II 2, SUPERLUCRATUM, SUPERLUCURUM. AK

SUPERLUCRATUM, -i n. (superlucror) *iur. t.t. mienie przyznane komus w postępowaniu sądowym; res iudicum sententia alicui assignatae* AGZ XV p. 45 (a. 1466): Sigismundus ... aloquebatur ... super prudentem Horuszek ... ad solvendum transgressionem theolonei ... sicut super eodem iure superlucratus est, videlicet quatuor currus piscium ... qui Horuszek non paruit et Sigismundus condemnavit eum in s-is et affectavit ministerialem ad pignorandum in bonis ipsius. Cf. LUCRUM II 2, SUPERLUCRATIO, SUPERLUCURUM. AK

SUPERLUCROR s. **SUPER LUCROR**, -ari, -atus sum F. Th. Bl. S. B. L. Ha. K. W. [3. pl. ind. fut. act. superlucrabunt: APozn II p. 227 (a. 1491): dum ipsi huiusmodi bona a spiritualibus superlucrabunt. 3. sg. ind. plp. act. superlucraverat, cf. infra 54. 3. pl. con. plp. pass. sensu pass. APozn II p. 170 (a. 1486): Nicolaus ... submisit se solvere ... quatuordecem florenos ... ad terminos infrascriptos ... sine omni contradiccione, tamquam essent ... acquisiti et superlucrati. Cf. infra 1923,5.] **I. (dodatkowo) zyskiwać, pozyskiwać (coś); (insuper) acquirere, obtinere (aliquid).** Constr. sq. pro: Tom. III p. 174 (a. 1514): ipsis omnes officiales rationem reddunt de his, quecunque pro domino suo s-antur.

II. iur. 1. (dodatkowo) uzyskiwać (coś) na drodze sądowej; (aliquid) iudicis sententia (insuper) obtinere KsgZKal p. 9 (a. 1400): Janek Buschofsky s-tus est dotalicium. Ib. infra prout Janek Rzekeczsky proposuit iure contra Theodricum ... hoc Janek iure s-tus est possessionem ... hereditatis Rzekthy. StPPP II p. 180 (a. 1409): Imram ... in domino Raphaele ... octuaginta sexagenas latorum grossorum ratione hereditatum ... venditarum jure s-tus est. Ita saepius. **N. α. singulare: odzyskać prawomocnie zbiegłego kmiecia; colonum profugum iure recuperare** AGZ XII p. 43 (a. 1438): quia ... vexillifer Haliciensis hominem Birla ... cum pena s-erat, tunc ad reiciendum huiusmodi Birla, alias „nawi-